

Міністерство освіти і науки України
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Факультет психології та соціальної роботи
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

**СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ ВИМІР
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ СЬОГОДЕННЯ**

Збірник матеріалів

Міжнародної студентської науково-практичної конференції
26 квітня 2017 року

Ніжин – 2017

УДК 378.016: 37.013.42:364] (063)
ББК 74.58.266я431+74.6+65.272
С88

Схвалено до друку Вченою радою факультету психології та соціальної роботи Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (протокол № 7 від 29 березня 2017 року).

С88 Студентський науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення: збірник матеріалів Міжнародної студентської науково-практичної конференції (26 квітня 2017 р., м. Ніжин) / За заг. ред. О.В. Лісовця. – Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, 2017. – 261 с.

До збірника увійшли матеріали й тези Міжнародної студентської науково-практичної конференції «Студентський науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення», яка відбулася 26 квітня 2017 р. в Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя і зібрала сто двадцять п'ять молодих науковців з п'ятнадцяти навчальних закладів України і Польщі.

Для студентів, магістрантів, аспірантів, викладачів, науковців, фахівців соціальної сфери.

**УДК 378.016: 37.013.42:364] (063)
ББК 74.58.266я431+74.6+65.272**

Видавництво НДУ ім. М.Гоголя, 2017

ЗМІСТ

Андрієнко А.А. <i>Вивчення проблем дітей, що опинилися в складних життєвих обставинах</i>	9
Андрусенко Т.Г. <i>Ознаки суїцидальної поведінки підлітків</i>	11
Антонова О.Ю. <i>Розвиток у дітей старшого дошкільного віку самостійності як базової якості особистості</i>	13
Арехова Є.В. <i>Сутність соціальної роботи у сфері охорони здоров'я</i>	14
Бакун О.М. <i>Соціально-педагогічна робота із підлітками, у яких наявні акцентуації характеру</i>	17
Барило В.В. <i>До питання вивчення проблеми підліткового суїциду</i>	19
Безноженко М.В. <i>Теоретичні засади проблеми консультаційної роботи соціального педагога</i>	21
Богинська І.В. <i>Соціально-педагогічна профілактика комп'ютерної залежності</i>	23
Богомаз А.О. <i>Соціальна робота з особами похилого віку</i>	25
Бойко Т.В. <i>Проблеми формування соціальної компетентності у підлітків «групи ризику»</i>	27
Бокач Н.В. <i>Гендерний аспект прояву домашнього насилля у сучасних українських реаліях</i>	29
Борисенко В.Ю. <i>Причини вчинення злочинів неповнолітніми</i>	31
Борисюк І.О., Козел Д.Ф. <i>Особливості розвитку національної свідомості підлітків у невеликому місті</i>	33
Бугай О.В., Бокач Н.В. <i>Дослідження проблеми домашнього насилля на регіональному рівні</i>	36
Буракова Т.А. <i>Дозвілля дітей та молоді як об'єкт соціальної роботи</i>	37
Вертилецька І.В. <i>Особливості організації соціально-педагогічної роботи з дітьми в сільській територіальній громаді</i>	40
Вихрищук Ю.Г. <i>Передумови впровадження інклюзивного навчання в Україні</i>	43
Вишньова Т.М. <i>Методи арт-терапії в роботі з дітьми з обмеженими можливостями</i>	45
Вітман І.В. <i>Інноваційна діяльність як соціально-педагогічна проблема</i>	47
Вітова В.В. <i>Партнерство соціально-психологічної служби вишу та наставника академічної групи – чинник формування усвідомленого батьківства студентства</i>	49
Вовчечис К.В. <i>Види та наслідки насильства над жінкою в сім'ї</i>	52
Гапонюк Ю.Р. <i>Міграційні наміри студентської молоді</i>	54
Гармаш Д.І. <i>Структура і зміст роботи соціального закладу Ніжинського дитячого будинку-інтернату</i>	56

Гергало Т.Ю. <i>Педагогічні умови спільної діяльності вихователя і старших дошкільників у театралізованих іграх</i>	58
Gleń Agata <i>Coś z niczego, czyli jak słowo czynem się staje – o internetowych «cieniach» zaburzających postrzeganie rzeczywistości wśród młodzieży</i>	59
Goławska Żaneta <i>Alkoholizm skazą polskości?</i>	61
Голован М.Ю. <i>Історія розвитку волонтерського руху в Україні</i>	62
Голуб К.Ю. <i>Фактори молодіжного безробіття в Україні</i>	64
Гордієнко Ю.М. <i>Освітній простір вищого навчального закладу як середовище формування професійної мобільності майбутнього керівника</i>	65
Горкавенко А.Д. <i>Напрями та особливості формування у дітей старшого дошкільного віку знань про навколишній світ</i>	67
Гризун Ю.О. <i>Етапи сенсорного виховання у дітей із синдромом Дауна</i>	69
Грищенко Н.М. <i>Соціально-педагогічна діяльність в системі інклюзивної освіти</i>	71
Гузій Л.М. <i>Теоретичні засади використання ігротерапевтичних методів у соціальній реабілітації дітей з тяжкими психофізичними порушеннями</i>	74
Дем'яненко Т.А. <i>Методичні особливості проведення групових терапевтичних занять із вживачами психоактивних речовин</i>	76
Дмітрієва М.М. <i>Розвиток соціокультурних інститутів паркового типу в організації сімейного дозвілля у Великобританії</i>	79
Доліна І.В. <i>Формування проектної культури майбутнього соціального педагога</i>	81
Єрмак Т.А. <i>Особливості розвитку життєвої компетентності у підлітків</i>	83
Жовта І.С. <i>Дитяча бездоглядність в Україні як соціально-педагогічна проблема</i>	85
Жур'ян Г.В. <i>Відповідальність, як різновид соціально-правового захисту підлітків з асоціальною поведінкою</i>	88
Занфірова Г.В. <i>Особливості соціально-педагогічної профілактики агресивної поведінки підлітків</i>	90
Зарічна А.М. <i>Комп'ютерна залежність у підлітків як актуальна соціально-педагогічна проблема</i>	92
Ігнатенко В.В. <i>Профілактика домашнього насилля засобами соціально-педагогічного консультування сім'ї у період її створення</i>	94
Ільчук А.М. <i>Детермінанти злочинності неповнолітніх</i>	97
Ірха В.В. <i>Наслідки співузалеженості дітей із алкогольною залежних сімей</i>	99

Кириченко Н.А. <i>Служба пробації як суб'єкт соціальної роботи</i>	102
Клименко Л.В. <i>Чайлдфрі як проблема у формуванні усвідомленого батьківства серед студентської молоді</i>	105
Клязника М.А. <i>Соціальна адаптація як проблема соціалізації</i>	107
Книш А.В. <i>Особливості роботи фахівців соціальної сфери з неблагополучними сім'ями</i>	108
Ковтонюк Ю.П., Сергієнко Н.М. <i>Дитячий аутизм – проблема, що потребує інклюзивного втручання</i>	110
Козел Д.Ф. <i>До проблеми про сутність поняття «діти з обмеженими можливостями»</i>	112
Кононович І.О. <i>Синдром професійного вигорання працівників соціальної сфери: сутність та чинники виникнення</i>	115
Кравченко Л.І. <i>Дослідження особливостей стихійної та спрямованої соціалізації у старших дошкільників</i>	118
Кривченко Т.В. <i>Особливості виховання старших дошкільників з негативними проявами у поведінці</i> .	119
Кулакова Д.О. <i>Медико-соціальні аспекти алкоголізму</i>	121
Лєхатков В.Ю. <i>Причини девіантної поведінки серед студентської молоді</i>	123
Łoś Iwona <i>Dzieci autystyczne w szkole masowej</i>	126
Лотанюк Г.С. <i>Особливості виховання дітей у багатодітних сім'ях</i>	129
Луніна Я.В. <i>Профілактика насилля в системі «вчитель-учень» як напрям діяльності соціального педагога</i>	131
Ляшиченко Л.В. <i>Теоретичні аспекти соціально-психологічної підготовки неповнолітніх засуджених до життя на волі</i>	133
Maksymiuk Żaneta <i>Rozwój emocjonalny dzieci w wieku przedszkolnym</i>	135
Маринченко Л.С. <i>Творча обдарованість підлітків як соціально-педагогічна проблема</i>	138
Матюха Є.О. <i>Суїцидальна поведінка підлітків як об'єкт соціальної роботи</i>	140
Машай С.Ю. <i>Особливості реалізації соціально-правового захисту дітей – вихованців дитячого будинку</i>	142
Медвідь С.Ю. <i>Роль соціального педагога у формуванні педагогічної культури батьків</i>	144
Мостовенко С.М. <i>Організація дозвілля учнівської молоді з досвіду зарубіжних країн</i>	146
Мурсалова Т.Р. <i>Підготовка студентської молоді до сімейного життя</i>	147

Насилівська І.В., Тестова І.Ю. <i>Особливості навчання дітей з вадами слуху.....</i>	150
Нестеренко О.М. <i>Особливості діяльності центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді в сучасних умовах.....</i>	152
Новікова Ю.М. <i>Педагогічні умови формування гармонійних взаємин між батьками і дітьми старшого дошкільного віку</i>	154
Овчар В.Ю. <i>Особливості процесу соціалізації дітей у вальдорфській педагогіці</i>	156
Огнівенко Д.В. <i>Особливості соціальної реабілітації дітей з функціональними обмеженнями.....</i>	159
Олефіренко В.В. <i>Організаційно-педагогічні умови взаємодії ДНЗ і сім'ї у фізичному розвитку дітей дошкільного віку</i>	161
Опанасенко О.О. <i>Діти як клієнти служби телефону довіри</i>	163
Оропай Р.О. <i>До проблеми відтворення явища жорстокого поводження з дітьми у сім'ї.....</i>	165
Ошурко О.С. <i>Сімейно-орієнтований підхід у роботі соціального педагога дошкільного навчального закладу.....</i>	167
Пасічник О.А. <i>Досвід роботи з обдарованими дітьми у прилуцькому центрі творчості дітей та юнацтва.....</i>	169
Петровська К.О. <i>Організаційно-педагогічні умови формування мовленнєвої компетентності.....</i>	171
Піщулін Д.С. <i>Просвітницька робота як важливий компонент діяльності соціального працівника</i>	172
Прєда В.І. <i>Соціально-педагогічна робота працівників соціальної сфери по захисту прав дітей-сиріт</i>	175
Примаченко А.М. <i>Формування художньо-продуктивної компетенції у старших дошкільників у зображувальній діяльності</i>	177
Приходько А.В. <i>Робота соціального педагога з дистантними сім'ями.....</i>	179
Пушка Р.А. <i>Наукові підходи до визначення поняття «ресоціалізації» неповнолітніх злочинців .</i>	181
Пчела А.В. <i>Соціально-педагогічні засади діяльності «клінік, дружніх до молоді»</i>	184
Рева А.Р. <i>Організація соціально-медичної допомоги хворим у хоспісах</i>	186
Рева В.В. <i>Корпоративна культура соціальної організації: сутність та характеристика</i>	189
Романчук А.Р. <i>Соціально-педагогічний супровід сім'ї, яка виховує дитину з обмеженими можливостями здоров'я в інклюзивній освіті.....</i>	191
Рябко В.В. <i>Соціально-педагогічні проблеми вживання алкоголю в підлітковому віці</i>	193

Савон Г.П.	
<i>З досвіду організації роботи з кризовою сім'єю, яка виховує дитину з обмеженими фізичними можливостями (регіональний підхід).....</i>	195
Савчук О.О.	
<i>Соціалізація дітей молодшого шкільного віку у Пласті</i>	197
Самко А.В.	
<i>Комп'ютерна залежність як різновид адиктивної поведінки дитини</i>	199
Сергєєва В.О.	
<i>Роль груп взаємодопомоги у збереженні й розвитку життєвого потенціалу людей похилого віку.....</i>	202
Симоненко Ю.М.	
<i>Особливості успішної адаптації дітей у прийомних сім'ях.....</i>	204
Скоробагатько М.В.	
<i>Роль батьківської сім'ї у формуванні готовності молоді до сімейного життя.....</i>	206
Сосонна Н.В.	
<i>Можливості соціально-педагогічного тренінгу у подоланні невербальної агресії серед учнів старшої школи</i>	208
Сосун Н.О.	
<i>Особливості соціалізації дітей 5-6 років в умовах дошкільних закладів</i>	211
Тарасенко О.І.	
<i>Профілактика суїцидальної поведінки</i>	212
Тарахан О.М.	
<i>Сутність соціальної роботи з формування здорового способу життя підлітків....</i>	214
Ткаченко А.О.	
<i>До питання про сутність поняття «культура проектної діяльності соціального педагога»</i>	216
Ткаченко В.В.	
<i>Виявлення комунікативних та організаторських здібностей у вихованців прилуцької колонії</i>	218
Ткачук Д.А.	
<i>Ресоціалізація неповнолітніх засуджених засобами арт-терапії.....</i>	220
Топчій К.В.	
<i>Моделювання процесу формування правової компетентності майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів</i>	223
Трібе А.Ю.	
<i>Важливість соціального педагога в підготовці спортсмена з особливими потребами</i>	225
Трухман Н.О.	
<i>Актуалізація ідей А. Макаренка щодо соціального виховання неповнолітніх правопорушників в умовах сучасного соціуму</i>	227
Турчин Т.П.	
<i>Особливості розвитку ціннісно-сміслової сфери сучасних підлітків</i>	229
Федько М.Ю.	
<i>Причини виникнення суїцидальної поведінки підлітків</i>	231
Хабенко М.В.	
<i>Інтернет-залежність підлітків як соціальна проблема</i>	233
Христюк В.О.	
<i>Професійна відповідальність майбутніх менеджерів: теоретичні аспекти.....</i>	235
Цимбалюк А. Р.	
<i>Модель профілактичної діяльності соціального педагога у попередженні міжособистісних конфліктів в учнівському колективі.....</i>	237

Чеботько Д.О.	
<i>Особливості соціальної адаптації студентів-першокурсників до навчання у вищому навчальному закладі.....</i>	240
Чернова А.О.	
<i>Представництво інтересів як технологія соціально-правового захисту дитини ..</i>	242
Чиж К.В.	
<i>Профорієнтаційна робота з молоддю: регіональний аспект</i>	244
Чугуєвець Т.В.	
<i>Інвалідність як медико-соціальна проблема</i>	246
Шалупня Є.О.	
<i>Профілактика ризикованої поведінки методом форум-театр</i>	249
Шовкова К.В.	
<i>Соціально-психологічні умови благополучного старіння</i>	251
Щелочева Х.В.	
<i>Використання методу лялькотерапії в роботі з онкохворими дітьми</i>	253
Щербакова О.Д.	
<i>Соціальне становище одиноких матерів у сучасній Україні</i>	256
Щітченко Т.В.	
<i>Системність у підготовці призовної молоді до військової служби</i>	258
Яцун Л.М.	
<i>До проблеми визначення поняття «сімейна депривація» у соціальній роботі</i>	260

ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМ ДІТЕЙ, ЩО ОПИНИЛИСЯ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Андрієнко Артем Андрійович

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Хлеб'юк Світлана Ростиславівна

Актуальність. Природа такого соціального явища, як діти в складних життєвих ситуаціях вкрай неоднозначна. Наростаючи поступово, сьогодні воно набуло загальнонаціональних масштабів. Серед причин актуалізації дитячої бездоглядності та безпритульності – погіршення матеріального благополуччя значної частини населення України, збільшення чисельності непрацюючих батьків, економічна експлуатація дитячої праці з боку дорослих, зокрема, втягнення у жебракування, крадіжки, зниження відповідальності батьків за виховання дітей, загострення конфліктів між батьками та дітьми тощо.

За останні роки підготовлено ряд багатопланових праць, у яких висвітлюються різні аспекти соціально-педагогічної діяльності, а саме: основи соціально-правового захисту дітей і молоді та підготовка до цього майбутніх соціальних педагогів/соціальних працівників (Н. І. Агаркова, О. Л. Караман, Л. В. Кальченко, І. М. Ковчина, Я. В. Кічук); соціально-педагогічні засади формування усвідомленого ставлення батьків до прав дитини (Н. Ю. Шевченко); зміст та форми соціально-педагогічної роботи з сім'єю як провідним інститутом соціалізації особистості (Т. Ф. Алексеєнко, І. М. Трубавіна, Т. В. Кравченко); теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю (І. Д. Зверева, А. Й. Капська, Г. М. Лактіонова, А. О. Рижанова, Л. А. Штефан); теоретико-методичні засади соціалізації дітей та молоді (І. П. Рогальська, С. В. Савченко).

Мета: виявити та проаналізувати причини за яких діти найчастіше опиняються в складних життєвих обставинах. **Завдання:** проаналізувати звіти служби у справах дітей, де вказано з яких причин дітей поставлено на облік, як таких, що опинилися в складних життєвих ситуаціях; визначити з якої причини найчастіше діти потрапляють в складні життєві обставини; ознайомитися з літературою що стосується цього питання; визначити шляхи можливого подолання проблеми.

Дослідивши звіти служби у справах за останні 8 років, було виявлено, що в місті Ніжині діти найчастіше потрапляють в складні життєві обставини за таких причин: батьки дітей ухиляються від виконання батьківських обов'язків; діти систематично самовільно покидають місце постійного проживання; скоєння насильства над дитиною.

У табл.1 зазначено загальну кількість дітей міста Ніжина, які потрапили в складні життєві обставини за останні 8 років, та кількість дітей по кожній із причин.

Таблиця 1

Кількість дітей міста Ніжина, які потрапили в складні життєві обставини

Рік	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Загальна кількість дітей, що опинилися в складних життєвих обставинах	36	34	31	29	22	20	28	29
Діти з сімей, у яких батьки або опікуни ухиляються від виконання батьківських обов'язків	29	33	30	27	21	20	28	23
Діти, які систематично самовільно покидають місце постійного проживання	4	1	1	1	1	0	0	2
Скоєння насильства над дитиною	3	0	0	1	0	0	0	4

За результатами звітів видно, що найбільше в складні життєві обставини потрапляють діти з сімей, де батьки ухиляються від виконання батьківських обов'язків. Кожного року їх частка складає більше 80% від усієї кількості дітей в складних життєвих обставинах міста Ніжина. Батьки повинні знати, що на кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини.

Батьки та особи, які їх замінюють, зобов'язані: постійно дбати про фізичне здоров'я, психічний стан дітей, створювати належні умови для розвитку їх природних здібностей; поважати гідність дитини, виховувати працелюбність, почуття доброти, милосердя, шанобливе ставлення до державної та рідної мови, сім'ї, старших за віком; сприяти здобуттю дітьми освіти у навчальних закладах або забезпечувати повноцінну домашню освіту відповідно до вимог щодо її змісту, рівня та обсягу; виховувати повагу до законів, прав, основних свобод людини та ін.

Також батьки повинні знати, що за невиконання або неналежне виконання обов'язків щодо виховання дітей вони можуть бути притягнені до різних видів юридичної відповідальності:

- адміністративної (ст. 184 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей»);

- цивільно-правової (ст. 1178-1183 Цивільного кодексу України);

- сімейно-правової (ст. 164 «Підстави для позбавлення батьківських прав»);

- кримінальної (ст.166 Кримінального кодексу України «Злісне невиконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування»).

Висновки. В останні роки збільшилася частка дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах. З огляду на це, обґрунтування й прогнозування шляхів покращення становища таких дітей є завданням важливим і своєчасним. Його вирішення передбачає розв'язання цілого ряду суперечностей між:

- потребою суспільства у зміцненні системи забезпечення прав дітей та недостатнім розробленням концептуальних ідей та організаційно-технологічних засобів щодо її удосконалення;

- закріпленням прав дітей у нормативно-правових документах відповідно до міжнародних стандартів і відсутністю обґрунтованих інноваційних підходів, які б дозволили істотно оптимізувати життєдіяльність юних громадян;

- специфікою прав дітей і умовами їх реалізації в соціально-економічних та духовно-культурних реаліях;

- зацікавленістю суспільства в ефективному здійсненні прав дітей і недостатнім усвідомленням батьками та фахівцями соціальної сфери важливості оцінки потреб дитини як основи здійснення її прав;

- вимогами суспільства щодо соціалізації, захищеності підростаючого покоління й невикористанням усіх потенційних можливостей спільних дій державних і неурядових організацій в інтересах дітей;

- необхідністю професійної підготовки фахівців соціальної сфери до соціально-педагогічного забезпечення прав дітей і недостатньою розробленістю змісту, форм і методів такої діяльності.

Література

1. zakon.rada.gov.ua
2. Виявлення, попередження і розгляду випадків насильства та жорстокого поводження з дітьми: метод. матер. – К.: Видавничий дім «Калита», 2007. – 56 с.
3. Соціальний супровід сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах: метод. посіб. / І.Д. Зверева та ін. – К.: Держсоцслужба, 2006. – 104 с.
4. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: навч. посіб. – К., 2002. – 132 с
5. Технології роботи з різними категоріями клієнтів центрів соці-альних служб для молоді: метод. посіб. / С.В. Толстоухова, О.О. Яременко, О.В. Вакуленко та ін. – К.: ДЦССМ, Державний ін.-т проблем сім'ї та молоді, 2003.

ОЗНАКИ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Андрусенко Тетяна Геннадіївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Конончук Антоніна Іванівна

Відколи існувало людство, відтоді і відомі факти самогубства. Але останнім часом проблеми суїцидів все більше стають актуальними у нашому суспільстві, особливо на тлі зростання показників цього явища, яке, зокрема, в Україні, набуває епідемічного характеру. Найбільш гостро проблема суїциду постає у підлітковому віці і є однією з провідних причин підліткової смертності після нещасних випадків і вбивств. Самогубство у підлітків має багато схожого з самогубством дорослих, але відрізняється природою вікових та індивідуальних особливостей.

Підлітковий вік охоплює період від 11-12 до 14-15 років. Його зазвичай називають перехідним, оскільки у цей період відбувається перехід від дитинства до юності, від незрілості до зрілості. Ця особливість проявляється у фізичному, розумовому, моральному, соціальному та духовному розвитку особистості. Змінюється соціальний статус підлітка, розширюються й інтенсифікуються його контакти з суспільством, відбувається відносно звільнення від опіки батьків, переглядаються переконання та уявлення, формується новий світогляд тощо. Саме такі зміни мають надзвичайно важливу роль у житті підлітка, але супроводжуючись депресивними станами, через неготовність до них, можуть спровокувати поведінку, що в подальшому призведе до суїциду.

Саме схильність до депресій і об'єднує більшість суїцидальних підлітків. Цьому передують зазвичай відчуття суму, нерідко несвідомого, і безвихідності. Депресивні підлітки часто думають, що їхні нещастя безмежні і продовжуватимуться завжди, тому єдиним виходом із цього стану вони вважають суїцид.

Крім того, на самогубства впливають й інші негативні фактори та кризові стани, в яких перебуває підліток. Серед них виокремлюють такі як: нестача уваги, турботи з боку оточуючих, любовні конфлікти, конфлікти з батьками, розлучення батьків, смерть родичів, проблеми у спілкуванні з однолітками, тиск, з їхнього боку, неприємності та погана успішність у школі, вживання алкоголю та наркотиків, вагітність у ранньому віці та ін.

Переживаючи дані проблеми, підліток перебуває у відчаї, пригніченості та самотності, відчуває тривогу. Неможливість самотійно подолати ці проблеми та вплив стану у якому, знаходиться підліток і штовхають його на відчайдушний крок – позбавлення себе життя.

Про наявність суїцидальних намірів можуть говорити поведінка і вислови людини. Підлітки, що схильні до суїциду прямо або побічно дають своїм друзям і близьким зрозуміти, що збираються піти з життя. Рідних і близьких підлітка мають примусити замислитись такі висловлювання як: «Я вирішив накласти на себе руки», «Набридло! Скільки можна! Ситий по горло!», «Краще померти!», «Ненавиджу своє життя», «Ненавиджу все і всіх!», «Єдиний вихід — померти!», «Більше не могу!» [4, с.44]. Також, потенційні суїциденти зазвичай сумні, задумливі або ж напружені, озлоблені, часто ненавидять себе. У поведінці та зовнішньому вигляді тих, хто виношує плани самогубства, виявляються їх негативні емоції. Зазвичай такі підлітки часто замикаються, уникають оточення, довго не виходять зі своїх кімнат. Вони включають музику і відсторонюються від життя. Іноді прагнуть піти непомітно, щоб ніхто не звернув увагу на їхню відсутність; іноді поводяться так, ніби життя для них нічого не варте і все їм набридло.

Підлітки, які хочуть розпрощатися з життям, часто ущемлені й озлоблені: вони злі на батьків, учителів або друзів, які чимось їм не догодили, образили, не виправдали

їхніх очікувань. Буває, вони гніваються на самих себе, це виявляється в агресії, бунті й непокорі. Виникають проблеми з навчанням. Підлітки, які раніше вчилися на «добре» і «відмінно», починають прогулювати, їх успішність різко знижується. Тих, хто і раніше відставав у навчанні, взагалі рідко можна спостерігати у школі.

Крім того суїцидальні підлітки багато часу сплять; деякі, навпаки, втрачають сон і перетворюються на «сов»: допізна вони ходять по своїй кімнаті, деякі лягають спати лише під ранок без вагомих причин. З'являються й проблеми з харчуванням. Підлітки з хорошим апетитом стають перебірливі, ті, у кого апетит завжди був поганим, починають багато їсти. Відповідно, худі підлітки стають товщими, а товсті, навпаки, худнуть [1, с.28].

Ще однією ознакою, що свідчить про наміри здійснити суїцид є упорядкування справ: деякі почнуть прибирати будинок, інші поспішать розплатитися з боргами, інші сядуть писати листа, на який давно повинні були відповісти. Також підлітки, що збираються піти з життя, часто роздають речі, які дуже багато для них означають. Звернувши увагу на такі моменти у поведінці та висловлюваннях підлітків, можна запобігти їх самогубству.

Значну частину допомоги в профілактиці самогубств можна отримати від близьких і значимих осіб. Батькам потрібно пам'ятати, що підлітку життєво необхідні їх увага та постійна турбота, розуміння тих невідкладних проблем, які часто виникають у підлітковому віці. Важливо, щоб дитина розуміла, що батьки та близькі підтримають її. Слід демонструвати дитині любов до неї, приймати такою, яка вона є, а також підтримувати усі починання своєї дитини, які ведуть до підвищення її самооцінки, фізичного розвитку та особистісного зростання.

Також заходи запобігання суїцидальної поведінки повинні відбуватися і в школі, оскільки більша частина життя підлітка пов'язана саме з освітніми установами. Першочерговою умовою попередження самогубств у загальноосвітньому навчальному закладі є ретельне психолого-педагогічне виявлення дітей, чиї особистісні риси створюють підвищений ризик суїциду.

Щодо профілактики суїцидальних тенденцій серед підлітків, система роботи профілактики суїциду має містити такі компоненти:

- психологічна просвіта педагогів, батьків, учнів;
- створення позитивного психологічного клімату в навчальному закладі й сім'ї;
- психологічна та педагогічна діагностика суїцидальних тенденцій;
- систематичний контроль і врахування динаміки змін в особистості та поведінці учнів;
- при потребі – переадресування суїцидальної справи спеціалістам медичного профілю [2, с.260].

Школа має стати місцем, де підліток буде самостверджуватися, розвиватися, місцем, де у нього не виникне думка про суїцид. Тому потрібно створити позитивний психологічний клімат, залучивши підлітків до громадської діяльності (спортивні змагання, клуби, товариства тощо), а також культурно-виховних заходів, які сприяють формуванню позитивних громадянських, естетичних почуттів та духовності. Задля ефективної організації соціально-педагогічної профілактики у загальноосвітньому навчальному закладі необхідно створювати спеціальні програми збереження психічного здоров'я, особливу увагу звертаючи на позакласну виховну роботу та взаємодію начального закладу з родинними учнів, іншими соціальними інститутами [4].

Таким чином, можемо стверджувати, що явище суїцидальної поведінки підлітків становить собою серйозну соціально-педагогічну проблему та вимагає особливої уваги суспільства. Проте, в багатьох випадках є можливість її уникнути, якщо батьки, близькі люди та педагоги загальноосвітніх навчальних закладів приділятимуть їм належну увагу, турботу та підтримку.

Література

1. Войтко В. Характерні особливості суїциду та суїцидальної поведінки: [навч.-метод. посіб.] / В. Войтко. – Кропивницький: КЗ «КОІППО імені Василя Сухомлинського», 2016. – 44 с.
2. Мандзик Л.В. Соціально-педагогічна профілактика суїцидальної поведінки у підлітковому віці / Л.В. Мандзик // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія. – 2015. – Вип. 220. – С. 258-262.
3. Попова О.Б. Підлітковий суїцид. Види профілактики / О.Б. Попова, С.Є. Фесун; упоряд. Т.А. Шаповал. – К.: Редакції заг. пед. газет, 2014. – 104 с.
4. Приходько Ю.О. Психологічний словник-довідник: навч. посіб. / Ю.О. Приходько, В.І. Юрченко. – К.: Каравела, 2012. – 328 с.

РОЗВИТОК У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ САМОСТІЙНОСТІ ЯК БАЗОВОЇ ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Антонова Ольга Юріївна

Ніжинський державний університет імені М.
Гоголя м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Аніщук Антоніна Миколаївна

Актуальність. Одним із стратегічних напрямків розвитку сучасної дошкільної освіти в Україні визначено виховання життєвої компетентності дошкільників, які здатні поводитись самостійно в різних життєвих ситуаціях. Відповідно до цього особливого значення набуває розвиток самостійності у дошкільному віці. Виховання у дітей самостійності важливе завдання, яке стоїть перед ДНЗ та батьками, адже, самостійність розглядається психолого-педагогічними науками як стрижнева якість особистості, що зумовлює її активність, соціальну та моральну зрілість. Самостійність починає формуватися з раннього віку і вже у дошкільному може розглядатись як особистісна якість, але для цього необхідні відповідні виховні впливи.

Виклад основного матеріалу. Самостійність – це властивість, риса характеру або здатність особистості, для діяльності якої властива ініціативність, прагнення без сторонньої допомоги оволодіти знаннями та способами діяльності, використання набутих знань та умінь у життєвій практиці. Самостійність, як інтегрована якість особистості, включає в себе незалежність, ініціативність, цілеспрямованість і оптимізм. Кожна з названих якостей є необхідною умовою розвитку самостійності [4, с. 197].

Самостійність як якість особистості не дається дитині від народження, а формується у процесі включення дитини в організовану дорослим діяльність. Провідна роль в розвитку самостійності належить вихованню та навчанню.

У розвитку самостійності дітей виділяють послідовні етапи:

- виконавча активність – найпростіша форма самостійності. Вона характеризується вмінням дитини діяти за зразком дорослого;
- самостійність дитини, яка виявляється в тому, що дошкільники починають використовувати набуті знання й уміння без зразка дорослого, тобто вносити у виконання елементи ініціативи;
- найвища для дошкільного віку самостійність виявляється в тому, що у свою роботу дитина вчиться вносити елементи творчості [2, с. 12].

Необхідною умовою самостійності дитини є необхідний рівень розвитку знань, умінь і навичок. Проте, не всі діти, які мають цей рівень, проявляють самостійність. Самостійність потребує сформованості у дошкільника ще й елементарного почуття обов'язку.

Аналізуючи самостійність як якість особистості слід виділити необхідні психічні процеси необхідні для її формування. В першу чергу це мислення, адже будь-яка задача вимагає від дитини її осмислення, прийняття рішення і вміння практично

виконати цю задачу. Тобто, інтелектуальні здібності дитини впливають на її самостійність. Самостійність пов'язана з волею, тому що вирішення певного завдання вимагає від дитини цілеспрямованості, вольових зусиль, уміння проявляти наполегливість. Вольові якості це стержень самостійності. Також самостійність має зв'язок з емоціями дитини: завдання дане дорослим дитині повинне набути для неї особистісний сенс, стати переживанням. Дитина має відчувати радість від переборення труднощів [1, с.8].

Самостійність дитини розвивається від репродуктивного характеру до самостійності, пов'язаної з оволодінням різними видами дитячої діяльності (ігровою, трудовою, художньою, пізнавальною), у якому вона отримує можливості виявити себе. Названі види діяльності по різному впливають на формування самостійності. Гра закладає основи активності й ініціативності. Трудова діяльність сприяє розвитку наполегливості в досягненні результату, цілеспрямованості й усвідомлення дій, уміння планувати трудові дії. Художньо-естетична діяльність формує незалежність суджень дитини, прагнення пошуку адекватних способів виявлення себе, що у свою чергу, є передумовами розвитку дитячої творчості. Відтак, розвиток самостійності передбачає систематичну й послідовну роботу педагога в різних сферах її діяльності.

Педагогу дошкільного закладу з метою становлення самостійності дітей старшого дошкільного віку доцільно створювати такі умови: надання дітям можливість діяти самостійно, робити власний вибір; вправляти їх у практичному застосуванні набутих вмінь та навичок; надавати можливість оцінювати свої вчинки та результати діяльності; вводити мотиви соціального заохочення та значущості дій і вчинків; забезпечувати оптимальну, адекватну допомогу, використовуючи непрямі методи керівництва; забезпечувати умови тим дітям, які проявляли самостійність, для показу своїх нових вмінь та навичок серед однолітків; сприяти визнанню цих дітей у групі, підвищенню у них впевненості у своїх силах, розуміння значимості своїх самостійних дій для інших [3].

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що самостійність дитини зростає з її віком. Цьому сприяє розвиток у дитини мислення, волі, емоційної сфери та набуття нею знань, вмінь і навичок, які вона отримує з навколишнього середовища під впливом навчання та виховання. Дорослим з метою розвитку самостійності дитини важливо створювати відповідні умови та використовувати різні види дитячої діяльності (ігрову, трудову, художню, пізнавальну), у яких вона отримує можливості виявити себе.

Література

1. Гуріна З. В. Допоможемо малюкові зростати самостійним / З.В. Гуріна // Дошкільне виховання: науково-методичний журнал для педагогів і батьків. – 2006. – №11. – С. 7-9.
2. Кононко Е.Л. Я сам / Е.Л. Кононко. – К.: Рад.школа, 1983. – 96 с.
3. Кузьменко В. Самостійність / В. Кузьменко // Дошкільне виховання. – 1999. – №11-12. – С. 28-30.
4. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: збірник наук. праць – Вип. 9. – Київ, 2006. – 440 с.

СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Арехова Євгенія Вікторівна

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка, м. Суми
Науковий керівник – канд. пед. наук,
Гончаренко Олена Володимирівна

Кризові зміни в суспільно-політичному житті сучасної України, соціально-економічне неблагополуччя, недостатній рівень життя призводять до зростання кількості соціально знедолених і незахищених людей, спричиняють погіршення фізичного і психічного здоров'я населення. В цих умовах особливої актуальності набуває медико-соціальна робота, яка не лише реалізовує спеціальні профілактичні та реабілітаційні

програми для різних категорій населення, але й організовує реабілітаційну роботу з інвалідами у медико-соціальних реабілітаційних закладах, здійснює підтримку людей похилого віку та невиліковно хворих у геріатричних інтернатах, хоспісах тощо.

Як зауважують науковці (Д. Данко, О. Новікова та ін.), сучасні проблеми різних груп населення, спричинені кризовими життєвими ситуаціями, можуть бути більш адекватно вирішені за умови злагодженої співпраці соціальних інститутів, особливо соціальної і медичної сфер, що передбачає комплекс взаємопов'язаних заходів з медико-соціальної допомоги сім'ї, колективу, особистості [1; 2].

Про актуальність теми дослідження свідчить низка наукових робіт стосовно надання медико-соціальної допомоги хворим у закладах охорони здоров'я (Д. Данко, В. Поліщук, О. Новікова), специфіку соціальної роботи в сфері охорони здоров'я досліджували також соціальні педагоги-науковці – (І. Грига, І. Зверева, І. Іванова, Л. Тюття) та представники соціальної медицини (І. Маруненко, О. Тимчик).

Метою нашої статті є дослідження медико-соціальної роботи, щодо покращення стану здоров'я населення.

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визначає здоров'я як стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки як відсутність хвороб та анатомічних дефектів. Проблема здоров'я невіддільна від інших проблем людства. Вона змінюється разом з прогресом загальнолюдської культури, будучи актуальною у всі періоди життя людини – від народження до смерті.

Для будь-якої людини очевидно, що здоров'я – це одна з головних цінностей життя. Здоров'я дозволяє повноцінно жити, вчитися, працювати, робити кар'єру, займатися спортом, відпочивати. Здоров'я є важливою складовою щасливого сімейного життя, народження і виховання дітей.

Зважаючи на зазначене, у сучасній науковій літературі поняття «здоров'я» все частіше тлумачиться у контексті соціального благополуччя чи неблагополуччя людини. Досягнення благополуччя як показника здоров'я здійснюється через свідомий та цілеспрямований процес творення людиною власної системи життєдіяльності, і забезпечується її відповідальним ставленням до здоров'я індивідуального, громадського, глобального.

Проте, як зазначають науковці, традиційна сучасна медицина і система охорони здоров'я, незважаючи на високі досягнення медичної та біологічної науки виявилися безсильними перед розв'язанням проблеми здоров'я. Адже увага медицини прикута насамперед до хворої людини та її захворювань, лікуванню та повному одужанню, а питання реабілітації, діагностики і лікування пограничних станів, а також збереження та зміцнення здоров'я виявилися поза зором практичної медицини.

Крім того, фактори, які підвищують ризики виникнення багатьох захворювань сучасності (нервові навантаження, недостатня фізична активність, нераціональне надлишкове харчування, надмірне застосування алкоголю, наркотичних речовин та тютюнопаління) свідчать про їх соціальну обумовленість. В зв'язку з цим зросла потреба в розробці ефективних методів та засобів профілактики, ранньої діагностики та лікування [4, с.17].

Важливу роль в системі охорони здоров'я відіграє соціальна робота. Становлення такого виду діяльності обумовлено погіршенням здоров'я населення, в якому вимагають вирішення проблеми медичного і соціального характеру на якісно новому рівні – на рівні медико-соціальної роботи.

У багатьох країнах світу соціальна робота стала невід'ємним компонентом сфери охорони здоров'я, в межах якої соціальний працівник проводить соціальний захист пацієнтів через систему соціального страхування, надає психологічну підтримку, проводить рекреаційну роботу. Медико-соціальна робота визначається як вид мультидисциплінарної професійної діяльності медичного, психолого-педагогічного і соціально-правового характеру, яка спрямована на відновлення, збереження і зміцнення здоров'я. Головною метою медико-соціальної роботи є досягнення

максимально можливого рівня здоров'я, функціонування та адаптації осіб з фізичною чи психічною патологією, а також соціальним неблагополуччям. Важливим є те, що медико-соціальна робота принципово змінює комплекс заходів з допомоги у сфері охорони здоров'я, тому що зумовлює системні медико-соціальні впливи на більш ранніх стадіях захворювання [4, с.24].

Особливість медико-соціальної роботи полягає в тому, що вона формується на стику двох самостійних галузей – охорони здоров'я та соціального захисту населення. Світова практика свідчить про те, що фахівець соціальної сфери зобов'язаний володіти теоретичними і практичними знаннями в області медицини і охорони здоров'я, оскільки незалежно від спеціалізації і місця роботи він бере участь у вирішенні проблем індивідуального та суспільного здоров'я.

Об'єктом соціальної роботи у закладах охорони здоров'я є різні контингенти осіб з вираженими медичними і соціальними проблемами, вирішення яких ускладнюється в межах односторонніх професійних заходів. Робота з такими контингентами однаково важка і малоефективна як для медичних працівників, так і для спеціалістів соціальних служб, оскільки неминуче вони опиняються перед колом проблем, що виходять за межі їхньої професійної компетенції і перешкоджають успішній вузькопрофесійній діяльності. До таких контингентів відносяться: особи, які тривало, часто і важко хворіють; соціально дезадаптовані особи; інваліди; самотні особи похилого віку; діти-сироти; юні матері; багатодітні та асоціальні сім'ї; постраждали від стихійних лих; хворі на ВІЛ/СНІД та ін. Чисельність таких контингентів стійко зростає протягом останніх років [3, с.95].

Соціальний працівник відповідає за здоров'я, за соціальне благополуччя своїх підопічних і є безпосереднім працівником соціального захисту населення. Практичний досвід показує, що сумісна робота лікаря, медичного психолога та соціального працівника з пацієнтами щодо процесу лікування та його результатів позитивно впливає на стан пацієнтів. Там, де закінчуються можливості лікаря, там розпочинається робота соціального працівника.

Підсумовуючи, можна сказати, що в сучасних умовах посилення соціальних проблем у нашій країні, погіршення показників здоров'я населення, зростає об'єктивна потреба розв'язання взаємозалежних задач медичного і соціального характеру на якісно новому рівні. Не підлягає сумніву необхідність створення нових механізмів, форм і методів медико-соціальної допомоги населенню як нових соціальних технологій, що забезпечать громадянам комплексні соціальні послуги у разі захворювання, втрати працездатності і будуть сприяти вирішенню пов'язаних зі здоров'ям соціальних проблем.

Література

1. Данко Д.В. Соціальна робота в медичній сфері / Д.В. Данко // Науковий вісник УжНУ: Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – Вип. 23. – 2011. – С.39-42.
2. Новікова О. Концепція соціальної політики України: проблеми і шляхи розв'язання / О. Новікова // Соціальна політика і соціальна робота. – 1998. – № 1-2 (5,6). – С. 5-15.
3. Поліщук В.А. Системний підхід до роботи центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з формування здорового способу життя / В.А. Поліщук // Таврійський вісник освіти: збірник наук. праць. – Херсон, 2013. – № 4. – С.90-96.
4. Тимчик О.В. Медико-соціальні основи здоров'я: навч.посіб. / О.В. Тимчик, І.М. Маруненко. – К.: Київський ун-тет ім. Бориса Грінченка, 2013. – 317 с.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА ІЗ ПІДЛІТКАМИ, У ЯКИХ НАЯВНІ АКЦЕНТУАЦІЇ ХАРАКТЕРУ

Бакун Олена Миколаївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. психол. наук, доц.
Тимошенко Олексій Анатолійович

Підлітки з акцентуаціями характеру потребують постійного соціально-педагогічного супроводу у всіх сферах їхнього життя і діяльності: у сім'ї, у школі. Акцентуація характеру – це крайній варіант норми, як результат посилення його окремих рис [4, с.9]. Проблему акцентуацій характеру вивчали К. Леонгард, А.Є. Личко, Є.М. Каменська, Л.Д. Столяренко, К.К. Платонов, вона є актуальною і на сьогоднішній день [2; 3].

Акцентуації характеру є дуже поширеними у підлітковому віці. Діти з акцентуаціями є нормальними, але з незвично загостреними особливостями поведінки. Акцентуація у ряді випадків поєднується з поведінкою, що відхиляється. Прикладом такої поведінки виступають: протиправні дії, суїцидальна поведінка, вживання наркотиків. Дорослішати можна бурхливо, «кризово», а можна й досить спокійно. Для цього і необхідна соціально-педагогічна допомога.

Типології акцентуацій характеру ґрунтуються на клінічному (психіатричному) і психологічному підходах. Психологічний підхід передбачає гіпертимний, циклоїдний, лабільний, астено-невротичний, сенситивний, тривожно-педантичний, інтровертований, збудливий, демонстративний та нестійкий типи [2, с.18]. Кожен тип акцентуацій має свої головні риси: гіпертимний – майже завжди гарний, піднесений настрій; циклоїдний – циклічні зміни настрою; лабільний – підвищена чутливість до всього; астено-невротичний – підвищена стомлюваність і дратівливість; сенситивний – боязкість, покірність; тривожно-педантичний – схильність до самоаналізу і рефлексії; інтровертований – замкненість, самотність; збудливий – запальність, педантизм, орієнтованість на інстинкти; демонстративний – самовпевненість, пихатість; нестійкий – лінь, небажання вести трудову чи навчальну діяльність.

Для корекції акцентуацій характеру надзвичайно важливим є контроль за поведінкою та діяльністю, передусім навчальною. За несприятливих умов особистісний розвиток підлітків характеризується суперечливістю та дисгармонійністю.

Підлітки з акцентуацією характеру складають групу підвищеного ризику розвитку розладів психічного здоров'я, у зв'язку з їх вразливістю до певних згубних впливів середовища або психічних травм [5, с.176]. Акцентуації характеру виступають як фактор, що підвищує ризик розвитку психогенних нервово-психічних розладів або розладів поведінки.

І.Ю. Трус виділяє такі концептуальні положення у вивченні акцентуєваних підлітків:

- природний розвиток особистості підлітка первинний, оскільки вихованець виступає не стільки об'єктом соціально-педагогічного впливу, скільки активним суб'єктом взаємодії з батьками, вчителями, соціальним педагогом, психологом;
- соціокультурний розвиток підлітка проходить через його зв'язок із навколишнім середовищем і освоєнням цього середовища;
- розвиток індивідуальних якостей підлітка, здатність відшуковувати в собі нові творчі ресурси і намагання робити власні відкриття, вивчаючи себе як особистість [6, с.26].

Зважаючи на ці положення, можна виділити основні цілі соціально-педагогічного супроводу:

1. Збереження природних механізмів розвитку підлітків, запобігання умовам, здатним деформувати характер вихованця;

2. Формування у підлітка потреби саморозвитку, саморегуляції і самовдосконалення.

Першим етапом у роботі соціального педагога з підлітками, у яких виражаються акцентуації, є діагностика психічного і соціального здоров'я дитини. З цією метою соціальний педагог використовує різноманітні тести, спрямовані на визначення рівня вираження рис характеру, проводить анкетування вчителів стосовно особистісних якостей «важких» підлітків. Використовує зібрану класним керівником інформацію про педагогічні аспекти статусу учня. Залучає вчителів до участі в експертних опитуваннях на етапі діагностики.

Другий етап – аналіз отриманої у ході діагностики інформації, оформлення її результатів, визначення кількісних і якісних характеристик акцентуацій, забезпечення учасників соціально-педагогічної роботи необхідною інформацією стосовно конкретних учнів і груп.

Третій етап – спільна з психологом за участі дирекції навчального закладу розробка рекомендацій для підлітків, педагогів, класних керівників, батьків. Соціальний педагог ініціює проведення педагогічної ради школи, на засіданні якої обговорюються і затверджуються плани комплексної допомоги «важким» підліткам. Розробляє педагогічні рекомендації для груп підлітків кожного окремого типу акцентуацій. Готуються рекомендації для підлітків, класних керівників, учителів та батьків.

Четвертий етап – консультування всіх учасників соціально-педагогічної роботи стосовно шляхів і способів вирішення проблеми підлітка з акцентуаціями характеру. Використовуються групові та індивідуальні консультації з педагогами, батьками, адміністрацією школи, у ході яких здійснюється відповідна психолого-педагогічна просвіта, обговорюються можливі варіанти вирішення проблем «важкого» підлітка.

П'ятий етап – виконання рекомендацій кожним учасником соціально-педагогічної роботи. Соціальний педагог у цей час проводить заплановані заходи, індивідуальні консультації для підлітків з метою пробудження в них бажання саморегуляції та самовдосконалення. Допомагає вихованцям у пошуку необхідних для вирішення назрілих проблем фахівців.

Шостий етап – аналіз виконання психолого-педагогічних рекомендацій у ході соціально-педагогічної роботи; визначення причин успіхів і невдач.

Сьомий етап – проектування подальшого розвитку підлітка на основі відкоректованих під час аналізу форм, методів та засобів соціально-педагогічної роботи.

У роботі з акцентуєваними підлітками соціальний педагог має використовувати весь спектр різноманітних способів, методів, прийомів виховних впливів.

Способи виховання – наслідування, навіювання, навчання – передбачають такий вплив на особистість, коли вихователь, спираючись на позитивний потенціал дитини, «змушує» її діяти певним чином, при цьому самому вихованцеві здається, що він діє з власної волі й бажання.

Методи виховання як способи взаємозалежної діяльності вихователів і вихованців, спрямованої на вирішення завдань розвитку особистості, у науковій літературі розділяються на методи переконання, спонукання, привчання, які в реальній виховній діяльності використовуються комплексно, у тісному взаємозв'язку [1, с.167].

У практичних рекомендаціях із корекції поведінки акцентуєваних підлітків виділяються також прийоми соціально-педагогічних виховних впливів як певні способи корекції поведінки учнів, розвитку необхідних якостей особистості, рис характеру, подолання недоліків.

Таким чином, соціально-педагогічна робота із підлітками, у яких спостерігаються акцентуації характеру, відіграє значну роль для соціалізації дитини, запобігання дивацтв, які можуть супроводжувати підлітка в подальшому у дорослому житті.

Література

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. / О.В. Безпалько – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.

2. Леонгард К. Акцентуированные личности / К. Леонгард. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – 316 с.
3. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у подростков / А.Е. Личко. – Л.: Медицина, 1983. – 284 с.
4. Платонов К.К. Краткий словарь системы психологических понятий / К.К. Платонов. – М.: Высшая школа, 1984. – 174 с.
5. Савчин В.М. Вікова психологія: навч. посіб. / В.М. Савчин, Л.П. Василенко. – К.: Академвидав, 2011. – 368 с.
6. Трус И.Ю. Модель социально-педагогического сопровождения подростков с акцентуациями характера / И.Ю. Трус. // Воспитание школьника. – 2003. – №3. – С. 26–32.

ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПІДЛІТКОВОГО СУЇЦИДУ

Барило Володимир Володимирович

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – ст.викл.

Зінченко Тетяна Василівна

Однією з найактуальніших проблем сьогодення є проблема самогубства, а особливо зростання кількості самогубств у підлітків та молоді. При аналізі такої вчинкової активності як суїцидальна поведінка ми, перш за все, виходимо на проблему мотивації. З'ясування мотивів самогубства є ключем до розуміння цього вчинку та, відповідно, передумовою попередження суїцидів. Складність феномена самогубства полягає перш за все? у тому, що зрозуміти стан людини, яка скоїла суїцид – надзвичайно важко, оскільки кожний окремий випадок має власні індивідуальні особливості. Неможливо виділити один або кілька мотивів або причин, мова завжди йде про складний комплекс причин, обставин і нюансів, які призводять до скоєння особистістю самогубства. Особливо складним завданням є аналіз причин та мотивів підліткового самогубства, адже підлітковий вік є найскладнішим, найсуперечливішим періодом, певні риси особистості роблять період дорослішання суїцидонебезпечним в житті людини. Саме завдяки емоційно незрілій психіці та егоцентричним проявам у ситуації конфлікту серед неповнолітніх не працюють такі антисуїцидальні мотиви як духовні цінності, віра, співчуття, прихильність. Підтвердженням цього є статистика, суїцид є другою після нещасних випадків причиною смерті у молодих людей у віці від 15 до 20 років, думки про самогубство виникають у кожного п'ятого підлітка, за прогнозами дослідників, в наступні 10 років число суїцидів буде швидше рости у підлітків у віці від 10 до 14 років. Про важливість та необхідність вивчення суїцидальної поведінки підлітків, дуже багато говориться серед психологів, соціологів. Різні аспекти даної проблеми знайшли відбиття в роботах діячів педагогіки. У своїх працях Г.І. Гордон, І.П. Островський, В.К. Дорошко дослідили особливості впливу віку на суїцидальну направленість. О.М. Моховиков, В. Ларічева особливу увагу у своїх роботах відводять вивченню мотивів суїцидальних тенденцій у підлітковий період розвитку. У дослідженнях вчених А.Г. Амбрумовой, Л.І. Постовалова, В.А. Тихоненко, В.Є. Цупрун, А.Н. Казакова, В.А. Родіонова, О.А. Старцевой, В.Є. Цупрун, М.В. Шайковой висвітлювалися соціально-педагогічні та клініко-психологічні аспекти самогубств в сучасному суспільстві, а також розкривалися методи діагностики та заходи профілактики суїцидальної поведінки. Т.М. Мішина, Т.В. Самохіна, Є.М. Врона, Н.А. Ратінова у своїх працях проводили паралель між типами внутрісімейного спілкування та соціально-психологічної дезадаптації дитини як основної детермінанти суїцидальної поведінки.

Тому *мета* нашої статті виділити цілі, розкрити причини та мотиви суїцидальних вчинків у підлітків. На першому місці з проблем, характерних для підлітків та молоді з суїцидальною поведінкою, перебувають стосунки з батьками. Приблизно в 70% випадків

ці проблеми безпосередньо пов'язані з суїцидом, на другому місці – труднощі, пов'язані зі школою, на третьому – проблеми взаємин з друзями, в основному протилежної статі. Тобто дитина завдяки суїциду намагається викликати певні дії з боку іншої особи або осіб чи спонукати зміни у ставленні до неї оточуючих людей. Цю думку доводять мотиви суїцидальної поведінки дітей та підлітків, які описав О.М. Моховиков:

1. Переживання образи, самотності, відчуженості, неможливості бути зрозумілим іншими.

2. Переживання втрати батьківської любові або неподілене кохання, ревності.

3. Переживання, пов'язані зі смертю, розлученням чи залишенням родини кимось з батьків.

4. Почуття провини, сором, зневажене самолюбство, незадоволення собою.

5. Страх ганьби, глузування, приниження.

6. Страх покарання, небажання вибачитися.

7. Любовні невдачі, сексуальні ексцеси, вагітність.

8. Почуття помсти, протесту; злість, загроза, вимагання.

9. Бажання привернути до себе увагу, викликати співчуття, уникнути неприємних наслідків, відійти від важкої ситуації.

10. Співчуття або наслідування друзям, героям книжок, фільмів („ефект Вертера”).

У таких випадках суїцидальна поведінка виступає як засіб впливу, маніпуляції, зміни, домінування, стимулювання чи відновлення взаємостосунків.

Класифікація мотивів суїцидальної поведінки, яку запропонував В.О. Тихоненко, ґрунтується на категорії особистісного смислу і складається з 5 мотивів: 1) протест, помста; 2) заклик; 3) ухилення (від покарання, страждання); 4) самопокарання; 5) відмова. При формах суїцидальної поведінки у вигляді „протесту” суб'єкт намагається негативно вплинути на ворожу та агресивну до нього об'єктивну складову конфліктної ситуації. Вербально це може виражатися у фразях на зразок „ніхто мене не розуміє”, „усі проти мене”, „справедливості немає”, „більш нема сил боротися” і таке інше. „Помста” є конкретною формою протесту у вигляді ушкодження ворожому оточенню. Така форма поведінки може виникнути у особистості з високою самооцінкою при активній чи агресивній позиції з механізмом трансформації гетероагресії у аутоагресію. При суїцидальній поведінці типу „заклику” позиція особистості є менш активною і має метою зміну ситуації завдяки активації допомоги зовні. Вербальні показники такої поведінки: „я нікому не потрібен”, за що ви мене так мучите?” і таке інше. Мотивація – „коли ж ви звернете на мене увагу?!” „я благаю вашої допомоги!”. Суїциди „ухилення” виникають при загрозі особистісному або біологічному існуванню, якому протидіє висока самоцінність. Людина не може витримати таку загрозу та обирає самоусунення: „далі буде ще гірше”, „діватися нема куди”, „мені не витримати цієї ганьби” і таке інше. „Самопокарання” відбувається при внутрішньому конфлікті двох ролей: „Я – суддя” та „Я – підсудний”. Причому самогубство може бути як з точки зору „судді” (знищення ворогу у собі), так і з боку „підсудного” (покутування провини), як то „ніколи не пробачу собі”. При самогубствах „відмови” ціль та мотив суїциду наближуються, бо мотивом є відмова від існування, а ціллю – позбавлення себе життя. Вербально це може висловлюватися як „ніколи не повернути минулого”, „все втрачено”, „це – кінець”.

Таким чином, в основі суїцидальної поведінки підлітків лежить велика кількість різноманітних причин та мотивів. Аналіз мотивів суїцидальної поведінки серед підлітків підводить до висновку, що даний життєвий період є „найсприятливішим” для здійснення самогубства. Мотивацією самогубств у підлітків є їх імпульсивність, емоційність, високе почуття справедливості, малий досвід у вирішенні життєвих проблем, які в сучасному суспільстві дуже тиснуть на підростаюче покоління. Варто також зазначити, що проблема самогубства тісно пов'язана з проблемами у родині неповнолітнього, бо саме тут створюються установки та цінності особистості, моделюються її засоби адаптації до середовища та її особистісні позиції у ситуації конфлікту. Якщо дитина виховується не в благополучній родині, то частіше за все вона виступає джерелом суїцидогенних

настроїв, у благополучній сім'ї дитина найчастіше виступає як фактор, який протидіє реалізації потенційних суїцидальних тенденцій. Саме тому, при побудові профілактичної роботи, особливу увагу слід приділяти роботі з сім'єю підлітка, який показує суїцидальні наміри. Саме визначення причин та розробка форм і методів профілактики суїциду серед підлітків та робота з близьким оточенням осіб, які скоїли спробу самогубства, може стати напрямом та завданням подальшого дослідження.

Література

1. Аверин В.А. Психология детей и подростков: уч. пос., 2-е изд., перераб. / В.А. Аверин. – СПб.: Изд-во Михайлова, 1998. – 379 с.
2. Громов А.В. Неформалы. Кто есть кто? / А.В. Громов, О.С. Кузин. – М.: Мысль, 1990. – 269 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ КОНСУЛЬТАЦІЙНОЇ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Безноженко Марія Віталіївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Новгородський Руслан Григорович

Соціально-педагогічна діяльність орієнтована на створення сприятливих умов соціалізації, сприяння всебічному розвитку особистості та задоволення її соціокультурних потреб, а також на допомогу особистості у вирішенні життєвих проблем та відновлення соціально схвалених способів життєдіяльності.

Одним із провідних видів професійної діяльності соціального педагога є консультування. Соціально-педагогічне консультування – це відносно нова галузь професійної діяльності соціального педагога, яка відносно недавно виділилася у якості самостійної сфери діяльності поряд з такими традиційними формами роботи як наукове дослідження, практична діяльність, викладання соціальної педагогіки, соціально-педагогічна корекція. Вона, без сумніву, потребує спеціальної, ретельної підготовки, котру не можна просто замінити знаннями та вміннями у вказаних вище областях, хоча для соціального педагога-практика вони необхідні. До обов'язків соціального педагога належить здійснення консультативної діяльності. Консультування – професійна допомога клієнту (учням, учителям, адміністрації, батькам, іншим особам, які займаються вихованням дитини) у пошуку розв'язання проблемної ситуації. Консультативна робота – це надання порад, рекомендацій учням, батькам, вчителям та іншим особам, які звертаються до соціального педагога.

Консультації можуть бути індивідуальними та груповими; разовими, короткочасними (2-4 рази), тривалими; просвітницько-рекомендаційними, діагностичними, психологічними, педагогічними, правовими тощо.

Дослідження консультування як виду професійної діяльності соціального педагога вимагає звернення до науково-теоретичних джерел тих галузей знань, де це поняття отримало достатнє наукове обґрунтування. Консультування як процес є предметом дослідження різних галузей наук і сфер людської діяльності: медичної, психологічної, соціально-педагогічної, соціальної роботи [7].

Історія становлення консультативної практики починається значно раніше від того часу, коли вона виокремилася в самостійну галузь діяльності. Цей період не входить у галузь наукового знання, але діапазон засобів впливу і здійснення допомоги в практиці повсякденного життя був досить широким і різноманітним. Консультантами-проповідниками називались – лікарі, вихователі, знахарі, що займались пошуком життєвої мудрості, інтерпретацією настроїв і почуттів, релігійними сповідями тощо.

На сьогодні поняття «консультування» не має єдиного трактування. Це пов'язано здебільшого з широким використанням термінів «консультація» і «консультування» в різних галузях і сферах людської діяльності.

До перших галузей, за якими було офіційно закріплено право займатись консультативною практикою, належить психотерапія та психологія. Виникнення перших психотерапевтичних і психологічних шкіл обумовило автономізацію психотерапії. Психотерапію (як частину психіатрії) розглядають як систему лікувальних впливів на психіку і через психіку на організм людини; це специфічна ефективна форма впливу на психіку людини з метою забезпечення і збереження її здоров'я. З. Фрейд намагався обґрунтувати той факт, що «причини деяких хвороб взагалі лежать за межами медицини і не можуть бути подолані з суто медичних позицій: це неусвідомлені комплекси, що набуті з дитинства, забуті конфлікти...». І, як наслідок, поступово склались два напрями в психотерапії: медичний – клінічно-орієнтований, психологічний – особистісно-орієнтований (або немедична терапія).

У межах дослідження ми розглядатимемо сутність консультування як виду професійної діяльності соціального педагога в рамках професійно-орієнтованого підходу. Професійно-орієнтований підхід до тлумачення «консультування» пропонує С. Гледдінг, який розглядає консультування як професію, що має справу з проблемами людини і її можливостями, що призвана ефективно впливати на особистість [1, с.18]. Слово «консультування» походить від лат. *consultare*, що означає радитись, піклуватися. В українській мові це слово означає «порада, роз'яснення спеціаліста з будь-якого питання, бесіда з метою розширення і поглиблення знань».

На підставі аналізу наукових джерел встановлено, що консультування в соціально-педагогічній діяльності науковці визначають по-різному. Так, зокрема, Є. Холостова консультування в соціальній сфері визначає як кваліфіковану пораду, допомогу особам, які мають певні проблеми, спрямовану на відновлення й оптимізацію їхніх соціальних функцій з метою сприяння соціалізації особистості, вироблення соціальних норм спілкування [5]

Консультування в соціально-педагогічній діяльності А. Капська визначає як вид соціальної послуги клієнту. Консультативні послуги, на її думку, мають сприяти поліпшенню взаємин клієнта з соціальним середовищем, створенню психологічного комфорту в соціумі [3].

Т. Алексеєнко вважає, що консультування – це «процес взаємодії між двома або кількома людьми, в ході якої певні знання консультанта використовуються для надання допомоги тим, хто отримує консультацію». Специфіка соціально-педагогічного консультування полягає в тому, що «консультант намагається поліпшити життєву ситуацію іншого, не керуючи ним і його потенційними діями і вчинками, а показуючи їх можливі наслідки, допомагаючи клієнту зробити самостійний правильний висновок на основі чітко усвідомлених причинно-наслідкових зв'язків» [4, с. 231].

Соціально-педагогічне консультування, на думку Т. Шишковець, – це кваліфікована допомога клієнтам, що відчують труднощі в повсякденному житті, спрямована на оптимізацію соціальних зв'язків у вирішенні особистісних проблем клієнта [6].

Л. Завацька «консультування» в соціально-педагогічній діяльності визначає як «технологію надання соціальної допомоги шляхом цілеспрямованого інформаційного впливу на людину чи малу групу з метою їх соціалізації, відновлення і оптимізації соціальних функцій, орієнтирів, розробки соціальних норм спілкування» [2, с. 61].

Отже, на основі аналізу наукових підходів щодо визначення сутності «консультування», його специфіки в соціально-педагогічній діяльності можна визначити «консультативну діяльність соціального педагога» як організований процес комунікативної взаємодії суб'єктів консультування, під час якого соціальний педагог здійснює інформування, психолого-педагогічну підтримку для задоволення запиту чи вирішення проблеми клієнта. Консультування в діяльності соціального педагога може бути засобом втручання в життя клієнта, що орієнтований на стимулювання його до саморозвитку, змін у поведінці та способах життєдіяльності.

Література

1. Глэддинг С. Психологическое консультирование / Сэмюэль Глэддинг ; гл. ред. Е Строганова. – 4–е изд. – СПб. : Питер, 2002. – 400 с.
2. Завацька Л.М. Технології професійної діяльності соціального педагога: навч. посіб. / Л.М. Завацька. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2008. – 240 с.
3. Соціальна педагогіка: підручник / [за ред. А.Й. Капської]. – 4–е вид. випр. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – С. 427.
4. Соціальна педагогіка: словник-довідник / [Т.Ф. Алексеєнко, Ю.М. Жданович, І.Д. Зверева та ін.]; за заг.ред. Т.Ф. Алексеєнко. – Вінниця, 2009. – 542 с.
5. Холостова Е.И. Социальная работа: [учеб.пособ.] / Е.И.Холостова. – [2–е изд.]. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2005. – 668 с.
6. Шишковец Т.А. Справочник социального педагога / Т.А. Шишковец. – М.: ВАКО, 2005. – 208 с.
7. Шульга В.В. Соціальний педагог у загальноосвітньому навчальному закладі: метод.реком. / В.В. Шульга. – К.: Ніка-Центр, 2004. – 124 с.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА КОМП'ЮТЕРНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ

Богинська Ілона Володимирівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Володченко Жанна Михайлівна

Комп'ютер і діти... Ця тема хвилює багатьох: батьків, педагогів медиків. Адже в усьому світі все більшого поширення набуває дитяча комп'ютерна залежність. Термін «комп'ютерна залежність» визначає патологічну пристрасть людини до роботи або проведенню часу за комп'ютером; пристрасть до занять, пов'язаних з використанням комп'ютера, що приводить до різкого скорочення всіх інших видів діяльності, обмеження спілкування з іншими людьми [2, с. 149].

Комп'ютерна залежність не менш небезпечна, ніж наркотична залежність, особливо в підлітковому віці, тому що приводить до значного порушення адаптації в суспільстві (нездатність навчатися, нездатність будувати нові відносини або просто обслуговувати самого себе). Саме тому необхідно всіляко протистояти їй шляхом проведення профілактичної роботи з дітьми та підлітками а також їхніми батьками. Профілактика є одним з основних напрямів соціально-педагогічної діяльності й здійснюється як складовий елемент роботи з окремим випадком. Профілактика комп'ютерної залежності в системі роботи соціального педагога є елементом загальної системи соціальної профілактики, корекційно-виховної діяльності соціального педагога, яка здійснюється на основі своєчасного виявлення та виправлення негативних факторів, що зумовлюють відхилення в психічному й соціальному розвитку дітей та молоді [4, с. 13].

Залежно від того, на якій стадії розвитку проблеми проводять профілактичну роботу, розрізняють: первинну, вторинну та третинну профілактику комп'ютерної залежності. Кожний з видів профілактики має свої особливості.

До первинної профілактики комп'ютерної залежності відноситься формування активного стилю життя, який забезпечує реалізацію прав, задоволення потреб та інтересів особистості. Профілактична робота тут носить інформаційний характер, оскільки спрямована на формування в особистості неприйняття та категоричну відмову від маніпуляції комп'ютером власного життя, формування навичок здорового способу життя.

Первинна профілактика комп'ютерної залежності серед підлітків може бути проведена шляхом включення цієї проблеми в плани виховної роботи навчальних

закладів як компонент профілактики негативних явищ в учнівському середовищі (проведення тематичних класних годин, лекцій, бесід).

Вторинна профілактика комп'ютерної залежності є груповою. Метою цього виду профілактики є зміна адиктивної поведінки на загальноприйнятну (формування «нормальних» суб'єкт-об'єктних зв'язків). У результаті цієї профілактики передбачається зміна ставлення особистості до себе та оточуючих, формування навичок поведінки в ситуаціях, які можуть призвести до залежності від комп'ютера.

Вторинна соціально-педагогічна профілактика комп'ютерної залежності може проводитися шляхом розроблення та проведення тренінгів для дітей підліткового віку з проблем формування комп'ютерної залежності.

Третинна (цілеспрямована) профілактика спрямована на інтегрування в соціальне середовище осіб, які мають комп'ютерну залежність. Вона передбачає виявлення причин та особливостей поведінки дитини, які призвели до виникнення проблеми. На даному етапі необхідно застосовувати заходи спрямовані на корекцію поведінки неповнолітнього, її переорієнтацію [2, с.154].

Суттєве місце в сучасній профілактичній роботі комп'ютерної залежності займають як інформаційні, так і навчальні інтервенції. Профілактична інтервенція – цілеспрямований вплив на цільову групу профілактики з метою зміни її ставлення до проблеми й подолання факторів, що призводять до проблеми. Профілактична інтервенція, як правило, здійснюється за допомогою інформування представників цільової групи й залучення їх до певних видів діяльності. У науковій літературі визначають такі основні методи та форми профілактичної інтервенції, які широко застосовуються у навчальних профілактичних програмах: лекція, бесіда, дискусія, диспут, тренінг, рольові ігри, кіно,- відеолекторій, рольова гра, тренінг, соціальна реклама. За допомогою цих методів забезпечується безпосередня взаємодія спеціалістів, які реалізують навчальні профілактичні програми, і представників цільових груп. Методи профілактичної інтервенції мають активізувати підлітків, спрямовувати на попередження й подолання проблеми.

При роботі із профілактики комп'ютерної залежності треба шукати прояви інтересів дітей і в якійсь мірі розподілити їхні інтереси, щоб тримаючись за них, ліквідувати можливість бути без справи; намагатися перебудувати відносини з дітьми – вийти на більш відкрите спілкування, прибрати командний тон. Велику користь у справі профілактики комп'ютерної залежності принесе протидія впливу комп'ютера шляхом створення міцної протиага йому (заміщення). Протиагою можуть бути заходи, що сприяють зростанню активності дитини. Це може бути будь-яка активна діяльність: хобі, що потребує уваги і спритності, читання книг, відвідування театрів та музеїв, мандри в екстремальних умовах, зустрічі з цікавими людьми [1, с. 126].

Спілкуванню з комп'ютером корисно також створювати протиагу мистецькою діяльністю. Той, хто малює або ліпить, грає на сцені або створює музику, працює не тільки над об'єктом, насамперед, він працює над собою, тобто розвивається.

При роботі з особистістю учня необхідно оцінити його самооцінку, особливості спілкування з однолітками і з сім'єю, щоб дізнатися, чому саме віртуальний світ для дитини є кращим, ніж «живе» спілкування. Необхідно також провести роботу над подоланням дезадаптації у реальному світі.

У дитини потрібно формувати розуміння ролі та місця інформаційних засобів у житті, навчити її сприймати комп'ютер як засіб для здійснення власної творчості. Це може бути: малювання за допомогою комп'ютерних програм, заняття фотографією, літературна діяльність, робота з різноманітними пізнавальними системами, програмування тощо [3, с. 28].

Під час групових та індивідуальних бесід та консультацій з батьками, необхідно підвищувати їхню компетентність у користуванні та можливостях комп'ютера, а особливо наслідках. Батьки мають знати ознаки комп'ютерної залежності та вміти відстежувати її прояви. Керуючись набором цих ознак, час від часу слід придивлятися

до стану дитини. Варто не забувати і про різні контролюючі програми, які зменшують ризик розвитку комп'ютерної залежності та основні правила користування комп'ютером, яких необхідно, в першу чергу, дотримуватися самим, щоб стати для підлітка прикладом у користуванні комп'ютером

Отже, в сучасних умовах неможливо (і, мабуть, неправильно) ізолювати дітей від використання мережевих ресурсів. Однак повинні бути продумані шляхи нейтралізації негативного інформаційного впливу комп'ютера. Особливу роль у цьому процесі має відігравати цілеспрямована, систематична соціально-педагогічна профілактична робота. Робота щодо профілактики комп'ютерної залежності підлітків передбачає планування об'єму, змісту і форм роботи з дітьми та батьками.

Література

1. Собкин В. Віртуальна атака / В. Собкин, Ю. Євстигнєєва // Перше вересня. – 2011. – № 8. – С. 34-37.

2. Татарчук І.Ю. Особливості профілактичної та корекційної роботи з дітьми та підлітками з комп'ютерною залежністю / І.Ю. Татарчук // Методи роботи соціально-психологічної служби з різними видами психологічної залежності у школярів (узагальнення роботи творчої групи практичних психологів та соціальних педагогів м. Кіровограда). – Кіровоград., - 2009. – С. 25-32.

3. Тюття Л.Т. Соціальна робота (теорія і практика): навч. посіб. / Л.Т. Тюття, І.Б. Іванова. – К., 2008. – 574 с.

4. Чайка Г.В. Симптоми комп'ютерної залежності / Г.В. Чайка // Практична психологія та соціальна робота. – 2009. - №10. – С. 52-55.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ОСОБАМИ ПОХИЛОГО ВІКУ

Богомаз Аліна Олександрівна

Ніжинський державний університет імені

Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Сватенков Олександр Васильович

Одна з тенденцій, які спостерігаються в останні десятиліття, – зростання числа літніх людей. Процес старіння населення відбувається неухильно, що виводить проблему соціальної роботи з людьми похилого віку в центр уваги багатьох досліджень. Люди похилого віку – це одна з найбільш незахищених категорій населення. Європейське регіональне бюро Всесвітньої організації охорони здоров'я класифікує, що похилий вік у чоловіків триває з 61 до 74 років, у жінок – з 55 до 74 років, а з 75 років у людини наступає старість [2, с.168-178].

Проблеми соціальної та соціально-педагогічної роботи з різними віковими групами населення висвітлені в працях І.Д. Зверєвої, О.В. Безпалько, Р.Х. Вайноли, А.Й.Капської, Н.Ф. Дементьєвої, О.М. Молчанової, О.П. Щотки та ін.

Соціальна робота з людьми похилого віку (людьми пізньої дорослості) займає пріоритетне місце в системі соціального захисту населення. Дана робота має власну специфіку в напрямках, формах, методах. Зокрема, І.Д. Зверєва до основних напрямів соціальної роботи з людьми похилого віку відносить: виявлення осіб, які вимагають соціального піклування вдома й у спеціальних установах; створення умов для вияву активності людей похилого віку в мікросоціумі й задоволення їхніх інтересів; роз'яснювальна робота з близькими людей похилого віку [3, с.159-164].

В соціальній роботі існують і інші напрямки, серед них можна виділити:

1. Соціальне забезпечення, соціальна допомога, створення необхідних матеріальних і фінансових умов;

2. Догляд і соціальна допомога в стаціонарних установах;

3. Соціальна робота з людьми похилого віку в територіальних центрах і відділеннях денного перебування;

4. Догляд і соціальна підтримка вдома [5].

Пріоритетний напрямок соціальної роботи з людьми похилого – організація середовища їх проживання таким чином, щоб у літньої людини завжди був вибір способів взаємодії з цим середовищем [4, с.260-261].

До завдань соціальної роботи можна віднести: адаптація клієнтів в суспільстві; створення умов для самоствердження представників «слабких» груп; діагностика соціальних і особистісних проблем; соціальна профілактика; соціальна допомога та соціальне забезпечення; консультування соціального страхування; соціальна реабілітація і терапія; посередництво з певного кола питань між клієнтом і різними організаціями; інноваційна діяльність в області соціальної роботи, тощо.

Завдання, як ми бачимо, різноманітні, а ось цілі можуть бути зведені до двох основних моментів: по-перше, організація соціальної підтримки та допомоги з боку держави і суспільства; по-друге, створення умов для прояву власних здібностей, збільшення ступеня самоконтролю і самоорганізації для вирішення власних, особистісних проблем клієнтами [1, с.149-153].

Основне завдання соціальної роботи з людьми похилого віку пов'язане з їхнім соціальним захистом - комплексом економічних, соціальних і правових гарантій для громадян літнього і старечого віку, що ґрунтується на принципах людинолюбства й милосердя з боку держави по відношенню до тих членів суспільства, які цього потребують. У свою чергу, соціальний захист верств населення літнього і старечого віку складається з профілактики, підтримки і представництва.

Профілактика має на меті зберегти добробут старої людини шляхом зменшення чи усунення чинників ризику, і тим самим запобігти її влаштуванню в стаціонарних установах соціального обслуговування. Підтримка – це допомога, необхідна старим людям для збереження максимально можливого рівня самостійності. Представництво – захист інтересів старих людей, визнаних недієздатними, від їхнього імені, для надання необхідної допомоги [3, с.159-164].

Найпоширеніші в Україні форми соціальної роботи з людьми похилого віку – це реабілітація (медична та соціальна, яку часто надають у стаціонарних закладах), та соціальна допомога (часто спрямована на задоволення потреб у самообслуговуванні) [2, с.168- 179].

Таким чином практична, соціальна робота з особами похилого віку полягає в тому, щоб зробити роки життя людини в цьому віці гідними й благополучними. Люди похилого віку мають право: жити на задовільному рівні та брати активну участь в суспільному, соціальному та культурному житті; бути забезпеченими інформацією; вільно обирати спосіб свого життя і незалежно жити у знайомому для них оточенні та ін.

Література

1. Альперович В.Д. Социальная геронтология / В.Д. Альперович. – Ростов н/Д.: Феникс, 1997. – 576 с.
2. Лукашевич М.П. Соціальна робота (теорія і практика): підручник / М.П.Лукашевич, Т.В.Семигіна. – К.:Каравела, 2009. – 368 с.
3. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. / [І.Д. Зверева, О.В. Безпалько, С.Я. Харченко, та ін.]; За заг. ред.: І.Д. Зверевої, Г.М.Лактіонової. – К.: Науковий світ, 2003. – 256 с.
4. Технологии социальной работы: учебник. / [Т.В.Шеляг, П.Д. Павленок, Е.И. Холостова и др.]; под общ. ред. Е.И. Холостовой. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 400 с.
5. Тюття Л.Т. Соціальна робота: теорія і практика / Л.Т. Тюття, І.Б.Іванова. – К.: ВМУРОЛ «Україна», 2004. – 408 с.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПІДЛІТКІВ «ГРУПИ РИЗИКУ»

Бойко Тетяна Вікторівна

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка,
м. Глухів

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Тюльпа Тетяна Миколаївна

Серйозні зміни в соціально-економічній і політичній сферах життя українського суспільства, які відбулися в кінці двадцятого століття, спричинили за собою різке погіршення становища дітей, підлітків, молоді, зростання бездоглядності та безпритульності серед неповнолітніх. У зв'язку з цим в психологічній і соціально-педагогічній літературі з'явився і утвердився термін «група ризику».

У соціальних науках, кажучи про соціальне ризик, мають на увазі «облік і регламентування соціальних факторів і наслідків, які небажані, соціально неприйнятні, загрожують життю і здоров'ю людей» [3, с. 576]. В силу цього до групи соціального ризику відносять об'єднання людей, які схильні до негативних (небезпечних) впливів і становлять загрозу життю суспільства, тих, чиє життя можна охарактеризувати як прояв хвороби суспільства [31, с. 552].

Отже, група соціального ризику – це різновид соціальної номінальної групи, яка об'єднує людей, які в силу свого соціального стану і способу життя схильні до небезпечним негативним впливам і в результаті цього становлять загрозу нормальній життєдіяльності суспільства [2, с. 63].

Традиційно до цієї групи відносять тих, чий спосіб життя можна розглядати як прояв хвороб суспільства, пов'язаних з порушенням форм соціальної взаємодії людей, зростанням соціального відчуження, порушенням процесів соціальної адаптації, зниженням і звуженням соціальних інтересів, зростаючої криміналізацією, соціально-моральною, психологічною та фізичною деградацією особистості, поширенням в суспільстві різних форм поведінки, що відхиляється.

Таким чином, при аналізі категорії ризику, мова йде, як мінімум про два аспекти:

– поняття групи ризику передбачає наявність людей, поведінка яких може становити потенційну небезпеку для оточуючих і для суспільства в цілому, оскільки вона суперечить загальноприйнятим соціальним нормам, правилам, стереотипам;

– це та небезпека, якій піддаються самі люди в суспільстві; це загроза їм, їх здоров'ю, життю, повноцінному розвитку.

Особливо вразливою вважається молодь в період соціального дозрівання, входження в світ дорослих, так як їй властиві нестійкість психіки, слабка пристосовуваність до нервово-психічних перевантажень, залежність від старших на тлі прагнення до самостійності. Тому до чинників ризику найчастіше відносять умови, обставини, конкретні причини, більш інших відповідальні за виникнення і розвиток будь-якої хвороби, в тому числі і соціальної [1, с. 305].

В сучасній науці і в середовищі практичних працівників, кажучи про якість соціальних впливів, все частіше стали пов'язувати їх з кінцевим результатом – компетенцією учня як якість, що вказує не лише на вміння, знання, досвід, а й на самостійність, рівень освіченості, життєві та професійні цінності, здатність ефективно розв'язувати нові нестандартні завдання тощо.

Поняття “соціальна компетентність” є інтеграцією термінів “*compete*” (досконале володіння справою, знаннями) та “*socialis*” (суспільний, пов'язаний з життям та стосунками людей у суспільстві). Синтезуючи ці два терміни, “соціальну компетентність” можна трактувати як: володіння соціальними повноваженнями, певним рівнем соціальної компетенції, соціальними знаннями, які дозволяють існувати та діяти у соціумі; наявність соціального авторитету.

Соціальна компетентність у результаті аналізу наукової літератури та результатів практичної роботи з проблеми визначається нами як цілісна інтегральна характеристика особистості, що виражається у сукупності здатностей особистості, необхідних для її успішної реалізації в соціумі, вмінні розв'язувати особистісні та соціальні конфлікти, успішно взаємодіяти з іншими учасниками навчально-виховного процесу, проявляти ініціативу, приймати рішення та брати за них відповідальність.

Одним з найважливіших навичок у структурі соціальної компетентності стає навик аналізу соціальних ситуацій і прийняття самостійних рішень, що дозволяє робити вибір адекватної стратегії поведінки в умовах невизначеності і ризику, орієнтуватися у мінливому соціальному середовищі і ефективно вирішувати соціальні проблеми.

Уміння аналізувати соціальні ситуації, приймати обдумані, зважені рішення, нести відповідальність за свої вчинки потрібно на будь-якому етапі життєвого шляху. Проте виключно важливою є проблема розвитку соціальної компетентності підростаючого покоління, оскільки від його здатності жити в сучасному надскладне суспільстві, досягати соціально значимі цілі прийнятними засобами, ефективно взаємодіяти з соціальним оточенням і вирішувати життєві проблеми залежить майбутнє країни. Крім того, підлітковий вік визнається, хоча і не безперечно, одним з найбільш проблемних періодів у житті людини. Це вік широкого соціального експериментування, соціального ризику. Підліток стикається з новими соціальними вимогами і ролями, входить в нові системи соціальних зв'язків і взаємин.

Оскільки підлітковий вік визнається віком соціального ризику, то соціально компетентний підліток – той, хто усвідомлює і адекватно оцінює ці фактори ризику, аналізує обставини, приймає обдумані рішення як в типових, так і в нових для нього соціальних ситуаціях, прогнозує наслідки своїх вчинків, усвідомлює вчинені помилки, робить висновки, осмислює свої знання і досвід в цілому, що і дозволяє здійснити рефлексія як один з найважливіших компонентів соціальної компетентності. В умовах нестабільного, несприятливого і агресивного соціального середовища, особливо відносно молодого покоління, підліткам необхідно навчитися добре орієнтуватися в ситуаціях, специфічних для їх віку, стати досить соціально компетентним і для вирішення актуальних в даному віці соціальних завдань. Однак результати соціологічних досліджень, проведених за останнє десятиліття, свідчать про інфантилізм підлітків щодо засобів досягнення своїх цілей і реалізації намічених життєвих планів, невмінні прогнозувати наслідки своїх вчинків, здійснювати самостійний вибір в значущих життєвих ситуаціях, характерних для підліткового віку, недостатньою відповідальності за свої вчинки. До безпосередніх проявів низької соціальної компетентності підлітків відносяться: збільшення числа підлітків, які вчиняють злочини; екстремістські прояви і агресія в підлітковому середовищі; зростання числа бездомних і безпритульних дітей; зниження віку першої проби тютюну, алкоголю, наркотиків; ранні вагітності і т.д.

У ситуаціях соціального ризику недостатня компетентність проявляється дуже типово. Підліток може не усвідомлювати небезпеку навіть одноразової проби наркотичних речовин, як і не передбачити трагічних наслідків викрадення машини для того, щоб «просто покататися», або перебування в стані алкогольного сп'яніння, не запідозрити підступу в пропозиції незнайомої людини заробити велику суму грошей, не особливо напружуючись. Виходячи з усього вищесказаного, можна припустити, що виникнення кризової ситуації в житті підлітка завжди зумовлено недостатньою (або несформованою) компетентністю в одній з соціально значущих сфер його життєдіяльності: щодо самого себе; у відносинах з іншими людьми; щодо значимої діяльності.

Отже, соціальна компетентність дозволяє на основі інформації про соціальні середовища, соціальні структури, адекватний образ Я; (знання своїх сильних і слабких сторін), соціально схвалюваних цілей і цінностей, робити вибір в кожній конкретній життєвій ситуації і вибудувати, спроектувати свій, життєвий шлях в цілому; розглянути різні варіанти свого розвитку, реалізації своїх задатків.

Вона є регулятором: включення людини в основні соціальні середовища, недостатній ж розвиток тих чи інших її компонентів веде до часткового або повного виключення із соціуму.

Література

1. Прайс Р. Ситуация риска // Психология социальных ситуаций. – СПб., 2001. – С. 354-363.
2. Соціологія: словник термінів і понять / За заг. ред. Біленького Є.А. і Козловця М.А. – К.: Кондор, 2006. – 372 с.
3. Шапар В. Психологічний тлумачний словник / В. Шапар. – Х.: Прапор, 2004. – 640 с.

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМИ ПРОЯВУ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЛЯ У СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЯХ

Бокач Надія Володимирівна, Опанасенко Ольга Олександрівна

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Борисюк Світлана Олексіївна

Проблема викорінення насильства в сім'ї є актуальною для нашої країни і кожного громадянина, оскільки її суть у порушенні прав людини і прав члена родини у сім'ї. Сім'я повинна бути «колискою демократії», а не насильства, надавати безпеку, затишок, радість, наснагу до діяльності, життя, спілкування, що є можливим тільки за умови відсутності у ній насильства будь-яких видів і проявів. Причиною насильства в сім'ї багато дослідників називають гендерні стереотипи суспільства, оскільки громадська думка вимагає певної поведінки від чоловіка і жінки.

Останнім часом в Україні активізувалася робота з попередження насильства стосовно жінок як на державному рівні, так і зусиллями громадських організацій. В Україні відбуваються перші спроби запровадження й реалізації певних моделей роботи: превентивної, навчально-тренінгових програм, роботи з правоохоронними органами, організації притулків для жінок, кризових консультативних центрів, центрів реінтеграції, груп взаємопідтримки чи самопомоги, психотерапевтичних програм. Ступінь наукової розробки загальних теорій насильства, особливо в контексті теорії конфлікту, достатньо висока. Накопичена багата теоретична спадщина, що обумовлює можливість дослідження різноманітних аспектів насильства. І, разом з тим, теперішні українські реалії визначають певні особливості прояву цього ганебного для цивілізованої країни явища [1].

У зв'язку зі збройним конфліктом на Сході України, почастишали звернення, коли жінка нарікає на погіршення стосунків з чоловіком, який повернувся із зони проведення Антитерористичної операції.

Так, Міжнародна правозахисна організація «Ла Страда Україна» надає такі дані: усього на Національну «гарячу лінію» за 2015 рік надійшло 9 135 звернень, з яких більше половини стосувалося захисту від домашнього насильства (54,4 %). Серед них – зростає кількість звернення від жінок з родин військових, або тих, хто бачив війну на власні очі [2].

Звісно, у багатьох випадках чоловіки після участі у воєнних діях повертаються до попереднього мирного життя, відновлюють сімейні, дружні й ділові взаємини. Інколи після повернення чоловіка стосунки в сім'ї покращуються. Учасниця групи взаємопідтримки жінок, чиї чоловіки перебувають у зоні АТО, розповідає: «Якби я знала, як він зміниться після АТО, то відпроваджувала б його з радістю, а не в сльозах. Прийшла абсолютно інша людина. Він цінує мене та дітей, він змінив до нас ставлення, весь час із нами розмовляє, радиться, каже, як він нас любить. Війна зробила мене щасливою людиною! Він бачив смерть і почав зовсім по-іншому цінувати життя».

На жаль, не завжди досвід участі у воєнних діях так позитивно впливає на стосунки. Після військової служби чоловіка в зоні АТО змінюються двоє. Жінка бере на себе більше відповідальності, отримує великий досвід прийняття рішень, самостійного розв'язання складних життєвих ситуацій, часто її авторитет перед дітьми й іншими близькими помітно зростає. Нерідко чоловік, повернувшись, навіть не припускає, що відбулися такі зміни. Особливо якщо доти сім'я вибудовувалася за патріархатним зразком, і всі важливі рішення приймав чоловік, перебуваючи на вершині сімейної ієрархічної системи. Зміна принципу прийняття рішень може привести до непорозумінь і конфліктів, що вимагатиме від усіх членів сім'ї більшої психологічної гнучкості. Тему насильства в сім'ях колишніх учасників АТО доволі широко висвітлюють у пресі та соц. мережах, проте досвід роботи львівського центру «Жіночі перспективи» розкриває ситуацію з дещо іншої перспективи. Усі відповідні скарги, зареєстровані в організації, надійшли від жінок, у чиїх сім'ях був уже щонайменше один випадок насильства, перш ніж чоловік став учасником АТО.

Багато чоловіків після участі в АТО зловживають алкоголем, стають емоційно збудливими та конфліктнішими або ж, навпаки, замикаються в собі й уникають обговорення минулих і поточних проблем, у будь-яких суперечках поводяться значно жорстокіше. Дуже часто досвід участі в бойових діях виливається в різке збільшення рівня агресії чоловіка щодо членів його сім'ї.

Психологи, що працюють з ветеранами війни, попереджають жінок, якщо чоловік перебуває в зоні АТО чи щойно повернувся, а у вашому спільному житті до АТО був хоча б один факт домашнього насильства, потрібно подбати про свою безпеку та безпеку своїх дітей. Передусім, це стосується сімей, у які чоловіки повернулися з вогнепальною зброєю, адже це може при звести до фатальних наслідків. Імовірність, що насильство у такій сім'ї наростатиме й ставатиме жорстокішим, доволі висока. При першому ж випадку насильства у таких сім'ях потрібно викликати правоохоронців, а потім звернутися до фахівців: юриста і психолога. Важливою є порада не залишатися наодинці з проблемою, бо сама вона не мине, а, ймовірно, лише ускладнюватиметься.

Чоловік, який усвідомлює, що має проблему з контролем над своєю поведінкою, над агресією та злістю, і щиро хоче навчитися контролювати свої емоції, щоб не травмувати близьких і не нашкодити їм, теж може звернутися по допомогу до фахівців.

Зараз діє багато програм, упроваджуються нові корекційні програми для чоловіків, які хочуть навчитися жити без насильства. За перші ж три місяці 2016 року було зафіксовано 7910 дзвінків на Національну «гарячу лінію» Міжнародної правозахисної організації «Ла Страда Україна». Серед них 94,3% – це попередження домашнього насильства.

Утім, за відповіддю на інформаційний запит від Міністерства соціальної політики, окремої статистики щодо випадків насильства в родинах учасників АТО не ведеться. За узагальненими статистичними даними Мінсоцполітики в Україні протягом січня-березня поточного року зафіксовано 25 929 з приводу насильства в сім'ї [3].

Отже, з проведеного аналізу теорії та практики прояву домашнього насилля у сучасних українських реаліях, можна зробити висновок, що усвідомлювати наслідки та вміти протидіяти сімейному насиллю це проблема не тільки окремих сімей, а і суспільства в цілому.

Література

1. Гендерний розвиток у суспільстві: конспекти лекцій. – К.: ПЦ Фоліант, 2004. – 351 с.
2. Лавриненко Н. Феномен насильство щодо жінок у сучасному українському суспільстві / Н. Лавриненко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2004. – №4-5.
3. Проти Насильства. Збірка / Упор. Л.Денисенко. – Київ: ВАІТЕ, 2016. – 322с.

ПРИЧИНИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Борисенко Вікторія Юрївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Качалова Тетяна Василівна

В останні роки невпинно зростає кількість злочинів, що їх скоюють неповнолітні. Станом на 1 червня 2015 року на обліку кримінально-виконавчої інспекції перебував 1931 засуджений неповнолітній, а згідно з офіційними даними Державної пенітенціарної служби України (ДПтС), кількість неповнолітніх засуджених, які перебувають у спеціальних виправних установах станом на 1 січня 2015 р. – 442 особи, а станом на 1 січня 2016 р. – 344.

Найбільша кількість засуджених неповнолітніх сьогодні перебуває на обліку в підрозділах кримінально-виконавчої інспекції Одеської, Дніпропетровської, Київської, Харківської, Донецької, Запорізької, Вінницької, Миколаївської, Рівненської та Житомирської областей.

У сучасних умовах розвитку суспільства проблема правопорушень, скоєних неповнолітніми, їх соціально-педагогічне і соціально-психологічне відновлення є однією із актуальних і потребує свого нагального вирішення. Про це свідчить аналіз дослідженості проблеми. Питання ресоціалізації неповнолітніх, які скоїли правопорушення, вирішуються у наукових дослідженнях Землянської В.М., Лютого В.П., Рахмаїла Н.Г., Синьова В.М., Максимової Н.Ю., Оржеховської В.М., Нестеренко Т.С. і ін.

Протиправна поведінка є наслідком неспроможності або небажання окремої людини знайти дозволений юридичними нормами спосіб задоволення власних потреб. Як стверджує В.П.Лютий, сучасна наука відкидає уявлення про зумовлену природою схильність окремих людей до протиправної поведінки. Причини протиправної поведінки слід шукати в соціальних умовах існування людини і в особистих рисах, що знижують адаптативні можливості людини, насамперед, в її мотиваційній сфері, ціннісних орієнтаціях, особливостях емоційно-вольової та інтелектуальної сфер [1; С.283].

Аналіз статистичних даних свідчить, що з числа неповнолітніх, які перебувають на обліку кримінально-виконавчої інспекції, переважну більшість було засуджено за тяжкі злочини 72% (1398), за злочини середньої тяжкості – 24% (471). 48% засуджених неповнолітніх виховувалися у неповних сім'ях, 7% є сиротами або перебували у спецзакладах Міністерства освіти і науки України, 9% – виховувалися у неблагополучних сім'ях.

Через несприятливі умови виховання та негативний вплив оточення 58% (1124) підлітків, які перебували на обліку, вчинили злочини у складі групи, з них майже кожен четвертий – за участю дорослих. 77 неповнолітніх вчинили злочини у стані алкогольного сп'яніння.

Лютий В.П. виділяє наступні соціальні фактори, які викликають вчинення злочинів (правопорушень) неповнолітніми:

- загострення соціальних проблем (зниження рівня життя, проблеми зайнятості та працевлаштування, забезпечення житлом тощо);
- неефективну роботу соціально-культурної сфери, обмежені можливості для змістовного проведення дозвілля;
- недосконале законодавство;
- недоліки в роботі правоохоронних органів;
- кризу системи народної освіти;
- низький рівень правової, педагогічної культури населення;
- криміналізацію культури;
- поширення зловживання алкоголем, наркотичними речовинами;
- недостатній рівень соціального захисту населення;

- брак можливостей отримати соціально-психологічну допомогу.

Названі фактори так чи інакше впливають на життя всіх людей та призводять до поширення злочинної поведінки як соціального явища. Формуванню протиправної поведінки у конкретної дитини перш за все сприяють особливості її мікросередовища, такі як перебування в криміногенному оточенні, виховання в проблемних і кризових сім'ях, відсутність індивідуального підходу до проблемної дитини в навчально-виховних закладах, негативний вплив асоціальних груп однолітків [2; с.222].

Звернемось до більш детального аналізу передумов протиправної поведінки підлітків та їх наслідків для дитини.

Серед джерел впливу слід назвати такі як:

- виховання в сім'ї, доросли члени якої ведуть девіантний спосіб життя;
- виховання в конфліктних та кризових сім'ях;
- виховання в проблемних сім'ях, сім'ях з обмеженими педагогічними ресурсами (неповні і багатодітні, малозабезпечені сім'ї);
- неадекватний стиль виховання та порушення педагогічної позиції батьків у благополучних сім'ях;
- неадекватний педагогічний підхід до дитини в навчальних закладах;
- негативний вплив на дитину формальної групи (шкільного класу);
- негативний вплив неформальної групи («компанії»).

У результаті дії вище вказаних негативних чинників у дитини формується імідж «неуспішного» і «недисциплінованого», негативне ставлення до неї дорослих і однолітків. У дітей з'являється занижена самооцінка, комплекси. Дитина бажає самоствердитися у тому числі і через асоціальні дії, тому часто знаходить захист і підтримку в компанії однолітків.

Протиправна поведінка дітей, як зазначає Л.Я.Оліфіренко, може сформуватися і в результаті навішування ярликів «неуспішних» і «важких» [3; с.66].

Перші делінквентні, аморальні, агресивні вчинки дитина може здійснити під впливом обставин. Але якщо такі дії дозволили дитині задовольнити певну потребу і не отримала негативної реакції значимих для неї людей (дорослих, однолітків, вони можуть закріпитися в її поведінці. До правопорушень можуть призводити засвоєні підлітком в дитинстві під впливом батьків або однолітків хибні, ірраціональні уявлення, що суперечать реальності, нормам права і моралі, проте поширені в певних групах. Наприклад: «Справжній чоловік завжди має силою відстоювати себе», «Своїх треба захищати навіть тоді, коли вони не праві», «Мораль існує для слабких», «Все в житті варто спробувати». Підлітку такі уявлення здаються абсолютною істиною, він їм слідує, вважаючи це природним і необхідним. Адиктивна поведінка теж може виступити чинником скоєння правопорушень підлітків. Одним із значних чинників негативного впливу на дитину є асоціальна спрямованість особистості. Спрямованість особистості виражається в її світогляді, моральних та релігійних переконаннях, спрямованості її інтересів. Головне місце у спрямованості особистості займають її ціннісні орієнтації.

Окрім чинників протиправної поведінки можна виділити і її мотивацію. Мотивами протиправної поведінки дитини можуть бути: безпосереднє досягнення умов, необхідних для існування; самоствердження (на соціальному, соціально-психологічному, індивідуальному рівнях); страх перед можливою агресією, небезпекою, бажання упередити реальний або уявний напад на себе; перенесення агресії на іншу особу; бажання отримати гострі відчуття (ігрова мотивація).

Таким чином, проаналізувавши чинники і механізм їх дії на протиправну поведінку підлітків, можна зробити висновок, що ряд особистісних якостей можуть призвести до протиправної поведінки дитини лише за умов асоціальної ціннісної орієнтації. Серед таких якостей можна назвати активність, ініціативність, кмітливість, винахідливість, підприємливість, лідерські схильності. Проте ці ж якості можуть стати і ресурсом для ефективної ресоціалізації, адже сприятимуть адаптації неповнолітнього.

Література

1. Соціальна педагогіка: теорія і технології: підручник / За ред. І.Д.Звереві – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 316 с.
2. Соціальна робота: технологічний аспект / За ред. А.Й.Капської. – К.: ДЦССМ, 2004. – 364 с.
3. Оржеховська В.М. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх: навч.-метод. посіб. – К.: ВІАН, 1996. – 352 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ ПІДЛІТКІВ У НЕВЕЛИКОМУ МІСТІ

Борисюк Іван Олексійович

Козел Дарія Федорівна,

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Борисюк Світлана Олексіївна

Сьогодні можна побачити зміни стосовно економічного, політичного і соціального життя України, тому що перед нацією постала проблема перебудови у сфері виховання.

Національне виховання – це передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України [1, с. 237].

Національне виховання формує національну свідомість. Національна свідомість – це сукупність соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, в яких виявляються особливості життєдіяльності націй та етносів [4].

Національна свідомість є різновидом соціальної спільності, вона ґрунтується на уявленнях про соціальні норми, цінності, які є притаманні конкретній нації. Дослідники національну свідомість розглядають як принципово новий якісний феномен.

О.В. Нельга виділяє таке змістовне наповнення національної свідомості, як [2]: знання і розуміння індивідами й соціальними групами того, що являє собою сучасна політична нація взагалі; яке значення вона має для власного народу; яку роль у її формуванні відіграють і яке місце у її функціонуванні посідають держава, суспільство, етнічні та інші соціальні групи; усвідомлення того, що означає бути водночас, з одного боку, етнофобом, а з іншого – громадянином, політичним патріотом.

Л.Б. Орбан-Лембрик [3] виділяє такі основні складові національної свідомості: сприйняття оточуючого світу та ставлення до нього; усвідомлення національно-етнічної належності; ставлення до історії та культури своєї національно-етнічної спільноти; ставлення до представників інших націй і національностей; патріотичні почуття та патріотична самосвідомість; усвідомлення національно-державної спільності.

За змістом національна свідомість виступає діалектичною єдністю загальнолюдського (виявлення у неповторному бутті нації) і національного.

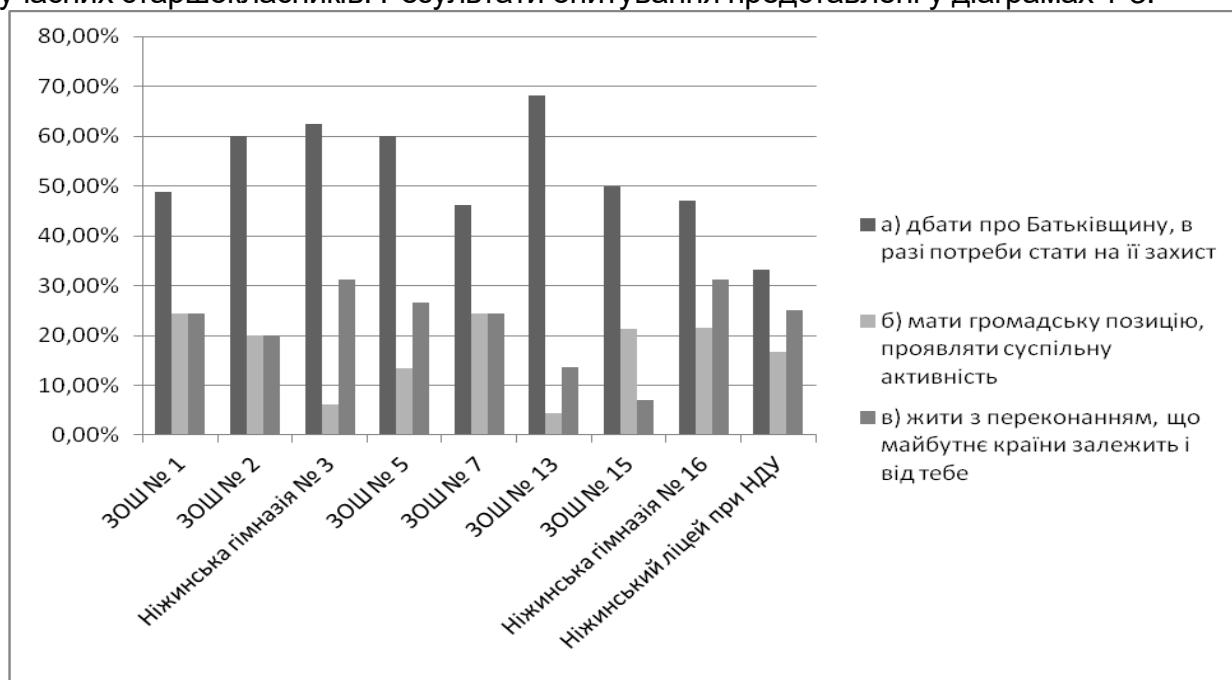
Основою національної свідомості виступає національна самосвідомість. Національна самосвідомість – це сукупність поглядів, знань, оцінок, ідеалів, що відображають специфічний зміст, рівень і особливості уявлень представників національної спільності про минуле, сучасне і майбутнє свого розвитку, про місце та призначення серед інших спільнот і характер взаємовідносин з ними. Національна самосвідомість відображає ступінь засвоєння елементів загальнонаціональної свідомості окремими представниками нації [4].

Національна самосвідомість характеризує націю як суспільність, а людина є членом цього суспільства. Визначаються два рівні національної самосвідомості [4]: низький (досить часто підсвідомий) – емоційно відчужене співпереживання власної єдності з іншими представниками етнічної спільноти (етнічна ідентичність); високий – раціональне, глибоке усвідомлення національної належності (національна ідентичність).

Розвиток національної самосвідомості може проявляти такі національні почуття: почуття любові до своєї Батьківщини, до свого народу, до національної культури і рідної мови; відповідальність за долю свого народу, своєї країни; готовність до здійснення національної мети.

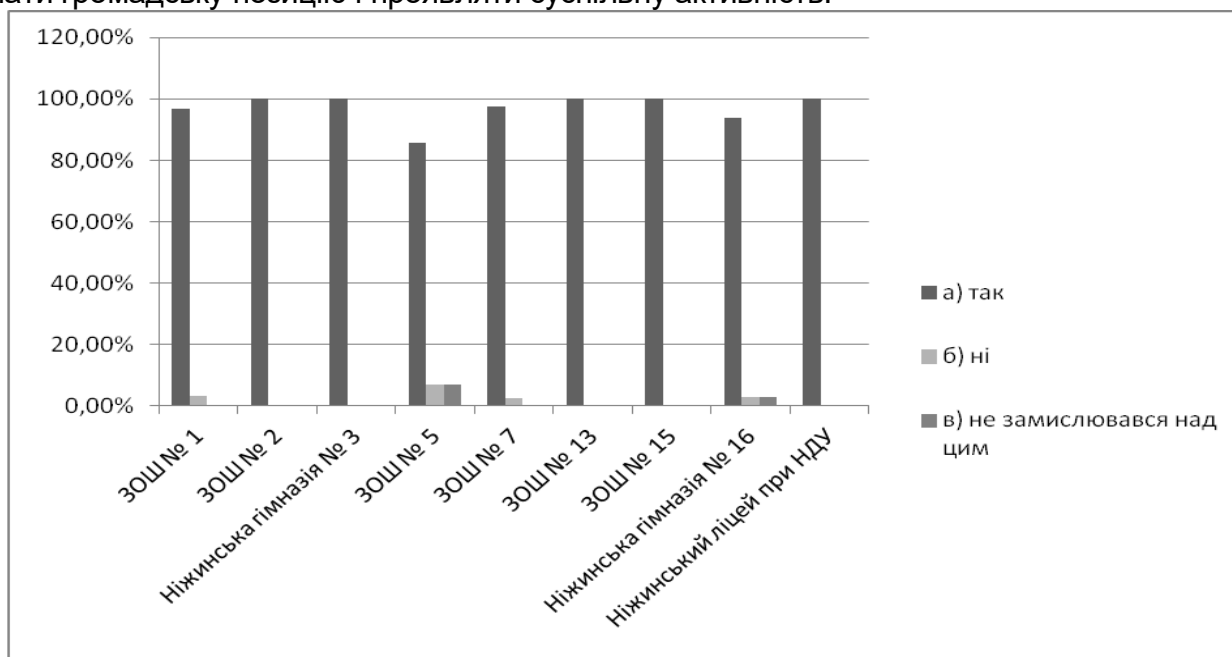
Отже, національна самосвідомість є усвідомлення та самооцінювання себе як представника певної національності, невід'ємної частки свого народу.

Нами було проведено дослідження серед учнів шкіл Ніжина, метою якого було вивчення деяких змістових аспектів розвитку національно-патріотичної свідомості сучасних старшокласників. Результати опитування представлені у діаграмах 1-3:

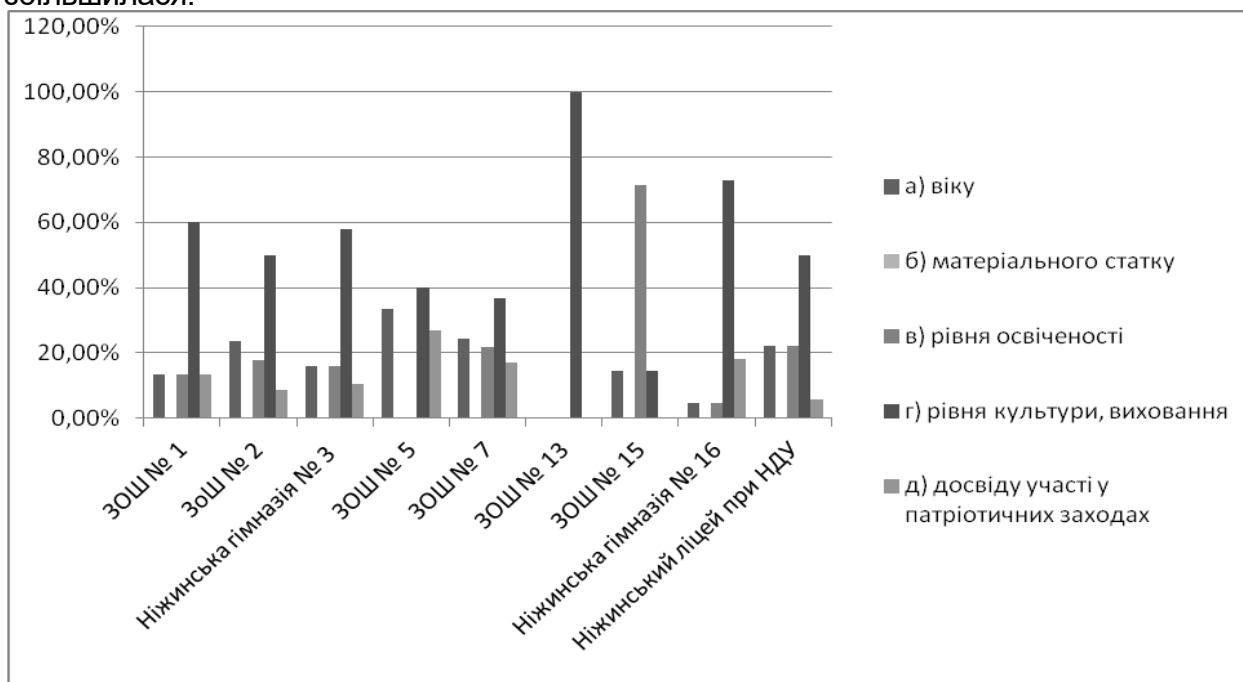
Діагр. 1. Розподіл відповідей на питання «Для мене «Бути патріотом – це ...»

Отже, ми бачимо, що переважна частина опитуваних підлітків вважає, що бути патріотом – це означає дбати про Батьківщину і в разі потреби захищати її. На другому місці є думка школярів, що для патріота важливим є переконання, майбутнє країни залежить і від тебе. І третю позицію займає уявлення старшокласників, що патріот має мати громадську позицію і проявляти суспільну активність.

Діагр. 2. Розподіл відповідей старшокласників на питання «Чи вважаєш ти, що у теперішніх умовах збільшилася чисельність патріотичних людей?»

Аналізуючи показники діагр.2, бачимо, що переважна більшість старшокласників вважає, що у теперішніх українських реаліях кількість патріотично налаштованих людей збільшилася.

Діагр. 3. Розподіл відповідей старшокласників на питання «Розвиток патріотичних почуттів залежить від...»

Показники діагр. 3 свідчать, що переважна більшість старшокласників багатьох шкіл твердять, що розвиток патріотичних почуттів залежить від рівня культури і виховання, також від рівня освіти та від віку людей.

Наприклад, школярі ЗОШ №15 виділяються думкою, що рівень освіти впливає на розвиток патріотизму. Переважна частина опитуваних підлітків у інших шкіл вважає, що рівень культури і виховання є фактором розвитку патріотизму (див. показники від 36,6% до 100% опитуваних). 33,3% учнів 5 школи вважають, що на патріотичні почуття впливає вік.

Отже, результати проведеного дослідження в умовах невеликого міста (Ніжина) засвідчують необхідність підвищення рівня національно-патріотичної свідомості учнівської молоді і визначають це завдання пріоритетним у роботі фахівців соціальної сфери.

Література

1. Максимюк С.П. Педагогіка: навч. посіб. / С.П. Максимюк. – К.: Кондор, 2005. – 667 с.
2. Нельга О.В. Українська етносоціологія: навч. посіб. – Ч.1. / О.В. Нельга. – К.: Дії «Вид. дім «Персонал», 2015. – 540 с.
3. Орбан-Лембрик Л.Б. Соціальна психологія: навч. посіб. / Л.Б. Орбан-Лембрик. – К.: Академвидав, 2005. – 448 с.
4. Савицька О.В. Етнопсихологія: навч. посіб. / О.В. Савицька, Л.М. Співак. – К.: Каравела, 2011. – 264 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЛЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

**Бугай Оксана Віталіївна,
Бокач Надія Володимирівна**

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Борисюк Світлана Олексіївна

Насильство є найбільш розповсюдженою формою порушення прав людини. В останнє десятиліття насильство у сім'ї визначається науковцями та практиками соціальної сфери як серйозна і розповсюджена проблема, що породжує безліч інших соціальних та психологічних проблем. Від насильства в сім'ї можуть потерпати всі члени родини, але найчастіше воно торкається слабких, нездатних захистити себе і залежних членів сім'ї: дітей, людей похилого віку, осіб з обмеженими фізичними чи психічними можливостями та жінок. Фахівці стверджують, що найбільше потерпають від насильства в сім'ї жінки та неповнолітні діти.

Домашнє насильство визначається як будь-яка форма фізичного, сексуального чи психологічного насильства, яка загрожує безпеці або здоров'ю членів сім'ї з боку інших членів сім'ї. Формами домашнього насильства вважаються загрози застосування фізичної сили, побої і побиття, психологічне та сексуальне насильство.

Поряд з тим, що останніми роками громадськість України все більше турбує проблема насильства у сім'ї як одного з найболючіших соціальних явищ, впровадження соціальних програм, на жаль, не призводить до зменшення кількості фактів сімейного насильства. Сьогодні робота в напрямі попередження насильства у сім'ї спрямована переважно на організацію надання допомоги потерпілим і застосування санкцій стосовно осіб, які вчиняють насильство в сім'ї, тобто спрямована на подолання наслідків насильства, що є недостатньо ефективним.

Станом на кінець 2015 року в Чернігівській області з приводу насильства в сім'ї під соціальним супроводом центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді перебувало 41 % від загальної кількості сімей, які знаходилися на обліку в центрах з приводу вчинення домашнього насильства. Протягом 9 місяців 2015 року на обліку служб у справах дітей перебувало 30 дітей з приводу насильства чи жорстокого поводження з ними. У районах та містах Чернігівської області проведено 228 інформаційно-просвітницьких заходів з метою захисту прав дитини від насильства в сім'ї.

На профілактичному обліку в органах внутрішніх справ з приводу вчинення насильства в сім'ї перебувала 2151 особа. Впродовж 2015 року на обліку центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді у Чернігівській області перебувало 58 сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, з приводу насильства у сім'ї.

У порівнянні з показником сімей, члени з яких перебували на профілактичному обліку в органах внутрішніх справ (2151 особа), на обліку центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді перебувало лише 3 % сімей (або 58 родин) від загальної кількості сімей, в яких було вчинено насильство (враховуючи, що кожна особа, яка перебуває на обліку органів внутрішніх справ з приводу насильства в сім'ї, є членом сім'ї, в якій нею було вчинено насильство).

З метою виявити якісні показники проблеми насильства у сім'ї ми провели дослідження серед учнів ніжинських шкіл (опитано 52 старшокласника). Питання анкети стосувалися різних аспектів домашнього насильства як соціальної проблеми.

На відкрите питання «Що для вас означає «насильство у сім'ї?» більшість опитуваних (46%) відповіли – це коли комусь завдається моральної чи фізичної шкоди; для 15% опитаних – це конфлікти, побиття, крик, сльози, знущання; інші відповіді – це аморальні і протиправні дії проти членів сім'ї та навмисні насильницькі дії одного члена

сім'ї щодо іншого; самоствердження однієї людини за рахунок іншої; аморальні та протиправні дії проти членів сім'ї тощо.

Більша половина респондентів вважають, що населення регіону недостатньо поінформоване щодо того, як захистити від домашнього насильства себе та родичів; переважно, за допомогою жертві сімейного насильства варто звернутися до спеціалізованих служб, які займаються проблемою насильства в сім'ї (відділ у справах сім'ї та молоді; служба у справах дітей; ЦСССДМ) – 55% та – до близьких родичів та друзів – 19%; молоді люди вважають, що для попередження насильства у сім'ї варто на державному рівні підвищувати імідж сім'ї (міцних сімейних стосунків) – 45% та гуманізувати суспільство у цілому, плекаючи пріоритети добра та любові – 21%; частіше від сімейного насильства страждають діти – 69% та жінки – 22%, про що свідчать і загальні результати досліджень різних науковців.

Враховуючи результати проведеного емпіричного дослідження особливостей проявів домашнього насильства на Чернігівщині, для покращення стану роботи у зазначеному регіоні щодо здійснення заходів із попередження сімейного насильства та забезпечення надання допомоги потерпілим необхідно на районному і міському рівнях: відпрацювати чіткий механізм взаємоінформування всіма структурами, які здійснюють заходи з протидії домашньому насильству та захисту прав дітей, щодо випадків насильства в сім'ї та надання допомоги потерпілим особам; систематично проводити інформаційно-роз'яснювальну роботу серед населення щодо недопущення проявів домашнього насильства; вивчити питання щодо впровадження корекційних програм для осіб, які вчиняють насильство у сім'ї.

Література

1. Бойко А. Распространение насилия в семье как вида делинквентного поведения / А. Бойко // Вестник Международного Славянского университета. Серия "Социологические науки" – Х., 2003. – Т.6. – №1. – С.15-17.
2. Коваль Г. Актуальні проблеми молоді України / Г.Коваль // Вісник Львівського університету. – Вип. 28. – 2012.
3. Лавриненко Н. Феномен насильство щодо жінок у сучасному українському суспільстві / Н. Лавриненко // Соціологія: теорія, методи, маркетинг, 2004. – № 4-5.

ДОЗВІЛЛЯ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Буракова Тетяна Андріївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Хлеб'як Світлана Ростиславівна

Практика соціальної роботи зумовлена необхідністю використання різних підходів та технологій у процесі впливу на життєвий простір клієнта з метою його поліпшення. Основною рисою соціальної роботи є формування, здійснення й реабілітація життєвих сил людини, її індивідуальної та соціальної суб'єктності, що зачіпає сферу вільного часу особистості. Раціональне використання вільного часу та змістовне проведення дозвілля сприяє формуванню духовності, фізичної досконалості, задовольняє інтереси й потреби людей у спілкуванні, сприяє творчому розвитку.

Організація дозвілля має надзвичайний вплив на формування особистості дітей та молоді. Всебічний і гармонійний розвиток людини є не лише високим соціальним ідеалом, а й необхідною умовою для вирішення завдань, що стоять на сучасному етапі розвитку суспільства. Заклади культури дають можливість молоді задовольнити свої духовні, розважальні, аматорські та інші потреби. Саме вільний час стає тією сферою, де відбувається спілкування людини з мистецтвом, живописом, кіно, літературою, також заняття спортом, відвідування виставок, театрів, музеїв та зустрічі з цікавими особистостями.

Дозвілля в житті дітей та молоді стало предметом дослідження багатьох сучасних вітчизняних і зарубіжних науковців та педагогів-практиків.

Теоретичною основою організації дозвіллевої роботи у дореволюційний час були ідеї «вільного виховання». «Вільне виховання» – це течія у педагогіці др. пол. XIX – поч. XX ст., в основу якої покладено твердження, що розвиток дитини не повинен нічим обмежуватись, що природа, заклавши в дитині певні задатки й здібності, протистоїть їх обмеженню. В європейських країнах ця течія з'явилась ще XVII ст. і була пов'язана з вченням Ж.-Ж. Руссо – прибічника природного виховання.

У XIX ст. цю теорію розвивали шведський педагог Е. Кей, у Франції – С. Фор, який заснував притулок «Вулик», де не було покарань і заохочень, релігійного, морального виховання, де велику увагу приділяли добровільній праці дітей та підлітків. Італійський педагог М. Монтесорі вважала, що дорослі не мають права втручатися в духовний розвиток дітей, а лише повинні створити всі необхідні умови для їх життя. Ці ідеї М. Монтесорі втілила у створеному нею «Будинку дитини». В Росії – Л. Толстой, працюючи у школі для сільської бідноти, дійшов до висновку, що у процесі виховання досконала природа дитини калічиться фальшивою культурою дорослих.

На поч. XX ст. ідеями «вільного виховання» захоплювались такі прогресивні педагоги як К. Вентцель, С. Шацький та ін., які хотіли змінити існуюче суспільство шляхом нового виховання. К.М. Вентцель створив у Москві «Будинок вільної дитини», що був своєрідним експериментом із втілення ідей «вільного виховання». Виховний процес було побудовано так, щоб діти отримували різнобічний гармонійний розвиток відповідно до своїх задатків та здібностей. За участі й керівництва К.М. Вентцеля були створені «Товариство друзів вільного виховання», «Батьківський клуб», «Музей зразкових дитячих іграшок» та інші заклади.

С.Т. Шацький свою діяльність підпорядкував педагогічній концепції: «створити дітям умови для розвитку їх задатків та їх культурного задоволення». За його участі були організовані клуби для дітей за інтересами, що стали образами створених у радянські часи Будинків та Палаців піонерів. Під керівництвом С.Т. Шацького було організовано літню трудову колонію «Бадьоре життя». Самообслуговування, самоуправління, робота в саду, на городі, в майстернях і на кухні – основи соціальної педагогіки Шацького, що були впроваджені в цій колонії. Основні ідеї та підсумки педагогічного досвіду викладені педагогом у статтях «Завдання товариства», «Дитяча праця й відпочинок» та «Що таке клуб?».

Питання підготовки професіоналів до організації дозвілля дітей та молоді розглядають Т.Г. Кисельов, Ю.Д. Красильников, А.Й. Капська, І.О. Яворська, загальні принципи та підходи до організації дозвілля визначено у роботах В.М. Пічі, О.А. Дубасенюк, А.Ф. Воловик, В.А. Воловик, проблемам підготовки соціальних педагогів до анімаційної діяльності присвячені дослідження В. Бочарової, Б. Вульфова, Є. Мамбекова, С. Пашенко, Л. Сайкіна, І. Шульги, шляхи подолання депривації підлітків у культурно-дозвіллевій діяльності пропонує Л.Є. Просандєєва, систему засобів формування творчості молодших школярів у дозвіллевій діяльності представили В.В. Салко, Е.М. Цибуля, організацію дозвілля різних категорій громадян у зарубіжних країнах розглядає І. Петрова. Проте, більшість досліджень лише дотично розглядають особливості організації дозвілля клієнтів соціальної роботи та підготовку соціальних працівників до здійснення такого виду діяльності. Хоча, у змісті фахової підготовки соціальних працівників, важливе місце займає підготовка до організації змістовного, педагогічно доцільного дозвілля, яке можна розглядати як технологію соціальної роботи, що сприяє активізації творчого потенціалу клієнта, його соціалізації шляхом саморозкриття, самореалізації та самодопомоги, що і визначає актуальність даної теми. Соціально-філософські проблеми молоді як важливої соціальної групи суспільства знайшли своє віддзеркалення в дослідженнях С.Н. Іконникової. Значний внесок в дослідженні дозвілля молоді внесли В.Н. Піменова, А.А. Грушин, Е.В. Соколов. У науковий аналіз теорії і практики культурно-дозвіллевої діяльності значний внесок

зробили Ю.А. Стрільцов, А.Д. Жарков, В.А. Ковшаров, Т.Г. Кисельова, Ю.Д. Красильников.

На сьогоднішній день проблема організації дозвілля підлітків стоїть дуже гостро. Великий вплив на підлітків здійснює телебачення, де з екранів на молодь йде заряд величезної руйнівної сили. Телебачення методично, день у день руйнує духовну середу суспільства, насаджуючи культ користюлюбства, наживи, красиве, багате радощами і пригодами життя, повної сексуальної розбещеності і насильства.

Згубно впливають на дітей жорстокі сцени, що линуть з екранів телебачення та комп'ютерних моніторів. Постійно йде безперервний потік брутальності і жорстокості в сучасних мультфільмах для дітей. Демонстрація насильства на телеекранах веде до агресивної поведінки дітей та молоді, що дивилися ці програми. Агресія може бути інструментальна і ворожа. Інструментальна агресія виявляється людиною для досягнення визначеної мети, вона дуже часто виявляється в молодших дітей: (я хочу забрати іграшку, предмет і т.д.). У старших дітей частіше демонструється ворожа агресія, спрямована на те, щоб заподіяти людині біль. А молодь зазвичай намагається підігнати стиль свого життя під рамки, які зазвичай найчастіше бачать у телевізорі.

Викликає занепокоєння проблема змістовності комп'ютерних ігор, багато хто з підлітків свій вільний час проводить у примітивних іграх, що не вимагають великого розумового напруження й абсолютно не сприяють їхньому розвитку. Багатогадинна безглузда гонитва за «умовним супротивником», «знищення ворога» нехитрими примітивними засобами поступово ведуть до інтелектуальної деградації гравця. Інша реальна небезпека таких ігор полягає в тому, що незміцніла психіка підсвідомо сприймає ігровий девіз: «Убий все, що рухається» як якесь керівництво до дії в реальному житті. За твердженням психологів, найчастіше комп'ютерні ігри такої категорії стають причиною дитячих страхів і навіть неврозів. Цілком очевидно, що комп'ютерні ігри провокують жорстокість, насильство та сприяють деградації особистості. Вони не повинні використовуватися у дозвіллевих розвагах дітей та молоді.

Дуже поширеним в організації вільного часу дітей та молоді є інтернет-спілкування. Соціальні мережі викликають не тільки залежність, а й на сьогоднішній день стали небезпечними для життя підростаючого покоління. У мережах розповсюджується гра для підлітків, останнє завдання в якій – самогубство. Так звані «групи смерті» з'явилися кілька років тому у «Вконтакте» у російському інтернет-сегменті, проте тепер їхня популярність стрімко зросла й розповсюдилася на Україну, Білорусію, Казахстан та інші країни бывшего Радянського Союзу.

Широкий інтерес у підлітків викликає така форма організації дозвілля, як дискотека або клуб. Існують два види дискотеки – танцювально-освітні (дискотека – клуб) і танцювально-розважальні (дискотека – танцмайнданчик). Якщо в першому випадку заходи обумовлені чіткою та визначеною тематикою, то в другому випадку ці ознаки відсутні.

Одним з надзвичайно важливих видів зайнятості молоді у вільний час в сучасних умовах стає спортивно-оздоровча діяльність. Формування здорового способу життя, що включає раціонально побудований режим навчання, відпочинку, фізичні вправи, об'єднані в оптимальному режимі, правильне харчування, загартовування, проведення гігієнічних і психофізичних заходів мають стати складовим елементом діяльності виховання дітей та молоді. Проте стурбованість викликає і стан матеріально технічної бази. Споруди для занять фізичною культурою і спортом у сільській місцевості не відповідають сучасним вимогам і міжнародним стандартам. Водночас кількість населення, яка була охоплена фізичною культурою і спортом у сільській місцевості, за останніми даними, зросла майже на 10 тисяч осіб.

Отже, як показує теорія й практика організації вільного часу дітей та молоді, при відносно низькій культурі його використання не тільки не приносить очікуваного відновлення втрачених сил, розвитку творчих здібностей, а навпаки перетворюється в криміногенний фактор суспільства. Фрагментарність існуючих теоретичних розробок й

обмеженість емпіричного матеріалу з проблем змістовної організації вільного часу дітей та молоді, орієнтації соціальної роботи в сфері дозвілля та задоволення сучасних потреб підростаючого покоління й активне протистояння негативним руйнівним впливом неконтрольованих інформаційних джерел обумовлює необхідність подальшої наукової роботи та активізації практики запровадження інновацій.

Література

1. Агарков О.А. Технології соціальної роботи: навч. посіб. для студентів ВНЗ / О.А. Агарков, Д.Ю. Арабаджієв, В.В. Кузьмін, І.В. Мещан, В.М. Попович. – Запоріжжя: Мотор Січ, 2015.
2. Бєлецька І.В. Вплив організованого вільного часу на становлення особистості учня/ І.В. Бєлецька // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2013.
3. Дозвіллезнавство: навч. посіб. / В.І. Бечелюк, В.В. Бечелюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2006.
4. Сущик А.С. Соціальна робота у сфері дозвілля молоді: теоретичний аспект / Н.С.Сущик // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – Сер.: Педагогічні науки. – 2014.
5. Петрова І.В. Дозвілля в зарубіжних країнах: підручник. – К.: Кондор, 2005.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ В СІЛЬСЬКІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Вертилецька Ірина Василівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Качалова Тетяна Василівна

Зараз в Україні соціально-педагогічна робота в громаді, як один з видів професійної соціально-педагогічної діяльності перебуває у фазі свого становлення. За останні роки сільська територіальна громада, все більше стає об'єктом уваги соціальних педагогів, соціальних працівників та інших фахівців соціальної сфери, адже через природні та історичні особливості село в Україні завжди відіграло значну роль. Споконвіку воно було першоджерелом нації, оберегом духовної пам'яті, складало матеріальну та моральну основу її буття.

Соціально-педагогічна діяльність у територіальній громаді має свої особливості, зважаючи на специфіку самої територіальної громади. Основним завданням соціального педагога є налагодження балансу між відповідальністю суспільства перед особистістю і особистості перед суспільством [1].

В Україні питання розвитку соціально-педагогічної роботи в сільській територіальній громаді є малодослідженими. Українські науковці більше зосереджуються на нормативно-правовому регулюванні надання соціальних послуг (Ю. Джигир та ін.), теоретичних парадигмах розвитку соціально-педагогічної роботи в територіальних громадах (О. Безпалько), вивченні потреб у послугах та стану їх надання тощо. Стан розробленості проблеми базується, зокрема, на досягненнях вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі соціальної роботи. Значною частиною наукових розробок є напрацювання таких визначних зарубіжних соціологів і філософів, як Г. Спенсер, Е. Дюркгейм, К. Мертон, П. Блау, Н. Райт, Н. Смелзер, В. Гофман, Ю. Габермас, А. Шюц, Дж. Мід, М. Пейн та ін., ідеї яких одержали визначне місце в теорії і практиці соціальної роботи на тому рівні, як вона проводиться на сучасному етапі в розвинених країнах. Динаміку соціальної роботи на селі з давніх часів до наших днів детально описала Є.І. Холостова. Теорію і практику розвитку сільської школи і соціальної педагогіки села глибоко досліджувала М.П. Гур'янова. Серед вітчизняних дослідників теорії і практики соціально-педагогічної роботи в територіальній громаді, слід перш за все відзначити доробки таких вчених, як В.П. Андрущенко, В.П. Бех, Н.Б. Бондаренко, І.М. Грига, А.Й. Капська, М.І. Михальченко, Г.В. Семигіна.

Тому, *метою* статті є висвітлення особливостей соціально-педагогічної роботи з дітьми в сільській територіальній громаді.

Громада є свого роду соціальним інститутом, зазначає О. Безпалько, побудованим на територіальній спільності та соціально-економічному становищі, що виступає регулятором суспільного життя населення [3]. Сільський соціум – важливий фактор виховання та соціального становлення людини (М. Гур'янова, О. Коберник, В. Кузь, С. Харченко); економічний і соціальний простір життєдіяльності людей зі своїми специфічними умовами життя є особливим середовищем проживання людей, що породжує особливості сільського способу життя. На жаль, це середовище відрізняється невисоким рівнем життя населення; слабо розвинутою соціальною та побутовою інфраструктурою (дефіцит сервісного обслуговування, низький рівень комфортності тощо); несприятливими соціальними умовами життя, праці, побуту, дозвілля; великою трудомісткістю сільськогосподарської праці, переважно в домашньому та присадибному господарстві; залежністю праці від природних циклів, що визначає структуру вільного часу мешканців села; близькістю до природи, можливістю відчувати її красу та важливість для людини [6].

Змістом поняття „сільська територіальна громада” згідно зі ст. 140 Конституції України, є – жителі села чи добровільно об'єднані у сільську громаду жителі кількох сіл, що самостійно вирішують питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [2, с. 66].

Один з важливих напрямків соціально-педагогічної роботи на селі - робота з дітьми, так як ця категорія населення виявилася найменш захищеною та соціально-вразливою.

Цілком закономірно, що сільська дитина соціалізується у тому середовищі, у якому вона проживає. Соціокультурне середовище сільських дітей визначається характером взаємин з природним та соціальним довкіллям, з людьми різного віку, специфічними умовами життєдіяльності родини. Дефіцит спілкування, соціальних зв'язків, розмаїтості новітньої інформації, нових вражень, недоступність для сільських дітей культурних осередків міста уповільнюють темп культурного розвитку особистості, занижують рівень розвитку комунікативних навичок, мовної культури, загальної освіченості сільських дітей [4].

У сільській територіальній громаді, через відсутність значних соціальних і культурних відмінностей між жителями встановлюються особливо тісні взаємини, відтак сільська територіальна громада стає єдиним виховним колективом, єдиною сільською родиною.

Соціально-педагогічні технології роботи з дітьми в сільських територіальних громадах починають бути все більше зорієнтованими на окремі цільові групи й характеризуються сукупністю прийомів, методів і впливів для досягнення різнопланових завдань на рівні місцевої спільноти.

Соціально-педагогічна робота з дітьми в сільській територіальній громаді має бути спрямована на надання необхідних соціальних послуг, упровадження соціально-педагогічних технологій та форм роботи, які забезпечують:

соціально-правовий захист (забезпечення прав дітей відповідно до Конвенції ООН про права дитини та національних законодавчих документів, забезпечення ґендерної рівності дітей; рівності в правах здорових дітей та дітей-інвалідів, а також дітей, котрі потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку; забезпечення соціального захисту дітей, які проживають у сім'ях, та тих, котрі позбавлені родинного оточення);

соціальну профілактику (профілактика різних видів хімічної залежності, ВІЛ/СНІДу та хвороб, що передаються статевим шляхом; бездоглядності та безпритульності; насилля та жорстокого поводження з дітьми);

соціальну реабілітацію (реабілітація дітей з обмеженими функціональними можливостями);

соціально-культурну анімацію (організація змістовного дозвілля дітей; забезпечення їм доступу до культурних цінностей закладів, підприємств та організацій культури, позашкільних навчальних закладів);

соціально-педагогічну підтримку дітей які перебувають у складних життєвих обставинах.

В основу організації й здійснення соціально-педагогічної роботи з дітьми в сільських територіальних громадах мають бути покладені такі основні групи принципів. Соціально-політичні принципи, що визначають основні вимоги до реалізації соціальної політики держави щодо дітей на місцевому рівні:

— принцип гуманізму та соціальної справедливості (визнання цінності дитини як особистості; здійснення соціально-педагогічної діяльності щодо дітей на засадах альтруїзму, емпатії, толерантності);

— принцип реалізації прав дітей, гарантованих міжнародними та вітчизняними законодавчими документами (визнання дитини суб'єктом права; організація соціально-педагогічної роботи з дітьми в громаді на основі базових положень законодавчих документів);

— принцип зв'язку змісту та форм соціально-педагогічної роботи з конкретними умовами життєдіяльності дітей в громаді (адресне спрямування допомоги та підтримки, яка обумовлена соціально-економічними, соціально-політичними та соціально-культурними умовами макро- та мікросередовища) [5].

Отже, нині соціально-педагогічна робота в сільській територіальній громаді в Україні орієнтована, передусім, на розв'язання низки існуючих проблем шляхом надання різноманітних соціальних послуг населенню, осторонь залишаються найбільш вразлива частина населення – діти. Сільська територіальна громада традиційно була виховною силою, яка здійснювала соціальний контроль за поведінкою дорослих і дітей, за сімейною атмосферою, саме тому особливість сільської територіальної громади, полягає у тому що сільська громада несе у собі виховної функції, а соціальне виховання є однією з основних завдань соціально-педагогічної роботи з дітьми на селі.

Соціально-педагогічна діяльність сільської територіальної громади з дітьми полягає у створенні сприятливих соціокультурних умов соціалізації дитини, створення сприятливих умов в мікросоціумі для розвитку здібностей та самореалізації; попередження та локалізацію негативних впливів на особистість факторів соціального середовища.

Література

1. Безпалько О.В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи: монографія. - К.: Наук. світ, 2006. - 363 с.

2. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Просвіта, 1996. – 80 с.

3. Технології активізації громади: метод. посіб. / [автори-упоряд.: О.В. Безпалько, Т.П. Авельцева, Н.І. Мацевко; за заг. ред. О.В. Безпалько]. – К. : Наук. світ, 2006. – 95 с.

4. Харченко Соціалізація дітей та молоді в процесі соціально-педагогічної діяльності: теорія та практика: монографія. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 320 с.

5. Чекаль Л.А. Філософсько-методологічні засади соціальної роботи на селі / Л.А. Чекаль // Пріоритетні засади й форми соціальної роботи на селі в умовах його трансформації: зб. наук. ст. Вип. 2-3. – Київ-Умань: «Сочінський», 2006. – С. 135-139.

6. Якименко Л. Дошкілля в українському селі: соціально-педагогічний аспект // Дошкільне виховання. – 2007. – № 2. – С. 3-4.

ПЕРЕДУМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ В УКРАЇНІ

Вихрищук Юлія Геннадіївна

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка, м.
Глухів

Науковий керівник – ст. викл.

Панченко Світлана Петрівна

Інклюзія – це політика і процес, які забезпечують повну участь усім членам суспільства в усіх сферах життєдіяльності. До основних сфер інклюзії індивіда у суспільство відносять підсистеми соціального функціонування суспільства: правову, економічну, соціокультурну, соціальну, територіальну, символічну.

Існує ряд досліджень, які спрямовані на аналіз моделі інклюзивного навчання. Соціально-філософський аспект та теоретико-методологічні засади інклюзивного навчання висвітлено в роботах В. Кременя, В. Засенка, Н. Софій, Ю. Найди та інших. Роботи А. Колупаєвої І. Білецької, І. Хозраткулової, М. Ворон, В. Масенко, В. Коваль, І. Хафізулліної, Л. Савчук, Л. Даниленко, А. Таранченко, М. Чайковського та інших присвячені впровадженню цієї моделі навчання в навчально-виховний процес. Оскільки концепція соціального залучення прийшла до нас із-за кордону, багато вчених акцентують свою увагу на тому, як ідея інклюзивного навчання буде реалізована в різних країнах світу та у вітчизняній системі освіти.

Метою дослідження є аналіз сутності проблеми організації інклюзивного навчання в Україні.

Збільшується кількість дітей з обмеженими можливостями і ця проблема не лише України, вона є глобального масштабу. Інклюзивне навчання – це комплексний процес забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їхнього навчання у загальноосвітніх навчальних закладах на основі застосування особистісно орієнтованих методів навчання, з урахуванням індивідуальних особливостей навчально-пізнавальної діяльності таких дітей. Воно передбачає створення освітнього середовища, яке відповідало б потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку, забезпечення наукового супроводу, створення навчальних програм, навчального методичного забезпечення [1, с. 5].

Мета інклюзивного навчання – реалізація права дітей з особливими освітніми потребами на якісну освіту за місцем проживання, їх соціалізація та інтеграція у суспільство, залучення сім'ї до участі у навчально-виховному процесі.

Основними завданнями інклюзивного навчання є:

- отримання дітьми з особливими освітніми потребами освіти відповідного рівня у середовищі здорових однолітків відповідно до Державного стандарту загальної середньої освіти;

- забезпечення різнобічного розвитку дітей, реалізація їх задатків;

- створення сприятливого середовища для задоволення освітніх потреб учнів з особливостями;

- створення позитивного мікроклімату у загальноосвітньому навчальному закладі з інклюзивним навчанням, формування активного міжособистісного спілкування дітей з особливими освітніми потребами з іншими учнями;

- забезпечення диференційованого соціально-психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами;

- надання консультацій батькам, які виховують дітей з особливими освітніми потребами, залучення їх до розроблення індивідуальних планів та програм навчання дітей.

Для організації інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами у

загальноосвітніх навчальних закладах необхідно створити відповідні умови: 1) безперешкодний доступ до території та приміщень; 2) забезпечення необхідними навчально-методичними посібниками та індивідуальними технічними засобами навчання; 3) вдосконалення матеріально-технічної бази; 4) забезпечення педагогічними кадрами, які володіють методиками роботи з дітьми з особливими освітніми потребами [2].

Система освітніх закладів будь-якої країни є провідним фактором соціалізації молоді особистості. Головною метою діяльності навчально-виховних закладів є адаптація до існуючого суспільства. Необхідність упровадження нових форм роботи з дітьми з особливими потребами в умовах загальноосвітніх закладів пов'язана не лише із щорічним збільшенням кількості народжуваності таких дітей і їхнім становищем у суспільстві (ізоляція від однолітків, обмеження в спілкуванні та інших видах діяльності), але й зумовлена недостатністю реалізації на практиці залучення дітей з особливими потребами в повноцінний процес навчання поряд з іншими дітьми.

Досягнути цього можна лише шляхом формування позитивної громадської думки, законодавчого, нормативно-правового, наукового та навчально-методичного забезпечення й підготовки кадрів, підвищення фахового рівня педагогів саме в цьому напрямі. Варто звернути увагу, що не хвороба створює обмеження діяльності, а умови життя, що їх може запропонувати суспільство людям з обмеженими можливостями. Умови рівних можливостей досяжні лише в тому суспільстві, де інвалідність розглядається через соціальну концепцію, де відсутня дискримінація інвалідів словами й діями здорових людей. Передумовами інтеграції дітей з особливими потребами в активне життя суспільства, є: рівний доступ до суспільства для всіх людей, у тому числі й з обмеженими можливостями, на основі однакових громадянських прав, свобод, привілеїв; створення для дітей з особливими потребами можливостей реабілітації у природному соціальному оточенні; ефективна взаємодія освітніх закладів з батьками, залучення їх до навчального процесу; партнерство педагогів, батьків, психологів, фізичних реабілітологів, соціальних працівників у оцінюванні потреб і перспектив розвитку дитини, визначенні індивідуальної програми її виховання й навчання.

Головні засади інклюзивної освіти чітко визначені в Саламанкській декларації (1994 р.). У документі зазначено, що всі діти, незалежно від наявних відмінностей між ними, мають право отримувати знання разом з іншими. Інклюзивні заклади освіти повинні використовувати різноманітні методи навчання та виховання, розробляти індивідуальні плани навчання з урахуванням будь-яких потреб своїх вихованців [3, с.2 4].

На думку вітчизняних та закордонних учених, інклюзивне навчання може здійснюватися за однією з форм:

- повна інтеграція, за якою дітей із психологічною готовністю до спільного навчання зі здоровими однолітками та рівнем психофізичного розвитку, що відповідає віковій нормі по 1-3 особи включають до звичайних класів (груп) загальноосвітнього (дошкільного) навчального закладу; при цьому вони мають одержувати корекційну допомогу за місцем навчання і проживання;

- комбінована інтеграція, за якої дітей із близьким до норми рівнем психофізичного розвитку по 1-3 особи включають до звичайних класів (груп) загальноосвітнього (дошкільного) навчального закладу; з ними працюють вчителі-дефектологи, які надають їм допомогу;

- часткова інтеграція, за якої дітей з обмеженими можливостями, які неспроможні разом зі здоровими однолітками оволодіти освітнім стандартом, включають до загальноосвітніх класів (груп) по 1-3 особи лише на частину дня;

- тимчасова інтеграція, за якої дітей з особливостями психофізичного розвитку об'єднують зі здоровими однолітками 2-4 рази на місяць для проведення спільних свят, виховних заходів.

У Концепції розвитку інклюзивного навчання (Наказ МОН № 912 від 01.10.10 р.) наголошується, що інклюзивна освіта в Україні має запроваджуватися, починаючи з дошкільних навчальних закладів.

Висновок. Впровадження інклюзивного навчання в Україні позитивно відзначиться на розвитку та реабілітації дітей з особливими потребами. Але для цього потрібно зробити певні кроки для досягнення мети, а саме: підготовка суспільства до толерантного сприймання людей з обмеженими можливостями; соціалізація дітей з допомогою найближчого оточення та втручання спеціалістів; зміна законодавства для впровадження навчально-виховного процесу інклюзивного навчання; підвищення професійного рівня спеціалістів, які беруть участь у освітньо-виховній діяльності дітей; формування позитивного іміджу інклюзивного навчання.

Література

1. Інклюзія як нова філософія освіти // Радість дитинства – вільні рухи. – 2009. – № 4. – С. 8.
2. Лист МОН, молоді та спорту України від 18.05.2012 №1/9–384 “Про організацію інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// document.ua/pro-organizaciju - inklyuzivnogonavchannja-u-zagalnoosvitnih-doc103247.html](http://document.ua/pro-organizaciju-inklyuzivnogonavchannja-u-zagalnoosvitnih-doc103247.html).
3. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко, І.О. Білозерська та ін.; за заг. ред. А.А. Колупаєвої. – К. : А.С.К., 2012. – 308 с.

МЕТОДИ АРТ-ТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Вишнєва Тетяна Миколаївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Хлеб'як Світлана Ростиславівна

Протягом багатьох років соціальна робота у відношенні до дітей-інвалідів розвивалася від елементарного догляду у спеціальних закладах до навчання дітей-інвалідів та до реабілітації людей, які стали інвалідами у дорослому віці. Останнім часом у нашій країні ведеться інтенсивне вивчення особливостей психічного розвитку дітей з обмеженими можливостями, пошуки організаційних форм їхнього виховання й навчання, розробка нових реабілітаційних технологій. Переконливо доведено, що раннє включення цих дітей у систему соціальної реабілітації призводить до того, що вони стають здатні опанувати засоби спілкування, специфічні для дитинства, види продуктивної діяльності, властиві тільки людині, форми поведіння.

Засобом, здатним вирішити всі ці завдання, є мистецтво. А точніше – лікування за його допомогою – арт-терапія. Відомо, що мистецтво містить у собі художньо-естетичні, гуманістичні, пізнавальні, моральні цінності й впливає на моральне, духовне становлення особистості, тому лікування за його допомогою є одним з найефективніших засобів соціальної реабілітації.

Виходячи з того, що діти з порушеннями розвитку є особливою категорією, у роботі з якою, мистецтво використовується не тільки як засіб художнього розвитку та формування художньої культури, але надає їм лікувальну дію, то арт-терапія є засобом профілактики та корекції вад у розвитку.

Розгляд арт-терапії як фактора психічного розвитку дітей, використання образотворчих прийомів у роботі з дітьми в якості психотерапевтичного й психокорекційного інструмента дається у працях Х. Ріда та Е. Крамера. Досвід роботи з використанням арт-терапії представлений у працях Г. Бурковського, Р. Хайкіна, О. Карабанової та ін. Дослідження в галузі художньої педагогіки показують, що використання методів арт-терапії допомагають розвивати особистість, розширювати

загальний і художній світогляд, реалізувати пізнавальні інтереси дітей. Мистецтво є своєрідною формою естетичного пізнання дійсності й відбиття її в художніх образах, дозволяє дитині з проблемами в розвитку відчувати світ у всьому його багатстві й через художні види діяльності навчитися його перетворювати. Про позитивний вплив мистецтва на розвиток дитини з проблемами в розвитку вказував Л. Виготський, відзначаючи особливу роль художньої діяльності як у розвитку психічних функцій, так і в активізації творчих проявів дітей у різних видах мистецтва (музиці, живописі, художньому слові). Сучасні дослідження в галузі спеціальної психології й педагогіки підтверджують позитивний вплив мистецтва на дітей з різними відхиленнями в розвитку.

У процесі занять музикою, співом в учнів з розумовою відсталістю активізується мислення, формується цілеспрямована діяльність, стійкість уваги (С. Миловська, І. Євтушенко). Вивчення впливу образотворчої діяльності на розвиток дітей з розумовою відсталістю (О. Гаврилушкіна, І. Groшенков, О. Боровик), показало, що заняття малюванням сприяють сенсорному розвитку дітей, сприяють диференціації сприйняття, дрібних рухів руки, а також забезпечують розвиток довільної уваги, мови, комунікації. Заняття театралізованою діяльністю дітей з особливими потребами дають позитивну динаміку в якісному розвитку уваги, формуванні його творчого компонента. Вони забезпечують становлення символічної функції мислення, довільної уваги, корекції психоемоційного стану; сприяють розвитку всіх компонентів особистості дітей цієї категорії (Є. Медведева).

Практичний досвід психореабілітаційної роботи засобами арт-терапії вказує на великий терапевтичний і корекційний ефект у роботі з дітьми з проблемами в розвитку. Це пояснюється тим, що арт-терапевтичні методики дають можливість широко використовувати не тільки групову, але й індивідуальну форми роботи з дитиною з проблемами, ставити й вирішувати конкретні психореабілітаційні завдання зі створення нових мотивів, установок; їх закріплення в реальній дійсності.

У реабілітаційній роботі все більше використовуються різні види арт-терапії: музикотерапія, ізотерапія, вокалотерапія, казкотерапія, кінезотерапія та ін. Однак застосування тієї або іншої арт-терапевтичної методики визначається варіантом і характером наявного в дитини порушення. Це пов'язано з тим, що неадекватне використання соціальним педагогом арт-терапевтичної методики стосовно дитини з проблемами може зробити не реабілітаційний, а психотравмуючий вплив.

Найбільше сенситивним для використання арт-терапевтичних методик у реабілітаційній роботі з дошкільниками з проблемами в розвитку є вік 6-7 років. У цьому віці в дитини вже сформовані мовні, рухові навички, елементарні вміння в художніх видах діяльності, розвивається самосвідомість, що є основою для використання арт-терапевтичних методик.

Найпоширенішою в психокорекційній роботі з дошкільниками є ізотерапія (малюнки, ліплення), що застосовується й при наявності психосоматичних розладів і особистісних порушень: емоційна депривація, переживання почуття самотності, підвищена тривожність, страх, низька, дизгармонічна самооцінка, наявність конфліктних міжособистісних стосунків.

Іншим видом арт-терапії, що дає позитивні результати в реабілітаційній роботі з дошкільниками з проблемами, є музикотерапія (рецептивна, активна, інтегративна). Музично-терапевтичні сеанси можуть здійснюватися в індивідуальній та груповій формах. Рецептивна музикотерапія використовується в роботі з дошкільниками з розумовою відсталістю, які мають емоційно-особистісні проблеми, конфліктні міжособистісні, внутрішньо сімейні взаємини; переживають емоційні стреси, відкидання, почуття самотності; відрізняються підвищеною тривожністю, імпульсивністю.

Спектр арт-терапевтичних методик, що використовуються у роботі з дошкільниками, може бути доповнений казкотерапією як одним з видів бібліотерапії. Ця методика дає позитивні результати в роботі з дошкільниками з проблемами, що мають різні емоційні ускладнення, складності в комунікативно рефлексивних процесах,

прийнятті своїх почуттів (сорому, провини, облудності). Казкотерапія дозволяє дитині усвідомити свої проблеми й побачити різні шляхи їх вирішення. Соціальні педагоги, що застосовують казки, часто відзначають, що на усвідомлюваному вербальному рівні дитина може й не сприймати казку, однак позитивний ефект від роботи однаково є присутнім, тобто зміни часто відбуваються на підсвідомому рівні. При цьому та сама казка по-різному впливає на кожну дитину.

Таким чином, арт-терапія є інноваційною технологією для успішної реабілітації дітей шкільного і раннього шкільного віку з обмеженими можливостями.

Література

1. Архипова С. Методи та технології роботи соціального педагога./ С. Архипова, Г. Майборода, О. Тютюнник. – Черкаси, 2008. – 456 с.
2. Социальная работа с инвалидами: Настольная книга специалиста. Под. Ред. Е.М. Холодовой. – М.: Институт социальной работы, 1996. – 210 с.
3. Технологии социальной работы: учеб. под общ. ред. проф. Е.И.Холодовой. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 400 с.
4. Тюття Л.Т., Иванова І.Б. Соціальна робота (теорія і практика): навч. посіб. Для студентів ВНЗ. – К.: Знання, 2008. – 576 с.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Вітман Ірина Вікторівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Новгородська Юлія Григорівна

Суттєві зміни, що відбуваються нині в світі, не можуть не впливати на освіту: створилася реальна ситуація конкурентоздатності закладів освіти спричинена входженням загальноосвітніх навчальних закладів у ринкові відносини, створення нових типів навчальних закладів, у тому числі й недержавних. Вище окреслені проблеми постають перед керівниками навчальних закладів, успішне розв'язання залежить від рівня їх професійної готовності до інноваційної діяльності, спрямованої на процеси соціалізації та адаптації усіх учасників навчально-виховного процесу.

Зазначені вимоги до керівника навчального закладу є соціальним замовленням системи освіти, зорієнтовуючи їх діяльність на стандарти міжнародної освіти, законодавчу базу: Концепція державної інноваційної політики України, Закон України "Про інноваційну діяльність", положення "Про порядок здійснення інноваційної діяльності в системі освіти України".

Інновація як процес означає часткову або масштабну зміну стану системи і відповідну діяльність людини. Інновація як результат передбачає створення нового, що має конкретну назву "новація". Інновація – це складова інноваційного процесу. Основу і зміст інноваційного процесу становить інноваційна діяльність. Під *інноваційною діяльністю* Л.І.Даниленко розуміє процес внесення нових елементів у традиційну систему, створення та використання інтелектуального продукту, доведення нових оригінальних ідей до реалізації їх у вигляді готового товару (послуги) на ринку [3, с.32]; під *інноваційною освітньою діяльністю* дослідниця розуміє процес внесення інновацій у навчання, виховання й управління закладами (установами, організаціями) освіти.

М.В. Артюшина трактує інноваційну діяльність як особливий вид діяльності людини, спрямований на оновлення й вдосконалення певної системи, забезпечення її прогресивного розвитку. Ми поділяємо думку дослідниці, яка зазначає, що формування і розвиток інноваційної діяльності невід'ємно пов'язані із формуванням і розвитком людини як особистості, тому підготовку особистості до інноваційної діяльності слід здійснювати як у напрямку оволодіння певною діяльністю, так і в напрямку розвитку тих особистісних властивостей, що визначають здатність людини реалізовувати інноваційну діяльність [1].

О.А.Лозова визначає інноваційну діяльність як складне інтегральне новоутворення, сукупність різних за цілями та характером видів робіт, що відповідають основним етапам розвитку інноваційних процесів та спрямовані на створення та внесення майбутнім педагогом змін до власної системи роботи. Інноваційна діяльність є системною, націленою на реалізацію нововведень на основі використання та впровадження нових наукових ідей, знань, підходів або трансформації відомих результатів наукових досліджень та практичних розробок у новий або вдосконалений продукт. Вона носить комплексний, багатоплановий характер, втілює у собі єдність наукових, технологічних, організаційних заходів [4, с.187].

Зважаючи на визначення О.В.Василенко і В.Г.Шматько, під інноваційною слід розуміти діяльність, пов'язану зі здійсненням науково-практичних розробок у галузі освіти, підвищенням професійної компетентності педагогів освітніх закладів з метою переходу на діяльність за новою методикою чи технологією, а також інвестування нововведень [2, с.9].

Інноваційна діяльність, як правило, спрямована на вдосконалення соціального обслуговування та практичне використання наукового результату та інтелектуального потенціалу з метою одержання нових чи радикально поліпшених інноваційного продукту й інноваційної продукції.

Грунтуючись на аналізі наукової літератури, будемо розглядати інноваційну діяльність як складне, інтегральне утворення, сукупність різних за цілями та характером видів робіт, що відповідають основним етапам розвитку інноваційних процесів та спрямовані на створення і внесення педагогами змін у власну систему роботи. Зміст інноваційної педагогічної діяльності як системної, складає реалізація нововведень на основі використання та впровадження нових наукових знань, ідей, підходів, трансформація відомих результатів наукових досліджень та практичних розробок у новий або удосконалений продукт.

У ході наукового пошуку виявлені *умови*, які спонукають керівників і педагогів до здійснення системних і якісних змін у навчально-виховному й управлінському процесах. А саме, до зовнішніх чинників відносяться політичні, економічні й соціальні зміни, які відбуваються в державі і суспільстві – умови, що спонукають соціальну систему до здійснення інноваційної діяльності [3].

До внутрішніх чинників належать:

соціально-педагогічні (залучення педагогічних працівників до науково-дослідних та науково-методичних досліджень);

організаційно-педагогічні (створення системи спеціальних стимулів, встановлення зв'язків з науковими установами та вищими навчальними закладами, входження закладу освіти до інноваційної інфраструктури);

психолого-педагогічні (розвиток інноваційної культури в колективі та інноваційного потенціалу працюючих) умови, що забезпечують її реалізацію [3, с. 32-33].

Інноваційна діяльність розглядається науковцями як інтегративне явище, складовими якого є базові й технологічні (В.М.Малихіна) [5].

До *базових компонентів* інноваційної педагогічної діяльності віднесено мотиваційний та креативний – ті, що є сталими деякий час у педагогічній діяльності.

Мотиваційний компонент забезпечує готовність педагогічних працівників до інноваційної діяльності і характеризується такими основними параметрами, як: зацікавленість, бажання, готовність, потреба в здійсненні інноваційної діяльності

Креативний компонент передбачає цілеспрямований, осмислений, планомірний, творчий характер діяльності. Основними параметрами визначеного компоненту є: прагнення до самоосвіти, вміння творчо мислити, здатність генерувати оригінальні ідеї, уміння приймати нестандартні рішення.

До технологічних компонентів інноваційної діяльності належать когнітивний та рефлексивний – ті, що підлягають зміні під час навчання на курсах підвищення кваліфікації та у міжкурсовому періоді.

Когнітивний компонент забезпечує рівень знань та вмінь, необхідних для здійснення інноваційної діяльності і включає такі параметри: знання нормативно-правової бази інноваційної діяльності, володіння основними поняттями педагогічної інноватики, розуміння суті педагогічної інноватики, знання основних законів менеджменту освітніх інновацій та педагогічної інноватики.

Рефлексивний компонент передбачає самоаналіз інноваційної діяльності з наступним її коригуванням. До основних параметрів даного компоненту належать: самоаналіз інноваційного досвіду, контроль та оцінювання інноваційної діяльності, розробка критеріїв оцінювання процесу впровадження інновацій та коригування результатів інноваційної діяльності [5, с.7].

Отже, інноваційна діяльність, будучи складним і багатоплановим феноменом, своїм змістом охоплює процес взаємодії індивідів, спрямований на розвиток і перетворення об'єкта, на переведення його в якісно новий стан. Як особливий вид творчої діяльності, інноваційна діяльність об'єднує різноманітні операції і дії, спрямовані на одержання нових знань, технологій, систем.

Література

1. Артюшина М.В. Психолого-педагогічні засади підготовки студентів економічних спеціальностей до інноваційної діяльності: автореф. дис. ... д.-ра пед. наук: 13.00.04 / М.В. Артюшина. – Київ, 2011. – 43 с.

2. Василенко О.В., Шматько В.Г. Інноваційний менеджмент: [навч.посіб.] / За заг. ред. В.О.Василенко. – К.: ЦУЛ, Фенікс, 2003. – 531 с.

3. Даниленко Л.І. Управління інноваційною діяльністю в закладах освіти / Л.І.Даниленко // Імідж сучасного педагога. – 2004. – №10. – С. 31-33.

4. Лозова О.А. (Гончарова О.А.) Проблема інноваційної діяльності в системі підготовки майбутнього вчителя іноземної мови / О.А.Лозова // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: зб. наук. праць. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2006. – Вип. 30. – С. 186-188.

5. Малихіна В.М. Організаційно-методичне забезпечення управління інноваційною діяльністю загальноосвітніх навчальних закладів в умовах великого міста: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / В.М.Малихіна; Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти АПН України, Київ, 2005. – 24 с.

ПАРТНЕРСТВО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ВИШУ ТА НАСТАВНИКА АКАДЕМІЧНОЇ ГРУПИ – ЧИННИК ФОРМУВАННЯ УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА СТУДЕНТСТВА

Вітова Вікторія Вадимівна

Ізмаїльський державний гуманітарний університет, м. Ізмаїл

Науковий керівник – докт. пед. наук,
проф. *Кічук Надія Василівна*

Першочерговою цінністю вищої освіти сьогодення є студентська молодь як суб'єкт навчального процесу і об'єкт професіоналізації. Отож, із особистісно-професійним становленням студентства безпосередньо пов'язане майбутнє країни, гуманізація соціуму. Попри значущості вищеокресленого, у проблемному полі залишається такий аспект, як здатність молоді до усвідомленого батьківства. Означений сегмент виховного впливу сучасного вишу значно посилюється за умов позитивної динаміки кризових явищ, що спостерігаються у сім'ї як соціального інституту.

Принагідно зауважимо, що за висновками науковців (О. Безпалько, І. Братусь, Л. Буніна, Т. Говорун, І. Зверева, І. Кон, В. Кравець, Г. Лактіонова та ін.) проблема усвідомленого батьківства є вкрай актуальною ще й з огляду на результати досліджень, які доводять: нинішня молодь не завжди обізнана як у питаннях репродуктивного здоров'я людини, у психології взаємин чоловіка та жінки, батька та матері, так і різновидах моделі сім'ї в цілому. І як наслідок зазначеного, і науковці, і практики

констатують: збільшення захворювань, що передаються статевим шляхом саме серед молоді; позитивна динаміка розлучень серед молодих сімей; суттєвий відсоток безпритульних, бездоглядних дітей, соціальних сиріт, що виявляється у кількісному складі вихованців дитячих будинків та інтернатів.

Метою статті є висвітлення деяких аспектів щодо досвіду партнерства соціально-психологічної служби ВНЗ та наставника академічної групи – чинника формування усвідомленого батьківства студентської молоді.

Насамперед з'ясуємо змістове наповнення ключових понять, а саме: «усвідомлене батьківство», «куратор академічної групи», «соціально-психологічна служба».

Сучасна наукова спільнота здебільшого поділяє позицію тих науковців (зокрема О. Безпалько, Г. Лактіонової), які трактують *усвідомлене батьківство* як відповідальність та готовість майбутніх батьків до народження дитини, їх обізнаність в психологічних, культурних, моральних та питаннях репродуктивного батьківства та материнства. Аналіз наукових джерел дозволяє констатувати, що студентський вік належить до так званого «зрілого», і відзначається як перехідний від юності до зрілості [1]. Ось чому, домінантною постає проблема усвідомленого батьківства саме у цей період.

Дослідники єдині у визнанні, що провідною у вищезокресленому ракурсі є роль наставника студентської академічної групи. Маємо зауважити, що йдеться про інститут кураторства у сучасному виші. Саме ця інституція виступає предметом дисертаційного дослідження С. Романової [2]. Дослідниця, зокрема, стверджує, що інститут кураторства (від лат. *curator* - попечитель) – з'явився за часів виникнення навчальних закладів, а його діяльність існує і нині, хоча потерпіли зміни саме характер та зміст взаємовідносин наставника зі студентами.

Сучасні науковці (С. Вітвицька, Н. Кічук, М. Фіцула та ін.) стверджують, що *куратор академічної групи*, є пересічним педагогом-науковцем, а перш за все наставник, консультант, організатор і вихователь своїх студентів. Головне завдання у роботі наставника – це спрямовувати виховну роботу в групі, розвивати у студентів активність, самостійність, ініціативу, почуття відповідальності та зацікавленості в навчанні [3, с.81-82]. Основою виховної діяльності куратора у позааудиторний час є виявлення нагальних проблем студентів, спираючись на конструктивні засоби педагогічного діагностування (тестування, анкетування тощо), а також впровадження конструктивних заходів щодо їх вирішення й усунення, долучаючи при цьому соціально-психологічну службу вищого навчального закладу.

Слід зауважити, що у контексті Закону України «Про вищу освіту», в умовах сьогодення у ВНЗ досить розгалуженою є система соціальних, соціально-психологічних, і психологічних служб. Такі утворення можуть по-різному називатися, але функції та структура їх схожі. Цікавим є те, що й досі немає певної межі між ними, і кожен вищий навчальний заклад не лише по-різному їх називає, хоча діяльність цих служб схожа. В цьому ракурсі привертають спеціальні дослідження проблематики *психологічної служби* таких учених як: К. Абульханова-Славська, М. Бітянова, Л. Бурлачук, Ю. Гільбух, К. Гуревич, М. Дворяшина, І. Дубровіна, Ю. Забродин, Е. Клімов, Б. Коссов, Р. Овчарова, В. Панок, Н. Рейнвальд, а також тих дослідників (зокрема, В. Андрущенко, О. Біла, Н. Романова та ін.), предметом дослідницької уваги яких виступають суто *соціальні служби*.

На думку В. Панок *соціально-психологічна служба* ВНЗ – це структурний підрозділ вищого навчального закладу, що діє на основі положення, яке розроблене конкретним вишем, окреслює свої нормативні документи, які затверджуються вченою радою і наказом ректора [4, с.110-115]. *Соціально-психологічна служба* вищої школи, це, насамперед, інтегрована система, в яку входять психологи, соціальні робітники, які у взаємозв'язку з наставником академічної групи та виконують специфічні функції – психологічну діагностику (індивідуальну і групову), консультування, психологічну профілактику, пропаганду психологічних знань, соціально-психологічну адаптацію

студентів у навчально-професійній діяльності, підвищення рівня їх духовного розвитку та психологічної культури, тренінгові заняття, семінари, конференції тощо.

З огляду на вищевикладене, стає зрозумілим, чому головним чинником формування усвідомленого батьківства у студентської молоді доцільно розцінювати соціальне партнерство, з одного боку, соціально-психологічної служби вищої школи, а з іншого – куратора студентської академічної групи.

Зауважимо, що на базі Ізмаїльського державного гуманітарного університету існує досвід такого партнерства. Так, з метою виховання усвідомленого батьківства у студентської молоді, була розроблена і впроваджена соціальна-психологічна програма «Усвідомлене батьківство студентства».

Головними завданнями програми були: покращення стану обізнаності студентів у питаннях усвідомленого батьківства; підвищення рівня їх інформованості з питань гендерної психології; профілактика абортів та інфекцій, що передаються статевим шляхом; формування у студентів вишу адекватних уявлень про особистісні і суспільні цінності сімейного виховання; підготовка молоді до сімейного життя; розробка та впровадження ефективних технологій поліпшення репродуктивного здоров'я студентської молоді.

Означена програма, зокрема, передбачала такі методи і форми роботи: бесіди, кураторські лекторії, тренінгові заняття, групові дискусії, ситуаційні задачі, робота у малих групах, індивідуальні та групові консультації, «метод рівний рівному». Зазначимо, що передбачені даною програмою заходи проводились у неформальній, довірливій обстановці.

Нами розумілось, що *виховання усвідомленого батьківства у студентської молоді* це перш за все цілеспрямований вплив, який має здійснюватись поетапно та в рамках окремих його складових. Означена програма складалась з трьох блоків-модулів, а саме:

1. Він+Вона;
2. Здорові відносини;
3. Обізнаний-озброєний.

Кожний з означених блоків віддзеркалював поетапну стратегію виховного впливу, містив відповідну інформацію та передбачав застосування інтерактивних методів і форм роботи зі студентами.

Аналіз наукових джерел дозволяє констатувати, що виховання усвідомленого батьківства у студентській молоді є багатоаспектним та складним процесом. А *тому перспективи подальшого наукового пошуку* ми пов'язуємо із вивченням інноваційних підходів, новітніх методів і форм діяльності соціально-психологічної служби вищого навчального закладу та куратора академічної студентської групи, визначення векторів соціального їх партнерства задля подолання та усунення проблемних питань щодо усвідомленого батьківства студентської молоді.

Література

1. Виготський Л. С. Собр. соч: в 6 т. - Т. 6. - М.: Педагогіка, 1984. - 400 с
2. Романова С.В. Організаційно-виховна робота куратора академічної групи у вищих технічних навчальних закладах: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07. / С.В. Романова. – Луганськ, 2006. – 20 с.
3. Осипова Т.Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до педагогічного наставництва: монографія. – Одеса: вид. Букаєв В.В., 2015. – С.81-82.
4. Панок В.Г. Психологічна служба: навч.-метод. посіб. / В.Г. Панок. – Кам'янець-Подільський: ТОВ Друкарня Рута, 2012. – 488 с.

ВИДИ ТА НАСЛІДКИ НАСИЛЬСТВА НАД ЖІНКОЮ В СІМ'Ї

Вовчемис Крістіна Василівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд.пед.наук, доц.
Новгородський Руслан Григорович

Загальновідомо, що в сім'ї закладаються основи буття людини, її духовні, світоглядні якості, а від благополуччя родини багато в чому залежить моральний стан суспільства. Сім'я відіграє визначальну роль у психічному розвитку особистості, задовольняючи цілу низку її потреб (зокрема, прагнення підтримки, безпеки, емоційного комфорту, визнання з боку значущих людей, захищеності від посягань на особистісну автономію). Нажаль, для багатьох наших співвітчизників бажання знайти сімейний спокій залишається нездійсненою мрією, а найближчі люди стають, скоріше, джерелом небезпеки, ніж надійності, затишку та миру [1].

Сімейне насильство в Україні усе ще залишається латентним явищем, яке виходить на поверхню тільки тоді, коли приховувати проблему вже неможливо [2].

Домашнє насильство – це такі дії одного члена сім'ї по відношенню до іншого, які порушують громадянські права та свободи людини, або які призводять до фізичного, психічного, чи морального страждання [4].

Проблема насильства щодо жінки є надзвичайно актуальною в Україні. Без подолання цього згубного явища в суспільстві неможливо створити сприятливі умови для самореалізації людини, вільного її волевиявлення, розвитку паритетної демократії, реалізації принципу рівних прав, свобод, і можливостей для жінок і чоловіків.

Домашнє насильство має місце в сім'ї незалежно від соціального статусу, релігійних переконань, сексуальної орієнтації чи етнічного походження [5]. Жертвами насильства у сім'ї можуть бути як чоловіки, так і жінки. Але більшість жорстоких та таких, що повторюються, нападів все ж таки здійснюється чоловіками щодо жінок – їх партнерів. Порівняно з чоловіками, жінки протягом свого життя частіше є жертвами насильства. Частіше стають об'єктами віктимізації, що повторюється (поступово опановують психологію жертви, котра крім образ і нападів нічого від оточуючих не очікує); частіше одержують тілесні ушкодження і потребують медичної допомоги; їм частіше погрожують, і вони частіше відчувають страх та занепокоєння у зв'язку з цим. У практичному контексті наслідки насильства в сім'ї через конфлікти відносно житла, фінансового стану та виховання дітей для жінок набагато серйозніші, ніж для чоловіків [5].

Проблема насильства тривалий час була закритою для людства. Половину всіх насильницьких дій щодо жінок, як членів сім'ї, чинять нинішні чи колишні чоловіки, які вдаються до побутового насильства, чинять психологічний і фізичний тиск, демонструють матеріальну залежність від них жінок [6].

Виходячи з вищесказаного обрана нами проблема насилля над жінками є актуальною.

На сьогодні в Законі України «Про попередження насилля в сім'ї» зазначено, що існують такі види насилля: фізичне, психологічне, сексуальне та економічне [4].

Фізичне насильство в сім'ї – умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди його честі і гідності [4]. Фізичне насильство – це нанесення побоїв; тілесних ушкоджень; удушення; ляпаси по обличчю; штовхання; брутальне хватання; використання зброї; позбавлення їжі; спроби залишити жінку одну в небезпечному місці; відмова надати жінці допомогу, коли вона хвора або вагітна та ін. [3].

Психологічне насильство в сім'ї – насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування,

заякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю [4]. Психологічне насильство – це ігнорування почуттів жінки; образа переконань, що мають цінність для неї; образа віросповідання, національної, расової та класової приналежності або походження: приниження жінки; знущання над домашніми тваринами або їх знищення на очах жінки, з метою причинити їй біль; переслідування жінки через сексуальні зв'язки, які уявив собі чоловік; покарання чоловіком дітей, при образі на жінку; обмеження свободи дій та пересувань; погрози спричинити фізичну, або економічну шкоду [3].

Сексуальне насильство в сім'ї – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до дитини, яка є членом цієї сім'ї [4]. Сексуальне насильство – це гнів на ґрунті ревності; образа жінки словами “повія”, “нечепура”, або “фригідна”; примус до сексуальних зносин з чоловіком та іншими людьми проти її волі; примус до хворобливих або садистських статевих зносин та застосування предметів для цієї мети; применшення значення почуттів жінки в сексуальному відношенні; примус жінки до того, щоб вона споглядала статеві зносини, які відбуваються між іншими людьми; застосування загрози насильством для примусу жінки до згоди на сексуальний зв'язок; примус жінки одягатися всупереч її волі згідно з бажанням партнера [3].

Економічне насильство в сім'ї – умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалима має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я [4]. Економічне насильство – це вилучення або обмеження коштів; контроль надходжень та фінансових витрат, заборона працювати [3].

Будь-яке насильство може призвести до довгострокових розладів здоров'я, зокрема до психічних проблем [2]. Багаторічний досвід психологів Центру “Розрада” свідчить, що жертви домашнього насильства, так само, як і жертви торгівлі людьми, перебуваючи у стані постійного стресу, мають серйозні порушення психічного та фізичного здоров'я. Такі порушення обумовлені так званим комплексом ускладнень посттравматичного стресу. Такі люди мають розлади сну, головний біль, депресії, високий рівень тривожності, страхи та фобії, різноманітні соматичні розлади [2].

Іноді люди, які потерпають, починають зловживати алкоголем чи наркотиками [2]. Деякі потерпілі від насильства роблять спроби самогубства. Відомі випадки, коли потерпіла, намагаючись захиститися, спричиняє загибель кривдника [2]. Насильство над матір'ю тяжко впливає на розвиток та подальше життя її дітей. У таких дітей, як правило, занижена самооцінка, спостерігається деструктивна поведінка, їм важко адаптуватися в суспільстві. Вони часто виростають алкоголіками та наркоманами [6].

Отже, дослідивши дану проблему, можна сказати, що діти, які проживають у ситуації домашнього насильства, неодмінно перенесуть батьківські моделі поведінки у свої дорослі родини, якщо не потраплять до в'язниці, бо дуже часто в таких сім'ях виростають занедбані діти, котрі не отримали належної любові та виховання з боку батьків. Результатами насилля у сім'ї також, можуть бути серйозні розлади фізичного та психічного здоров'я. Також люди, які потерпають від насилля, починають зловживати алкоголем чи наркотиками, а у найгіршому випадку наслідком насилля над жінкою в сім'ї може бути – самогубство.

Література

1. Алієва Т. Програма корекційної роботи з особами, які вчинили насильство в сім'ї, та основні засади її реалізації. / Т. Алієва, А. Галич, Н. Грищенко та ін.; Координатор проектів ОБСЄ в Україні. – К.: Час Друку, 2010. – 125 с.
2. Домашнє насильство. Як захистити себе / Упорядники М. Шкарлат, Р. Суслів. – К.: «Інетграфік», 2001. – 72 с.
3. Дубік А. Насильство над жінками в сім'ї та шляхи його подолання / А. Дубік, А. Кріпович. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/267>

4. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 № 2789-III.

5. Лях Д.Д. Насильство над жінками в сімейних стосунках / Д. Д. Лях, Т.В. Циганчук // Практична психологія та соціальна робота: наук.-практ. освітньо-метод. журн. – 2014. – № 2. – С. 65-69.

6. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання: навч.-метод. посіб. / Укл.: Запорожцев А.В., Лабунь А.В., Заброда Д.Г., Басиста І.В., Дроздова І.В та ін. – Київ, 2012. – 246 с.

МІГРАЦІЙНІ НАМІРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Гапонюк Юлія Русланівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – ст.викл.

Зінченко Тетяна Василівна

Постановка наукової проблеми. Впродовж усієї історії людства міграція була і залишається одним із найважливіших шляхів розв'язання гострих суспільних проблем. За допомогою міграції здавна задовольнялись потреби у їжі, сприятливих кліматичних умовах, територіях, придатних для комфортного проживання. Проте на кожному етапі розвитку цивілізації міграційні процеси мали певну якісну специфіку, що не є винятком і в сучасну епоху економіки знань, коли людський капітал визнається основною передумовою сталого розвитку будь-якої держави.

Сучасний розвиток української держави визначається як період трансформаційних процесів, пошуку власного шляху розвитку та зміни цінностей. Проблема полягає в тому, що багато з тих цінностей, які виховувало радянське суспільство, поступово почали змінюватися, бо, з одного боку, нові соціально-економічні умови вимагають від людини таких якостей, як готовність до ризику і особисту відповідальність за свої вчинки, готовність наполегливо працювати заради досягнення добробуту та успіху. З іншого боку, деякі цінності, що в минулому мали високий ранг, сьогодні молоддю заперечуються. Криза традиційних ціннісних орієнтацій особливо яскраво проявляється у сфері праці, ставленні до роботи. Так, в сучасних умовах не «спрацьовують» колективістські ідеали, став непрестижним ряд професій, які раніше вважалися суспільно корисними; змінилося ставлення до своєї батьківщини – зараз молодь бажає навчатися, працювати, а то й переїхати на постійне проживання до іншої країни. Тому, вивчаючи орієнтації сучасної української молоді стосовно влаштування своєї долі за межами Батьківщини, ми можемо спрогнозувати ситуацію з робочою силою в країні через певний проміжок часу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Трудова міграція як складний суспільний феномен розглядається в наукових роботах економічного, соціологічного, соціально-психологічного напрямку: аналізу поняття «трудова міграція» присвячено роботи О.А. Маліновської, С. Пирожкова; соціально-економічний аналіз трудових міграцій представлено у роботах таких дослідників як М.С. Блінова, В.Б. Євтух, В.О. Іонцев, Е.М. Лібанова, І.М. Прибиткова, М.О. Шульга та ін.; мотиваційним чинникам трудової міграції присвячено наукові праці М.О. Шульги. Натомість, серед авторів, чії роботи формують сучасне наукове підґрунтя управління міграційними процесами, варто відзначити Е. Лібанову, Ж. Зайончковську, О. Варецьку, О. Позняка, І. Гнібіденка, Т. Петрову, Л. Рибаківського та інших вітчизняних і зарубіжних вчених, наукові доробки яких містять не лише теоретичні передумови формування міграційної політики, а й аргументовані кроки щодо її розробки та впровадження у практику державного управління.

Мета дослідження полягає у визначенні специфіки міграційних намірів та сподівань студентської молоді в Україні.

Методи дослідження. Для з'ясування міграційних намірів студентів мною було розроблено анкету «Міграційні наміри студентської молоді» та проведено анкетування

студентів серед студентів Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Всього було опитано 30 осіб.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Результати за питаннями анкети надають уявлення про те, які життєві перспективи пов'язують сучасні студенти з можливостями за межами країни. Спочатку студентам було запропоновано оцінити сучасну міграційну ситуацію в Україні: «Зараз багато українців їдуть за кордон, щоб заробити гроші. Як Ви вважаєте, для країни в цілому це:...».

Переважає більшість студентів (76,6% по вибірці), оцінюючи наслідки трудової еміграції українців за кордон, визнають, що це «погано, оскільки їдуть молоді, працездатні і талановиті», 20% опитаних вважає, що «нічого для країни не змінює, кожен має право працювати, де бажає», тільки 3,4% відзначили трудову міграцію як позитивне явище для країни, підкреслюючи можливість отримання нового досвіду.

Розподіл відповідей за питанням «Скажіть, найуспішніше Ви змогли б реалізувати свої життєві плани: а) в Україні; б) за кордоном» показав, що, на жаль, значна частина студентської молоді вважає, що у своїй країні можливості для самореалізації є обмеженими та пов'язує більш успішну самореалізацію за межами своєї держави (73,4 %).

Щоб мати можливість оцінити «міграційні наміри» студентів, запропоновано порядкову шкалу, де відповіді варіювали від «жити і працювати планую тільки в Україні...» до «я поїду працювати за кордон на будь-яких умовах...». Стосовно власних планів можливого працевлаштування за кордоном, результати розподілені наступним чином:

– «я планую жити і працювати в Україні, оскільки від кожного із нас залежить майбутнє країни» – таку відповідь надали тільки 16,6% студентів;

– «я хочу працювати в Україні, якщо умови і заробітна плата будуть мене влаштовувати» – 30% студентів (по всій вибірці);

– «якщо з'явиться нагода отримати роботу за кордоном на вигідних умовах, то я, мабуть, поїду працювати за кордон» – 40%;

– «я буду намагатися отримати всю необхідну інформацію щодо роботи за кордоном і поїду при першій нагоді» – 10% опитаних студентів вибірки;

– «я поїду працювати за кордон на будь-яких умовах, навіть нелегально, оскільки це все рівно краще, ніж в Україні» – 3,4% респондентів вибірки. Слід зазначити, що за цим питанням певна кількість студентів обирала 2 варіанти відповіді та навіть коментувала свій вибір на вільному місці анкети.

Аналізуючи оцінку студентами роботи за кордоном з погляду професійного зростання, бажанням подорожувати, підвищення соціального статусу, можливостей набути нового досвіду, ймовірної небезпеки і т.д., ми бачимо, що акцент робиться саме на бажанні подорожувати (56,6% опитаних студентів).

Стосовно оцінки негативних наслідків заробітчанства, результати розподілено наступним чином: роботу за кордоном вважають небезпечною 36,6% респондентів, 56,6% вважають безпечною і 6,6% опитуваних дали власний варіант відповіді.

Слід зазначити, що переважна більшість студентів у своїх судженнях спирається не на власний досвід, а скоріше на дані ЗМІ, розповіді родичів, друзів, знайомих. Аналізуючи запитання «Виберіть можливі причини відмови від поїздки за кордон»: 50% вибрали варіанти «Власна сім'я та діти в Україні стримали б від закордонних поїздок»; висока оплата праці в Україні – 50%; небажання залишати батьків – 33,3%; забезпеченість роботою в Україні – 50%; власний бізнес в Україні – 26,6%; відсутність коштів на оформлення документів, візи тощо – 20%; візові бар'єри – 16,6%.

Також, слід зазначити, що переважна більшість студентів, мають позитивне ставлення до людей які працюють за кордоном (50% респондентів), ще 40% ставляться до них байдуже, а 6,6% опитуваних мають негативне ставлення до них.

Висновки. Студенти переважно негативно оцінюють явище трудової міграції та його наслідки для країни, сім'ї та особистості, прямо пов'язують трудову еміграцію українців за кордон зі складним нестабільним економічним та соціально-політичним становищем держави. Майже половина опитаних майбутніх фахівців з вищою освітою не виключає для себе самореалізацію саме за межами України, орієнтуючись на більш високі заробітки та новий досвід, при цьому престижність праці за кордоном та можливість підвищення соціального статусу оцінюється студентами досить стримано, що доводить розуміння студентами трудової еміграції українців в якості вимушеної міри з боку людини, яка обумовлена необхідністю задоволення її базових потреб.

Література

1. Євтух В.Б. Про національну ідею, етнічні меншини, міграції / В.Б. Євтух. – К. : Стило, 2000. – 236 с.
2. Малиновська О.А. Мігранти, міграція та Українська держава: аналіз управління зовнішніми міграціями: моногр. / О.А. Малиновська. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. – 236 с.
3. Орбан-Лембрик Л.Е. Вплив міграційних процесів на поведінкові прояви особистості / Л.Е. Орбан-Лембрик // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2008. – Вип.13. – Ч.1. – С. 3-15.
4. Пирожков С. Внешние трудовые миграции в Украине: социально-экономический аспект : монография / Пирожков С., Малиновская Е., Хомра А. [Совет нац. безопасности и обороны Украины, Нац. ин-т проблем междунар. безопасности]. – К. : НИПМБ, 2003. – 134 с.

СТРУКТУРА І ЗМІСТ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ НІЖИНСЬКОГО ДИТЯЧОГО БУДИНКУ ІНТЕРНАТУ

Гармаш Дарія Ігорівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Володченко Жанна Михайлівна

Економічна нестабільність та соціальні трансформації, які в останні роки переживає Україна позначилися на розвитку форм участі суспільства в розв'язанні тих складних соціальних проблем, які сьогодні загострилися в різних сферах його життєдіяльності. Соціальна робота, як професійна діяльність і дієвий інструмент впровадження соціальної політики набуває все більшого розвитку і поширення. На її здійснення з метою вирішення соціальних проблем у сучасному соціумі активізують свою діяльність соціальні організації та заклади. Соціальний заклад в науковій літературі визначається як окрема юридична особа (заклад, підприємство, установа, організація, служба тощо), здебільшого недержавна, яка надає фахові послуги особам із інтелектуальною недостатністю. Причому основну увагу приділено нестационарним, або нерезидентним послугам. Послуги, що надають представники різних фахів (соціальні та медичні працівники, корекційні та соціальні педагоги, психологи, логопеди, реабілітологи, трудотерапевти), доповнюють турботу родини та найближчого оточення (родичів, сусідів, друзів, близьких, колег батьків тощо) про людину зі зниженим інтелектом, яка не здатна функціонувати у суспільстві автономно. Цей комплекс послуг в науковій літературі визначають терміном «догляд у громаді» (англ. «community care»), який «застосовується найчастіше для опису різних не інституційних послуг охорони здоров'я та соціального захисту, включно з формами резидентного та групового догляду. Неформальна підтримка та сімейні мережі є двома головними елементами здійснення догляду у громаді» [3]. Отже, контекстом аналізу організації послуг для осіб з інтелектуальною недостатністю у закладі є не лише фахова допомога, яка надається у приміщенні закладу, але і співпраця з природним оточенням людини, створення мережі підтримки навколо особи, яка потребує догляду.

Найавторитетнішим джерелом української нормативно-правової бази, що згадує соціальний заклад, є Конституція України. Ст. 46 гарантує: «Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі втрати працездатності. Це право гарантується створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними» [2].

До спеціалізованих соціальних закладів належать заклади, які обслуговують конкретні групи населення (інвалідів, людей похилого віку, дітей-сиріт та ін.) або надають специфічні послуги: соціального захисту, правового, психолого-педагогічного, медичного характеру [1].

Ніжинський дитячий будинок інтернат є соціально-медичною установою для постійного проживання дітей віком від 4 до 18 років та молодіжним відділенням для молоді віком від 18 до 35 років, що входить як структурний підрозділ до складу будинку-інтернату, з вадами фізичного та/або розумового розвитку та психічними розладами, які потребують стороннього догляду, побутового і медичного обслуговування освітніх та реабілітаційних послуг.

На сьогоднішній день в будинку-інтернаті проживає 99 підопічних із них 27 дітей та 72 підопічних молодіжного відділення. В установі проживають вихованці II-го, III-го, та IV профілів та підопічні молодіжного відділення. Основними завданнями будинку-інтернату є забезпечення належних умов для проживання, навчання, виховання, медичної та соціальної реабілітації та надання медичної допомоги вихованцям з фізичним та /або розумовими вадами розвитку та психічними розладами.

Вихованці будинку-інтернату забезпечуються: житлом з усіма комунально-побутовими зручностями, одягом, взуттям, постільною білизною, м'яким та твердим інвентарем; раціональним п'ятиразовим харчуванням, консультативною допомогою, стаціонарним лікуванням, медикаментами та життєво необхідними ліками відповідно до медичних висновків; наданням комплексу реабілітаційних послуг відповідно до індивідуальної програми реабілітації дитини-інваліда; засобами навчання виховання та корекції; спортивним інвентарем для проведення оздоровчо-спортивної корекції фізичних вад вихованців; реабілітаційною роботою, що сприяє адоптації вихованців у новому середовищі; умовами для проведення заходів культурно-масовою роботи.

Забезпечують навчальний, корекційно-виховний та психолого-реабілітаційний процес команда медичних та педагогічних працівників. Вся медична робота проводиться згідно з планом роботи на рік, спрямована на лікування та реабілітацію хворих дітей. Два рази на рік (весна-осінь) проводяться двомісячні курси протирецедивного лікування. Доповнює медикаментозну терапію фітотерапія, фізіотерапія, аромотерапія, лікувальна фізкультура. В закладі працює лікар терапевт лікар психіатр, 15 сестер медичних, фельдшер, 42 молодші медичні сестри, медсестра з ЛФК, фахівець з фізичної реабілітації,

В НДБІ працює 16 одиниць навчально-виховного персоналу (серед них-вихователі, вчитель-логопед, вчитель-реабілітолог, практичний психолог, культорганізатор, інструктори з праці та трудотерапії.

Основні завдання навчально-виховної та корекційно-розвивальної роботи: розвиток психічних функцій і пізнавальної діяльності у процесі навчання та корекції; побутове орієнтування та соціальна адаптація; розвиток дрібної та грубої моторики; розвиток мовлення; розвиток самообслуговування; трудове навчання і підготовка до посильних видів праці; фізичне виховання; виховання адекватної поведінки.

Колектив НДБІ постійно працює над вдосконаленням свого фахового рівні в наданні корекційно-реабілітаційних послуг підопічним через використання сучасних методик, технологій та форм роботи. А також постійно вдосконалює матеріально-технічну базу закладу.

Література

1. Гаврилов О. Особливості соціальної поведінки дітей з глибокою розумовою відсталістю / О. Гаврилов // Дефектологія. – 1997. – № 4.

2. Горбушин А. О трудовом учебно-воспитательном процессе в школе- интернате / А. Горбушин // Народное образование. – 1991. – №5.

3. Соціальні служби-родині: розвиток нових підходів в Україні / Бондар С.Б., Грига І.М., Іванова О.Л. та ін.]. – Київ, 2002. – 128 с.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ І СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ТЕАТРАЛІЗОВАНИХ ІГРАХ

Гергало Тетяна Юріївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Пісоцький Олександр Петрович

Актуальність. Провідним мотивом гри в старшому дошкільному віці стає пізнавальний інтерес, що проявляється в прагненні пізнати навколишню дійсність. Процес пізнання – творчий процес, і завдання педагога – підтримати і розвивати в дитині інтерес до досліджень, відкриттів, створити необхідні для цього умови. Формування стійких пізнавальних інтересів можливе лише шляхом розширення дитячих уявлень про навколишнє життя, про працю дорослих, яким діти наслідують в своїх іграх.

Виклад основного матеріалу. Психологи і педагоги А.Н. Леонтьєв, Д.Б. Ельконін, Л.С. Виготський, Е.А. Аркін і ін. доводять, що для реалізації гри необхідний ігровий простір, в якому існує ігрова дія, сюжет і роль. Ігровий простір характеризується нами на основі теорії Л.С. Виготського про уяву, як основу творчості. Особливості театралізованої гри розкриті в роботах психологів Л.С. Виготського, Д.Б. Ельконіна, А.В. Запорожця і педагогів Р.І. Жуковської, Н.Я. Михайленко. Під ігровим простором ми розуміємо не конкретна місце, а збірний образ місця, який створюється для гри і найчастіше пов'язаний зі словесним позначенням предметів.

Предметно-ігрове середовище в сучасних дошкільних установах повинно відповідати певним вимогам: це, перш за все, свобода досягнення дитиною теми, сюжету гри, тих чи інших іграшок, місця і часу гри [1, с. 36]. Педагог повинен забезпечити свободу дій в умовах групової кімнати, передбачити її тематичний і сюжетний поворот, знайти для кожної гри тільки їй притаманний стиль ігрового інтер'єру і обладнання. Управління грою за допомогою ігрового матеріалу може зробити істотний вплив на розвиток в грі дітей.

Для всебічного розвитку дитини засобами театральної-ігрової діяльності в першу чергу організовується педагогічний театр у відповідності з цілями дошкільної освіти. Робота самих педагогів вимагає від них необхідних артистичних якостей, бажання професійно працювати над розвитком сценічної пластики й мови, музичних здібностей. За допомогою театральної практики педагог накопичує знання, вміння та навички, необхідні йому в освітній роботі. Він стає, артистичним, набуває режисерські якості, вміння зацікавити дітей виразним втіленням у ролі, його мова образна, використовуються «говорять» жести, міміка, рух, інтонація. Педагог повинен вміти виразно читати, розповідати, дивитися і бачити, слухати і чути, бути готовим до будь-якого перетворенню, тобто володіти основами акторської майстерності та навичками режисури. Головні умови – емоційне ставлення дорослого до всього що відбувається щирість і непідробленість почуттів. Інтонація голосу педагога – зразок для наслідування. Педагогічне керівництво ігровою діяльністю в дитячому саду включає: виховання в дитини основ загальної культури, залучення дітей до мистецтва театру, розвиток творчої активності та ігрових умінь дітей [2, с.15].

Серед важливих педагогічних умов ми відокремили комплексне розв'язання мовленнєвих завдань. Навчання творчої розповіді залежить від рівня розвитку зв'язного мовлення, в якому відбивається багатство словника, досконалість звукової сторони мовлення, сформованість його граматичної будови. Творча розповідь є вищою формою

зв'язного мовленнєвого висловлювання, для побудови якого дитина має опанувати лексичну, фонетичну та граматичну сторони мовлення, тому суттєвим є послідовне розв'язання всіх означених завдань у комплексі. Раціональне поєднання різних видів (заняття з ознайомлення з художньою літературою, заняття з розвитку мовлення, заняття театрального гуртка) і типів занять (фронтальні, групові, індивідуально-групові), на нашу думку, відіграє значну роль в успішному розв'язанні завдання навчити творчої розповіді.

Роль педагога у вихованні основ загальної культури полягає в тому, щоб виховати у дитини потреби духовної властивості, що виступають головною спонукальною силою поведінки особистості, джерелом її активності, підставою всієї складності системи мотивації, що становить ядро особистості. Цьому сприяють прищеплення норм моралі, морально - ціннісна орієнтація дітей на високохудожні зразки (у музиці, образотворчому, в хореографічному, театральному мистецтві, архітектурі, літературі), прищеплювання навичок спілкування та взаємодії з партнером у різного роду діяльності. Театралізовані ігри засновані на розігруванні казок [1, с. 27].

Коллективний характер театралізованої діяльності дозволяє розширювати і збагачувати досвід співпраці, як у реальних, так і уявних ситуаціях. При підготовці вистави діти вчать виділяти, засоби її досягнення, планувати і координувати свої дії. Діючи в ролі, діти набувають досвід різного роду відносин, що також важливо для їх соціального розвитку.

Висновки. Отже, педагогічними умовами спільної діяльності вихователя і старших дошкільників є комплексне розв'язання мовленнєвих завдань, виховати у дитини потреби духовної властивості, свобода досягнення дитиною теми, сюжету гри, тих чи інших іграшок, місця і часу гри.

Література

Пісоцький О.П. Проектування предметно-розвивального середовища в ДНЗ : навч. посіб. / О.П. Пісоцький, Л.М. Пісоцька. – Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2014. – 57 с.

Смирнова Е.М. Роль творческой игры в знакомстве детей с окружающей жизнью / Е.М. Смирнова // Дошкольное воспитание. – 2008. – № 6. – С. 15.

COŚ Z NICZEGO, CZYLI JAK SŁOWO CZYNYM SIĘ STAJE – O INTERNETOWYCH „CIENIACH” ZABURZAJĄCYCH POSTRZEGANIE RZECZYWISTOŚCI WŚRÓD MŁODZIEŻY

Gleń Agata

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa,
Chełm, Polska

Promotor – doktor *Halina Bejger*

Internet bywa nazywany największą biblioteką świata, jak również największym śmietnikiem świata. Czym – a może, kim – jest dla młodych: dla tych, co już nie mali, a jednak wciąż jeszcze nie dorośli; dla tych, którzy tworzą filar przyszłego społeczeństwa? Odpowiedz zdaje się być oczywista – jest bogiem. Zastępuje im dom, rodzinę, przyjaciół – wszystko. Jest wszechpotężny, bo nieskończony. Dziwić się temu nie sposób, jeśli rzeczony byt – bez ciała ani ducha, lecz z inwentarzem wielkiej mocy – wychowuje i kształci kwitnące ówczesnie pokolenia. Młode umysły modelują słowa nakreślone jakby nieświadomie, obrazy rażące prostotą i bezpośredniością, a nade wszystko twory myśli ludzkiej scalone w jednym, zdawałoby się mało istotnym, słowie: gra. Stały się wyjątkowo powszechne za sprawą kluczowej idei wszechwładzy – tam wszystko co (zdaje się) niemożliwe, jest możliwe. Nie istnieje czas, przestrzeń, granica; króluje bezmiar i bezład. Prym wiedzie złota zasada: będziesz tym, kim zechcesz być. Cóż znaczy dla swych użytkowników? Czasem jawi się pod postacią chwilowej rozrywki, a czasem, niby ugoszczony głupotą właścicieli złodziej, kradnie całe życie.

Wedle statystyk (CBOS) Internet w ostatnich latach zamieszkał już prawie we wszystkich domach (97% młodych badanych potwierdziło jego obecność), chętnie gości w

swym progach już tych najmłodszych. Wspomaga naukę i pracę, wzbogaca zainteresowania, umiła czas i – co najważniejsze – dehumanizuje. Aż połowa badanych przyznała, że obecnie nie potrafiłaby się obejść bez Internetu, inni zdradzili wielką słabość do komunikacji internetowej. Jest prostsza, szybsza, przyjemniejsza; twierdzą. Kontaktu fizycznego z rozmówcą już nawet nie pamiętają. To jedna strona, druga zdaje się być tą znacznie groźniejszą. Czymże jest...? Brzmi zupełnie niegroźnie, jeśli przytoczyć niebieskiego wieloryba, co innego mechanizm wróżki, podług której „niezwykle przeistoczenie” wymaga radykalnych środków. „Odkręć gaz, gdy wszyscy w domu będą spać, a staniesz się wróżką” – radzi powielający się ostatnimi czasy na łamach Internetu instruktaż. Jego źródła szukać należy gdzieś na wschodzie, pokłosa być może wszędzie albo nigdzie. Podobnie rzecz ma się ze wspomnianym mieszkańcem mórz. Bytuje w Internecie niby cień, zostawi ślady, ale uchwycić go nie sposób. Reguły tejże gry są równie proste: nakarmić dziwny twór własnym strachem. Każdy dzień to jedno zdanie (okaleczanie się, przeglądanie horrorów, wizyty w miejscach niebezpiecznych) aż ranga trudności rośnie, a wraz z nim strach, adrenalina i nieodparta chęć ukończenia gry. Koniec ma tu znaczenie dosadne, gdyż dnia pięćdziesiątego gracz, wedle reguł gry, żegna się z własnym życiem. Nic zatem dziwnego, że obie w swej tragicznej prostocie sięją strach wśród władz, rodziców, nawet wśród młodzieży. Ci nieco młodszy (gimnazjum, Siennica Różana) o wróżce nie słyszeli (prócz tej bajkowej, rzecz jasna), ale sława wieloryba dobiegła ich uszu, zaciekawiła. Pytani czy próbowali zasięgnąć wiedzy w Internecie lub wśród znajomych, odpowiadali zgodnie – próbowali. Pytani czy próbowali grać w tę grę, kilku odpowiedziało twierdząco. Tak tylko z ciekawości, tłumaczyli. Wedle relacji odwiedzili kilka miejsc, przejrzyli kilka horrorów, ale okaleczać się nie próbowali. Poza tym, mówili jakby z wyrzutem, w necie nie ma wszystkich zadań. Na szczęście, chciałoby się powiedzieć. Ci starsi (liceum, Krasnystaw) mieli pełną wiedzę zarówno o jednej jak i drugiej grze, ale zapewniali, że nie uczestniczyli w żadnej. Kilku nawet nazwało je głupotą lub stratą czasu. Skąd się o nich dowiedzieli?, pytano jednych i drugich. To jasne, że z netu, odpowiadali zgodnie. Aż się teraz prosi wspomnieć rzeczzonego winowajcę, ale o dziwo Internet (poniekąd) winowajcą nie jest. Jak zwykle zawinili ludzie, cud techniki tylko dopomógł. Zaczęło się od jednego artykułu (ze wschodu), potem metodą kopiowania zostały powielone w innych miejscach i krajach (drogą internetową!) bez uprzedniej weryfikacji danych. Tak też powstały obie gry – z niczego. Ktoś coś napisał (niekoniecznie zgodnie z prawdą), ktoś inny powielił (dorzucając nieco od siebie) a jeszcze ktoś inny rozpowszechnił i nagle (właściwie nawet nie wiadomo, kiedy) internetowe cienie stały się realnym zagrożeniem. Dzięki należy składać mediom, kilkoma kliknięciami nierozważnych jednostek wywołały falę niepotrzebnych zdarzeń, rozpowszechniły zbędną panikę i (chyba najważniejsze w ich względzie) zyskały chwytliwy temat na kilka najbliższych dni, być może nawet tygodni. Zasłyszane tu i ówdzie ofiary nie są ofiarami gry, lecz własnej (lub cudzej) krzywy, to media przypisują tę krzywdę oddziaływaniu czegoś, co właściwie nie istnieje. Pod postacią niewinnego z pozoru stworzenia została zawoalowana groza i tajemnica zrzeszająca setki, jeśli nie tysiące zaciekawionych, szczególnie tych młodych, dojrzewających, ale jeszcze nieukształtowanych. Chwała tym, którzy nie wierzą podobnym tworom i szczególna uwaga wobec tych, których Internet wiedzie niebezpiecznymi szlakami. Oni są naszym filarem, a mocne filary utrzyma tylko stabilny grunt „wyrębiony” już za najmłodszych lat.

Internet nie jest więc złem samym w sobie, lecz jego nieodpowiednie wykorzystanie do zła prowadzi. Potrzeba niewiele: kilka wystukanych w pośpiechu słów, kilka kliknięć myszą... Tam cokolwiek stworzone nie umiera prędko, być może nawet nigdy. Te czy inne cienie rodzą się z głupoty lub nieuwagi, kształtują chłonne umysły, zmieniają ich postrzeganie świata, zabierają świadomość i racjonalizm, kradną chwila po chwili. Niekiedy dysponują większą władzą nad swymi wychowankami niżli ich rodzice. Nie warto zaprzeczać: Internet stał się dla młodych (i nie tylko młodych) bóstwem i zmienić tego zjawiska już nie sposób. Za późno. Cóż więc pozostaje? Recepta zdaje się być prosta, a jednak wciąż nierozpowszechniona: należy to bóstwo przybrać w odpowiednie przymioty, które wymodelują (z pokolenia zombie) wartościowego człowieka.

Bibliografia

1. https://www.webnalist.com/czytaj/niebieski-wieloryb-zabija-czyli-jak-nakrecac-histerie?utm_source=facebook&utm_campaign=niebieski-wieloryb-zabija-czyli-jak-nakrecac-histerie&utm_medium=post [dostęp: 02.04.2017]
2. Psychologia Internetu, P. Wallace, przeł. T. Hornowski, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań, 2005.
3. Internet a psychologia: możliwości i zagrożenia, red. nauk. W.J. Paluchowski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, 2009.

ALKOHOLIZM SKAZĄ POLSKOŚCI?

Goławska Żaneta

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa,
Chełm, Polska,

Promotor – doktor *Halina Bejger*

W Polsce niestety coraz powszechniejsze stają się zjawiska patologiczne: bezrobocie, alkoholizm, narkomania, prostytutka czy pedofilia. Najczęstszą jednak „plagą” społeczną Polaków jest alkoholizm. Czy jednak na pewno jest to uzależnienie, czy może świadomy wybór?

Według badań, alkoholu nadużywają najczęściej nie biedniejsze warstwy społeczne, wedle powszechnej opinii, ale właśnie uczeni, m.in. lekarze, profesorowie. Czym to jest spowodowane? Najczęściej stresem lub problemami rodzinnymi. Do kieliszka, niestety, coraz częściej zaglądają również ludzie młodzi. Po co? A choćby z czystej ludzkiej ciekawości. Istnieją również inne przyczyny, np. chęć poeksperymentowania, trudne relacje z rodzicami, lub chociażby zaimponowanie grupie. Badania przeprowadzone pod kątem picia przez młodych ukazują, że większość uczniów gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych chociaż raz w swoim życiu piło alkohol. I dotyczy to tak samo chłopców jak i dziewcząt. Niestety, coraz więcej młodych dziewczyn w chwili upojenia alkoholowego zachodzi w ciążę, tak naprawdę nie chcąc dziecka i nie czując żadnej odpowiedzialności za nie. Młode matki prowadzą hulaszczy tryb życia, nadużywają alkoholu, będąc jeszcze w stanie błogostawionym, i rodzą pijane (!) dzieci. Co więcej, co trzecia kobieta przyznaje się, że spożywała alkohol, będąc w ciąży. Coraz więcej słyszy się również o przeznaczaniu tzw. 500+ na alkohol, a nie na planowane do tego cele.

Jak podają statystyki ponad 12% Polaków nadużywa alkoholu. Jest to blisko 3 mln osób w wieku produkcyjnym. A według Ministerstwa Zdrowia w Polsce żyje około 700 tysięcy „ujawnionych” alkoholików. Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych udostępnia dane dotyczące picia alkoholu przez społeczeństwo polskie w latach 1992-2015. I niestety z roku na rok te statystyki rosły. Jednak według Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) na szczęście liderami w picu nie jesteśmy. Jak podaje ranking tygodnika *The Economist* z 2013 roku, na podium w spożywaniu alkoholu jest Rosja (13,9 litra na osobę!). Aczkolwiek, Polacy nie zostają w tyle, niechlubnie „gonią” sąsiadów (7 litrów na osobę). Już w latach siedemdziesiątych były zauważalne te powiązania oraz wieści o pijaństwie Polaków. Na etykiecie wódki z lat 70. widniał napis „Dawka śmiertelna – 4.5 promila alkoholu we krwi! Nie dotyczy Polaków i Rosjan”.

Czy istnieją tak naprawdę metody, aby zapobiec temu nałogowi? Niestety, alkoholikom brakuje kontroli nad tym, co robią, więc niełatwo z tym problemem walczyć. Jest jednak wiele akcji, których celem jest skłonienie społeczeństwa do trzeźwości. Są również organizacje trafiające w samo sedno problemu, czyli samego alkoholika, np. AA. Wyjściem może być również apel do Rządu o zwiększenie kosztów picia, czyli wprowadzenie wyższej akcyzy na alkohol. Rozwiązań jest wiele, tyle samo potrzeba chęci. Niestety najczęściej te sprawy są zamiatane pod dywan, bo „nie dotyczą nas”. Warto się jednak zastanowić nad tym, czy problem faktycznie nas nie dotyka. Stając przed samym sobą i pomyśleć czy to jedno piwo za dużo nie było przyczyną przekroczenia granicy.

Bibliografia

1. Osiatyński W. Alkoholizm – grzech czy choroba? Warszawa: Iskry, 2005.
2. Woronowicz B. Alkoholizm jako choroba. Warszawa: Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, 1994.
3. <http://www.parpa.pl/index.php/badania-i-informacje-statystyczne/statystyki> [dostęp:04.04.2017]
4. <http://www.newswweek.pl/polska/kto-pije-najwiecej-alkoholu-na-swiecie-who-a-ile-polacy-newswweek-pl,artykuly,286174,1.html> [dostęp:03.04.2017]
5. <http://tvn24bis.pl/wiadomosci-gospodarcze,71/najwiecej-wodki-pija-rosjanie-polacy-tuz-za-podium,383639.html> [dostęp:04.04.2017]

ІСТОРИЯ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Голован Марина Юрїєна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м.Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Володченко Жанна Михайлівна

Актуальність нашої статті полягає в тому, що розвиток волонтерського руху в Україні, як і для всього світу, є важливим з різних причин. По-перше, як свідчить багаторічний досвід використання праці волонтерів – це ефективний спосіб вирішення складних проблем окремої людини, суспільства та довкілля, які часто виникають на ґрунті недостатньої турботи держави про суспільне благо. По-друге, волонтерство приносить у соціальну сферу нові, як правило, творчі та сміливі ідеї щодо вирішення найгостріших та найскладніших проблем. Тому саме завдяки йому безвихідні, на перший погляд, ситуації знаходять своє вирішення. По-третє, волонтерство – це спосіб, за допомогою якого кожний представник суспільства може брати участь у покращенні якості життя.

У своїй статті ми опирались на дослідження Капської А.Й., Вайноли Р.Х., Комарової Н.М., Полтавця В.О. та інших науковців, які у своїх роботах висвітлили історію становлення волонтерського руху в Україні.

Як суспільний рух волонтерство виникло на Заході, а першими волонтерами були самаритяни, які надавали допомогу усім, хто її потребував. Соціальний феномен волонтерства існує з середини XIX ст. 1859 рік вважається роком виникнення волонтерського руху у світі.

Волонтерська діяльність з давнини була притаманна українському народу. Історія доброчинства в Україні, налічує багато років. В період комуністичного режиму, коли благо держави ставилось вище блага окремої людини, поняття доброволець мало яскраво виражене ідейно-патріотичне забарвлення: так називалася людина, яка добровільно визнавала служіння інтересам не окремих громадян, а партії, комуністичній ідеї, соціалістичній державі [1].

У незалежній Україні розвиток волонтерського руху датується початком 90-х рр. XX ст., коли було створено службу під назвою «Телефон Довіри», де працювали волонтери (доброчинний «Телефон Довіри в Одесі») [2, с. 21]. Із 1992 р. в Україні починає активно розвиватися мережа соціальних служб для молоді (нині – центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, ЦСССДМ). У цей період з державними організаціями починають створюватися громадські організації, метою діяльності яких є об'єднання та координація зусиль у справі сприяння розвитку волонтерського руху в Україні та захисту законних інтересів своїх членів [2, с. 21].

У 1995 р. засновується Всеукраїнський центр «Волонтер», що визначав своїми завданнями сприяння розвитку волонтерського руху в Україні, здійснення та захист прав і свобод, задоволення соціальних та культурних інтересів громадян. Заснування благодійного фонду «Центр волонтеріату «Добра воля» у 1998 р. сприяє реалізації

проектів, які спрямовані на активізацію громад, вони також проводять тренінги та консультації щодо питань розробки та керувань волонтерськими програмами, займаються пошуком, навчанням та розміщенням волонтерів у громадських та державних організаціях. Для популяризації волонтерського руху було видано книжку «Доброчинність в Україні: минуле, сучасність, майбутнє», п'ять бюлетенів «Добра воля» та підручник «Управління діяльністю волонтерів. Як залучити громадськість до вирішення проблем суспільства». Варто також зазначити, що не лише громадські організації, а й державні теж намагаються розвивати волонтерський рух в Україні. Про це свідчить діяльність ЦСССДМ, де поряд з професійними соціальними працівниками працюють добровільні помічники. Волонтерські служби при ЦСССДМ поступово стали одним із напрямів державної молодіжної політики [4].

За часів незалежності України державою видано низку нормативно-законодавчих документів щодо підтримки та розвитку волонтерського руху в Україні, а саме, Закони України „Про волонтерську діяльність” від 19.04.2011 р., № 3236- VI.; “Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю” від 21.06.2001 р., № 2558-III; “Про соціальні послуги” від 19.06.2003 р., № 966-IV; “Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004-2008 роки” від 18.11.2003 р., № 128-IV та ін. 22 березня 2001 р. Президент України підписав розпорядження про проведення в Україні Міжнародного року волонтерів.

Можна сказати, що спалах волонтерської активності, що охопив усю країну, відбувся наприкінці 2013 р. і з особливою силою розгорнувся у 2014 р. у зв'язку з воєнним конфліктом на Донбасі. Локалізація волонтерської допомоги зумовлювалася гострими потребами врятування життя людей окупованих територій, підтримки бійців української армії, допомоги вимушеним переселенцям із зони конфлікту. Мобілізація ресурсів громадянського суспільства в Україні була реалізована саме через волонтерство у зв'язку із зовнішньою загрозою втрати територіальної цілісності української держави Однією з рис волонтерської діяльності в Україні у 2014-2015 рр. є те, що значна кількість ініціатив при їх виникненні (а часто – і в процесі реалізації протягом тривалого часу) має неформальний характер. Багато громадських ініціатив, що виникли під час Революції гідності і були спрямовані на допомогу протестуючим на Майдані, після її завершення переорієнтувались на допомогу Збройним Силам України, Національній гвардії України, добровольчим батальйонам, вимушеним переселенцям з АР Крим та Сходу України. Визначна роль волонтерів у забезпеченні боєздатності силових структур у ході протистояння збройній агресії на Сході України визнається і представниками Збройних Сил України [3].

Заступник директора Інституту соціології НАН України Є. Головаха зазначає: «В Україні стало значно більше людей, які вважають, що вони повинні щось робити не для себе, а для інших. Феномен волонтерства зробив українців щасливішими саме тому, що вперше в історії приніс до українського концепту щастя задоволення від допомоги іншим». Е. Лібанова стверджує, що активізація волонтерського руху протистоїть укоріненому українському патерналізму: «Дуже важливо, що є люди, які розуміють: від влади нічого не треба чекати – ні доброго, ні поганого, – і просто роблять свою справу. Наразі – допомагають армії». «Взагалі, такого ентузіазму ніхто не очікував – ні наші фахівці, ні європейські, ні американські. Проте він з'явився. Це дозволяє людям усвідомити свої спільні інтереси, об'єднатися...» [3].

Таким чином, історичний аспект волонтерства та волонтерської діяльності свідчить про те, що в сучасних умовах все глибше потрібне усвідомлення громадськістю, державними органами важливості оптимізації різноманітних аспектів соціального розвитку. Соціальні проблеми мають неухильно розв'язуватись, успіх намічених змін залежатиме від кваліфікації працівників зайнятих соціальним обслуговуванням і захистом, що передбачає відповідну підготовку кадрів.

Література

1. Вайнола Р.Х. Волонтерський рух в Україні: тенденції і розвитку / Р.Х.Вайнола, А. Й. Капська та ін. – К.: Академпрес, 1999. – 112 с.
2. Капська А.Й. Технологізація волонтерської роботи в сучасних умовах / За ред. А. Й. Капської. – К., 2001. – 140 с.
3. Котляр А. Елла Лібанова: «Треба стимулювати економію» / А. Котляр // Дзеркало тижня. Україна. – 2015. – № 10.
4. Лях Т.Л. Методика організації волонтерських груп: навч.посіб. / Т.Л. Лях. – К.: Київський ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. – 160 с.

ФАКТОРИ МОЛОДІЖНОГО БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ

Голуб Каріна Юрївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Сватенков Олександр Васильович

Актуальність. Через економічну кризу дедалі гострішою в Україні стає проблема безробіття. Найскрутніше зараз молодим спеціалістам. Велика частина трудових ресурсів серед молоді не використовується на ринку праці. Роботодавці надають перевагу старшому поколінню, яке має досвід роботи. За даними Державної служби статистики у 2016 році статус безробітного мали 518 174 тис. осіб у віці до 35 років. Молодь є важливим стратегічним ресурсом суспільства. Саме молодь визначає масштаби та темпи соціально-технічного прогресу, визначає політичне, економічне та соціальне майбутнє країни, впливає на стійкий розвиток людства. Вирішення проблеми безробіття неможливе без визначення причин даного явища та розробки шляхів їх подолання. Саме тому метою нашої статті є аналіз факторів безробіття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для вирішення проблеми молодіжного безробіття варто розібратися з причинами її виникнення. У науковій літературі [2] виділяють екзогенні (тобто, пов'язані із зовнішніми впливами) та ендогенні (пов'язані із внутрішніми процесами) фактори, що сприяють молодіжному безробіттю.

Екзогенні: світова фінансово-економічна криза; міграційні процеси. Світова фінансово – економічна криза призвела до зменшення обсягів виробництва та збільшення кількості підприємств банкрутів, масового безробіття. Вона справила негативний вплив на ринок праці України, наслідком якої стало збільшення кількості безробітних серед молоді.

Значне місце серед екзогенних причин безробіття молоді займає трудова міграція. Міграція виражається в сезонній зайнятості, внаслідок якої безробітні виїжджають за кордон, але повертаючись до України вони все одно залишаються безробітними.

Ендогенні: диспропорції між попитом та пропозицією на ринку праці; зацікавленість роботодавців у представниках робітничих професіях; невідповідність кваліфікації молодих спеціалістів вимогам роботодавців; низький рівень профорієнтації [2, с.79].

Дисбаланс між попитом та пропозицією є основною причиною безробіття. У ході дослідження також було розглянуто співвідношення між попитом та пропозицією на ринку праці. Результати дослідження показали, що на одну вакансію претендує від 3 і більше осіб. Також негативною тенденцією є невідповідність потребі у спеціалістах за окремим фахом, що знов таки зумовлено популяризацією окремих професій.

Вища освіта, яка стає нормою, не гарантує конкурентоспроможності, говорять експерти. Їхні думки підтверджує і статистика з Міністерства соціальної політики України. Відповідно до даних профільного Міністерства, на ринку праці 56 % вакансій – це робітничі професії. І потреба у таких працівниках щороку зростає.

Складовою ендогенних причин безробіття молоді є розрив між вимогами роботодавців до молодих випускників вищих навчальних закладів. Перед молодими співробітниками іноді ставлять завищені вимоги: додаткові навантаження, збільшення

робочого часу за рахунок вихідних та наявність практичного досвіду [1, с.21]. Серед проаналізованих нами оголошень про роботу 85% роботодавців вимагають попередній практичний досвід від молодих спеціалістів.

Одним із визначальних чинників молодіжного безробіття є низький рівень профорієнтації школярів. Профорієнтація стає ефективною тільки в тому випадку коли вона є індивідуальною та регулярною, але в школах в основному працює один психолог та соціальний педагог, які просто фізично не можуть приділити увагу всі учням.

Висновок. Спираючись на усе вищесказане можемо сказати, що факторами, які сприяють виникненню безробіття серед молоді, є такі: нині молодь – це одна з найбільш уражених в економічному плані та найбільш безправна в соціально-правовому відношенні соціальна спільнота; головною ознакою становища молоді на ринку праці залишається диспропорція між пропозицією робочої сили та попитом на неї; продовжує зростати вимушена незайнятність у вигляді зареєстрованого і прихованого безробіття, скорочуються можливості щодо професійного навчання, підвищення кваліфікації та перекваліфікації, поширюється трудова міграція, передусім нелегальна, повільними темпами розвивається підприємництво; неможливість знайти роботу після закінчення середньої школи, ПТУ чи вищого навчального закладу.

Література

1. Молодіжне безробіття в Україні: сутність, причини та шляхи розв'язання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://asconf.com/rus/archive_view/634
2. Причини безробіття молоді в Україні. Н.М. Яценко, Я.Ю. Яковенко. – Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. – Вип. 1. – 2013.
3. Молодіжне безробіття в Україні: сутність, причини та шляхи розв'язання. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://asconf.com/rus/archive_view/634
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО КЕРІВНИКА

Гордієнко Юлія Миколаївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Новгородська Юлія Григорівна

Вагоме значення для формування професійної мобільності майбутніх керівників має освітній простір вищого навчального закладу. М. Віленський та О. Мещерякова, розглядаючи освітній простір як педагогічну категорію, визначають його як „цілісну інтегративну одиницю соціуму та світового освітнього простору, нормативну або стихійно структуровану та таку, що має свою систему координат” [1, с.12], А. Веряєв та І. Шалаєв – як „форму існування трансляції соціального досвіду від покоління до покоління”, яка характеризується інтенсивністю інформації, освітньою інфраструктурою [4, с.78], Т. Ткач – як „структурне співіснування, взаємодію освітніх систем, їхніх компонентів, освітніх подій на системно-територіальній основі” [3, с.32].

Як соціально-педагогічний феномен розглядають освітній простір Л. Редько, О. Шумакова та В. Веселова, який відображає „територіальний аспект організації діяльності різних освітніх систем, що забезпечує формування в майбутніх фахівців поліфункціональних професійних знань в єдності із практичним досвідом; породжує множину відношень та зв'язків у сфері педагогічної діяльності; сприяє усвідомленню студентами різноманітних освітніх пропозицій та професійно значущого соціального досвіду, який завдається освітнім оточенням” [2, с. 58].

Нам імпонує визначення освітнього простору, запропоноване А. Цимбалару. Науковець розглядає освітній простір вищого навчального закладу як цілісну, відкриту та динамічну соціокультурну систему, яка відзначається просторово-часовою, соціально зумовленою структурою, що забезпечує якість професійної підготовки майбутніх

учителів, формування діяльнісно-рефлексивного, творчо-пізнавального та проєктивно-конструктивного досвіду, а також досвіду синхронізації обставин і чинників професійно-особистісного саморозвитку [5, с.43].

Освітній простір вищого навчального закладу охоплює систему позанавчальної, соціокультурної, виховної, культурно-освітньої діяльності студентів, організацію їхнього дозвілля. Організація виховної роботи в єдності з навчальним процесом підвищує рівень професійної підготовки майбутніх керівників, створює умови для формування „Я”-концепції, яка сприяє саморозвитку й усвідомленню соціалізації студентів.

Освітній простір вищого навчального закладу розглядається науковцями як інтегративне явище, складовими якого є: академічний простір, простір практичної підготовки, простір науково-дослідної діяльності, простір професійного вдосконалення, культурно-освітній простір, інформаційно-освітній простір.

Розглянемо детально кожен складову освітнього простору ВНЗ. *Академічний простір* охоплює систему лекційних, практичних, семінарських, лабораторних, колективних та індивідуальних занять, що сприяють реалізації освітньої, розвивальної і виховної функцій процесу професійного навчання і створює умови для розвитку особистості майбутнього професіонала.

Простір практичної підготовки представлено різними видами практик, організація і проведення яких набувають особливого значення за умови їхньої рефлексивної оцінки, самовизначення студента як суб'єкта професійної діяльності.

Простір науково-дослідної діяльності сприяє організації спільної творчої науково-навчальної співпраці студентів і викладачів, орієнтований на формування дослідницького мислення, умінь та навичок дослідницької роботи як найважливішого результату підготовки майбутніх керівників.

Простір професійного самовдосконалення орієнтує на формування Я-концепції майбутніх керівників, професійної Я-концепції.

Культурно-освітній простір розглядається як „поле можливостей” для формування соціальної компетентності студентів, включення у підготовку та реалізацію соціальних проєктів, розвитку творчих здібностей та комунікативних навичок.

Інформаційно-освітній простір виступає як засіб підтримки навчальної та наукової роботи студентів, організації мережевої взаємодії, оволодіння новими інформаційними технологіями [5, с.45-46].

Освітній простір ВНЗ виступає необхідним компонентом цілісного механізму професійної соціалізації, джерелом життєво-професійних ситуацій, що забезпечують входження студентів в образ життя, мислення і професійної поведінки фахівця.

В якості ознак ефективного впливу простору освітньої установи на особистість фахівця, що розвивається, можуть бути виділені:

1) прийняття студентом ВНЗ з його функціональними, предметно-рекреаційними і естетичними характеристиками, що надають можливості професійного і міжособистісного спілкування як суб'єктивно значущого атрактивного простору і переживання свого перебування в ньому у вигляді почуттів прихильності, комфортності, приналежності до „свого” духовно-професійного співтовариства;

2) повнота (різнобічність) входження в освітній простір, відкриття для себе можливостей самореалізації в навчальній, інформаційній, професійній сферах ВНЗ, сфері міжособистісного спілкування різного рівня – від епізодичного партнерства до ціннісно-орієнтаційної події, дружби і любові;

3) визначення для себе стійкої сфери взаємодії – лабораторії, секції, клуби, „команди”, яка виступає як, свого роду, референтна група, що забезпечує відкрите, творче, неформальне спілкування; 4) ставлення до освітнього простору ВНЗ як до джерела додаткового професійного і особистісного досвіду, присутність якого до певної міри „добудовує” освіту до цілісності [3, с.219].

Аналіз наукових джерел, що стосуються проблеми освітнього простору вищого навчального закладу, дозволяє дійти певних висновків:

освітній простір має часові характеристики суспільного розвитку, що існує у модусах: *минулого* (колективний досвід, створена система знань, умінь та навичок, що втілена у матеріально-суспільні елементи, зразки та традиції діяльності та ін.), *теперішнього* (колективна праця як активне використання досвіду та процес творчості нових форм, зразків, результатів діяльності) та *майбутнього* (суспільно необхідні реальні можливості, плани, проекти, ідеали усіма можливими засобами їхнього досягнення та здійснення);

відзначають такі характерні риси освітнього простору: дискретність та неперервність, структурність, відкритість, комплементарність структурних елементів, наявність „поля можливостей”, ресурсність, часовий та просторовий вимір (хронотоп).

Отже, освітній простір університету створює „поле векторів” для формування професійної мобільності студента як суб’єкта діяльності, умови для самоактуалізації, особистісного та професійного розвитку, для визначення перспектив особистісних змін, які актуальні для самої людини.

Література

1. Виленский М.Я. Образовательное пространство как педагогическая категория / М.Я. Виленский, Е.В. Мещерякова // Педагогическое образование и наука. – 2002. – № 2. – С. 8–14.

2. Редько Л.Л. Проектирование интегративного образовательного пространства педагогического вуза / Л.Л.Редько, А.В.Шумакова, В.Г.Веселова. – Ставрополь: Изд-во Ставропольского государственного педагогического института, 2010. – 282 с.

3. Ткач Т.В. Освітній простір особистості: психологічний аспект: монографія / Т.В. Ткач; Інститут ім. Г.С. Костюка АПН України. – К.; Запоріжжя, 2008. – 272 с.

4. Шалаев И.К. От образовательных сред к образовательному пространству: понятие, формирование, свойства / И.К.Шалаев, А.А. Веряев // Педагог. – 1999. – № 4. – С.73-84.

5. Цимбалару А.Д. Освітній простір: сутність, структура і механізми створення / А.Д.Цимбалару // Український педагогічний журнал. – 2016. – № 1. – С.41-50.

НАПРЯМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗНАТЬ ПРО НАВКОЛИШНІЙ СВІТ

Горкавенко Анна Дмитрівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. псих. наук, доц.

Пісоцький Олександр Петрович

Актуальність. Охорона життя дитини є пріоритетним завданням системи дошкільної освіти, реалізація якого сприяє збереженню та зміцненню здоров’я малюків, дає поштовх до його формування та відновлення. Саме у цьому віці у дитини формуються основи здорового способу життя, норми безпечної поведінки [1, с. 16].

Безпека життєдіяльності дитини – це формування у неї свідомого ставлення до збереження особистого життя здоров’я шляхом надання теоретичних знань, практичних умінь, вправління у практичних ситуаціях [2, с. 25]. Тому, освітній процес у ДНЗ повинен бути зорієнтований на формування безпечної поведінки дошкільнят у довікллі, серед людей, предметів природи, що на сучасному етапі є дуже актуальним.

Одним із пріоритетних завдань є збереження та зміцнення фізичного і психічного здоров’я вихованців. Шляхи реалізації цього завдання обирались у системі та послідовно, відповідно до отриманих раніше результатів роботи у русі формування у дошкільників основ безпеки життєдіяльності (ОБЖД), шляхом формування свідомого ставлення до збереження власного життя та здоров’я; шляхом вправління у практичних ситуаціях [2, с.30].

Виклад основного матеріалу. Формувати в кожній дитині активну життєву позицію щодо власного життя і власної безпеки, накопичення нею знань, умінь і навичок безпечної поведінки вдома, на вулиці, на воді тощо.

Важливим фактором формування безпечного способу життєдіяльності є середовище перебування дитини – дошкільний навчальний заклад. Уся робота з навчання дітей безпечної поведінки має проводитися з урахуванням таких головних чинників: вона не має обмежуватися лише навчанням дітей норм і правил поведінки. Їх необхідно також навчати обачності, уміння орієнтуватися та швидко реагувати в екстремальних ситуаціях.

Слід урахувати особливості дитячої психіки, її підвищену вразливість. Тому неприпустимим є застосування так званої шокової терапії з акцентуванням на страшних наслідках пожеж, повеней тощо.

Розпочинати цю роботу потрібно вже з молодшого дошкільного віку. Молодшим дошкільнятам слід дати уявлення про вогонь і небезпеку користування ним. Вони повинні засвоїти, що сірники не можна брати в руки і запалювати їх [3, с. 273].

У середній групі діти повинні знати, яку користь дає вогонь і якої шкоди він може завдати при неправильному користуванні ним. Дітей слід ознайомити з тим, що джерелом вогню можуть бути запалений сірник, запалений папір, електрична лампочка або газова плита.

Дітей старшого дошкільного віку необхідно познайомити з ознаками пожежі та засобами гасіння. Діти старшого дошкільного віку повинні засвоїти правила пожежної безпеки. Також дітей старшого дошкільного віку слід ознайомити з правилами поведінки під час виникнення пожежі [3, с. 275]. Ознайомлення дітей з правилами пожежної безпеки проводиться на заняттях з теми «Ознайомлення дітей з довкіллям». Крім того, в повсякденному житті з дітьми розглядають картинки, плакати, ілюстрації, показують кінофільми і відеофільми «Запобігли великій пожежі», «Машини на нашій вулиці», «Казка про неслухняне козенятко», «Пожежа»; проводять цільові прогулянки до пожежної частини, спостереження за пожежними машинами [3, с. 277]. У вільний час з дітьми старшої групи організовують сюжетно-рольову гру «Ми — пожежники». На заняттях з образотворчого мистецтва та у вільний час діти малюють за змістом спостережень, екскурсій-оглядів та за творами відомих дитячих письменників.

На заняттях з ознайомлення дітей з довкіллям діти розглядають вантажний і легковий автомобілі, їх будову, призначення, спостерігають за роботою світлофора, проводять дидактичні та рухливі ігри.

Отже, для проведення ефективної роботи з дошкільниками що до формування знань про безпеку життєдіяльності потрібно дотримуватися таких умов:

1. Використання ефективних методів і прийомів під час формування у дошкільників знань про безпеку життєдіяльності – перша педагогічна умова.

2. Наявність необхідного предметно-розвивального середовища у процесі формування у дошкільників знань про безпеку життєдіяльності – друга педагогічна умова.

3. Дотримання методики формування знань про безпеку життєдіяльності – третя педагогічна умова.

Максимальний ефект досягається, якщо навчально-виховна робота ведеться одночасно за трьома напрямками: дитячий садок – діти – батьки.

Висновки. Безпека життєдіяльності є багатогранною категорією і охоплює найважливіші сфери людського буття, такі, як охорона здоров'я, екологія, безпечна поведінка у надзвичайних ситуаціях тощо. Як складова життєвої компетентності дошкільників – це не просто сукупність засвоєних знань, а стиль життя, адекватна поведінка в різноманітних ситуаціях, зокрема – і надзвичайних та екстремальних. Важливість та актуальність її формування в дітей дошкільного віку передбачає наявність не лише конкретних методичних розробок, а й науково обґрунтованих

педагогічних умов та їх дотримання педагогами у процесі формуванні у дошкільників певного рівня соціального досвіду, що дозволить їм вести безпечну життєдіяльність.

Проведене нами дослідження проблеми формування знань про безпеку життєдіяльності не вичерпує повністю означеної проблеми. Перспективами подальшого вивчення стане емпіричне вивчення виділених педагогічних умов в освітньому процесі ДНЗ.

Література

1. Андрієнко М.В. Життєва компетентність дитини та безпека життєдіяльності / М. В. Андрієнко, І. С. Талан // Наукова освіта – С. 15-19.
2. Богініч О.Л. Фізичне виховання, основи здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку: навч.-метод. посіб. / О.Л. Богініч, Н.В. Левінець, Л.В. Лохвицька, Л.А. Сварковська. – К. : Генеза, 2013. – 128 с.
3. Богуш А. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ / А. Богуш, Н. Гавриш. – К. : Видавничий дім «Слово», 2008. – 408 с.

ЕТАПИ СЕНСОРНОГО ВИХОВАННЯ У ДІТЕЙ ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА

Гризун Юлія Олександрівна

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів

Науковий керівник – ст. викл.

Панченко Світлана Петрівна

Проблема надання своєчасної комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з обмеженими можливостями розвитку є в останні роки предметом пильної уваги соціальних педагогів та дефектологів. Ефективність вирішення названої проблеми визначається багатьма умовами, у тому числі й подальшим вивченням специфіки структури дефекту в різних категорій дітей, серед яких особливий інтерес виявляється до синдрому Дауна. Синдром Дауна є диференційованою формою психічного недорозвитку, що відрізняється істотним поліморфізмом як у клінічній картині, так і в проявах фізичних, психічних, інтелектуальних і емоційних якостей [1]. Синдром Дауна – захворювання, що виникає в результаті генетичної аномалії. Практичний досвід навчання й виховання дітей названої групи свідчить на користь позитивної соціальної конформності в найближчому для них оточенні.

Іншим аспектом проблеми є стійка тенденція у вітчизняній клінічній і педагогічній практиці розглядати синдром Дауна як стан безперспективного психічного розвитку. На рівні прийняття конкретних рішень такі висновки узагальнюються в поняття «ненавчальні», що створює в суспільстві комплекс негативних соціальних стереотипів і морально-етичних проблем щодо дітей із синдромом Дауна та їх батьків [4].

Критерії оцінювання понять «навченість» – «не навченість» для дітей із синдромом Дауна повинні бути зорієнтовані не на результативність технології навчання в рамках нормованої педагогічної системи, а на досвід їх індивідуального психофізичного й соціального просування, у якому визначальну роль виконують оточуючі дорослі й розвиваюче середовище.

Метою корекційної роботи з дітьми із синдромом Дауна є їхня соціальна адаптація, пристосування до життя й можлива інтеграція в суспільство. Необхідно, використовуючи всі пізнавальні можливості дітей, і, з огляду на специфіку розвитку психічних процесів, розвивати в них життєво необхідні навички, щоб, ставши дорослими, вони могли самостійно себе обслуговувати, виконувати в побуті просту роботу, підвищити якість їхнього життя й життя їхніх батьків.

Основними завданнями для досягнення поставлених цілей є: 1) розвиток психічних функцій дітей у процесі роботи і корекція їхніх недоліків на ранньому етапі; 2) формування правильної поведінки у дітей із синдромом Дауна. Основна увага в цій

роботі спрямована на виховання навичок. У дітей необхідно розвивати комунікативні здібності, навички культурної поведінки в спілкуванні з людьми. Вони повинні вміти виражати прохання, уміти захистити себе або уникнути небезпеки. Велику увагу необхідно приділити зовнішнім формам поведінки. 3) Трудове навчання, вироблення навичок самообслуговування й підготовка до посильних видів господарсько-побутової праці. Необхідно виробити навички самообслуговування.

Сенсорне виховання є одним з напрямків роботи з розвитку комунікативних здібностей і соціальної адаптації дітей із синдромом Дауна [2]. Сенсорне виховання – початкова ланка навчального процесу, що спрямована на виховання повноцінного сприйняття в дитини з аномаліями розвитку, це є основою пізнання навколишнього світу. Сенсорне виховання є, з одного боку, основою для формування у дитини всіх психічних процесів – уваги, пам'яті, сфери образів-уявлень, мислення, мовлення та уяви; з іншого – воно виступає фундаментальною передумовою для становлення всіх видів дитячої діяльності – предметної, ігрової, продуктивної, трудової. Необхідно розвивати розумові процеси, що включають порівняння, аналіз, синтез, узагальнення, класифікацію. Заняття з дітьми з синдромом Дауна мають бути чітко структуровані і проводяться в ігровій формі. Ігровий метод проведення занять швидко організує і активізує діяльність дітей. У заняттях дуже важлива систематичність. Тільки багаторазове повторення дитиною завдань дає бажаний результат.

Корекція в рамках комунікативних здібностей і сенсорного виховання ведеться за декількома етапами [2-4].

Перший етап – формування уявлення про колір предметів. Завдання цього етапу – глобальне ототожнення дитиною предметів: ідентифікація предметів за ознаками кольору; співвідношення кольору предмета з еталоном кольору; вибір предмета певного кольору за словесною інструкцією дорослого; формування словесного позначення кольору предмета; навчання узагальненню й класифікації предметів за ознакою кольору; навчання передачі кольору предмета в продуктивній діяльності.

Другий етап – формування уявлення про форму предметів: ідентифікація предметів у цілому (повторення); ідентифікація предметів за формою; співвідношення форми предмета з еталоном форми; вибір геометричної фігури по словесній інструкції; формування вміння словесно позначати форму предмета; узагальнення одно- або різнобарвних геометричних фігур; класифікація за формою, без контурних еталонів; знаходження в навколишньому світі предметів певної форми; виготовлення аплікацій з геометричних фігур.

Третій етап – формування уявлень про величину (формувати в дитини із синдромом Дауна уявлень про величину можна тільки після освоєння дитиною уявлень про форму й колір, тому що величина – поняття відносне й це утрудняє формування уявлень про неї): формування уявлень про великі й маленькі предмети; формування уявлень про довжину предмета: «Довгий-короткий»; формування уявлень про ширину: «Широкий-вузький»; формування уявлень про висоту: «Знизу-нагору»; побудова серійних рядів за ознакою.

Четвертий етап – формування просторових уявлень (тому що просторові уявлення – це відносна величина та їхнє формування викликає певні труднощі в дітей, що страждають синдромом Дауна):

- формування орієнтації в просторовому оточенні на собі: «Я – початок відліку»;
- формування орієнтації в просторовому оточенні іншої людини;
- орієнтування по основних просторових напрямках (голова, тулуб, груди, голова – перебувають угорі, ніжки – унизу, животик – попереду, спинка – позаду);
- орієнтація на аркуші паперу;
- формування уявлень про час;
- формування доби;
- формування уявлень про пори року;
- формування часових понять: «Учора – сьогодні – завтра»;

формування часових понять: «Дні тижня»;

П'ятий етап – формування тактильно-рухового сприйняття:

орієнтація в тактильних відчуттях, пов'язаних з формою предмета, його величиною й масою;

розвиток зорово-рухової координації;

розвиток стереогнозису (дизнання предмета й фактури матеріалу на дотик);

розвиток точності рухів при побудові різних конструкцій і схем на площині.

Шостий етап у роботі з розвитку комунікативних здібностей і сенсорного виховання – корекція слухового сприйняття, що має першорядне значення для розвитку мовлення: слухове сприйняття немовних звуків; слухове сприйняття мовних звуків; розвиток ритмічного слуху.

Сьомий етап – корекція мислення (мислення забезпечує не тільки навчання дитини, але і його соціалізацію. Розвиток мислення відбувається в результаті (як наслідок) сенсорного виховання й перші етапи його розвитку забезпечуються сенсорним вихованням). Після цього етапу роботи треба формування причинно-наслідкових відносин.

Висновок. Синдром Дауна є диференційованою формою психічного недорозвинення. Сенсорний розвиток дітей з порушеннями інтелекту має виняткову практичну важливість. Сенсорне сприйняття розвиває в дитини орієнтовну діяльність у навколишньому світі.

Література

1. Ворсанова С.Г. Хромосомные синдромы, выявляемые в первые годы жизни ребенка; данные клинических, цитогенетических и молекулярно-цитогенетических исследований / Ворсанова С.Г., Юров Ю.Б., Демидова И.А., Берешева А.К. // Дефектология. – 2001. – №1. – С. 9.

2. Лапшин В.А. Основы дефектологии / Лапшин В.А., Пузанов Б.П. – М: Просвещение, 1991. – 143 с.

3. Семяго Н.Я. Новые подходы к построению коррекционной работы с детьми с различными видами отклоняющегося развития / Семяго Н.Я. // Дефектология. – 2000. – № 1. – С. 66-75.

4. Таточенко В. Если у малыша синдром Дауна / Таточенко В. // Семья и школа. – 1994. – № 10. – С. 26-28.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Грищенко Надія Миколаївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Качалова Тетяна Василівна

Актуальність. Зміна уявлення держави і суспільства про права і можливості дитини-інваліда призвело до постановки практичного завдання - максимальне охоплення освітою всіх дітей з обмеженими можливостями здоров'я (ОМЗ). Визнання державою цінності соціальної та освітньої інтеграції дітей з ОМЗ обумовлює необхідність створення для них адекватного освітнього процесу саме в загальноосвітньому закладі, якому відводиться центральне місце в забезпеченні «інклюзивної» освіти.

За оцінками ЮНЕСКО, в Україні близько 2 мільйонів дітей потребують спеціального освітнього підходу, а за даними Міністерства охорони здоров'я, кількість хворих дітей в нашій країні щорічно збільшується на 4-5%. Багато років інклюзивна освіта намагається вбудуватися в українську школу, що допоможе і звичайним дітям стати гуманнішими і ширше дивитися на світ і соціалізувати особливим дітям. У всьому цивілізованому світі цій практиці вже близько 40 років.

Актуальність проблеми інклюзивної освіти обумовлена, перш за все, зростанням кількості дітей з обмеженими можливостями. Крім цього, відзначається тенденція фізіологічної зміни структури дефекту і його комплексний характер.

Однак, незважаючи на високу потребу в інклюзивній освіті дітей з обмеженими можливостями, її реалізація відбувається з великими труднощами і на даний момент до цих пір знаходиться на етапі дискусій.

Метою статті є з'ясування історико-теоретичних аспектів соціально-педагогічної діяльності в системі інклюзивної освіти.

Виклад основного матеріалу. Аналіз теорії і практики інклюзивної освіти в Україні надає можливість визначити суперечності і бар'єри в її реалізації:

- недостатня розробка теоретичної і методологічної бази інклюзивної освіти;
- слабка взаємодія існуючих елементів ППМС –комплексного супроводу дітей з ОМЗ, необхідність їх інтеграції в єдину керовану систему і забезпечення інклюзивного процесу необхідними ресурсами;
- недостатність і невідповідність кадрових ресурсів (соціальних педагогів, вчителів, вихователів, психологів, логопедів, вчителів-дефектологів, тьюторів);
- слабкість матеріально-технічної та програмно-методичної забезпеченості освітніх установ для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами;
- дефіцит нормативно-правової бази інклюзивної освіти.

Зарубіжний досвід інклюзивної освіти свідчить про те, що його головна ідея виключає дискримінацію дітей та забезпечує рівне ставлення до всіх людей, до того ж створює спеціальні умови для дітей з особливими освітніми потребами інтеграції та процесу інклюзії, зокрема.

Проблеми дітей з обмеженими можливостями викликають великий інтерес як в закордонній (А. Маслоу, К. Роджерс, Е. Еріксон, Б. С. Братусь, Л. С. Виготський, А. Н. Леонтьєв, А. Р.Лурія, Д. Б. Ельконін та ін.), так і у вітчизняній психолого-педагогічній науці (Колупаєва А.А., Таранченко О.М., Білозерська І.О., Ленів З.П., Будяк Л.В., Сак Т.В. Найда Ю.М.). В їх роботах обґрунтовані принципові положення про особливості розвитку психічних процесів у дітей різного віку, ролі корекційного виховання в підготовці до школи, механізмів формування їх соціально-комунікативної активності. У дослідженнях вчених вивчалася історія становлення та розвитку окремих напрямків спеціальної освіти дітей шкільного віку з різними психофізичними порушеннями, а також аналізувалася історія виникнення наукових поглядів на ті, чи інші прояви аномального розвитку і засоби їх психолого-педагогічної корекції.

Аналіз сучасних досліджень переконливо показує, що в даний час особливу увагу вчених привертає вивчення дослідного поля інклюзивної освіти. Серед значущих напрямків є дослідження інклюзивної культури освітньої організації, які представлені в роботах Альохіна С.В., Колокольцева М.А., Попової Є.І., Сиротюк, А.С. та ін. Значний внесок у розвиток інклюзивної освіти в Україні внесла Колупаєва А.А., яка найбільш детально дослідила систему і особливості розвитку системи інклюзії в нашій країні [3].

Як засвідчує аналіз науково-педагогічних джерел та міжнародних нормативно-правових документів, процес здобуття освіти дітьми з обмеженими можливостями здоров'я має чітко виражені тенденції, спрямовані на інтегрування таких учнів у масові навчальні заклади. Варто відзначити певну термінологічну неузгодженість, яка супроводжує цей процес. Наразі термінологічна різноманітність має доволі полюсні та суперечливі наголоси. Разом з термінологією в освітню національну систему приходять понятійність, яка донедавна була повністю відсутня у зв'язку з уніфікованістю та сталістю системи освіти.

Серед наукових робіт, присвячених проблемам інклюзивної освіти, варто виокремити дослідження, що проводяться канадськими вченими Університету Альберта, зокрема, завідувачем Всеканадської кафедри інклюзії професором Lupart D. Непересічну значущість у визначенні методології інклюзивного навчання має її праця, написана у співавторстві з Andrews J. «The Inclusive Classroom: Educating Excertional

Children». Саме ця праця дає змогу з'ясувати сутність термінологічних понять, таких як інтеграція, мейнстримінг, інклюзія, оскільки у науковій, методичній, публіцистичній літературі вони трактуються досить вільно [1, с.3].

Аналізуючи теоретичні засади інклюзивної освіти, можна констатувати той факт, що її впровадження в Україні є не тільки відображенням часу, але і є ще одним кроком до забезпечення повної реалізації прав дітей з особливими потребами на якісну освіту.

В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію. Через обмеження в спілкуванні, самообслуговуванні, пересуванні розвиток цих дітей багато в чому залежить від задоволення їх потреб іншими людьми, а це становить багатогранний процес соціально-педагогічної інтеграції і процесу інклюзії, зокрема.

Освіта дітей з ОМЗ є однією з найважливіших задач для країни і забезпечує та спрямовується на:

- залучення дітей з обмеженими можливостями в освітній процес;
- соціалізацію дітей-інвалідів в сучасному суспільстві;
- створення активної поведінкової установки у дітей-інвалідів на впевнене позиціонування себе в сучасному суспільстві;
- вміння перетворювати свої недоліки в достоїнства;
- зміну ставлення сучасного суспільства до людей з обмеженими можливостями через залучення дітей цієї категорії в наше суспільство [2].

На перший погляд, інклюзивна освіта – це перший крок до визнання ціннісної значимості і поваги до особистості кожної дитини, прийняття її індивідуальності й неповторності, забезпечення подальшої повноцінного і гідного життя в суспільстві. Розвиток сучасного суспільства детермінує повагу до людської різноманітності, встановлення принципів солідарності і безпеки, забезпечує захист і повне інтегрування в соціум всіх верств населення, перш за все – людини з обмеженими можливостями здоров'я. Це обумовлено визначенням головної мети соціального розвитку – створення «суспільства для всіх».

Висновки. Спираючись на вище сказане, можна зробити висновок, що інклюзивна освіта в Україні реалізується на основі принципів доступності освіти, які сформульовані на основі поваги до прав людини і викладені в резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 12 грудня 1997 р., де в якості пріоритетного завдання визначено забезпечення рівних можливостей для осіб з обмеженими можливостями здоров'я. Цей принцип переносить акценти з медичних аспектів інвалідності на соціальні та соціально-педагогічні: турбота про осіб з психофізичними порушеннями, захист і надання їм допомоги в адаптації до навколишнього середовища, на реформування самого соціуму, де людина з психофізичними порушеннями має можливість задовольнити свої потреби, перш за все, потребу в здобутті якісної освіти.

Література

1. Алехина, С.В. Принципы инклюзии в контексте изменений образовательной практики / С.В. Алехина // Психологическая наука и образование. – 2014. – № 1. – С. 5-16
2. Бут Т. Показатели инклюзии: практическое пособие / Т. Бут, М. Эйнскоу; под ред. М. Воган; пер. с англ. И. Аникеев; науч. ред. Н. Борисова, под. общ. ред. М. Перфильевой. – М.: РООИ «Перспектива», 2007. – 124 с. [Електронний ресурс.] – Режим доступу: <http://perspektiva-inva.ru>
3. Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб. / За заг. ред. Колупаєвої А.А. – К: «А. С. К.», 2012. – 308 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОТЕРАПЕВТИЧНИХ МЕТОДІВ У СОЦІАЛЬНІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ТЯЖКИМИ ПСИХОФІЗИЧНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Гузій Людмила Миколаївна

Ніжинський державний університет

імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Качалова Тетяна Василівна

Актуальність. У зв'язку із збільшенням кількості дітей з тяжкими порушеннями все більшої актуальності в Україні набуває проблема виховання дітей в умовах інтернатних закладів. Особливої уваги надається питанню розвитку емоційної сфери дітей, які перебувають у спеціалізованих закладах. Підхід до дитини, як до цінності, визначає загальний підхід до її виховання та розвитку. Одним із методів соціальної реабілітації дітей із вадами психофізичного розвитку виступає ігрова терапія. Працюючи з дітьми зі складними порушеннями психо-фізичного розвитку в спеціалізованому закладі моя робота спрямована на соціальну реабілітацію таких дітей шляхом використання ігротерапевтичних методів.

Початок розробки загальної теорії гри слід відносити до праць Ф.Шіллера і Г.Спенсера. Значний внесок у розвиток даної теорії внесли Фрейд, Піаже, Штерн, Дьюї, Фромм, Хейзінга і ін. У вітчизняній психології та педагогіці теорію гри розробляли К.Д. Ушинський, П.П. Блонський, Г.В. Плеханов, С.Л. Рубінштейн, Л.С. Виготський, Н.К. Крупська, О.М. Леонт'єв, Д. Б. Ельконін, В.С. Мухіна, А.С. Макаренко та ін.

Метою статті є аналіз наукових підходів до використання гри в соціальній реабілітації дітей з тяжкими психофізичними порушеннями.

Ігротерапія – це метод психотерапевтичної дії на дітей і дорослих з використанням гри. Гра сприяє створенню близьких стосунків між учасниками групи, знімає напруженість, тривогу, страх перед оточуючими, підвищує самооцінку, дозволяє перевірити себе в різних ситуаціях [1, с.19].

Психологічні основи ігрової діяльності дитини обґрунтовані багатьма відомими дослідниками. Зокрема, у практичному доробку Ф. Фребеля. Він наголошував, що «гра – кращий засіб для людського розвитку». Згідно з поглядом Ф. Шиллера, людина в певний момент перестає задовольнятися тим, чого досягла, і прагне до нової насолоди, яку їй дає гра. Спенсер стверджує, що «гра – це штучний вияв енергії, яка у випадку відсутності природного застосування витрачається на уявні дії замість того, щоб бути витраченою на справжні дії» [4, с.155]. Проблема гри виникла як складова проблеми вільного часу та дозвілля людей у силу тенденцій релігійно-соціально-економічного і культурного розвитку суспільства. Проаналізуємо основні підходи до виникнення та ролі гри у розвитку дітей.

Теорія надлишку нервових сил, компенсаторності виникла в ХІХ ст., в той час, коли переважала точка зору, що гра є явище, що заміщає, компенсує активність. Родоначальником даної теорії є англійський філософ Г. Спенсер (1820-1903), який вважав гру результатом надмірної активності, можливості якої не можуть бути вичерпані у звичайній діяльності. На думку вченого, гра значима тільки тим, що дозволяє вивільнити надлишок енергії, притаманної тваринам з високим рівнем організації і людині. Ігри людей, у тому числі дітей, є проявом інстинктів, спрямованих на успіх у «боротьбі за існування», які породжують «ідеальне задоволення» цих інстинктів і здійснюються задля цього задоволення [2, с.31].

Теорія інстинктивності, функції вправи в грі, попередження інстинктів. На початку століття особливої популярності набула теорія попередження швейцарського вченого К. Гросса, який вважав гру первинною, початковою, незалежно від того, якими б зовнішніми чи внутрішніми факторами вона не викликала: надлишком сил, втому,

прагненням до суперництва, наслідуванню і т.д. Гра, за Гроссом, – вічна школа поведінки.

Теорія рекапітуляції та антиципації. Американський психолог і педагог Г.С. Хол (1846-1924) висунув ідею рекапітуляції (скороченого повторення етапів розвитку людства) в дитячих іграх. Гра, на думку прихильників цієї теорії, допомагає долати інстинкти минулого, ставати цивілізованішими. Дані дослідники сприймають гру і ігрову атрибутику як зредуковану діяльність, тобто як відтворення образу життя, культових церемоній далеких предків.

Існує також *теорія антиципації* майбутнього в дитячій грі. Прихильники цієї теорії вважають, що ігри у хлопчиків і дівчаток різні, тому що обумовлені життєвою роллю, яка їх чекає. Тимчасовими аспектами ігрової діяльності займався О.С. Газман. Він писав: «Гра завжди виступає одночасно ніби в двох часових вимірах - у сьогоденні і майбутньому» [3, с.142]. Прихильники цієї теорії намагаються довести, що ігри, з одного боку, передбачають майбутнє, але працюють на сьогодення.

Теорія функціонального задоволення, реалізації вроджених потягів фактично є теорією психоаналізу. Автори даної теорії вважають, що приховані бажання несвідомої сфери в іграх мають переважно еротичне забарвлення і виявляються найчастіше в рольових іграх. А. Адлер (1870-1937) – австрійський психіатр і психолог, учень З. Фрейда, засновник індивідуальної психології, вважав джерелом мотивації прагнення дитини до самоствердження як компенсації почуття неповноцінності, яке виникає в дитинстві. Адлер пояснює появу гри і її своєрідність як реалізацію бажань, які дитина не може здійснити насправді [1, с.21].

З. Фрейд – основоположник психоаналізу, у своїх роботах, розробляв ідею компенсаторності ігри, пов'язував її з несвідомими механізмами психіки людини. За Фрейдом, несвідомі потяги реалізуються в дитячих іграх символічно. Ігри, за даними Фрейда, очищають і оздоровлюють психіку, знімають травматичні ситуації, що є причиною багатьох неврологічних захворювань [3, с.94].

Теорія відпочинку в грі. Гру як засіб підтримки бадьорості та сили трактували Шиллер і Спенсер. Розуміючи, що в грі людина не тільки витрачає, а й відновлює енергію. Такі дослідники, як Шалер, Валлон, Патрік, Штейнталь, вважали гру не стільки компенсаторною, скільки врівноваженою, значить відпочинком. Гра дозволяє залучити в роботу раніше бездіяльні органи і тим самим відновити життєву рівновагу.

Теорія духовного розвитку дитини у грі. К.Д. Ушинський (1824 - 1871) протиставляє проповіді стихійності ігрової діяльності ідею використання гри в загальній системі виховання, у справі підготовки дитини через гру до трудової діяльності. К. Ушинський один з перших стверджував, що в грі з'єднуються одночасно прагнення, відчуття і уявлення.

Багато вчених, у тому числі Піаже, Левін, Виготський, Ельконін, Ушинський, Макаренко, Сухомлинський, вважали, що гра виникає у світлі духовності і служить джерелом духовного розвитку дитини [4, с.156]. Безперечно, існують і інші версії походження гри. Наприклад, Ж. Шато вважає, що ігри дітей виникли з їх вічного прагнення наслідувати дорослим. Р. Хартлі, Л. Франк, Р. Гольденсон припускають, що гра породжується «колективним інстинктом» дітей [2, с.168]. Хейзінга, Гессе, Лем, Мазаєв джерелом гри вважають культуру, так само як і гру джерелом культури. Багато хто з вищеназваних дослідників називають джерелом гри громадський розум. Теорію гри в аспекті її історичного прояву, з'ясування її соціальної природи, внутрішньої структури та її значення для розвитку індивіда розробляли Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, Д.Б. Ельконін та ін.

Таким чином, дитяча гра – своєрідний театр, в якому дитина виступає нерідко одночасно і як «фактор», що грає якусь роль, чи то роль мами або лікаря, виховательки або пожежника, і як «режисер», організуючий дії своїх однолітків («Я буду лікар, а ти – хворий») і беруть участь у грі речей, і як «драматург», імпровізує сюжетне дійство і словесний текст за себе і за ляльку. Дитина є одночасно і організатором ігрової

«вистави» і його глядачем, бо при всій захопленості ігровою дією вона не втрачає з уваги реальності, з матеріалу якої і за зразком якої він будує ігрову реальність [3, с.351].

Висновок. На підставі практичного досвіду важливо зазначити, що саме для категорії дітей з психофізичними порушеннями надзвичайно важливе місце займає ігрова діяльність, як крок до реабілітації та адаптації в суспільстві, того середовища в якому у них проявлялися небажані форми поведінки. Ігротерапія є провідним фактором для розвитку дитини. Вибір діяльності в навчально-ігровому довіллі сприяє усвідомленню дитиною власної мети, умов її досягнення, прагненню до кінцевого результату, здатності здолати труднощі. Ігротерапевтичні методи допомагають дитині: стати відповідальною в своїх діях і вчинках; стати більш самокерованою; виробити здібність до самореалізації, самовиявлення, самосприйняття; оволодіти відчуттям контролю; розвинути сензитивність до процесу подолання труднощів; розвинути внутрішнє джерело оцінки; знайти віру в себе і самоствердитися як особистість. У дитини створюється емоційно-позитивний тонус, що є ознакою її фізичного і психічного здоров'я.

Література

1. Золотоверх В. Ігротерапія як засіб подолання порушень у дітей з особливостями психофізичного розвитку // Дефектологія. – 2004. – № 4. – С. 18-22.
2. Луговський А. Реабілітаційний супровід навчання неповносправних дітей: метод. посіб. / Укл.: А. Луговський, М. Сварник, О. Падалка. – Л.: Колесо, 2008. – 144 с.
3. Мартинюк В.Ю. Основи медико-соціальної реабілітації дітей з органічним ураженням нервової системи: навч.-метод. посіб. / За ред. В.Ю. Мартинюка, С.М. Зінченко. – К.: Інтермед, 2005. – 416 с.
4. Тохтамиш О.М. Дитяча гіперактивність: виникнення, розвиток, методи психосоціальної допомоги // Актуальні проблеми психології. Т.1: Соціальна психологія. Організаційна психологія. Економічна психологія: 36. Наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АІШ України / За ред. Максименка С.Д., Карамушки Л.М. – К: Міленіум, 2005. – Ч. 14. – С. 154-156.

МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ГРУПОВИХ ТЕРАПЕВТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ІЗ ВЖИВАЧАМИ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН

Дем'яненко Тетяна Андріївна

Херсонський державний університет

Науковий керівник – канд.пед.наук, доц.

Копилова Світлана Вікторівна

Згідно із розрахунками міжнародних організацій в Україні налічується від 250 до 400 тис. споживачів ін'єкційних наркотиків. Наслідки наркоманії мають як індивідуальний, так і соціальний характер. Вживання наркотиків приводить до різних видів наркотичного синдрому: зміни реактивності організму, психічної залежності, фізичної залежності. Соціальні наслідки наркоманії пов'язані з завданням серйозного удару по здоров'ю людини, по генофонду нації, загрозою демографічної безпеки. Поширення масштабів наркоманії, специфіка індивідуальних і соціальних наслідків зумовлюють необхідність запровадження ефективної системи допомоги. Розповсюдження наркоманії у молодіжному середовищі набуло загрозливих масштабів, що зумовлює необхідність аналізу й удосконалення підходів до вирішення проблеми.

Мета дослідження: виявити методичні особливості проведення групових занять із вживачами психоактивних речовин.

Перспективним є поширення соціальної групової роботи у діяльності наркологічних установ і центрів ресоціалізації. Групова терапія розглядається як найбільш адекватний підхід для таких цілей реабілітації як дезактуалізація патологічного потягу до психоактивних речовин, корекція структури особистості та забезпечення позитивного особистісного розвитку, підвищення рівня соціального функціонування [1, с.40].

Із самого початку групової терапії слід прагнути до того, щоб у групі панувала атмосфера щирого, довірчого та доброзичливого спілкування. Важливою умовою повноцінного функціонування терапевтичної спільноти є сформоване середовище [2, с.107]. Основним видом роботи групи є дискусія, у ході якої хворі самостійно, а також за допомогою соціального працівника знаходять відповіді на обговорювані питання. У процесі групової терапії доцільно обговорювати теми: «Чи можна вилікуватися від залежності», «Види медикаментозного лікування залежності», «Методи психотерапії», «Що значить здоровий спосіб життя» тощо.

Перші заняття присвячують знайомству хворих. Клієнтам пропонують розповісти про себе. У випадках, коли хворий ніяковіє, неохоче розповідає про себе, директивно наполягати на цьому не слід. Відомості, що повідомляються тут, не мають виноситися за межі групи. Про цілі терапії у прямому смислі хворим не повідомляється. Кожен із них має прийти до відповіді на це питання самостійно. Знайомлячись із наркотичним минулим одного з членів групи, інші пацієнти тим самим самостійно приходять до розуміння своїх проблем.

Бажано, щоб вияви активності хворих у процесі знайомства один з одним були спонтанними, коли хворий міг би розповісти про себе стільки, скільки сам того бажає. Якщо розповідь дуже затягнулася, треба допомогти завершити її, зробивши якісь загальні висновки або переключивши увагу на іншого хворого, що бажає також розповісти про себе. Хворим пропонують зупинитися на особливостях свого захворювання, висловити думку про те, чи вважають вони себе хворими на алкоголізм або ж відносять до осіб, що помірно вживають алкоголь. Доцільно також звернути увагу на те, як хворі ставляться до госпіталізації їх у лікарню, чи звернулися вони за допомогою самостійно або ж були направлені на лікування [3, с.82]. Це важливо при уточненні ступеня вираження алкогольної анозогнозії.

Одною із центральних тем, що має стати предметом обговорення у групі є тема «Алкоголізм як хвороба». При її обговорення хворі виявляють труднощі подолання анозогнозії, Вони не розуміють, у чому специфіка цього захворювання, свої міркування зводять до того, що «хворі на алкоголізм – це ті люди, які від маленької стопки уже п'яніють», «задовольняють свою потребу в алкоголі через одеколон», «у яких відмічається буйство, біла гарячка». При цьому людина, яка може випити відносно багато і не п'яніє, розглядається ними як сильна, здорова.

Соціальний працівник направляє обговорення хворих по цій темі, має підвести їх до розуміння ключових питань динаміки алкогольного захворювання. Тут доцільно обговорити питання про те, як почав вживати алкоголь той або інший член групи, що він може сказати про особливості зникнення блювотного рефлексу, чи спостерігалися у нього стани провалів пам'яті (палімпсести) під час сп'яніння. Соціальний працівник у ході групової дискусії має допомогти хворим перейти від помилкового розуміння ними алкогольної хвороби як «розпущеності», «слабоволля», «впливу оточуючих» тощо до виділення спільної для всіх хворих зміненої ієрархії мотивів та потреб. Тут показовими будуть не тільки історії життєвого шляху хворих з алкогольною особистісною деградацією, але і аналіз життя осіб що тільки почали вживати алкоголь. Слід звернути особливу увагу на те, як вживання алкоголю перебудовує структуру особистості того, хто п'є, змінює його ціннісні орієнтації.

Для актуалізації питань про особливості розуміння алкогольної хвороби членам групи можна запропонувати рисунок на тему «Я і моя хвороба». Кожному хворому пропонується на чистому аркуші паперу олівцем виразити у будь-яких символах, будь-яким способом взаємозв'язок, співвідношення між уявленням про себе та хворобою так, як він це розуміє. Хворим повідомляють, що якість рисунка нас не цікавить. Деякі хворі приступають до виконання завдання відразу ж, інші – після незначного опору. При аналізі рисунків у них часто проявляється те, що хворі нерідко не в змозі виразити словами. Рисунки коментують спільно всі члени групи. У тих випадках, коли хтось із хворих не бажає колективного обговорення, це роблять наодинці з ним. Варіанти

інтерпретації рисунку можуть бути різними, але вони мають сприяти досягненню основної мети – актуалізувати обговорювані проблеми та стимулювати дискусію.

Важливі для обговорення теми «Психологічний аналіз змін особистості при алкоголізмі/наркоманії», «Порушення психології взаємовідношень при алкоголізмі», причому лікар та соціальний працівник свої зусилля концентрують на тому, щоб у хворих формувалися правильні уявлення про пагубний вплив алкоголю на особистість. Хворі, використовуючи власні приклади порушення взаємовідносин у сім'ї, виробничому колективі, зумовлені вживанням алкоголю, переконуються у тому, що особистісні зміни у них формуються по-різному, що конфліктні ситуації та негаразди на роботі є наслідком вживання алкоголю.

Для стимулювання дискусії можна запропонувати хворим обговорювати деякі рисунки з тесту реакцій на фрустрацію Розенцвейга або рисунки з методики ТАТ. Хворі, оцінюючи сюжетну ситуацію, по-різному її інтерпретують, тим самим викривають не тільки причини конфлікту, але і шукають можливості більш сприятливого виходу з нього. Далі можна запропонувати хворим згадати аналогічні випадки з їх життя, прокоментувати, як вони вели себе, з'ясувати, чи здійснювало вплив на їхню поведінку вживання алкоголю у подібних ситуаціях. Можна також звернутися до членів групи з питанням про те, як їх змінило вживання алкоголю, чи заважало реалізовувати свої життєві плани [3, с.86].

Сильний емоційний вплив на хворих здійснюють зустрічі з колишніми клієнтами, які ведуть здоровий спосіб життя. Навчання з таким товаришем на групових заняттях дозволяє хворим простежити динаміку його соціально-особистісного ставлення. На заняттях також ефективними є читання листів колишніх пацієнтів, прослуховування записів їхніх виступів.

Заключні заняття присвячені способам подолання труднощів, особливостям тверезого способу життя, питанням спілкування. Пацієнти повинні прийти до розуміння, що будь-який прийом спиртного навіть у незначних дозах, може привести до поновлення хвороби. На заключному занятті мають бути обговорені перспективи подальшого спілкування хворих один з одним, їх зустрічі у групах підтримуючої терапії, у клубах колишніх пацієнтів, а також їхніх індивідуальні контакти з соціальним працівником чи психологом.

Таким чином, методичними особливостями проведення групових терапевтичних занять із вживачами психоактивних речовин є: 1) попереднє проведення індивідуальної корекційної роботи з формування адекватного ставлення до участі у групі; 2) пріоритет дискусій, які розгортаються навколо питань, що хвилюють учасників; 3) сприяння самостійному знаходженню відповіді на питання про цілі терапії; 4) забезпечення спонтанної розповіді історії свого життя; 5) доцільність використання рисункових методик для актуалізації розуміння власної алкогольної хвороби; 6) організація зустрічей з колишніми клієнтами, які ведуть здоровий спосіб життя.

Література

1. Петров А.С. Психотехнологии формирования ценностного отношения к здоровому образу жизни у лиц с зависимостями от психоактивных веществ // Психологическое здоровье человека: жизненный ресурс и жизненный потенциал: материалы Всерос. науч.-практ. конф. / гл. ред. И.О. Логинова. – Красноярск: Версо, 2012. – С. 39-45

2. Соціальна робота: в 3ч. – Ч.3. Робота з конкретними групами клієнтів /А.М.Бойко, Н.Б.Бондаренко, О.С.Брижовата та ін.; За ред Т.В.Семигіної та І.М.Григи. – К.: Вид.дім «Києво-Могилянська академія», 2004. – 166 с.

3. Худик В.А. Работа психолога в наркологическом стационаре / В.А.Худик. – К.: Здоровье, 1989. – 96 с.

РОЛЬ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ІНСТИТУТІВ ПАРКОВОГО ТИПУ В ОРГАНІЗАЦІЇ СІМЕЙНОГО ДОЗВІЛЛЯ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

Дмітрієва Марина Миколаївна

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів

Науковий керівник – докт. пед. наук, проф.
Міщук Людмила Іванівна

Сучасний розвиток суспільства характеризується трансформаціями в різних сферах життєдіяльності людини, зокрема у соціально-культурній сфері. Збільшення об'єму вільного часу за рахунок скорочення робочого часу є головним наслідком інституційних змін [3, с. 5]. Відтак, дозвілля постає тією сферою, де відбувається не лише процес самореалізації індивіда, а й складаються передумови для підвищення соціальної якості життя.

Питання якісного забезпечення дозвіллевих потреб у вітчизняній теорії та практиці зайняли належне місце порівняно недавно. З огляду на це, інтерес викликає практика реалізації дозвіллевої зайнятості, зокрема сімейного дозвілля у зарубіжних країнах.

Сімейне дозвілля має величезний виховний потенціал як для збереження і зміцнення сім'ї, встановлення тісних і довірливих взаємовідносин, так і для задоволення власних дозвіллевих потреб кожного члена окремо. Неабиякі можливості для реалізації цих завдань мають соціальні інститути паркового типу.

Питання організації дозвіллевої діяльності, у тому числі і сімейної, розглядаються зарубіжними дослідниками з різних точок зору:

- особливості зарубіжних культурно-дозвіллевих систем (Н. Андерсен, Т.О'Брайун, Ж. Дюмазедьє, М. Каплан, М.К. Мелвін, Ж. Проновост, Р. Сю, М. Харінгтон);
- типологізація культурно-дозвіллевої діяльності (У. Алєннанн, Р. Вейдел, Х. Грошопп, Х. Дюрст, Р. Зюдєн, Й. Штудеманн);
- екологічне виховання засобами паркової роботи (Д. Білл, К. Нуп, М. Хобарт);
- специфіка проведення парками освітніх проєктів (В. Буннер, Б. Йонсон);
- соціологічні дослідження паркової проблематики (Г. Макліс, Д. Філд та ін.).

Метою статті є спроба розкрити питання організації сімейного дозвілля соціокультурними інститутами паркового типу Великобританії.

Як свідчать дані Національної статистики Великої Британії, п'ята частина тижневих витрат британців іде на дозвілля та відпочинок, враховуючи, що десятиліття тому це становило лише 9% [2]. Аналіз літератури з теми дослідження показав, що визначення «сімейного дозвілля» досить не чітке, адже більшість британських дослідників розуміють його як індивідуальний феномен [1, с. 20], або пов'язують зі звичайними сімейними благами [6, с. 82]. На думку вітчизняних науковців, які займаються питаннями дозвіллевої діяльності за кордоном, на обсяг і зміст сімейного дозвілля впливають соціально-культурні тенденції, притаманні сучасному суспільству в цілому: 1) взаємозв'язок сімейного життя та професійної діяльності батьків обумовлюються зростанням вільного часу та скорочення робочого. Проте статистичні дані переконують в іншому: за останні роки різко збільшилася професійна активність жінок, постійно зростає кількість сімей, де працюють і батько і мати (у Великобританії 67,3% працюючих жінок); 2) для більшості зарубіжних країн характерна низька народжуваність. Як правило, сім'ї планують мати одну, рідше – дві дитини. А наявність у сім'ї дитини безпосередньо впливає на кількість робочих годин на тиждень; 3) поступово нівелюється роль матері у вихованні дитини та домашньому господарстві.

Невід'ємною складовою сімейного дозвілля у Великобританії є організація відпочинку в парках, які наприкінці ХХ століття перетворилися на соціально-педагогічні комплекси, що виконують просвітницьку, рекреаційну, соціальну, виховну, культурну, екологічну функції.

Головні питання розвитку парків вирішуються на міжнародних конгресах, конференціях, симпозиумах, семінарах, що проводяться Міжнародною асоціацією соціологів, Міжнародною службою тематичних парків, Міжнародною асоціацією розважальних парків та атракціонів.

У кожній країні діє організація, пріоритетними завданнями якої є визначення паркових проблем – інститут управління у сфері дозвілля та розваг (Велика Британія), Національна асоціація парків і рекреації (США), Національний фонд рекреації й туризму (США), Асоціація керівників муніципальних парків і садів (Нідерланди), Фонд парків і рекреації (Японія) та ін. [3, с. 321].

Як свідчить практика, особливої популярності у світі набули тематичні парки. На їх розвиток істотно вплинула диснейвська концепція парку («Диснейленд» відкрито у штаті Каліфорнія, США, 1955 р.). Диснейвська концепція паркового дозвілля передбачає:

- високий естетичний рівень паркового середовища;
- кваліфікований персонал і відповідну якість роботи;
- єдність усіх елементів паркової території (природи, споруд, екскурсійних стежок, тематичних зон, дизайну, торговельних центрів) та їх підпорядкованість одній меті;
- організацію дозвілля сім'ї, а не лише окремих її членів;
- суворе дотримання правил поведінки в парку (заборона палити, вживати алкогольні напої, прогулюватися без взуття, мати неохайний зовнішній вигляд тощо);
- поєднання різних видів і форм діяльності;
- своєчасне врахування бажань і потреб відвідувачів і їх якісне задоволення;
- постійні технічні вдосконалення, оновлення тематичних заходів і вистав [3, с. 321].

Головним принципом сімейного дозвілля є спільна участь у дозвіллевих заходах батьків та дітей, відтак спроби організувати окремі дозвіллеві заходи для батьків та дітей суперечать самій природі сімейного дозвілля, заважають взаємозбагаченню та взаємодії між усіма членами сім'ї. Однак, центри дозвілля, плануючи дозвіллеві заходи для сімей, повинні диференціювати сімейне дозвілля за такими категоріями його учасників: спільні заходи для дітей та батьків; заходи для дітей; заходи для дорослих [4, с. 29].

Парк як центр дозвілля реалізує свої функції в різних формах і видах:

- театральні (театралізовані свята і видовища, лялькові вистави, фольклорні програми, мистецькі фестивалі, карнавали);
- музичні (музичні фестивалі, концерти, вечори ретро-музики, оперного мистецтва, музичні гуртки, дні музичної культури, вечори авторської пісні);
- просвітні (лекції, диспути, тематичні вечори, дослідження, культурно-просвітні проекти, екскурсії, експозиції, навчання);
- хореографічні (танцювальні шоу, хореографічні гуртки, вечори балету, народного танцю, виступи самодіяльних танцювальних колективів);
- декоративно-прикладні (флористика, декоративне квітництво, ікебана, дизайн, конкурси моди та краси, різьблення по дереву, виставки-експозиції, фестивалі ремесел) [3, с. 324].

Таким чином, проведене нами дослідження організації сімейного дозвілля тематичними парками як соціокультурними інститутами Великобританії показало, що серед британських авторів єдино підходу до тлумачення сімейного дозвілля не існує. Визначаючи дозвілля взагалі, і сімейне зокрема, як «концепцію, яка має великий вплив на людське життя» [6, с.82], у країні створюють всі можливості для повноцінного задоволення дозвіллевих потреб населення. Тематичні парки як соціокультурні інститути є важливою складовою інфраструктури дозвілля Великої Британії. Програми роботи парків забезпечують реалізацію всіх функцій дозвілля з врахуванням вікових та соціальних особливостей груп клієнтів.

Література

1. Блекшоу Тоні. Довідник з дозвіллезнавства / Блекшоу Тоні. – Лондон: Раутледж, 2005. – 632 с.

2. Вард Люсі. Використання вугілля з метою теплозабезпечення сягає невиправдано високої вартості у сучасному світі: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.theguardian.com/money/2008/jan/29/familyfinance.consumeraffairs>
3. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. — К.: Знання, 2008. — 798 с.
4. Петрова І.В. Дозвілля в зарубіжних країнах: навч. посіб. — К.: Кондор, 2005. — 408 с.
5. Сединкина О.Н. Экономико-географический анализ развития тематических парков в мире: автореф. дис. канд. геогр. наук: 25.00.24. — М, 2009. — 25 с.
6. Фрайер Т. Позитивне дозвіллезнавство / Фрайер Тереза. Спрінгер, 2013. — 229 с.

ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Доліна Інна Вікторівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Шевчук Марина Олександрівна

Сьогодні інноваційні процеси охопили різні сфери життєдіяльності людини і набули значення головного фактору, який визначає особливості сучасного світу. В освіті вони спрямовані на становлення педагога нового типу, який здатний вирішувати коло актуальних соціально-педагогічних проблем ХХІ століття. На думку В. Кременя, досить важливим у наш час постає питання підготовки всебічно компетентних в галузі своєї професійної діяльності та суспільного життя фахівців, розвинутих особистостей, оскільки Україні потрібні професіонали з широкими за обсягом і глибокими за змістом знаннями та вміннями, які готові застосовувати їх в нетипових ситуаціях і разом з тим прагнуть до критичного осмислення буття [5, с. 3-4]. Розв'язати цю проблему можливо завдяки проектуванню, вважає І. Єрмаков, яке дає змогу сформуванню педагога інноваційного типу, здатного творити й сприймати інформаційні зміни та нововведення [2, с.7]. Відповідно у сучасного педагога (і соціального у тому числі) має бути сформована проектна культура, оскільки вона виступає основою творчої самореалізації суб'єктів освітнього процесу.

Феномен проектної культури не тільки все більше привертає увагу дослідників – філософів, істориків, теоретиків культури, методологів проектування, але й вже став однією з найважливіших складових сучасного освітнього процесу.

І. Зимня вважає, що проектність виступає освітньою тенденцією майбутнього, а проектна культура є загальною формою реалізації мистецтва планування, прогнозування, створення, виконання і оформлення результату. При цьому науковець додає, що проектна культура покликана об'єднати два дотепер непересічних напрямки освіти: гуманітарно-художній та науково-технічний [4].

Проектну культуру А. Ашероу і В. Шеховцова розглядають як якісну характеристику розвитку творчих здібностей людини або групи людей, які досягнуті в результаті засвоєння теоретичних знань та практичних умінь в певному виді діяльності та дозволяють вдосконалювати та створювати нові об'єкти, предмети, технології, процеси з метою задоволення потреб людини [1, с. 46].

Н. Запесоцька, розглядаючи проектну культуру спеціаліста соціальної сфери, стверджує, що в її основі знаходиться універсальний алгоритм мисленнєвої діяльності, якій складається з етапів та технологій аналізу та розв'язання соціальних проблем [3, с. 12].

Отже, проектна культура соціального педагога сьогодні визначає рівень його професіоналізму.

Спираючись на дисертаційне дослідження Н. Топіліної, яка тлумачить проектну культуру педагога як інтегративний соціокультурний феномен, який об'єктивує в педагогічній практиці рівень методологічної культури педагога, визначимо характерологічні особливості проектної культури соціального педагога: прагнення цілеспрямовано перетворювати соціум; ціннісна орієнтованість та реалізованість; відмова від знанієцентризму в проектувальній діяльності, опора на ідеї людино-, культуро-, природо- та соціодоцільності освітньої системи; критеріальний характер відбору альтернативних педагогічних засобів, їх залежність від необхідності реалізації конкретної функції, імовірнісним характером можливих рішень [6, с. 13].

Таким чином, у наш час без оволодіння проектною культурою соціальний педагог не зможе здійснювати свою професійну діяльність, оскільки проектування зміцнює тип мислення учасників проекту, наближаючи їх до потреб ХХІ століття; визначає нове, сучасне, інноваційне обличчя освітньої установи; реалізує ідеї особистісно-творчої педагогіки; змінює конкурентоздатність самого соціального педагога.

Цікавою виявилася позиція Л. Філімонюк, яка виділяє чотири тенденції формування проектної культури. По-перше, обумовленість її формування потребою суспільства (рівень сформованості проектної культури соціального педагога знаходиться в прямій залежності від наявності у ВНЗ системи її формування). По-друге, обумовленість ефективності формування проектної культури педагога високим рівнем рефлексивного управління цим процесом (рефлексивний характер управління дозволяє зробити процес формування проектної культури творчим). По-третє, залежність формування проектної культури від ступеня розвитку професійної свободи особистості, її творчої самореалізації в педагогічній діяльності у виборі її стратегії і тактики (проектна культура є необхідною основою розвитку здатності особистості ставити перед собою цілі діяльності у відповідності зі своїми намірами). Четверте, гуманістична спрямованість проектної культури педагога (пріоритетні позиції займає цінність людської особистості, багатство її духовного світу, яке виявляється в проектній культурі) [7].

Процес становлення проектної культури соціального педагога – це безперервний, складний процес, що визначається активністю самого соціального педагога. Іншими словами, основою процесу становлення проектної культури є суб'єктна позиція самого соціального педагога, що розкриває особистісну значущість для нього процесу й результатів проектування, його творчу активність у проектній діяльності. Динамічну природу процесу становлення проектної культури соціального педагога слід розглядати як поетапний перехід з одного стану в інший. При цьому сутність формування проектної культури соціального педагога полягає в тому, щоб через проектну діяльність, у процесі якої розв'язується одна або ціла низка проблем, показати практичне застосування надбаних знань (від теорії до практики, гармонійно поєднуючи академічні знання із прагматичними).

Ефективність формування проектної культури соціального педагога залежить від створення педагогічних умов. Під педагогічними умовами ми розуміємо спеціально створені обставини, які необхідні й достатні для ефективного формування проектної культури соціального педагога. На нашу думку, такі педагогічні умови має забезпечити створення проектного середовища. Оскільки поняття «середовище» розглядається науковцями як взаємозв'язок умов, що забезпечують розвиток людини, проектне середовище соціального педагога ми розумітимемо як сукупність зовнішніх та внутрішніх обставин, які забезпечуватимуть формування проектної культури майбутнього соціального педагога через реалізацію соціально-педагогічних проектів.

Головними характеристиками такого проектного середовища можна виділити наявність соціально-проблемного поля, активні комунікативні зв'язки суб'єктів проектної діяльності і можливість вияву творчої самодіяльності соціального педагога як учасника проекту.

Соціально-проблемне поле – це коло актуальних специфічних соціально-педагогічних проблем, які потребують розв'язання на сучасному етапі розвитку

суспільства. Це своєрідний банк соціальних проблем сьогодення, які мають бути усвідомлені майбутніми соціальними педагогами та емоційно сприйняті ними як значущі у суспільному розвитку. При цьому бажання знайти шлях вирішення цих проблем створює стійку мотивацію у майбутніх соціальних педагогів до участі в соціальних проектах і необхідності формування проектної культури як основи їх професіоналізму.

Активні комунікаційні зв'язки характеризуються створенням комунікаційного простору проекту, а саме: взаєминами між учасниками проектів та організація зовнішнього спілкуванням, вибір засобів комунікації, управління комунікаційною взаємодією тощо.

Творча проектна самодіяльність майбутнього соціального педагога пов'язана з переведенням студента з пасивного споживача в активного здобувача знань, з переорієнтацією на сучасному етапі вищої школи з передачі інформації від викладача студенту на управління навчально-пізнавальною та дослідницькою самостійною діяльністю майбутнього соціального педагога.

Таким чином, можна зробити висновок, що проектна культура сьогодні відповідає потребам суспільства і забезпечує успішність професійної діяльності фахівців різних професійних сфер (соціальних педагогів у тому числі). А формуванню проектної культури соціальних педагогів сприятиме створення проектного середовища, як середовища реалізації соціально-педагогічних проектів.

Література

1. Ашерев А.Т. Метод определения структуры и содержание ученого материала, формирующего проектную культуру будущих инженеров-педагогов в процессе системотехнической подготовки / А.Т. Ашерев, В.И. Шеховцова // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2009. – № 1. – С.45-54.

2. Життєва компетентність особистості: [наук.-метод. посіб.] / за ред. Л.В. Сохань, І.Г. Єрмакова, Г.М. Несен. – Київ: Богдана, 2003. – 520 с.

3. Запесоцкая Н.А. Проектная культура как основа профессионального мастерства менеджера социально-культурной сферы: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Н.А. Запесоцкая. – СПб, 2007. – 24 с.

4. Зимняя И.А. Педагогическая психология: [учебн. пособие] / И.А. Зимняя. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. – 480 с.

5. Кремень В.Г. Вступне слово президента АПН України / В.Г. Кремень // Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України : [матеріали методол. семінару]. – Київ, 2009. – С. 3-4.

6. Топилина Н.В. Проектная культура как основа готовности педагога к инновационной деятельности: автореф. дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01 / Н.В. Топилина. – Таганрог, 2006. – 23 с.

7. Филимонюк Л.А. Формирование проектной культуры педагога в процессе профессиональной подготовки: автореф. дисс. ... д-ра пед. наук: 13.00.08. / Л.А. Филимонюк. – Махачкала, 2008. – 48 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЖИТТЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

Єрмак Тетяна Анатоліївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Борисюк Світлана Олексіївна

В умовах розбудови української державності надзвичайно актуальною є проблема формування життєвої компетентності підлітків, що зумовлено пошуком оптимальних шляхів підготовки їх до самостійного життя. Тому для сучасної теорії і практики виховання молодого покоління саме проблема формування життєвої компетентності підлітка є актуальною. Звернення широкої громадськості, вчених, педагогів, психологів до цієї проблеми зумовлено тим, що в умовах демократичного суспільства вихованці

повинні залучатися до соціально-культурних процесів, економічного життя суспільства, системи людських взаємин із дитячого віку.

В останні роки у зв'язку з соціально-економічними і політичними змінами в житті держави і помітною активністю у цих процесах молоді, яка вчиться, учені приділяють все більше уваги науковим дослідженням життєвої компетентності підлітків, бо саме в період дорослішання, переходу «від дитинства до дорослості» формуються знання, уміння, навички взаємодії з іншими людьми в суспільстві, встановлюються стосунки, позиції, погляди. Сучасні вимоги до освіти такі, що ми повинні відійти від лише інформаційно-просвітницького підходу, який показує малу ефективність у вирішенні багатьох задач. Зараз формування життєвої компетентності розглядається як найнеобхідніший компонент освіти. Сформовану життєву компетентність людина використовує в різних соціальних контекстах залежно від умов і потреб.

Проблема набуття особистістю життєвої компетентності є досить важливою для розвитку її здатностей щодо осмисленого збереження та самостійного і творчого відтворення власної життєдіяльності в усіх її проявах (діяльності, спілкуванні, пізнанні, відносинах), та сферах (економічній, соціальній, політичній, культурно-дозвіллевій, сімейній, побутовій).

Найбільш сенситивним періодом для розвитку життєвих компетентностей є підлітковий вік, коли діти вже не відносяться до молодшого шкільного віку, але ще не є дорослими, навчальна діяльність перестає бути для них провідною. Цей вік – стратегічно найважливіший з виховної точки зору, надзвичайно чутливий не тільки до негативних впливів соціуму, а й до культурних цінностей, який визначає у подальшому головні життєві вибори, якості особистих відносин, соціальних орієнтацій, здоров'я. Саме в цей період виробляються стійкі форми поведінки, риси характеру, способи емоційного реагування; це – пора досягнень, стрімкого нароццування знань, умінь, становлення «Я». Психологічними ресурсами в цьому віці є висока рухова активність, позитивний емоційний фон, ігровий потенціал підліткової субкультури. Характерні риси підліткового віку визначаються конкретними соціальними обставинами, насамперед, зміною місця дитини в суспільстві, зміною її позиції при вступі в нові відносини зі світом дорослих, світом їх цінностей, що багато в чому визначає новий зміст її свідомості. Бажання підлітка в самоспостереженні, самооцінці, самоствердженні та самовдосконаленні виникає в результаті аналізу своїх переваг і недоліків та розумінні того, що у власних вчинках і цілях правильно, а що неправильно, чого варто досягати і від чого утримуватися [1]. Соціальна ситуація розвитку в підлітковому віці характеризується як перехід від дитинства до самостійної і відповідальної дорослості.

Важливими для дослідження проблеми формування життєвої компетентності старших підлітків є наукові доробки, які визначають важливу складову компетентності дитини у підлітковому віці – соціальну зрілість, трактуючи її як сукупність компетентностей, що включає громадянську, побутову, комунікативну та компетентність у питаннях саморегуляції та самостійної пізнавальної діяльності [2]. Саме у підлітковому віці актуальною проблемою є недостатня сформованість навичок спілкування, а саме: замкнутість; нездатність одержувати інформацію в спілкуванні; нездатність використовувати зворотний зв'язок, тобто наявність труднощів при формулюванні запитання для одержання додаткової інформації; нездатність звернутися по допомогу і прийняти її; нездатність брати участь у спільній діяльності з іншими дітьми при виконанні спільного завдання.

Розглядаючи компетентність, важливо враховувати не тільки те, що знає людина і якими методами вона користується, але і те, що рухає її діями, які погляди вона поділяє, як вона реагує на різні ситуації, до того ж, все це розглядається не окремо, а в цілому. І тому, можна сказати, що підлітковий вік є найсприятливішим для розвитку життєвої компетентності [3].

Робота з розвитку життєвої компетентності підлітків у школі орієнтована на особистісно-діяльнісний і діалогічний підхід [2].

У результаті аналізу наукової літератури з проблеми формування життєвої компетентності старших підлітків можна зробити наступні висновки про те, що проблема формування життєвої компетентності ще не отримала свого глибинного вивчення та вичерпного аналізу, тому в науковій літературі категорія «життєва компетентність» широко трактується та співвідноситься з іншими науковими категоріями. Життєва компетентність – це багатогранна властивість особистості, яка своєю багатокомпонентністю охоплює всю множину та глибину функціонування особистості в соціумі. Життєву компетентність старшокласників розуміємо як розвинуту здатність усвідомлювати себе суб'єктом власної індивідуальності, суб'єктом власного життя та суб'єктом історичного процесу, а також усвідомлення своєї приналежності до певної сфери суспільних відносин та певному соціальному колу, причому суб'єктом, наділеним певними якостями та вміннями: позитивною ціннісною орієнтацією, професійною визначеністю, складеним самовизначенням, активною життєвою позицією, здатністю до адаптації у суспільстві, компетентною взаємодією з членами суспільства, самостійністю, відповідальністю [4].

Спираючись на вище сказане, можна констатувати, що проблема формування життєвої компетентності старших підлітків акумулює в собі багато значимих та вагомих питань, характерних для реформування системи освіти та виховання, де компетентнісний підхід стає дедалі актуальним.

Література

1. Гончарова-Горянська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів // Рідна школа. – 2004. – № 7-8.
2. Єрмакова І.Г. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики // Педагогіка життєтворчості: орієнтири ХХІ століття : науково-педагогічний збірник. – К.: Контекст, 2000. – С. 14-19.
3. Сохань Л.В. Життєва компетентність особистості / Сохань Л.В., Сохань І.Г., Несен Г.М. – К.: Богдана, 2003. – 520 с.
4. Ящук І.П. Вплив середовища на формування життєвої компетентності особистості / І.П. Ящук // Наука і сучасність: зб. наук. праць Нац.пед.університету ім. М.П. Драгоманова. – Київ: Логос, 2001. – Т. 25. – С. 199-208.

ДИТЯЧА БЕЗДОГЛЯДНІСТЬ В УКРАЇНІ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Жовта Ірина Сергіївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Хлєбик Світлана Ростиславівна

На сьогоднішній день розвиток суспільства характеризується дестабілізацією соціального життя та кризою людських відносин, що призводить до збільшення кількості бездоглядних дітей і підлітків. Сучасна ситуація в країні, соціально-економічна криза, інтернет, ЗМІ та інші засоби комунікації нав'язують дітям нові цінності та моделі поведінки які протирічать моральним нормам, а недостатня сформованість критичного мислення лише підсилюють всі негативні процеси. Створення особливого інтеграційного, змістовного середовища в освітньому просторі стає важливим способом реабілітації підлітків. Школа пропонує відпрацьовані та апробовані психолого-педагогічні та соціальні послуги, які попереджують виникнення такого явища як бездоглядність.

Міжнародна декларація по забезпеченню виживання, захисту розвитку дітей, яка прийнята на Всесвітній зустрічі на вищому рівні в інтересах дітей, що відбувалася в Організації Об'єднаних Націй у м. Нью-Йорку 30 вересня 1990 року, проголошує пріоритетність проблем дитини у суспільстві.

В законодавстві України виділено причини, що загострюють проблеми дитячої бездоглядності, а також шляхи їх усунення. Серед них є безробіття батьків, зростання цін, погіршення матеріального благополуччя значної частини населення, збільшення незайнятих дітей та підлітків, недостатність роботи з організації дозвілля дітей за місцем проживання, загострення конфліктів між батьками та дітьми. Документом, який їх регулює є Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо захисту прав дітей» від 11 липня 2005 року № 1086. Урядом України приймалося декілька Державних програм подолання дитячої безпритульності і бездоглядності, метою яких є соціально-правовий захист дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, та застосування ефективних форм їх соціальної підтримки. Ключова роль в цьому надається державним інституціям [6, с.45].

В дослідженнях вітчизняних науковців бездоглядність визначається як стан, що відображає неуспішність соціалізації підростаючої особистості й характеризується відсутністю її пристосованості до вимог, які висуваються суспільством до поведінки дитини, через розірвання чи погіршення взаємин з батьками чи особами, які їх замінюють [4, с.255].

З іншого боку бездоглядність – відсутність або недостатність контролю за поведінкою або заняттями дітей і підлітків, виховного впливу на них з боку батьків або осіб, які їх замінюють [1, с.375].

Дослідженням причин виникнення бездоглядності підлітків вивчали такі науковці як В.М.Оржеховська, О.В.Ігнатов, Л.О.Ставніча, А.В.Плешаков, Т.Є.Федорченко, Л.М.Денисенко, Т.В.Тарасова та ін.

Звертаючись до робіт практиків соціальної роботи, слід звернути увагу на визначення причин існування в Україні бездоглядності дітей і підлітків, до них В.М.Оржеховська відносить соціально-економічну та політичну нестабільність; відсутність скоординованих дій міністерств, відомств, установ та організацій, що відповідають за стан роботи з дітьми (сучасною молоддю); негативний вплив соціального середовища на особистість дитини; недоліки в організації навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах, педагогічна занедбаність окремих підлітків; зниження виховної функції сім'ї, незадовільне матеріальне становище більшості родин; відхилення у фізичному та психічному розвитку дітей і підлітків тощо [7, с.6].

В той же час Л. М. Денисенко уточнює список причини. Звертаючись до сьогодення науковець виділяє як причини погіршення ситуації важкі економічні проблеми і різке погіршення матеріального стану більшості українців, соціальне розшарування. Маргіналізація (втрата колишнього соціального статусу, соціальних зв'язків, соціального середовища, а також системи ціннісних орієнтацій) значної частини населення - насамперед селянства, мешканців невеликих міст і містечок; відірвані від світу і покинуті внаслідок реформування армії військові містечка, де залишилися сім'ї з неповнолітніми дітьми; занедбані, забуті, без світла і тепла шахтарські містечка; гуртожитки і будинки, які під час зміни власників виселялися, а іноді і продавалися разом з людьми, коли ніхто не звертав уваги на права дітей, що там проживали; масова трудова еміграція значної частини батьків і матерів, що мають неповнолітніх дітей; послаблення родинних зв'язків та духовна деградація досить великої кількості громадян, коли матеріальні статки поставлені над усе - все це призвело до страшних наслідків. У цьому руйнівному процесі помітне місце посідають ЗМІ, які через відсутність цензури та належного контролю держави є невичерпним джерелом загострення негативних явищ у молодіжному середовищі, нав'язуючи аморальні моделі поведінки, пропагуючи культ насильства та наживи, формуючи агресивність і всюдозволеність [3, с.54].

Не варто нехтувати також роль сім'ї, як основного джерела впливу на виховання на дитину. Як свідчить практика, до соціальних чинників появи бездоглядних дітей належать несприятливі умови виховання і байдужість батьків.

В науково-методичній літературі описуються різні наслідки дитячої бездоглядності. Більшість науковців стверджують, що результатом дитячої бездоглядності є саме вихід дітей на вулицю, коли підлітки переходять в іншу категорію дітей – безпритульні діти.

Наслідками бездоглядності дітей на думку А.Й. Капської також є: відчуття самотності, комплекс меншовартості, незадоволеність власним життям, адиктивність і залежність поведінки, дитяча злочинність, експлуатація дітей і торгівля ними [5, с.275].

Важливою проблемою в період розвитку інтернет технологій стають питання проведення дітьми вільного часу. Підлітки, які не мають достатнього емоційного зв'язку з друзями і батьками, більшу частину свого часу проводять не на вулиці а в інтернеті. Саме тому, одним із наслідків бездоглядності можна вважати втягнення підлітків в групи та ігри, метою яких є доведення дітей до суїциду.

В інтернет просторі України, в останнім часом широко поширюється комплекс ігор, які мають безліч назв «Синій кит», «Тихий дім», «Океанія», «Розбуди мене в 4:20», «У грі». Специфіка цих ігор майже нічим не відрізняється одна від одної. Діти мають виконати за певний час 50 завдань. Саме це обмеження не дає можливості дитині подумати, критично оцінити ситуацію. Виконання кожного завдання фіксується на фото чи відео. Майже всі завдання включають в себе нанесення дитиною собі фізичних пошкоджень, каліцтв, опіків, травм. Коли адміністратор впевнений, що дитина готова до суїциду, то він починає примушувати дитину зробити це погрозами. Також весь цей процес супроводжується слуханням депресивної музики і переглядом фільмів жаху.

Байдужість найближчого оточення та відсутність батьківської любові призводить до того, що підліток відчуває себе непотрібним родині та друзям. Проте, прагнучи відчутти хоч якісь емоції у спілкуванні з віртуальним соціальним партнером і погоджується на будь-які умови, виконання яких нерідко приводить до трагедії.

Отже, для подолання дитячої бездоглядності необхідне створення позитивної ситуації розвитку дітей та молоді, особливо підліткового віку за участі батьків, вчителів, громадськості. Оскільки проблема носить складний, інтегрований, багатоаспектний характер, її розгляд має бути науково і теоретично обґрунтований в різних контекстах. Провідною ідеєю є необхідність створення цілісної системи соціального захисту дітей і молоді, та профілактика дитячої бездоглядності в рамках державної соціальної політики у відповідності з потужним потенціалом соціально-захисної діяльності державних соціальних інститутів та установ.

Література

1. Агарков А.А. Технології соціальної роботи: навч. посіб. / А.А. Агарков. – Запоріжжя: «Мотор Сич», 2015. –487 с.
2. Білим Г.В. Проектування і практичне забезпечення профілактики дитячої бездоглядності у суспільній діяльності школи та батьківської громади / Г.В. Білим // Пост Методика. – 2009. – №2(86). – С.57-60.
3. Денисенко Л.М. Фактори негативного впливу ЗМІ на формування особистості дітей та підлітків в контексті попередження дитячої бездоглядності / Л.М. Денисенко // Пост Методика. – 2009. – №2(86). – С.53-57.
4. Зверева І.Д. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. І.Д. Зверєвої. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. –536 с.
5. Капська А.Й. Соціальна робота: технологічний аспект / За ред. А.Й. Капської. – К. :Центр навчальної літератури, 2004. –352 с.
6. Лазаренко О.О. Безпритульні діти: як розв'язати гордіїв вузол / О.О.Лазаренко // Пост Методика. – 2009. – №2(86). – С.44-47.
7. Оржеховська В.М. Сучасні проблеми дитячої бездоглядності в Україні та шляхи їх вирішення / В.М. Оржеховська // Пост Методика. – 2009. – №2(86). – С.5-7.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, ЯК РІЗНОВИД СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПІДЛІТКІВ З АСОЦІАЛЬНОЮ ПОВЕДІНКОЮ

Жур'ян Галина Василівна

Ізмаїльський державний гуманітарний університет, м. Ізмаїл

Науковий керівник – докт. пед. наук, проф.

Кічук Надія Василівна

Однією із актуальних проблем на сучасному етапі розвитку українського суспільства є асоціальна поведінка неповнолітніх, якій приділяється підвищена увага та інтерес. В свою чергу, відповідальність неповнолітніх та їх батьків є передумовою для запобігання асоціальної поведінки підлітків, що фактично може розглядатися як різновид соціально-правового захисту таких підлітків.

Як показує аналіз наукових досліджень, відповідальність є важливою категорією філософії, етики, соціології, політології, права, екології, психології, педагогіки та ряду прикладних дисциплін.

Соціальна функція відповідальності розкривається у понятті соціальної відповідальності, частиною якої є юридична (правова) відповідальність [6].

На думку А.І. Ореховського [6], який розглядає співвідношення свободи вибору особистості та її відповідальності, соціальні приписи необхідні, вони не обмежують свободу вибору, а лише визначають певну міру цієї свободи в системі відповідальності. Тим самим визначається структура відповідальних відносин: суб'єкт відповідальності (хто?); інстанція та міра відповідальності (перед ким? відповідає суб'єкт та ступінь і міра відповідальності); об'єктивна основа відповідальності (за що? та в ім'я чого? відповідає суб'єкт).

Термін відповідальність у науку ввів А.Бен, який трактує її як «наказуємость» [4, с.3]. Дослідження показують, що тривалий час спеціалістами з права проблема відповідальності розглядалась саме в цьому аспекті.

У сучасній теорії права відповідальність поділяється на 2 види: позитивну та негативну. «Позитивная ответственность возникает из обязанности совершать положительные, полезные для общества функции и реализуется в регулятивных правоотношениях, в которых обязанная сторона находится в положении подотчетности и подконтрольности, а негативная ответственность – в связи с совершением правонарушения правонарушителем, который подвергается за содеянное соответствующим правовым санкциям, неблагоприятным для него» [5, с.232].

Ряд прикладних досліджень розглядає атрибуцію відповідальності: приписування тим чи іншим чинникам відповідальності за наслідки певних подій. Так у теорії структурного балансу Ф.Хайдера каузальна атрибуція (термін ввів автор) – це процес пошуку достатніх причин для пояснення поведінки іншого або власних дій [1].

Психолого-педагогічні дослідження відповідальності стосуються різних аспектів особистості, а саме її почуттів, волі, характеру, свідомості, цінностей, відносин, спілкування, поведінки, вчинків і діяльності.

У вітчизняній психології можна виділити наступні напрямки в дослідженні відповідальності. Один з них висвітлює проблему виховання відповідальності на різних вікових етапах (психолого-педагогічний аспект). Авторами розглядаються параметри, умови формування, фактори, прийоми, що впливають на виховання відповідальності, як якості особистості (І.Бех, К.Клімова, А.Колесова, К.Мурай, Т.Морозкіна, Н.Румянцева, Л.Славіна, Л.Татомир та ін.).

У свою чергу, підлітки стикаються з різними проблемами, що робить перехід у доросле життя особливо важким. Дуже часто у таких юнаків з'являються труднощі, пов'язані з нерозумінням однолітків та батьків, з ворожістю навколишнього світу. Основна проблема полягає в тому, що спілкуватися з молодшими дітьми підліток вже не може, але в той же час з дорослими спілкуватися він теж не готовий. Виникають такі

загальновідомі явища, як підлітковий максималізм і загострене почуття справедливості [7].

Найвищим рівнем вихованості відповідальної поведінки є усвідомлення моральної відповідальності перед суспільством, перед батьками, педагогами, ровесниками і самим собою через внутрішні переконання. І досягнення цього рівня має бути метою виховання відповідальної поведінки. Проте формуванню моральних вчинків учнів все ще приділяється недостатньо уваги, що призводить до випадків безвідповідальності в поведінці, породжує важковиховуваність, ізоляцію особистості учня

Існує кілька факторів, які справляють вплив на формування відповідальності у підлітків: зовнішні і внутрішні. До зовнішніх факторів відносяться вимоги з боку вчителів, батьків, наслідком невиконання яких може бути покарання. До внутрішніх – безпосередня необхідність і розуміння вимог відповідальної поведінки, виконання їх в силу внутрішніх переконань.

Аналіз останніх досліджень показує, що повноцінна відповідальність притаманна насамперед соціально зрілій особистості. В цьому аспекті розглядали відповідальність такі зарубіжні дослідники, Ф.Перлз, А.Маслоу, К.Роджерс, В.Франкл, Є.Фром та ін.

Г. Балл вважає, що відповідальність, яку суб'єкт має виявити при здійсненні актів вибору, істотно залежить від типу виконуваної діяльності. Якщо предмет діяльності перебуває у просторі моделей – умови для трансцендування вибору є сприятливішими; суб'єкт часто у змозі повернутися до вибору, який виявився хибним, і замінити його на кращий. Якщо ж предмет діяльності занурений у простір реального життя, питома вага актів вибору є вищою і кожний акт вибору є більш відповідальним, бо “переграти” його тут неможливо. У кращому випадку вдається виправити більшою чи меншою мірою його негативні наслідки” [2, с.12].

Необхідно звернути увагу, що дуже часто батьки намагаються обмежити сферу діяльності своїх дітей-підлітків, за які вони можуть нести відповідальність, а діти навпаки намагаються розширити їх. Уявлення батьків про міру відповідальності в основному зводиться до того, що їх дитина достатньо доросла та повинна відповідати за свою поведінку вдома, в школі і громадських місцях, за допомогу по господарству, але, майже ніхто, не говорить про можливість працювати та заробляти гроші (наприклад, під час канікул). Багато батьків вважають, що незалежно від віку підлітки є недостатньо дорослими, щоб бути самостійними. З цього виходить, що дитина росте, і в той же час залишається несамотійною. До того ж деякі батьки вважають, що підлітки не несуть ніякої відповідальності, що за їхнє навчання, поведінку відповідають лише батьки. Таке відношення батьків може призвести до виникнення відчуття безвідповідальності дитини за свої вчинки чи спровокувати між батьками, які не визнають право своєї дитини на самостійність, і підлітком, який прагне довести свою здатність відповідати за свої вчинки і поведінку. Досить часто стереотип поведінки в сім'ї переноситься підлітком і на відносини з вчителями і ровесниками.

Таким чином, науковці вказують, що існують ряд об'єктивних та суб'єктивних причин виникнення асоціальної поведінки, які впливають на розвиток ще не сформованої особистості підлітка. Також потрібно чітко уявляти собі критерії ефективності профілактично-виховного впливу особистої відповідальності, що дозволяє об'єктивно судити про результативність процесу перевиховання.

З викладеного, можливо дійти висновку, що навіть при комплексному впливі зовнішніх факторів, найбільш ефективно впливають на поведінку підлітка саме розуміння своєї відповідальності, що призводить до внутрішніх змін особистості та сприяє її позитивному розвитку. Поглиблене вивчення впливу відповідальності на асоціальну поведінку підлітків дасть можливість розробити системи успішного перевиховання неповнолітнього правопорушника, а розуміння власної відповідальності підлітка надасть можливість розширення, збагачення зв'язків підлітка з колективом, з суспільством, розвиток здатності самостійно і правильно регулювати свої соціальні зв'язки та стосунки.

Література

1. Андреева Г.М. Зарубежная социальная психология XX столетия: теоретические подходы: учеб. пособие для вузов. / Андреева Г.М., Богомолова Н.Н., Петровская Л.А. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 288 с.
2. Балл Г.О. Раціоналістичний підхід до визначення засад ціннісно налаштованої соціальної поведінки / Г.О. Балл // Психологія і особистість. – 2015. – № 2(1). – С. 6-22.
3. Бех І.Д. Відповідальність особистості як мета виховання / І.Д.Бех // Початкова школа. – 1994. – № 9-10. – С. 8.
4. Йонас Г. Принцип ответственности. Опыт этики для технологической цивилизации. – М.: Айрис-пресс, 2004. – 480 с.
5. Назаров Б. Л. Ответственность юридическая // Юридический энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1984. – 415 с.
6. Ореховский А.И. Введение в философию ответственности: монография. – Новосибирск: СибГУТИ, 2005. – 186 с.
7. Пезешкиан Н. Психотерапия повседневной жизни / Н.Пезешкиан. – СПб.: Речь, 2004. – 288 с.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФІЛАКТИКИ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Занфірова Галина Василівна

Ізмаїльський державний гуманітарний університет, м. Ізмаїл

Науковий керівник – канд.пед.наук, доц.

Замашкіна Ольга Дмитрівна

Зростання агресивних тенденцій поведінки у підлітковому середовищі відображає одну з найгостріших соціальних проблем нашого суспільства. В останні роки проблема підліткової агресивності з елементами жорстокості стала особливо актуальною. Тому для виявлення різних форм прояву агресивності необхідне застосування науково-обґрунтованих, надійних психологічних тестів, методик, спрямованих на вивчення особистості.

Становлення агресивної поведінки підлітків – складний процес в якому приймають участь багато факторів. Сім'я практично завжди виступає основним фактором соціалізації, вона ж виявляється і головним джерелом живих прикладів агресивної поведінки для більшості підлітків. Адже на виникнення агресивного поведінки підлітків впливають сімейні взаємовідносини і стиль виховання в родині, взаємовідносини які склались з рідними, близькими та найближчим оточенням. Окрім сім'ї ще одним провідним інститутом соціалізації особистості виступає освітній заклад, в якому підліток навчається. Тому функцію соціально-педагогічної профілактики агресивної поведінки дітей суспільство покладає саме на навчальний заклад.

Мета статті – охарактеризувати особливості профілактики агресивності у підлітковому віці в діяльності соціального педагога.

Насамперед розглянемо змістове наповнення ключових понять, а саме: «профілактика» та «соціально-педагогічна профілактика». Термін «профілактика» походить від грецького «prophylaktikos», що означає буквально «запобіжний, попереджувальний». Словник-довідник з соціальної педагогіки визначає поняття профілактики як комплекс превентивних заходів, які проводяться шляхом організації загальнодоступної медико-психологічної і соціально-педагогічної підтримки. сукупність попереджувальних заходів, спрямованих на збереження і зміцнення нормального стану, порядку [4, с.376]. Профілактика – це система заходів, розроблених з метою попередження виникнення та розвитку будь-яких відхилень у розвитку, навчанні, вихованні особистості [3, с. 47].

На думку А.Й. Капської, профілактична діяльність, зазвичай, будується на комплексній основі, і забезпечується спільними зусиллями соціальних працівників, вихователів, вчителів, психологів, медиків, працівників правоохоронних органів. Проте попри всі зусилля, саме профілактика є найбільш вразливим місцем [5, с.43].

Соціально-педагогічна профілактика – різновид професійної діяльності, яка спрямована на створення сприятливих умов соціалізації, всебічного розвитку особистості, задоволення її соціокультурних потреб або відновлення соціально схвалених способів життєдіяльності людини.

В.Афанасьєва метою соціально-педагогічної профілактики виділяє успішну соціалізацію підлітків на основі усунення (мінімізації) проявів агресивної поведінки [2, с.47].

В контексті соціально-педагогічної профілактики в загальноосвітньому навчальному закладі доцільно говорити про здійснення первинної і вторинної профілактики агресивної поведінки. З цією метою здійснюються профілактичні заходи, впроваджуються профілактичні програми та використовуються різноманітні форми та методи роботи з підлітками, схильними до проявів агресивної поведінки.

Як зазначає Т. Журавель, окремі заходи будуть малоефективними, тому доцільніше використовувати саме комплексні профілактичні програми, які дозволять здійснювати соціально-педагогічну профілактику агресивної поведінки підлітків у закладах освіти системно, безперервно, і без відриву від навчально-виховного процесу [3, с.124].

Необхідно зауважити, що профілактична робота з підлітками має свої особливості. На початкових етапах групові форми не можливі, індивідуальна робота з підлітком є ефективнішою. Із самого початку, паралельно, необхідно починати роботу з сім'єю. Для попередження дисгармонії в сім'ї потрібно проводити психопрофілактичну роботу як індивідуальну, так і групову. Але основний акцент слід робити на індивідуальній роботі з підлітком.

Особливе місце в профілактичній роботі соціального педагога слід надавати формуванню кола інтересів підлітка також на основі особливостей його характеру і здібностей. Необхідно прагнути до максимального скорочення періоду вільного часу підлітка - «часу дозвільного існування і неробства» за рахунок залучення до позитивно формуючих особу занять: читання, самоосвіти, заняття музикою, спортом, і т.д.

Робота соціального педагога щодо підліткової агресії повинна будуватись на двох етапах [2, с. 36]:

1. Діагностичний етап – передбачає діагностику особливостей розвитку підлітка, виявлення факторів, які впливають на агресивність підлітка та параметрів, що потребують корекції. На даному етапі припускаються індивідуальні заняття з підлітками для того, щоб іще більше не підвищувати рівень тривожності й дати можливість школяреві звикнути до спілкування з соціальним педагогом. Під час цього етапу можна використовувати наступні методики та вправи:

- методика діагностики рівня шкільної тривожності Філліпса;
- діагностичні критерії агресивності у підлітків (М.Алворт, П.Бейкер);
- соціометричне дослідження для визначення статусу кожного учня в класі;
- експериментальне дослідження самооцінки особистості;
- методика діагностики міжособистісних відносин Т.Лірі для виявлення типу відносин, що переважає у малих групах;
- тест схильності до ризику К. Левітіна.

На зазначеному етапі доцільним буде проведення соціальним педагогом індивідуальної бесіди з метою не тільки виявлення основних факторів, що сприяють підвищеній тривожності підлітка, а й можливості їхнього усвідомлення учнем, а також, щоб поговорити про наболіле й виговоритися. Бесіда допоможе також визначити коло

тих людей (однокласники, батьки, вчителі), що викликають почуття тривоги, для наступної роботи з учнями.

II. Настановчий етап – припускає зняття стресу, напруженості та скутості в підлітка шляхом розслаблення, тобто опанування учнем методів релаксації. Цей етап важливий також тим, що повинен установити повну й абсолютну довіру школяра до соціального педагога, закріпити віру в те, що позитивні зміни в житті можливі й до них потрібно прагнути. І наступний важливий підсумок даного етапу – встановлення довіри та взаєморозуміння між членами групи, зняття емоційної напруженості підлітків.

Отже, для корекції агресивної поведінки підлітків важливе значення має соціально-педагогічна профілактика, під час якої соціальному педагогу необхідно використовувати інноваційні технології та програми подолання агресивної поведінки підлітків. При цьому, соціальний педагог повинен оперувати різними технологіями попередження агресії та вміти застосовувати їх відповідно до проблемної ситуації (як в окремому поодинокому випадку спалаху агресії, так і побудови цілісної системи профілактичних заходів для всього навчального закладу).

Тренінгові програми з профілактики агресії повинні бути спрямовані на усвідомлення підлітками негативності агресивної поведінки, корекцію негативних рис їх характеру, зниження рівня агресивності, розвиток та вдосконалення навичок керування власними емоціями, здобуття навичок конструктивної поведінки, формування вміння організовувати оптимальне спілкування з оточуючими.

Література

1. Андреев Ю.С. Агресивна поведінка підлітків: сутність, причини та види / Ю.С. Андреев // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2011. – № 20. – 231 с.

2. Афанасьєва В.В. Профілактика та корекція агресивної поведінки підлітків у навчальному процесі / В.В. Афанасьєва // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2009. – № 1. – 52 с.

3. Журавель Т.В. Використання інтерактивних методів та мультфільмів у профілактиці ризикованої поведінки / Т.В. Журавель, Т.Л. Лях, О.М. Нікітіна; за ред. Т.В. Журавель. – К., 2010. – 168 с.

4. Соціальна педагогіка: словник-довідник / За заг. ред. Т.Ф. Алексеєнко. – Вінниця: Планер, 2009. – 542 с.

5. Соціальна педагогіка / за ред. А.Й. Капської. – К. : ДЦССМ, 2000. – 264 с.

КОМП'ЮТЕРНА ЗАЛЕЖНІСТЬ У ПІДЛІТКІВ ЯК АКТУАЛЬНА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Зарічна Аліна Миколаївна

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – ст.викл.

Зінченко Тетяна Василівна

В сучасному суспільстві проблема комп'ютерної залежності є досить актуальною. Інтернет сьогодні є важливим фактором соціалізації великої кількості підлітків. Він здійснює інформаційний та нормативний вплив на їхню особистість.

Інтернет — це чудовий засіб спілкування, особливо для сором'язливих дітей, у яких виникають труднощі під час спілкування з іншими. Адже а ні вік, а ні зовнішність та фізичні дані тут не мають значення. Проте часте відвідування Інтернету веде до формування інтернет-залежності. Виявити цю проблему досить складно доти, доки вона не набуде дуже серйозного значення. До того ж саме існування такої хвороби не завжди й не всіма визнається.

Сучасний підліток не уявляє життя без Інтернету, реклами, телебачення тощо. Він вбирає все, наче губка, підсвідомо, не контролюючи себе. Багато підлітків почали використовувати всесвітню мережу не лише для пошуку інформації, а як спосіб життя,

який пізніше назвали віртуальним. На сайтах створюються чати, сайти знайомств, у яких підлітки спілкуються без візуального контакту [3, с.24].

Комп'ютерна залежність – різновид психічної залежності, що розповсюджується в Україні протягом останніх двадцяти років. Деякі вчені вважають, що як такої її не існує, вона – найвищий прояв нормального захоплення людиною. Вони вважають, щодо залежності схильні лише ті, хто вже має в наявності комунікативні проблеми та труднощі. На нашу думку, будь-яка залежність – це хвороба. Сутність проблеми полягає у нездатності людей, особливо дітей та підлітків, захистити своє психічне здоров'я від стороннього впливу. Її розповсюдження несе соціальну небезпеку, тому доцільно розглянути її найбільш типові форми, фактори ризику та негативні наслідки прояву для особистості підлітка [2, с.71].

Підлітки – специфічна соціально-демографічна група. Активне фізичне, статеве, психічне та соціальне формування супроводжується збільшенням прагнення до самоствердження, самопізнання. Ці потреби задовольняються через різного роду комунікативні практики, які підліток самостійно реалізує. Дорослі менш контролюють його поведінку (не мають змоги, або не вважають за потрібне), часто пізно дізнаються про небезпечні форми прояву захоплення, зокрема, комп'ютерної залежності.

Термін «залежність» (addiction) був запозичений з лексикона психіатрів для полегшення ідентифікації проблеми Інтернету шляхом асоціації з характерними соціальними і психологічними проблемами. Усього може спостерігатися від 1 до 10 симптомів, у які входять надмірний час, проведений в мережі, що збільшується занепокоєнням при перебуванні в реальному світі, неправді або прихованій кількості часу, проведеного в кіберпросторі, або ж мляве функціонування в реальному світі. Зловживання Інтернетом веде до соціальної ізоляції, збільшується депресія, призводить до розпаду родини, невдачам у навчанні, фінансовому неблагополуччю і до втрати роботи.

«Інтернет-залежність» – це широкий термін, що позначає велику кількість проблем поведінки і контролю над потягами. Основні п'ять типів, що були виділені в процесі дослідження, характеризуються в такий спосіб:

1. Кіберсексуальна залежність – нездоланий потяг до відвідування порносайтів і заняттю кіберсексом.
2. Пристрасть до віртуальних знайомств – надмірність знайомих і друзів у Мережі.
3. Нав'язлива потреба в Мережі – гра в онлайніві азартні ігри, постійні покупки або участі в аукціонах.
4. Інформаційне перевантаження (нав'язливий web-серфінг) – нескінченні подорожі по Мережі, пошук інформації з баз даних і пошуковим сайтам.
5. Комп'ютерна залежність – нав'язлива гра в комп'ютерні ігри (стрілялки – Doom, Quake, Unreal і ін., стратегії типу StarCraft, квести).

Чільним фактором, завдяки якому всі ці явища одержали широке поширення, є анонімність особистості в Мережі [1, с.28]. Особливо анонімність пов'язана з чотирма головними розладами:

1. Посилення різних відхилень від норми, неправда і навіть здійснення кримінальних дій типу перегляду і скачування непристойних або ж зовсім заборонених картинок (дитяча порнографія), що широко поширені на багатьох сайтах. Важливо, щоб люди, які розважаються переглядом подібних зображень, тим самим задовольняючи свої сексуальні фантазії, не намагалися контактувати з дітьми в реальному житті. Таке поведіння дуже часто починається як цікавість і закінчується як потяг. У таких випадках показана психотерапія, спрямована на нормалізацію сексуальних потягів з метою зменшення потенційного ризику.

2. Віртуальний світ, у якому людина почуває себе набагато комфортніше, чим у реальному житті, створює погрозу для успішності реального життя. У подібних випадках використовується персональна психотерапія, метою якої є зменшення бажання втекти з реального світу.

3. Інтерактивні компоненти мережі полегшують створення кібер-залежності, що негативно впливає на внутрісімейні відносини і стабільність родини як такої, що в першу чергу веде до віддалення людей у реальному житті і до розлучення. У цьому випадку застосовується індивідуальна і сімейна терапія, у процесі якої чоловік і жінка працюють разом над примиренням і відтворенням родини після зрад у мережі.

4. Можливість створення альтернативних он-лайн персонажів, у залежності від настрою і бажання самого користувача, що створює можливість піти від реального світу з його емоційними проблемами (наприклад, стрес, депресія, занепокоєння), або ж від простих життєвих складностей (достаток роботи, проблеми в навчанні, раптове безробіття, розлади в родині). Миттєва втеча у фантастичний світ Інтернет служить підтримкою для звикання, за яким впливає погіршення настрою і психологічні розбіжності, що лікуються психотерапією і, у разі потреби, фармакологічним втручанням [1, с.26; 2, с.75].

У серпні 1997 список видів «нематеріальної» залежності поповнив: патологічне використання Інтернету (Pathological Internet Use, скорочено PIU) стало позначенням офіційно визнаного психічного розладу.

Однак, багато психотерапевтів говорять, що Інтернет-залежність не є самостійне захворювання. Як правило, цей діагноз свідчить про інші, серйозні проблеми клієнта – депресія, комунікаційні проблеми й ін. Усі вони, так чи інакше є ознаками нездатності справитися зі стресом і формами тієї чи іншої дезадаптації в реальному житті. Генетично закладений, але нерозтрачений запас пристрастей, людина прагне розділити з анонімним і віртуальним іншим.

Феномен Інтернет-залежність постійно видозмінюється разом із швидким розвитком Інтернету, що потребує додаткової уваги з боку науковців. Практика показує, що найкращими «ліками» від цієї залежності є соціальні комунікації у реальному житті, переключення уваги на інші інтереси, встановлення правильних життєвих пріоритетів [3, с.25].

Література

1. Дуброва Т. Вплив комп'ютерних ігор на особистість дитини / Тетяна Дуброва, Нестор Дубневич // Психолог. – 2010. – № 8. – С. 26–30.

2. Корытнікова Н.В. Інтернет-зависимость и депривация в результате виртуальных взаимодействий // Социологические исследования. – 2010. – № 6. – С. 70-79.

3. Фадеева С.В. Психолого-педагогические аспекты компьютерной зависимости подростков / С. В. Фадеева // Воспитание школьников. – 2009. – № 10. – С. 23-25.

ДОМАШНЄ НАСИЛЛЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Ігнатенко Вікторія Вікторівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Борисюк Світлана Олексіївна

Проблема насильства, визначення його причин, наслідків та пошуку ефективних шляхів профілактики і подолання набуває все більшої актуальності в українському суспільстві.

Останніми роками у зв'язку із загальною кризою суспільства інтерес до проблеми жорстокого поводження з дітьми значно зріс, що зумовило необхідність ретельнішого дослідження причин, форм, динаміки видів і пошуку, ефективніших методів контролю. Діти і підлітки є найуразливішою, незахищеною частиною нашого суспільства. Жорстоке поводження з ними, зневага їх інтересами не тільки завдає непоправної шкоди їх здоров'ю, і фізичному, і психічному, але також має тяжкі соціальні наслідки. Історичне відношення суспільства і держави до жорстокості в сім'ї мінялося. Раніше багато видів насильства в побуті було фактично узаконено.

Домашнє насильство - це цикл фізичної, словесної, духовної і економічної образи, що повторюється із збільшенням частоти, з метою контролю, залякування, навіювання відчуття страху з боку однієї особи по відношенню до іншої [1].

Насильство відбувається в усіх прошарках населення, незалежно від культурного та економічного рівня сім'ї. Спираючись на наукові матеріали та дані соціологічних досліджень, можна із упевненістю сказати, що насильство в родині притаманне всім соціальним прошаркам, етносам та віковим категоріям. Тож неправильно є думка, що домашнє насильство в наш час зустрічається рідко, оскільки воно притаманне старим часам, коли звичаї були більш жорстокими, а жінки вважалися власністю чоловіка.

Домашнє насильство неможливо пояснити тільки економічними негараздами, бідністю чи алкоголізмом, тому що ці чинники лише посилюють агресивну поведінку домашніх насильників, але не є його причинами. Насправді домашнє насильство як соціальне явище існує давно і є широко розповсюдженим в Україні. Воно відбувається серед людей різних національностей, різного фінансового й соціального статусу, в сім'ях віруючих і невіруючих, серед людей похилого віку й серед молоді.

Будь-які члени родини можуть стати об'єктом-жертвою насильства в сім'ї. Дослідники констатують п'ять типів сімейної жорстокості: чоловіка щодо дружини чи навпаки (так зване подружнє насилля); з боку батьків щодо дітей; дітей і онуків щодо пристарілих родичів; старших дітей щодо молодших; одних членів сім'ї щодо інших [4].

Насильство в сім'ї порушує такі права людини, як право кожного на рівний захист перед законом і відсутність дискримінації за ознакою підлоги, віку, сімейного або соціального статусу; право не піддаватися жорсткому зверненню; право на життя і фізичну недоторканність; право на високі стандарти фізичного і психічного здоров'я.

За статистичними даними, в Україні кожен другий-третій шлюб розпадається. Неспроможність чоловіка взяти на себе матеріальне забезпечення сім'ї, тобто економічно підтвердити свою соціальну роль у родині, є вагомим чинником непорозумінь та конфліктів у взаєминах подружжя. У таких родинах дуже часто спостерігається відмежування чоловіка від нагальних проблем шляхом «втечі від реальності» як непродуктивного виходу із складного особистісного конфлікту.

Найбільша кількість зіткнень і конфліктів припадає на перші роки існування сім'ї: на стадію формування індивідуальних стереотипів спілкування, узгодження систем цінностей і вироблення загальної світоглядної позиції. По суті, на цій стадії відбувається взаємне пристосування подружжя, пошук такого типу відносин, який задовольняв би обох. При цьому перед подружжям стоять завдання: 1) формування структури сім'ї; 2) розподілу функцій (або ролей) між чоловіком і дружиною; 3) вироблення загальних сімейних цінностей.

Окреслюючи проблему насильства, важливо констатувати, що насильство - це явище, яке виникає з діяльності людини. При цьому інколи наголошують на тому, що насильство можна розглядати і як вияв бездіяльності. Прикладом цього можуть слугувати випадки ненадання допомоги людині, яка її потребує, ігнорування, недбале ставлення до дитини, людини похилого віку тощо. Така діяльність чи бездіяльність характеризується певними властивостями:

- умисність: насильство завжди спрямоване на досягнення певної цілі, воно є наслідком продуманої дії, тобто не є випадковим;

- порушення прав та свобод іншої людини: насильство завжди пов'язане з порушенням якихось прав особистості або групи осіб;

- низький рівень самозахисту: між учасниками насильницьких дій наявні різкі переваги: фізична сила (чоловік щодо дружини, батьки щодо дітей, дорослі щодо людей похилого віку), вікові переваги (батьків щодо дітей); спричинення шкоди (фізичної, моральної) [2].

На відміну від інших типів насильства домашнє насильство має свої особливості:

1. Це не одноразова дія. Це – процес, який складається із циклів насильства, які тримаються на продовженні стосунків потерпілої і кривдника.

2. Якщо насильство виявилось в сім'ї хоч один раз, воно обов'язково повториться.

3. Це насильство завжди відбувається протягом тривалого проміжку часу і має тенденцію до зростання.

4. Це насильство в сім'ї відбувається в будь-яких верствах, незважаючи на класові, расові, культурні, релігійні, соціально-економічні аспекти.

5. Це насильство між особами, які є, як правило, залежними один від одного. Найчастіше домашнє насильство замовчується і приховується обома сторонами від оточуючих [5].

При виявленні причин сімейного насильства можна використовувати два підходи. Соціологічний підхід визначає насильство як соціокультурну обумовленість, тобто насильство є стереотип сімейних відносин, вихованим з дитинства, прийнятим в даній групі населення. Соціальні чинники (соціально-економічне положення сім'ї, безробіття, погані житлові умови) також є збудниками стресу, що веде до поганого поведіння з членами сім'ї. Соціально-психологічний підхід розглядає насильство як результат негативного особистого життєвого досвіду, травми дитинства» [3].

Одним із основних стратегічних завдань діяльності соціальних служб – є робота з особами, які виявили бажання створити сім'ю, зокрема з профілактики насильства в сім'ї. Надзвичайно гостра актуалізація цієї проблеми полягає у її небезпечності, так як прояви насильства та жорстокого поведіння не лише руйнують відносини в родині, стають причиною фізичних та глибоких психологічних травм, а й виступають однією із передумов руйнації правових, моральних та духовних засад суспільства.

В Україні діє національне законодавство, що регулює певні питання протидії насильству в сім'ї. Насамперед, це Конституція України, яка не тільки визначає основні права та свободи громадян, а й гарантує їхній захист. На національному рівні в Україні прийнято ряд законодавчих та нормативно-правових актів, які захищають людину від насильства в сім'ї, а також регламентують діяльність правоохоронців щодо попередження та припинення насильства в сім'ї.

Аналіз законодавства засвідчив, що в Україні діють основні закони щодо захисту прав людини відповідно до вимог міжнародного права, чого не можна сказати про нормативно-правове забезпечення протидії насильству в сім'ї, а саме про Закон України «Про попередження насильства в сім'ї». Цей документ має скоріше декларативний, ніж прикладний характер, оскільки є складним для застосування у реальних випадках, які трапляються в повсякденному житті людей.

Можна зазначити, що українське законодавче поле соціальної роботи не слід вважати остаточно сформованим. В Україні тривають пошуки власної моделі соціального захисту населення, відбувається формування мережі соціальних служб, які б відповідали сучасним уявленням про соціальні послуги. Проблематика насильства над дітьми попри всю її важливість і актуальність потребує нових дослідницьких програм, оригінальних методичних підходів щодо її вирішення.

Література

1. Левченко К.Б. Ставлення населення України до домашнього насильства // Безпека життєдіяльності. – 2007. – №9. – С.16

2. Щербань П. Психологія сучасної сім'ї та педагогіка сімейних взаємин // Рідна школа. – 2005. – №2. – С. 14-15.

3. Насилие в семье: с чего начинается семейное неблагополучие / Под ред. Л.С. Алексеевой. – Москва: 2000.

4. Сафронова Т., Цимбал Е., Ярославцева Н. Плата за жорстокість: проблеми профілактики жорстокого поведіння з дітьми в сім'ї // Народна освіта. – №5. – 2001. – С. 12-15.

5. Карева М. Сім'я – простір без насильства // Психолог. – 2008. – №19. – С. 25

ДЕТЕРМІНАНТИ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Ільчук Антон Миколайович

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Качалова Тетяна Василівна

Актуальність проблеми. На сьогоднішній день проблема правопорушень неповнолітніх є і залишається однією з гострих проблем українського суспільства. Над пошуком шляхів її вирішення працює широке коло фахівців різних наукових галузей: кримінології, юриспруденції, психології, педагогіки, соціальної роботи, соціології, правознавства тощо. За статистичними даними на сьогодні злочинність неповнолітніх має таку структуру: злочини, пов'язані з наркотиками – 2,8 %; хуліганство – 6,2 %; крадіжки – 70,5 %; злочини проти життя та здоров'я – 2,1 %; інше – 9,4 %. Щодня підлітки в Україні вчиняють понад 100 злочинів, у тому числі одне вбивство або злочин із заподіянням тяжких тілесних ушкоджень, одне зґвалтування, два-три розбійні напади, вісім пограбувань, сімдесят крадіжок приватного та державного майна. Злочинність має велику суспільну небезпеку, оскільки гальмує соціальний розвиток й економічні перетворення в країні, призводить до дезорганізації соціальних структур, порушує суспільний спокій.

Порушення неповнолітніми кримінально-правових норм свідчить про серйозні недоліки в їх вихованні. Так само негативно впливає на поведінку неповнолітніх правопорушників неналагоджений механізм включення підлітків в життя суспільства. Саме тому молодіжна злочинність постійно знаходиться в полі зору громадськості, правоохоронних органів, а також є предметом широких наукових досліджень.

Успіх того чи іншого заходу, пов'язаного з ресоціалізацією неповнолітніх засуджених, в своїй основі полягає в адекватному розумінні природи злочинності, її характеру та детермінації. Тому *метою* нашої статті є з'ясування основних підходів до розуміння причин злочинності неповнолітніх.

Вивчення проблем підліткового віку, яким присвячені праці М.А. Алемаскіна, Л.С. Виготського, Л.І. Казміренко, І.С. Кона, М.В. Костицького, О.Є. Лічко, В.М. Оржеховської, К.О. Савонько, С.А. Тарарухіна, Д.І. Фельдштейна та ін. свідчить, що підлітковий вік, насичений бурхливими біологічними зрушеннями і, як наслідок, сповнений протиріччями, невпевненістю та прагненням довести свою приналежність до світу дорослих, зумовлює формування відчуття незахищеності, „відкритості” перед негативними зовнішніми впливами.

Особливо важливими для нашого дослідження є праці І. П. Башкатова, В. Г. Деєва, І. Д. Зверєвої, А. С. Макаренка, Н. Ю. Максимова, В. М. Оржеховської, В. М. Синьова, А. І. Ушатікова, М. М. Фіцули та ін. [2].

У процесі ресоціалізації неповнолітніх засуджених та з'ясування причин скоєння злочинів великого значення набуває методично дієва, і це підтверджено історичним досвідом, виховна система засновника вітчизняної пенітенціарної педагогіки А. С. Макаренка. Ця система, що реалізовувалася ще в 20-30-х р. ХХ ст., базується на розумному ставленні до питань поведінки неповнолітніх, вироблення у них позитивних звичок з формуванням свідомого відношення до права і дисципліни. А. С. Макаренко наголошує на тому, що: «Главные основы воспитания закладываются до пяти лет, – это 90 % всего воспитательного процесса, а затем воспитание человека продолжается» [3, с. 172]. Саме ця парадигма і лежить в основі скоєння злочинів неповнолітніми.

На сьогоднішній день прийнято розрізняти два основних підходи до розуміння причин девіантної та делінквентної поведінки підлітків. В першому випадку причини злочинності розглядаються з точки зору сукупності всіх девіацій та злочинів. В другому – причини злочинності розглядаються як причини окремих девіацій та протиправних дій.

Розглянемо детальніше першу точку зору. Причини злочинності її прихильниками розглядають через вплив на поведінку злочинця зовнішніх обставин, які й спонукають підлітка до скоєння злочину. Обставини, що спонукають до злочинності, прийнято розділяти на чотири основні групи:

1. Неоднорідність та мінливість системи цінностей суспільства.
2. Дестабілізація суспільства.
3. Стигматизація або «навішування ярликів».
4. Соціальна нерівність та стратифікація суспільства.

Щодо причин злочинності з точки зору окремих проявів девіантності та окремих злочинів, то вони розглядаються в рамках п'яти основних моделей особистості злочинця: раціонально-просвітницької, раціонально-етичної, антрополого-біологічної, кримінально-правової [5].

Причини злочинності є предметом наукового пошуку багатьох сучасних дослідників, а тому й поглядів на природу злочинності в науковій літературі досить багато. Серед дослідників причин злочинності Ф. Алан, Є.А. Альбицький, Л. Бендер, П.Г. Більський, М. Вебер, Ш. Глюк, Е. Дюркгейм, В. Реклесс, Дж. Каган, П.В. Каптерев, Р. Мертон, Ф. Танненбаум, Э. Лемерт, Г. Беккер та ін.

В результаті узагальнення цих досліджень ми прийшли до висновку, що всі причини злочинності неповнолітніх можуть бути віднесені до однієї із чотирьох основних груп:

1. *Соціально-економічні причини.* До них, насамперед, відносяться диференціація суспільства в залежності від матеріального достатку, люмпенізація частини населення, високий рівень безробіття, невизначеність соціального статусу молоді та її безперспективність.

2. *Політичні причини.* Серед них – відсутність державної ідеології, недосконалість кримінального та кримінально-виконавчого законодавства, необов'язковість виконання законів, відсутність ювенального законодавства, відсутність альтернативних покарань для неповнолітніх правопорушників, відсутність налагодженої державно-громадської системи профілактики правопорушень серед неповнолітніх та інше.

3. *Духовно-ідеологічні причини.* До них слід віднести відсутність уваги з боку органів державної влади до питань молодіжної політики, упущення та помилки владних інституцій в регіональній молодіжній політиці, серйозні недоліки в роботі освітніх установ, закладів культури, молодіжних організацій, відсутність продуманої сімейної політики держави, негативний вплив на молодь засобів масової інформації та масової комунікації, перш за все мережі Інтернет, недоступність для молоді установ культури та спортивних споруд, тощо.

4. *Біологічні причини.* Серед вчених криміналістів, біологів та психіатрів є немало прихильників теорії, яка стверджує, що існує генетична схильність окремих осіб до скоєння злочинів, що підтверджують результати багаторічних досліджень. Характерні риси особистості неповнолітнього засудженого пояснюються несформованістю або нерозвиненістю основних сфер його індивідуальності (інтелектуальної, мотиваційної, емоційної, вольової, саморегулювання, предметно-практичної та екзистенціальної) [3]. Саме тому завданням ресоціалізації неповнолітніх засуджених є формування та розвиток названих сфер індивідуальності.

Висновок. У результаті з'ясування причин скоєння злочинів неповнолітніми, можна зробити висновок, що основними детермінантами злочинності неповнолітніх є: низький матеріальний і духовний рівень життя переважної частини населення України; труднощі в оволодінні професією та працевлаштуванням молоді; відсутність налагодженої системи культурного дозвілля; десоціалізація особи у процесі негативного сімейного виховання; криміногенний вплив на підлітків неформальних груп молоді; втягнення неповнолітніх у злочинні групи дорослими особами з кримінальним досвідом.

Література

1. Башкатов И. П. Основы исправления и перевоспитания несовершеннолетних осужденных в ВТК / И. П. Башкатов, М. Н. Фицула. – М., 1984. – С. 62.
2. Пенитенциарная психология, педагогика и совершенствование организации воспитательной работы с осужденными в ВТК; под ред. В. Н. Синева, В. И. Кривуши. – К. : РИО Института УАВД, 1993.
3. Нежинский Н.П. А. С. Макаренко и педагогика школы / Нежинский Н. П. – К. : Рад. школа, 1976. – 262 с.
4. Яковлев А. М. Об эффективности исполнения наказания / А. М. Яковлев // Сов. гос. и право. – 1964. – № 1. – С. 101-102.
5. Янчук О. Ресоціалізація неповнолітніх, які відбувають покарання / О. Янчук // Соціальна політика і соціальна робота. – К., 2002. – № 1. – С. 75-83.

НАСЛІДКИ СПІВУЗАЛЕЖНОСТІ ДІТЕЙ ІЗ АЛКОГОЛЬНО ЗАЛЕЖНИХ СІМЕЙ

Ірха Владлена Володимирівна

Чернігівський національний педагогічний
університет імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Янченко Тамара Василівна

Постановка проблеми. У сучасній Україні відбуваються значні суспільні трансформації, які разом із позитивними змінами життя впливають і на поширення різноманітних негативних явищ. У наш час пияцтво та алкоголізм стали національним лихом, основною з причин захворювання і смертності населення. З кожним роком кількість сімей, які зловживають алкогольними напоями, невпинно зростає. Особливу тривогу у наш час викликає проблема сімейного алкоголізму, тому що зловживання спиртним ким-небудь із членів сім'ї породжує не менш важку за своїми симптомами хворобу – співузалежненість, від якої у першу чергу, страждають діти.

Складна соціально-психологічна ситуація у родині зумовлює формування середовища, що робить неможливим повноцінне виховання й навчання дітей: байдужість, постійні скандали, брутальність, насильство з боку батьків, відсутність взаєморозуміння – все це призводить до великої кількості негативних наслідків.

Пияцтво батьків впливає і на фізичний та психічний розвиток дитини, через що дитина набуває хронічного стресового стану, великої кількості соматичних та психічних захворювань. Соціальна дезадаптація дітей з алкогольно залежних родин є потужним несприятливим фактором, який ускладнює особистісні й поведінкові порушення дитини.

Аналіз як вітчизняної, так і зарубіжної літератури з досліджуваної проблеми свідчить про те, що соціально-педагогічна робота з дітьми з алкогольно залежних сімей вивчається багатьма психологами, соціальними педагогами, соціологами, а саме: В. Д. Москаленко, Г. А. Анань'євою, С. В. Березиним, А. В. Теренть'євою. Серед зарубіжних авторів проблему співзалежності розглядали такі сучасні дослідники, як П. Майєр, Ф. Мінірт, Р. Хемфелт, Р. Норвуд, Б. Уайнхолд, Дж. Уайнхолд, Л. Ешнер, М. Майєрсон, С. Форвард, Е. Сміт, М. Бітті.

Термін співузалежненості виник у 1970-х роках і описував стан людини, що живе з алкоголіком. Згідно з оцінками науковців, кожен алкоголік здійснює сильний вплив на життя, принаймні, двох людей – дружину і дитину.

Які б не були особистісні особливості алкоголіків, члени їх сімей зазвичай відчувають складнощі співжиття життя із ними доволі передбачуваним чином. Ці реакції можуть стати такими ж непереборно нав'язливими, як і поведінка самого алкоголіка, вони наражають членів сім'ї на справжню хворобу – навіть більш серйозну, ніж хвороба алкоголіка.

Сім'я алкоголіка в середньому лише через сім років після появи ознак його патологічної пристрасті визнає, що в будинку живе алкоголік. Ще декілька років вони

зволікають з тим, щоб звернутися за допомогою. Поки члени сім'ї наполегливо заперечують присутність проблем, їх наслідки вже починають поглинати сім'ю. Намагаючись врятувати залежного члена сім'ї, жінка забуває про особисті потреби та потреби власних дітей. У результаті вона втрачає можливість виконувати більшість притаманних їй соціальних ролей і опановує лише одну соціальну роль – роль жертви. А прийнявши роль жертви, вона наражає на небезпеку всіх близьких людей, особливо дітей.

Сім'я – це найперший і найголовніший інститут соціалізації дитини. Сім'я, де є алкогольозалежні, сприяє хибній соціалізації неповнолітніх і, як наслідок, їх протиправній поведінці. Алкогольна сім'я є неблагополучною, і дитина може стати жертвою несприятливих умов соціалізації. Саме «неблагополуччя» як поняття і явище включає цілий комплекс різних проблем. За наявності негативних впливів поведінка дитини істотно спотворюється, визначається ранньою втратою потреби у спілкуванні з батьками, егоїзмом, замкненістю, конфліктністю, впертістю, неадекватною самооцінкою (завищеною чи заниженою), озлобленістю, невпевненістю у своїх силах, недисциплінованістю, втечами з дому, бродяжництвом, внаслідок чого вона може стати на шлях правопорушень і навіть злочинів.

У такій сім'ї наявні дефекти виховання, спостерігається явна або прихована емоційна напруга дитини. Це створює емоційний дискомфорт для дитини. Вона не може знайти своє місце у сім'ї, а потім і у житті, що надалі спричиняє до формування в неї асоціальної поведінки.

Такі батьки не прагнуть створити дітям сприятливі умови для формування та розвитку її особистості. Відповідно рівень їх розумового, психічного та фізичного розвитку не відповідає вимогам сучасного суспільства. Вони погано навчаються або взагалі не навчаються, не отримують ніякої освіти.

Не маючи підтримки батьків та фінансових засобів, діти не відвідують позашкільні навчальні заклади. Їхнє коло інтересів та дозвілля звужується до примітивної діяльності. Маючи певні задатки дитина втрачає можливість реалізувати себе у житті, розвинути навички, які відповідають її інтересам. Її прагнення стати відомим футболістом, фехтувальником, тенісистом, художником, співаком, артистом, піаністом тощо, може назавжди залишитися нездійсненою мрією

У сім'ї, обтяженій алкогольною залежністю, дитина постійно відчуває брак уваги до себе. Мати, занурюючись у думки про пияцтво чоловіка, віддаючи всю свою енергію на приховування «секрету» сім'ї, на вирішення фінансових проблем, на домашні господарські справи, рідко має сили ще і для дитини. Вона відчуває себе відштовхнутою, небажаною, у багатьох виникає нав'язливий страх бути покинутими. Іноді вони можуть відчувати провину як за пияцтво батька, так і за подвійність своїх почуттів до нього – любові і ненависті. Для дитини її сім'я стає джерелом проблем, місцем, куди вона не хоче повертатися. У дитини з'являється відчуття непотрібності, вона починає визначати себе як зайву частинку механізму сімейних стосунків. Діти стають соціальними сиротами при живих батьках.

Особливостями процесу дорослішання дітей з алкогольних сімей є те, що:

– діти виростають з переконанням, що світ – це небезпечне місце і довіряти людям не можна;

– діти змушені приховувати свої справжні почуття і переживання, щоб бути прийнятими дорослими;

– не усвідомлюють своїх почуттів;

– діти переносять свої душевні рани і досвід у доросле життя, часто стаючи хімічно залежними, і у них знову з'являються ті ж проблеми, що характерні для батьків;

– коли через необачність допускають помилки, не виправдовують очікування батьків, відкрито проявляють свої почуття і заявляють про свої потреби – діти відчувають емоційне відчуження дорослих;

–діти, особливо старші в сім'ї, вимушено беруть на себе відповідальність за поведінку батьків;

–батьки можуть не сприймати дитину як окрему істоту, що має власну цінність, вважаючи, що дитина повинна відчувати, виглядати і робити те ж, що й вони;

–самооцінка дитини може залежати від батьків, вони часто ставляться до неї, як до рівної, не даючи можливості бути дитиною [4].

Намагаючись втекти від сімейних негараздів, дитина починає шукати визнання і любові в іншому середовищі, яке частіше за все є асоціальним. Хлопчики, потрапляючи у вуличне середовище, починають шукати визнання, яке часто можуть отримати серед злочинних компаній, можуть почати вживати алкоголь та наркотичні речовини, вдаватися до адміністративних та кримінальних правопорушень. Дитину очікує раннє бродяжництво, втечі з дому, повна соціальна незахищеність як від жорстокого поводження в сім'ї, так і від кримінального впливу злочинних угруповань.

Дівчата, страждаючи від дефіциту турботи, тепла та любові також починають шукати її поза домівкою, навіть вдаючись до підліткової проституції. Ставши на цей шлях, будучи фізично незрілими, вони не шукають фізичного задоволення, а прагнуть отримати таке бажане відчуття турботи та ніжності, розуміння того, що вони комусь потрібні. Але в результаті це призводить до негативних фізичних та психічних наслідків. Також раннє статеве життя може призвести до небажаної вагітності, яка може понівечити життя дівчини, а проведення абортів може призвести до безпліддя. Ранні статеві зв'язки і перенесені у молодому віці венеричні захворювання накладають значний відбиток на формування особистості і можуть спровокувати в майбутньому депресії та набуття невиліковних хвороб, в тому числі і ВІЛ.

Через особливий статус сім'ї діти відчувають сором перед друзями, вони намагаються приховати цей факт аби бути схожими на інших. Їм складно заводити знайомства та спілкуватися з однолітками, бо вони постійно піддаються ганебному тавруванню, яке виявляється в негативному ставленні оточуючих до них, знуцанні, приниженні. Діти починають відчувати себе відчуженими і знову ж таки нікому непотрібними.

Намагаючись досягти визнання будь-яким способом діти можуть проявляти девіантну поведінку. Відхилення у поведінці є результатом несприятливого взаємозв'язку між дитиною та соціальним середовищем. Деякі девіації можуть вирізнятися саморуйнівним для особистості впливом, коли неадекватна поведінка призводить до особистісної деградації і блокування особистісного зростання, зловживання алкоголем і наркотичними речовинами, суїцидальної поведінки тощо [3, с. 61-62].

Через відсутність контролю за поведінкою, надмірної зайнятості батьків своїми проблемами, діти мають багато вільного часу, при цьому нічим не завантаженого. Ігноруючи власних дітей горе-батьки позбавляють їх таких необхідних елементів благополучного сімейного життя як: спільні прогулянки, походи у кіно, театри, музеї, на виставки, поїздки за місто тощо [1, с. 44].

Діти зарано починають вести самостійний дорослий спосіб життя, бо в них немає часу на захоплення та розваги, адже їх увага перейнята постійними сварками вдома, агресивною поведінкою батька у стіні алкогольного сп'яніння та матір'ю, яка заклопотана і знаходиться в постійному нервовому збудженні, відчаї від того, що не може все тримати під контролем.

Отже, можна зробити висновок, що кожен алкогольозалежний член сім'ї здійснює сильний вплив на життя, принаймні, двох людей – дружину і дитину. Він, не ставлячи це за мету, наражає членів сім'ї на справжню хворобу, навіть більш серйозну, ніж хвороба алкоголіка – співузалеженість. Це явище тягне за собою безмежну кількість негативних наслідків, які мають сильний вплив на життя та здоров'я рідних людей. Але найбільше в такій сім'ї страждає дитина, основними наслідками співузалеженості якої є: хронічні стреси, велика кількість соматичних та психічних захворювань, проблеми у навчанні

дітей, відставання у фізичному та розумовому розвитку, відчуження, відсутність друзів, таврування з боку дітей, дискримінація, звужене коло інтересів та відпочинку, поява девіантної поведінки, відсутність досвіду нормальних сімейних стосунків тощо. Основним наслідком співузалеженості є соціальна та психологічна дезадаптація дитини.

Література

1. Волярська О.С. Проблема девіантної поведінки в підлітковому віці / О.С. Волярська, В.М. Шестоух // Вісник Запорізького національного університету. – 2009. – № 2. – С. 44-50.
2. Москаленко В.Д. Созависимость: характеристики и практика преодоления [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://d.120-bal.ru/himiya/18828/index.html>.
3. Назаров Е.А. Предупреждение подростковой наркомании / Е.А. Назаров, С.В. Березин, К.С. Лисецкий. – М. : Изд-во Институт психотерапии, 2000. – 198 с.
4. Шалагинова К.С. Влияние неблагополучных семей на развитие детей / К.С. Шалагинова, О.И. Бутримова [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mybloginfo.ru/psychoped/psychokorrjob/794-vliyanie-neblagopoluchnyh-semey-na-razvitie-detey.html>.

СЛУЖБА ПРОБАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Кириченко Наталія Анатоліївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Лісовець Олег Васильович

На шляху євроінтеграції Україна виконує багато завдань, пов'язаних із реформацією тих чи інших галузей діяльності, переосмисленням та впровадженням нових, більш дієвих, форм раціоналізації суспільного життя. Одним із нових завдань перед нашою державою постала реформа Державної пенітенціарної служби України в службу пробації.

Пробація – нове поняття для нашого суспільства, сутність якого полягає в істотних змінах поведінки із злочинцями. Адже в країнах, де пробація працює вже не перший десяток років, вона як явище є нічим іншим, як відверненням злочинців від в'язниці з одночасним спостереженням за ними, своєрідним патронажем відносно них та проведенням соціальних заходів, спрямованих на ресоціалізацію особи, яка перебуває в конфлікті із законом. Донедавна в Україні функції пробації виконували кримінально-виконавчі інспекції, які контролювали порядок виконання покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт і виправних робіт та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань, здійснення контролю за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, організації роботи підрозділів кримінально-виконавчої інспекції щодо направлення осіб, засуджених до покарання у виді обмеження волі, до кримінально-виконавчих установ відкритого типу [3]. Діяльність даних інспекцій носила по суті каральний характер, адже була спрямована не на ресоціалізацію засудженого, а саме на контроль та, в разі невиконання вимог суду, на скасування покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, та направлення засудженого до відбування фактичного покарання за вироком суду, не говорячи вже про інтерес до внутрішніх проблем та чинників, які продукують ті чи інші вчинки правопорушника.

Пробація, яка запозичена із міжнародного досвіду, є складною системою, соціально спрямованою на збереження цілісності особистості та недопущення її остаточної руйнації в умовах обмеження або позбавлення волі і своєрідним методом роботи зі злочинцями при всій невідворотності кримінального покарання за вчинений

злочин; способом гуманізованої ресоціалізації правопорушників, особливо неповнолітніх осіб.

Важливо відмітити, що пробація є цілісною системою, яка працює з правопорушниками з метою їх реабілітації та трансформації у законослухняних членів суспільства, і є як видом покарання, так і видом звільнення від відбування покарання з випробуванням. Причому пробація як вид покарання полягає у покладенні певних обмежень щодо реалізації засудженим своїх прав і свобод, в установленні спеціального нагляду за його поведінкою та має виражений каральний, виправний і превентивний зміст. У другому випадку пробація – це умовне невиконання призначеного покарання або умовне не призначення покарання з призначенням засудженого на певний період часу під нагляд спеціальних органів.

У разі призначення пробації саме винесення вироку відкладається на період пробації. Якщо не дотримані встановлені умови, справа переходить у стадію винесення вироку за початковий злочин. У разі відстроченого тюремного ув'язнення суд встановлює строк покарання у виді позбавлення волі, але відкладає його виконання на період пробації.

Отже, сутність пробації полягає у здійсненні, з одного боку, нагляду та контролю, з іншого – індивідуальної роботи із правопорушником, його супроводі та підтримці, й сконцентрована більше на виправленні ніж на покаранні, що обумовлено її ресоціалізаційним спрямуванням. У цілому ж пробація за кордоном на сьогоднішній день являє собою скоріше соціальний інститут, спрямований на надання допомоги особам, які вчинили правопорушення, ніж кримінально-правовий інститут.

Із січня 2017 року в Україні фактично запрацювала модель презентованої пробації, яка мережу кримінально-виконавчих інспекцій змінила на уповноважені органи з питань пробації. Так, по території всієї країни замість міськрайонних та міських відділів, міських та районних секторів кримінально-виконавчої інспекції були запроваджені відділи та сектори з питань пробації. Тому слід проаналізувати нормативно-організаційні аспекти даного нововведення.

Згідно українського законодавства, *пробація* – система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовуються за рішенням суду та відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого [5]. Зокрема, пробація передбачена таких видів:

Досудова пробація – це забезпечення суду формалізованою інформацією, що характеризує обвинуваченого, з метою прийняття судом рішення про міру його відповідальності [5].

Наглядова пробація – це здійснення наглядових та соціально-виховних заходів щодо засуджених до покарань у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт, осіб, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт, осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, звільнених від відбування покарання вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, а також направлення засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів [5].

Пенітенціарна пробація – це підготовка осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення з метою трудового і побутового влаштування таких осіб після звільнення за обраним ними місцем проживання [5].

Покарання у вигляді позбавлення або обмеження волі є важливим фактом, який тягне за собою ряд наслідків для людини. Але і покарання, не пов'язане з позбавленням волі, залишає у свідомості людини помітний відбиток. Яку особистість отримає соціум під час і після відбування нею альтернативного виду покарання, залежить від працівників уповноважених органів з питань пробації. Значення даної роботи,

безсумнівно, велике, адже саме від її результату залежить, кого суспільство матиме надалі: чергового рецидивіста або людину, яка повністю усвідомила свою провину і готова стати позитивною складовою оточення. Відповідно, це безпосередньо впливає на криміногенну ситуацію: зростання злочинів, збільшення (зниження) кількості рецидивної злочинності і т.д. Саме тому, на нашу думку, важливу увагу слід приділити безпосередньо процесу ресоціалізації засуджених в період відбування покарання. Найважливішим фактором, що сприяє більш успішному протіканню процесу, стає соціальна робота із засудженими, основним аспектом якої є профілактично-виховна та корекційна діяльність.

Відповідно до ст. 123 КВК України, «Соціально-виховна робота спрямована на формування та закріплення в засуджених прагнення до заняття суспільно корисною діяльністю, сумлінного ставлення до праці, дотримання вимог законів та інших прийнятих у суспільстві правил поведінки, підвищення їх загальноосвітнього і культурного рівнів» [1].

Отже, соціально-виховна робота із засудженими – це цілеспрямована діяльність персоналу уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального середовища, що полягає у створенні виховними засобами сприятливих умов для ресоціалізації та подальшої інтеграції, соціалізації, усебічного розвитку, саморозвитку та самореалізації особистості неповнолітнього на основі інтеграції ресурсів особистості, колонії, громади, регіону і держави.

На сьогодні розробляються корекційні програми для засуджених до альтернативних видів покарань, пройшовши які особа повинна не тільки усвідомити протиправність свого світогляду, звідси і поведінки, а і змінити життєві пріоритети та цінності. У проходженні даних програм одну із ключових ролей відведено спеціальному фахівцю служби пробації (з питань соціальної роботи із суб'єктами пробації). При цьому Україні не слід ігнорувати світовий досвід служби пробації і потрібно відійти від традиційних, але вже застарілих поглядів щодо сутності сучасних альтернативних кримінально-правових заходів, де основними наставниками засуджених до альтернативних видів покарань є, в основному, інспектори із юридичною освітою. Актуальним нині є питання розширення та поглиблення соціально-виховної роботи із особами, які мають конфлікт із законом, саме працівниками, що мають знання та досвід роботи у соціальній сфері. А тому в перспективі служба пробації має перетворитися на потужний суб'єкт соціальної роботи з різними категоріями клієнтів, що мають проблеми із законом.

На нашу думку, такий вид впливу на злочинця як заходи соціального характеру може стати одним із найефективніших, адже, в першу чергу, це пов'язано з особистим підходом до кожної особи, яка вчинила правопорушення. Це підтверджується і політикою держави у цій сфері, яка зорієнтована саме на виправлення людини, а не на засудження/притягнення до кримінальної відповідальності. І реалізація такого підходу лягає саме на плечі соціальних працівників новоствореної служби пробації.

Література

1. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 № 1129-IV
2. Лиска В.М. Пробація. Проблеми її запровадження в Україні / В.М. Лиска [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/13956>.
3. Наказ Про затвердження Інструкції про порядок виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань N 270/1560 від 19.12.2003
4. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. – Т.5. Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні. – Х.: 2008. – 840 с.
5. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 № 160-VIII [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160-19>.
6. Ягунов Д.В. Служба пробації: концепція, принципи діяльності, організаційна структура: конспект лекцій / Д.В. Ягунов. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2006. – 74 с.

CHILDFREE ЯК ПРОБЛЕМА У ФОРМУВАННІ УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Клименко Леся Валентинівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Новгородський Руслан Григорович

Актуальність обраної теми полягає в тому, що у наш час звичайними явищами стають малодітна сім'я, відхід від традиційного розподілу ролей і відповідальності в родині, збільшення кількості однодітних і бездітних сімей, фемінізація, послаблення виховного потенціалу батьків, ріст бездоглядності, значне зниження стабільності сучасної сім'ї та інші актуальні проблеми в сфері родини та дитячо-батьківських відносин. Саме сімейне виховання є найбільш природним і відіграє визначальну роль у розвитку та формуванні особистості. Однак існують люди, які під впливом суспільних трансформацій, зробили зовсім інший вибір – свідомо відмовилися від народження дітей [1]. Оскільки сучасне суспільство характеризується поступовою руйнацією нуклеарної сім'ї, відмовами з боку молодих людей від виконання батьківської функції, то зрозумілим стає поширення нової течії – «Чайлдфрі» та збільшення числа її прибічників в Україні.

Говорячи про ступінь вивченості проблеми «Чайлдфрі», можна з упевненістю констатувати, що вона малодосліджена. Найвідомішими дослідниками течії є Дж. Е. Віверс, К. Джіллеспі, О.Г. Ісупова, Л. Чансі.

Метою статті є аналіз сутності та змісту поняття «чайлдфрі» та основних причин виникнення цього явища серед студентської молоді.

Завдання:

1. Провести теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми дослідження.
2. Охарактеризувати основні причини появи руху «childfree» серед студентської молоді.

На сьогодні в Україні дуже гостро стоїть проблема поширення ідеології «Чайлдфрі», яка в західних країнах почала проявлятися вже в 70-х рр. ХХ століття. Поняття «чайлдфрі» вживається у таких основних значеннях:

- люди, які не можуть мати потомства по причині безпліддя;
- люди, які зазначають, що небажання мати дітей – це їх свідомий вибір;
- явище, при якому люди усвідомлено відмовляються від народження дітей, не маючи ніяких фізіологічних обмежень [2].

Найчастіше серед причин, які викликають поширення руху «свідомо бездітних» можна назвати наступні:

1. Набагато більше можливостей для творчої реалізації, інтелектуального чи фізичного розвитку, самовдосконалення, подорожей.
2. Великі фінансові витрати на виховання дитини.
3. Ризик втратити емоційну або фізичну близькість зі своїм партнером після народження дитини.
4. Народження дитини – серйозна перешкода будувати кар'єри.
5. Серед психологічних причин відмови від продовження роду варто згадати про те, що у багатьох жінок пологи асоціюються з неприємними відчуттями гидливості або страху [3; 4].

На основі існуючої інформації стосовно течії «Чайлдфрі», ми вирішили дослідити рівень обізнаності ніжинських студентів з даного питання, їх відношення до дітонородження. Для цього було складено анкету «Моє відношення до дитини», питання якої носили відкритий характер і потребували обширної відповіді.

Результати анкетування дозволяють зробити деякі висновки про ставлення студентської молоді до дітей, які показано в табл. 1:

Таблиця 1

Результати анкетування «Моє відношення до дитини»

Питання анкети	Позитивний вектор	Негативний вектор
1. Чи ви плануєте створювати сім'ю?	34	6
2. Хотіли б Ви мати дітей?	21	19
3. Чи існують якісь перешкоди, які стримують Вас у бажанні мати більше дітей, ніж ви вказали?	18	22
4. Що для Вас значить дитина?	26	14
5. Для Вас дитина – це ...	29	11
6. Які емоції у Вас викликають маленькі діти?	20	20
7. Як би Ви визначили, що значить бути матір'ю/батьком?	24	16
8. Чи уявляєте Ви своє життя без дітей?	11	29
9. Чи можете Ви зрозуміти батьків, які залишають своїх дітей?	33	7
10. Чи знайомі ви з поняттям «чайлдфрі»?	30	10
11. Які основні причини виникнення цього явища?	9	31
12. Які емоції у вас викликають вагітність і пологи? Чи відчуваєте ви почуття страху до пологів?	6	34
13. Що для Вас значить народження дитини? Щастя та радість? Чи турботи та проблеми?	21	19
14. Що може погано вплинути на дитину в період її внутрішньоутробного розвитку?	22	18
15. Чи повинна жінка сама годувати дитину грудьми?	29	11
16. Чи зашкодить дитині часте перебування на руках у дорослого?	3	37
17. Чи готові ви свідомо відмовитися від народження дітей?	11	29

Таким чином, можна зазначити, що серед опитаних студентів Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя розуміння змісту та сутності феномену «чайлдфрі» практично не має, оскільки більшість опитаних просто перекладали дане слово на українську мову підбираючи синонімічні слова і все. Відповідно можна констатувати, що сутності поняття та його зміст на належному рівні для опитуваних невідомий. На питання про його визначення та зміст конкретних відповідей не отримували. Проте, хотілося б зазначити, що більшу половину опитаних студентів умовно можна віднести до прихильників руху «чайлдфрі», оскільки з 40 опитаних – 23 своїми відповідями нас нашоувхнули на висновок про те, що вони підтримують свідому відмову від народження дітей або відстрочення їх народження на невизначений час.

Дослідження не вичерпує всіх аспектів розв'язання досліджуваної проблеми. Подальших наукових пошуків потребує з'ясування шляхів активізації усвідомленого батьківства серед студентської молоді, вивчення досвіду вітчизняних та зарубіжних науковців у даній сфері, формування свідомого ставлення до батьківства в умовах ЗНЗ, вищих навчальних закладів тощо.

Література

- Армен А. Альтернативні форми сім'ї як свідоцтво її кризи / А.Армен [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vuzlib.com.ua/articles/book/25934Alternativn%D1%96_formi_s%D1%96m%27%D1%97_ja/1.html
- Будафенко А. Чайлдфрі – щасливці чи самоствердженні егоїсти? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rakurs.rovno.ua/info.php?id=9903>
- Методичні матеріали з питань формування усвідомленого батьківства / За заг. ред. Г.М. Лактіонової. – К.: Держсоцслужба, Християнський дитячий фонд, 2006. – 96 с.
- Печончик Т. Життя без дітей. Чайлдфрі – егоїсти чи гуманісти? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fri.net.ua/node/6023>

СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ ЯК ПРОБЛЕМА СОЦІАЛІЗАЦІЇ

Клязника Марина Андріївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Останіна Ніна Степанівна

Процес соціалізації студентів завжди був і залишається актуальним. Початок студентського життя – це період адаптації до нових соціальних умов навчання: студентам необхідно прийняти нову соціальну роль, засвоїти вимоги факультету, звикнути до нового колективу, долучитися до професії. Відомо, також, що зміна соціальної ситуації призводить до появи невпевненості, дискомфорту, розгубленості у більшості студентів, тому, однією з основних проблем сучасної наукової думки є питання про те, якими засобами можна поліпшити процес адаптації першокурсників й їх входження до професії [1].

Так, існує думка, що «адаптація в широкому сенсі – процес пристосування людини до умов середовища соціалізації, що дозволяє особистості активно включатися в різні структурні елементи соціального середовища шляхом стандартизації повторюваних ситуацій, а це дає можливість особистості успішно функціонувати в умовах динамічного соціального оточення» [4].

Аналіз наукових досліджень і публікацій істотно змінили погляди на феномен адаптації й регуляторні механізми, що лежать у його основі. Системний підхід дозволив перебороти властивий минулому штучний розподіл видів і рівнів адаптації й висловити припущення про механізми їхньої взаємодії, запропонувати комплексні критерії адаптування.

Отже, процеси соціалізації і адаптації органічно пов'язані між собою. Актуальним є питання про співвідношення цих понять.

Група дослідників трактує соціалізацію як частковий випадок одного з конкретних проявів більш широкого процесу адаптації. Представники цієї групи вважають, що глибшим соціальним процесом є адаптація, а соціалізація є формою адаптації, її частиною. Така думка властива науковцям, що розуміють адаптацію як сутність людського життя, при цьому адаптація обумовлюється біологічною та соціальною програмою успадкування. Такої точки зору дотримувався З. Фрейд, припускаючи, що соціальне становлення людини завершується до 5-6 років; долаючи цю вікову межу, людина пристосовується до умов соціуму на базі біологічних механізмів адаптації [2].

Адаптацію, як більш загальну категорію по відношенню до соціалізації, розглядає і Т. Шибутані. Автор відзначає, що соціалізація – це форма адаптації, це процес засвоєння шаблонів поведінки, санкціонований групою. З позиції теорії научіння Т. Шибутані розглядає соціалізацію як безперервну адаптацію живого організму до оточення, як формування здатності передбачити реакції інших людей і пристосовуватися до них [3].

Існує і протилежна позиція: розуміння адаптації як складової частини, елементу, етапу соціалізації. За думкою В. Войтко, соціалізація включає в себе адаптацію. Він говорить, що поняття «соціалізація» було введено в категоріальний апарат наукового опису взаємодії особистості і суспільства, тому що є більш ємним, ніж адаптація [2].

Поняття соціалізації ширше поняття адаптації, вони не є синонімами. Адаптація людини є головною основою його соціалізації. Г. Андрєєва у свою чергу вважає, що адаптацію можна розглядати і як складову частину соціалізації, і в якості її механізму [1]. На думку І. Милославової, адаптація є однією із сторін процесу соціалізації, що виявляється у пристосуванні суб'єкта до певного середовища, тоді як активна творча роль суб'єкта виявляється як протилежна адаптації сторона процесу соціалізації [3].

Для більш чіткого сприйняття розбіжностей соціалізації та адаптації слід мати на увазі те, що в деяких типах груп основною умовою досягнення стану адаптованості є відмова від прогресивних цінностей усього суспільства. Тому у кожному випадку, визначаючи адаптуючий чи дезадаптуючий характер соціалізації особистості, слід уточнювати ті соціальні групи чи типові соціальні ситуації, в яких розглядається її адаптованість чи дезадаптованість [4, с.7].

Отже, між адаптацією та соціалізацією існують складні взаємозв'язки. Для з'ясування можливостей застосування теоретичних засад адаптації і соціалізації необхідно розглядати співвідношення та взаємозв'язки процесів і понять адаптації та соціалізації.

Література

1. Штуфурко В.Ц. Адаптація першокурсників в умовах вищого навчального закладу освіти: навч.посіб. / Штуфурко В.Ц., Левківська Г.П., Сорочивська В.Є – К., 2001. – 128 с.
2. Розов В.І. Формування і розвиток механізмів адаптивної психофізіологічної саморегуляції у студентів // Проблеми вищої школи. Наук.-метод. зб. – Вип. 81. – К., 1994. – С. 87-92.
3. Кондратова Н.О. Проблеми адаптації студентів ВНЗ: зміст, форми, психологічна специфіка // Психологія. Зб. наук. праць. – Вип. 2. – К.: НПУ, 1999. – С. 189-196.
4. Жигайло Н. Психологічні проблеми адаптації студентів-першокурсників і шляхи їх вирішення // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2004. – №4. – С. 107-112.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ З НЕБЛАГОПОЛУЧНИМИ СІМ'ЯМИ

Книш Аліна Володимирівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Борисюк Світлана Олексіївна

Проблема неблагополучних сімей вимагає свого розв'язання, оскільки сім'я – найперший фактор соціалізації дитини, від неї залежить, яким буде наше майбутнє, наше суспільство. Аналіз чинного в Україні законодавства приводить до висновку, що неблагополучними є ті сім'ї, в яких порушуються права її членів, права людини, порушуються юридичні норми суспільства. Категорія неблагополучних сімей загалом характеризується тим, що своїм недостатньо правомірним або деструктивним впливом (в широкому значенні цього слова) сприяє депривації неповнолітніх, аномальній соціалізації, створенню у дитини комплексу негативних установок, інтересів, деструктивній адаптації та орієнтації в соціальному середовищі. Крім того, неблагополучна сім'я – це соціально фізіологічна мікросистема, що виступає дезадаптованою у соціумі за такими параметрами: соціально-економічним, соціально-психологічним, соціокультурним та соціально-правовим, члени якої пов'язані між собою шлюбом, родинними зв'язками чи то спільним місцем проживання та побутом. Дорослі члени родини виступають соціально некомпетентними індивідами у зв'язку з тим, що у переважній більшості ведуть асоціальний спосіб життя. Неблагополучна родина характеризується стійкими конфліктами як між подружжям, так і між батьками й дітьми. Як соціальний інститут ця категорія сімей відзначається деформацією сімейного функціонування, особливо соціалізаційно-виховних функцій.

Дослідженню соціально-педагогічних проблем функціонування сім'ї, сімейного неблагополуччя, шляхів соціально-педагогічного супроводу дитини, а також культурно-історичних аспектів становлення сім'ї присвячені праці Т. Алексеєнко, Т. Афанасьєвої, О. Безпалько, Ю. Василькової, Т. Василькової, Є. Волкової, М. Галагузової, В. Дружиніної, І. Зайнишева, І. Зверєвої, А. Капської, Г. Лактіонової, Є.Новикової, І. Трубавіної та ін.

У роботі соціального працівника використовується різна типологія неблагополучних сімей, що спирається на різні фактори, які негативно впливають на розвиток сім'ї. Відповідно цьому, постійно розробляються програми соціальної роботи з такими сім'ями, вони ґрунтуються на правових аспектах основ соціальної роботи з неблагополучними сім'ями.

Поширенні у соціальній сфері такі напрямки роботи з неблагополучними сім'ями: діагностика сімейного неблагополуччя; індивідуальна допомога неблагополучній сім'ї; групова робота з батьками з неблагополучних сімей; профілактика сімейного неблагополуччя; допомога суспільства неблагополучним сім'ям тощо.

Вважаємо, що ефективною умовою, яка здатна стати головним чинником ефективної роботи ЦСССДМ з неблагополучними сім'ями є реалізація комплексного підходу в організації соціально-педагогічної роботи з неблагополучною сім'єю щодо подолання сімейного неблагополуччя, що забезпечить: якісну діагностику соціального середовища сім'ї та причин, які продукують сімейні кризи і неблагополуччя; ефективну профілактичну і корекційно-реабілітаційну роботу з сім'єю; комплексну соціально-педагогічну допомогу і підтримку родині, яка опинилася у кризі для її успішної реадаптації у суспільстві та відновлення соціально важливих функцій сім'ї, необхідних для нормального виховання і розвитку дитини; залучення відповідних соціальних суб'єктів та об'єктів до вирішення проблеми сімейного неблагополуччя.

Технології соціального прогнозування та соціального проектування є взаємодоповнюючими складовими організаційного етапу ефективної роботи ЦСССДМ з неблагополучною сім'єю, адже прогнозування є складовою частиною розробки соціального проекту. Кінцевим результатом реалізації діагностичного та організаційного етапів комплексної організації роботи фахівців центрів соціальних служб із неблагополучною сім'єю є розробка індивідуального плану (програми) комплексних заходів ЦСССДМ (їх партнерів) щодо подолання сім'єю складних життєвих обставин, який відображає комплекс основних практико орієнтованих дій фахівців, спрямованих на соціальний захист сім'ї та дитини (комплексне соціальне обслуговування, соціально-педагогічну допомогу й підтримку), профілактичну та корекційно-реабілітаційну роботу, з метою попередження та подолання проявів сімейного неблагополуччя. Такий стратегічний план є своєрідним відображенням дієвої тактики соціально-педагогічної роботи ЦСССДМ з неблагополучними сім'ями – конкретною практико орієнтованою основою діяльнісного та підсумкового етапів моделі комплексної організації роботи центрів із сім'ями у складних життєвих обставинах [4].

Основний акцент дій фахівців центру на діяльнісному етапі сфокусовано на реалізацію індивідуальної програми комплексних заходів щодо подолання сімейного неблагополуччя конкретної родини, який є сукупністю конкретних, чітко окреслених у часі та просторі, соціально-психолого-педагогічних дій (технологій роботи) міждисциплінарної команди фахівців соціальних служб і членів неблагополучної сім'ї, спрямованих на локалізацію сімейних проблем та формування у них внутрішніх і зовнішніх ресурсів щодо виходу з життєвої кризи. Успішність виконання даного плану прямо залежить від активності членів самої неблагополучної сім'ї, які на даному етапі виступають вже у ролі повноправних суб'єктів та ступінь зацікавленості яких у змінах впливає на результативність роботи центру з сім'єю.

Отже, робота з неблагополучними сім'ями є важливим завданням працівників соціальної сфери.

Література

1. Алексєенко Т.Ф. Педагогічний словник для молодих батьків / Т.Ф. Алексєенко, Л.В. Артемова, Н.І. Баглаєва. – К., 2002. – 230 с.
2. Мацуляк Л.А. Неблагополучні сім'ї як чинник негативної соціалізації у суспільстві неповнолітніх // Збірник наукових праць, проблеми сучасної психології. – 2010. – №8. – С.682-691.

3. Соціальні служби – родині: Розвиток нових підходів в Україні / За ред. І.М. Григи, Т.В. Семігіної. – К., 2002. – 128 с.

4. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: навч.посіб. / І.М.Трубавіна – К.:ДЦССМ, 2003. – 132 с.

ДИТЯЧИЙ АУТИЗМ – ПРОБЛЕМА, ЩО ПОТРЕБУЄ ІНКЛЮЗИВНОГО ВТРУЧАННЯ

Ковтонюк Юлія Петрівна,

Сергієнко Наталія Миколаївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Білоусова Надія Валентинівна

Проблема дитячого аутизму все більше вивчається психологами та соціальними педагогами. Головна відмінність таких дітей полягає у тому, що вони соціально неадаптовані й мають надзвичайно вразливу систему сприймання.

Ця проблема проявляється рано, а після трьох років зустрічається дуже рідко. Без допомоги кваліфікованих фахівців з нею впоратися важко, але майбутнє таких дітей залежить саме від терпіння, наполегливості, розуміння та активності їх батьків.

Аутизм – особлива аномалія психічного розвитку, якій характерні стійкі і своєрідні порушення комунікативної поведінки, емоційного контакту дитини з навколишнім світом і вміння правильно реагувати на зовнішні ситуації [4, с.11].

Синдром дитячого аутизму як самостійна клінічна одиниця був вперше виділений Л. Каннером в 1943 році. Описи подібних станів і спроб корекційної роботи з такими дітьми відомі з початку XIX ст.

У дитини з аутизмом порушено формування всіх форм довербального і вербального спілкування. Перш за все у неї не формується зоровий контакт, дитина не дивиться в очі дорослому, не протягує ручки з німим проханням, щоб її взяли на руки, як це робить здорове маля вже на першому етапі соціально-емоційного розвитку. Основна особливість дітей з аутизмом – це прагнення уникати контакту з іншими людьми. Дитина ні на кого не дивиться, не спілкується з тими, хто довкола.

Інтелектуальний розвиток цих дітей досить різноманітний. Серед них можуть бути діти з нормальним, прискореним, різко затриманим і нерівномірним розумовим розвитком. Відзначається також як часткова або спільна обдарованість, так і розумова відсталість.

До характерних ознак раннього дитячого аутизму належить порушення мови, що відображає основну специфіку аутизму, а саме – несформованість комунікативної поведінки. Тому у дітей з аутизмом, перш за все, порушений розвиток комунікативної функції мови та комунікативної поведінки в цілому. Незалежно від часу появи мовлення й рівня його розвитку, дитина не використовує мову як засіб спілкування, вона рідко запитує, зазвичай не відповідає на питання оточуючих, в тому числі й близьких для неї людей. Водночас у неї може досить інтенсивно розвиватися “автономна мова”, “мова для себе”.

Причини виникнення цього психофізичного розладу досконало не вивчені, різні вчені виділяють і різні причини дитячого аутизму. Деякі бачать причини в спадковості, але багато хто дотримується точки зору, що справжні причини виникнення дитячого розладу полягають в тому, що мати перенесла під час вагітності якусь інфекційну хворобу, наприклад, кір або краснуху. Саме ці інфекції можуть вплинути на формування дитини й в них криються причини аутизму в дітей.

Серед інших чинників виділяють гормональні порушення та конфлікт генів мами і тата. Останні дослідження вказують, що аутизм усе частіше відносять до розряду захворювань через проблеми в навколишньому середовищі: їжа, ліки, повітря, вода,

позбавлення організму потрібних мікроелементів, вміст токсинів в навколишньому просторі, тобто, все, що оточує людину може нести у собі потенційну небезпеку та виступати джерелом проблеми виникнення аутизму. Таким чином, однозначної відповіді на питання чому народжуються хворі аутизмом діти, не існує.

Які б не були причини виникнення хвороби, всі батьки хочуть вилікувати власну дитину і тому влаштовують її до інклюзивного закладу. Однією з форм навчання дітей з особливими освітніми потребами є визнана в багатьох країнах світу інклюзивна форма навчання. Для України інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що базується на принципі забезпечення основного права дитини на освіту та права навчатися за місцем проживання в умовах загальноосвітнього закладу [6].

Метою інклюзивного навчання є покращення навчального середовища, в якому вчитель і учні відкриті до різноманіття, де гарантується забезпечення потреб учнів і повага до їх здібностей та можливостей бути успішними. Навчання в інклюзивних класах допомагає дітям з особливими потребами адаптуватися до типових життєвих ситуацій, позбутися почуття ізольованості, відчуження, сприяє зникненню соціальних бар'єрів та інтеграції в соціумі, вчить учнівський колектив спілкуватися та працювати разом, формує почуття відповідальності за товаришів, які потребують не лише допомоги, а, насамперед, прийняття та визнання [2, с.124].

Переваги інклюзивної освіти для дітей з аутизмом:

- завдяки цілеспрямованому спілкуванню з однолітками поліпшується когнітивний, моторний, мовленнєвий, соціальний та емоційний розвиток дітей;
- ровесники відіграють роль моделей для дітей з особливими освітніми потребами;
- оволодіння новими вміннями та навичками відбувається функціонально;
- навчання проводиться з орієнтацією на сильні якості, здібності та інтереси дітей;
- у дітей є можливості для налагодження дружніх стосунків зі здоровими ровесниками й участі у громадському житті;
- діти почуваються потрібними, бажаними, стають самостійнішими;
- змінюються поведінка, ставлення до навчання та оточуючих;
- діти успішно адаптуються в колективі, у них з'являються нові друзі, зникає відчуття ізольованості;
- відбуваються швидкі та помітні зміни в розвитку;
- діти значно удосконалюють свої вміння й навички, намагаються краще читати, писати, малювати (це простежується в дитячих роботах);
- переймають в ровесників соціальний досвід;
- усі діти сприймають один одного як рівних;
- забезпечується співпраця, співпереживання, співдружність.

Зрозуміло, що в існуючих державних освітніх закладах, незалежно від типу (загальноосвітні, корекційні, допоміжні, спеціалізовані), створити сприятливі для аутиста умови майже неможливо. Це і є головною причиною того, що переважна більшість аутичних дітей отримує освітні послуги індивідуально та на дому. Тобто, у віці 6-7 років, коли в більшості аутистів починає проявлятися тяга до спілкування, вони навпаки опиняються зачиненими в стінах власної квартири. Поряд з дитиною відірваною від соціуму, зазвичай, опиняється і мама. Всі ці складові призводять до ускладнення хвороби в дитини та родини в цілому [3, с.210].

Отже, сьогодні в Україні досить важливою є проблема розвитку дітей з особливими потребами, зокрема, з аутизмом. Саме тому все більш широкого розвитку набуває інклюзивна освіта, яка допомагає вирішувати життєво-важливі проблеми, які можуть доторкнутися до кожного.

Варто пам'ятати, що розумовий, емоційний і соціальний розвиток дітей з аутизмом прямо залежить від позитивного ставлення до них, їх розуміння і прийняття педагогами, батьками і здоровими дітьми.

Література:

1. Діти з особливими потребами у загальноосвітньому просторі: початкова ланка / За редакцією: В.І. Бондаря, В.В. Засенка. – К. 2004. – 152 с.
2. Інклюзивна освіта: стан і перспективи розвитку в Україні: науково-методичний збірник. – К.: ФО-П Придатченко П.М. – 2007. – 336 с.
3. Колупаєва А.А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. / А.А.Колупаєва, Л.О. Савчук; МОН України, НАПН України, Ін-т спец, педагогіки. – К.: АТОПОЛ. – 2011. – 274 с. – (Серія «Інклюзивна освіта»).
4. Островська К.О. Аутизм: проблеми психологічної допомоги. Навчальний посібник / К.О. Островська. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка. – 2006. – 110 с.
5. Психологічний супровід дітей-аутистів / Леся Яковлева. – К.: Редакція загальнопед. газет. – 2013. – 120 с. («Бібліотека шкільного світу»).
6. Концепція розвитку інклюзивної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://momandkids.net.ua/ditachi-xvoroby/3206-raniy-ditachiy-aytizm.html>.

ДО ПРОБЛЕМИ ПРО СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ДІТИ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ»

Козел Дарія Федорівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Новгородський Руслан Григорович

В Україні спостерігається тенденція до зростання чисельності дітей з функціональними обмеженнями. Більшість дітей народжуються з фізичними і психічними вадами внаслідок зниження рівня медичного обслуговування, росту наркоманії та алкоголізму, підвищення екологічної небезпеки. Світове співробітництво приділяє велику увагу вирішенню проблеми інвалідності, що вже сьогодні набула загальнопланетарної значущості і продовжує загострюватись. За статистикою Всесвітньої організації охорони здоров'я при ООН, кожний десятий мешканець Землі є інвалідом.

В сучасних реаліях проблема інвалідності серед інших соціальних, економічних та політичних проблем сучасного світу набула такої ваги, що може вважатися актуальною для будь-яких країн. Саме її актуальність спонукає міжнародні інституції, національні уряди, громадськість різних країн приділяти велику увагу пошуку, розробці і впровадженню моделей соціальної підтримки, які б найбільше відповідали потребам людей з функціональними обмеженнями й оптимально пристосованих до місцевих умов, традицій та ресурсних можливостей.

Дана проблема розглядалася науковцями різних галузей: соціальними педагогами – А. Капська, Л. Коваль, І. Зверева, В. Синьов, Г. Коберник; психологами – Л. Виготський, О. Архіпова, Л. Бадалян, Е. Каліжнюк та ін.

У психолого-педагогічній літературі, засобах масової інформації дітей з особливими потребами визначають як „дітей з вадами фізичного та розумового розвитку”, „хронічно хворих дітей”, „дітей з патологічними станами”, „аномальних”, „неповноцінних”, „дітей-інвалідів”, „дітей зі спеціальними потребами”, „дітей з труднощами у навчанні”, „дітей з обмеженнями”, „дітей з обмеженими розумовими та фізичними можливостями”, „дітей з обмеженими психофізичними можливостями”, „дітей із функціональними обмеженнями”, „дітей, які перебувають в особливо складних і надзвичайних умовах”, „дітей з особливими потребами у розвитку”. Такий стан речей характеризує різні аспекти і підходи до вирішення проблем навчання, виховання, лікування, соціального захисту й реабілітації дітей не тільки в Україні, а й в усьому світі. Тому нами за мету наукової статті ми обрали теоретичний аналіз сутності поняття «діти з обмеженими можливостями».

Для реалізації поставленої мети визначено *завдання* проаналізувати сутність поняття «діти з обмеженими можливостями» у соціально-педагогічній та психолого-педагогічній літературі.

Відповідно до Декларації про права інвалідів (ООН, 1975 р.) інвалід – це будь-яка особа, що не може самостійно забезпечити повністю або частково потреби нормального особистісного та (або) соціального життя в силу недоліку, будь то вродженого чи набутого, його (або її) фізичних або розумових можливостей [2, с. 57].

В українському законодавстві також поки що зустрічаємо поняття «інвалід», яке розглядається як особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що призводить до обмеження нормальної життєдіяльності, викликає в особи потребу в соціальній допомозі і посиленому соціальному захисті, а також виконання з боку держави відповідних заходів для забезпечення її законодавчо визначених прав. В законі України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» за 2016 рік віднаходимо таке визначення «інвалід – особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист [4].

Також окремою категорією виділена дитина-інвалід – особа віком до 18 років (повноліття) зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист [4].

Законом України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» затверджено, що діяльність держави щодо інвалідів виявляється у створенні правових, економічних, політичних, соціальних, психологічних та інших умов для забезпечення їхніх прав і можливостей нарівні з іншими громадянами для участі в суспільному житті та полягає у [3]:

- виявленні, усуненні перепон і бар'єрів, що перешкоджають забезпеченню прав і задоволенню потреб, у тому числі стосовно доступу до об'єктів громадського та цивільного призначення, благоустрою, транспортної інфраструктури, дорожнього сервісу, транспорту, інформації та зв'язку, а також з урахуванням індивідуальних можливостей, здібностей та інтересів - до освіти, праці, культури, фізичної культури і спорту;

- охороні здоров'я;
- соціальному захисті;
- забезпеченні виконання індивідуальної програми реабілітації інвалідів;
- наданні пристосованого житла;
- сприянні громадській діяльності.

Соціальний захист інвалідів є складовою діяльності держави щодо забезпечення прав і можливостей інвалідів нарівні з іншими громадянами та полягає у наданні пенсії, державної допомоги, компенсаційних та інших виплат, пільг, соціальних послуг, здійсненні реабілітаційних заходів, встановленні опіки (піклування) або забезпеченні стороннього догляду.

На думку І.М. Богданової [1], інвалідність – це обмеження в можливостях, зумовлених фізичними, психічними, сенсорними, соціальними, культурними, законодавчими та іншими бар'єрами, які не дають змогу людині бути інтегрованою у суспільство і брати участь у житті сім'ї і держави на тих умовах, які є у інших членів суспільства.

Існує багато класифікацій відхилень у розвитку та здоров'ї дітей. Однією з найпоширеніших є британська тризіркова шкала обмежених можливостей [1]:

- недуга — втрата чи аномалія психічних або фізіологічних функцій, елементів анатомічної структури, що утруднює певну діяльність;
- обмежена можливість — втрата здатності (унаслідок наявності дефекту) виконувати певну діяльність у межах того, що вважається нормою для людини;
- недієздатність — наслідок дефекту або обмежена можливість конкретної людини, що перешкоджає чи обмежує виконання нею певної нормативної ролі, виходячи з вікових, статевих або соціальних факторів.

Є.І. Холостова та Н.Ф. Дементьєва вважають [6], що інвалідність – це специфічна ситуація розвитку й стану особистості, що супроводжується обмеженнями життєдіяльності в найрізноманітніших її сферах. Є.І. Холостовою та Н.Ф. Дементьєвою [6] були виділені бар'єри, які ставить перед людиною інвалідність. Фізичне обмеження, або ізоляції інваліда, - це обумовлено або фізичними, сенсорними, або інтелектуально-психічними недоліками, які заважають йому самостійно пересуватися й (або) орієнтуватися в просторі. З іншого боку, фактори зовнішнього середовища можуть збільшити або, навпаки, компенсувати вплив цих індивідних недоліків. У цьому аспекті прийнято говорити не тільки про безбар'єрне середовище для інваліда, але також про дружнє або недружнє середовище. Це обмеження спричиняє багато наслідків, що ускладнюють положення інваліда, і вимагає вживання спеціальних заходів, що усувають просторову, транспортну, побутову ізоляцію інваліда, емоційну депривацію й забезпечують можливість трудової адаптації.

На думку Г.М. Коджаспірова, використовує інше поняття – «діти з обмеженими можливостями (особливостями розвитку)» – це діти, які мають значні відхилення від нормального психічного і фізичного розвитку, викликані серйозними вродженими чи набутими дефектами і в силу цього потребують спеціальних умов навчання і виховання [4].

Так, А.Р.Маллер пропонує розглядати такі категорії осіб з обмеженими можливостями як: глухі; слабочуючі; пізнооглухлі; незрячі; слабозорі; особи з порушеннями функцій опорно-рухового апарату; особи з порушеннями емоційно-вольової сфери; особи з порушенням інтелекту; діти із затримкою психічного розвитку; особи з важкими порушеннями мови; особи зі складними вадами розвитку.

Інші дослідники проблем дітей з обмеженими можливостями В.М.Синьов та Г.М. Коберник вважають, що таких дітей слід називати «аномальними» (від грец. *anomalos* – неправильний) – це діти, у яких порушено нормальний перебіг загального розвитку, що спричинено наявністю фізичного або психічного дефекту [5, с. 6]. В.М. Синьов та Г.М. Коберник [5, с. 7] виділяють такі основні групи аномальних дітей: з вираженими та сталими порушеннями слухової функції (глухі, слабочуючі, пізнооглухлі); з глибокими порушеннями зору (сліпі, слабозорі); зі стійкими порушеннями інтелектуального розвитку на основі органічного ураження центральної нервової системи (розумово відсталі); з важкими мовними вадами (діти-логопати); з комплексними порушеннями ряду функцій (сліпоглухі; діти, в яких тяжкі порушення слуху або зору поєднуються з розумовою відсталістю).

Осмислення літературних джерел дозволяє зробити висновок про те, що до сьогодні в Україні немає єдиного терміну стосовно осіб, котрі мають фізичні та психічні відхилення у здоров'ї. Слід також зазначити, що спільне для всіх визначень є те, що науковці пов'язують це з нормою фізичного чи психічного здоров'я дитини, яка може мати різний характер розвитку – порушений, спотворений, затриманий дисгармонійний тощо. Внаслідок чого людина не здатна до самообслуговування, пересування, орієнтації, контролю своєї поведінки, спілкування, навчання, виконання трудової діяльності тощо нарівні з іншими громадянами.

Література

1. Богданова І.М. Соціальна педагогіка: [навч. посіб] / І.М.Богданова. – К.: Знання, 2008. – 343 с.

2. Бочелюк В.Й. Психологія людини з обмеженими можливостями. [навч. посіб.] / В.Й.Бочелюк, А.В. Турубарова. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 264 с.
3. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» від 21.03.91. – ВВР, 1991. – № 21.
4. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» із змінами від 10.11.2015 [електронний ресурс] // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2961-15>
5. Коджаспірова Г.М. Педагогіка: [підручник для академічного бакалаврату] / Г.М. Коджаспірова. – 4-е вид., доп. – М.: Видавництво Юрайт, 2015. – 719 с.
6. Синьов В.М. Основи дефектології: навч. посіб. / В.М. Синьов, Г.М. Коберник. – К.: Вища шк., 1994. – 143 с.
7. Холостова Е.И. Социальная реабилитация: учеб. пособ. / Е.И.Холостова, Н.Ф. Деметьева. – М.: Издат.-торг. корпорация «Дашков и К⁰», 2002. – 340 с.

СИНДРОМ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ: СУТНІСТЬ ТА ЧИННИКИ ВИНИКНЕННЯ

Кононович Ірина Олександрівна

Чернігівський національний педагогічний
університет імені Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів

Науковий керівник – канд. пед. наук, проф.

Завацька Людмила Миколаївна

Постановка проблеми. Процеси соціально-економічних трансформацій, що відбуваються в нашій країні, сприяють змінам, які відображаються в усіх сферах життя і загострюють проблеми різних верств населення, що робить актуальною професійну діяльність працівників соціальної сфери. До цих професій належать соціальні працівники, лікарі, адвокати, вчителі, політики, менеджери. Специфіка їх роботи полягає у тому, що діяльність належить до світу професій «людина-людина». Спілкуючись з різними людьми і виконуючи свої професійні обов'язки, фахівці ризикують потрапити в проблемні ситуації з підвищеною емоційною забарвленістю, які поступово виснажують їх. Виходячи з цього, працівники соціальної сфери особливо схильні до професійного вигорання.

Окреслене дає змогу констатувати, що проблема професійного вигорання та його профілактики є актуальною. Адаже професійне виснаження негативно впливає не лише на результативність та якість роботи фахівця, а й на інші сторони його життя.

Аналіз наукової літератури засвідчив, що дослідники виявляють значний інтерес до проблеми синдрому професійного вигорання та його профілактики. Так, теоретичні засади проблеми професійного вигорання стали предметом наукових пошуків В. Бойка, С. Джексона, К. Маслач, О. Мірошніченко, Г. Фрейденбергера. Особливості запобігання професійному вигоранню представлені у працях Т. Зайчикової, Л. Карамушки, Л. Мардахаєва, М. Фірсова. Разом з тим, актуальність проблеми спонукає до подальшого її вивчення, зокрема у контексті професійної діяльності працівників соціальної сфери.

Мета статті – виявити сутність синдрому професійного вигорання та з'ясувати чинники, що спричиняють його виникнення у працівників соціальної сфери.

Результати теоретичного дослідження. Як стверджує О. Полякова [4, с.18], термін «burnout» – синдром вигорання, у науковий обіг ввів американський психіатр Г. Фрейденбергер у 1974 р. для характеристики психологічного стану здорових людей, які знаходяться в інтенсивному і тісному спілкуванні з клієнтами, пацієнтами в емоційно насиченій атмосфері при наданні професійної допомоги.

Професор психології Каліфорнійського університету К. Маслач у 1976 р. деталізувала це поняття, окресливши його як синдром фізичного й емоційного виснаження, що складається з розвитку негативної самооцінки, негативного ставлення до роботи і втрати розуміння та співчуття до клієнтів чи пацієнтів. Водночас К. Маслач

наголошує, що «професійне вигорання – це не втрата творчого потенціалу, не реакція на нудьгу, а, скоріше за все, емоційне виснаження, що виникає на фоні стресу, викликаного міжособистісним спілкуванням» [6, с.44].

Згідно з визначенням, запропонованим Всесвітньою організацією охорони здоров'я у 2001 р., «синдром вигорання» (burnout syndrome) – це фізичне, емоційне або мотиваційне виснаження, що характеризується порушенням продуктивності в роботі і втому, безсонням, підвищеною схильністю до соматичних захворювань, а також вживанням алкоголю або інших психоактивних речовин з метою отримання тимчасового полегшення, що має тенденцію до розвитку фізіологічної залежності і (у багатьох випадках) суїцидальної поведінки [5].

Наразі синдром вигорання розглядається як довготривала стресова реакція, яка виникає як наслідок дії на людину хронічних професійних стресів середньої інтенсивності. У зв'язку з цим О. Мірошниченко розглядає синдром вигорання як «професійне вигорання», що провокує деформацію особистості професіонала [1, с.5]. Небезпека професійного вигорання полягає у тому, що фахівці соціальної сфери, перебуваючи у цьому стані, втрачають можливість бути активними суб'єктами професійної діяльності та виконувати її на належному рівні.

Синдром професійного вигорання розвивається поступово. На думку К. Маслач, він у своєму розвитку проходить кілька стадій [6].

Так, на *першій стадії* зникають позитивні емоції, з'являється деяка відстороненість у стосунках з членами сім'ї; виникає стан тривожності, незадоволеності.

На *другій стадії* виникають непорозуміння з клієнтами, професіонал у колі своїх колег починає зі зневагою говорити про декого з них; поступово починає проявлятися неприязнь у присутності клієнтів – спочатку це ледве стримувана антипатія, а пізніше і спалахи роздратування.

На *третьій стадії* фахівець стає байдужим до своєї професійної діяльності і навіть до власного життя.

Для ефективного профілактики синдрому професійного вигорання необхідно мати уявлення про чинники, що впливають на працівників соціальної сфери і можуть призвести до професійного вигорання.

Виділяють три групи чинників, які відіграють важливу роль у виникненні синдрому професійного вигорання – особистісні, рольові та організаційні. До *особистісних чинників* професійного вигорання належать: схильність до інтроверсії – низька соціальна активність і адаптованість, направленість інтересів на внутрішній світ; низька або надмірно висока емпатія – здатність сприймати емоційний стан інших людей, розуміти світ їх душевних переживань, співчувати; жорсткість та авторитарність по відношенню до інших; низький рівень самооцінки та самоповаги [2, с.550]. Так, Г. Фрейденбергер описує тих, що «згорають», як співчутливих, гуманних, ідеалістів і одночасно як нестійких, інтровертованих, одержимих нав'язливими ідеями. Е. Махер доповнює цей перелік «авторитаризмом» (авторитарним стилем керівництва) і низьким рівнем емпатії [4].

До *рольових чинників* професійного вигорання відносять рольовий конфлікт; рольову невизначеність; незадоволеність професійним та особистісним зростанням; низький соціальний статус; неприйнятність референтною групою [2, с.551]. Дослідникам встановлено зв'язок між рольовою конфліктністю, рольовою невизначеністю і професійним вигоранням. Робота в ситуації розподіленої відповідальності обмежує розвиток синдрому емоційного вигорання, а при нечіткій чи нерівномірно розподіленій відповідальності за свої професійні дії цей фактор різко зростає навіть при суттєво низькому трудовому навантаженні. Спричиняють розвиток емоційного вигорання ті професійні ситуації, у яких спільні зусилля не узгоджені, немає інтеграції дій, наявна конкуренція, у той час як успішний результат залежить від узгодженості дій [2].

Як зазначає О. Папанова, до *організаційних чинників*, що спричиняють виникнення синдрому професійного вигорання Е. Аронсон, К. Маслач відносять перенавантаження,

дефіцит часу для виконання роботи, відсутність або недостатність соціальної підтримки з боку колег та керівництва, неможливість впливу на прийняття важливих рішень, двозначні вимоги до роботи, одноманітну монотонну та безперспективну діяльність, нераціональну організацію праці та робочого місця, відсутність вихідних, відпусток та інтересів поза роботою [3, с.46].

О. Мірошниченко виокремлює такі чинники професійного вигорання: вік, стать, професійний стаж, сімейний статус, а також наявність та кількість дітей в сім'ї, соціальне становище та ставлення працівника до виконання своїх обов'язків. Дослідник стверджує, що менше піддаються професійному вигоранню фахівці, які мають сім'ю, достатній стаж роботи, а також ті, хто працює з більш-менш постійними клієнтами (працівники інтернатних установ, геріатричних будинків). До професійного вигорання більше схильні працівники, професійна діяльність яких проходить в умовах гострої нестабільності і хронічного страху втрати робочого місця. До цієї групи, перш за все, належать люди старші 45 років, для яких можливість знаходження нового робочого місця у разі незадовільних умов праці різко знижується, а також жінки, що переживають внутрішню суперечність між роботою і сім'єю, а також тиск у зв'язку з необхідністю постійно доводити свої професійні можливості в умовах жорсткої конкуренції. Окрім того, у цій групі знаходяться працівники, що займають на ринку праці позицію зовнішніх консультантів, вимушених самостійно шукати собі роботу [1].

Беручи до уваги означені чинники, слід наголосити, що фахівці соціальної сфери щодня стикаються з ситуаціями, які потребують особистісної самовіддачі, психоемоційного напруження, тісного психологічного контакту з клієнтом, а тому виникнення і розгортання у них синдрому професійного вигорання є неминучим. Детальний розгляд чинників у кожному конкретному випадку може допомогти окреслити шляхи запобігання професійному вигоранню працівників соціальної сфери.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, синдром професійного вигорання має негативні наслідки для всіх сфер життя працівника соціальної сфери і робить неможливим виконання професійних обов'язків. Тому важливо здійснювати комплексну профілактику професійного вигорання, для того, щоб діяльність фахівця була продуктивною, а виконання професійних обов'язків приносило задоволення.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у підборі діагностичного інструментарію та проведенні емпіричного дослідження щодо з'ясування рівня професійного вигорання працівників соціальної сфери.

Література

1. Мірошниченко О.А. Профілактика синдрому «професійного вигорання» у працюючих в екстремальних умовах: [навч.-метод. посіб.] / О. А. Мірошниченко. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 156 с.
2. Никифоров Г. С. Психология здоровья: [учебник для вузов] / Г.С. Никифоров. – СПб.: Питер, 2006. – 607 с.
3. Папанова О. А. Психолого-педагогические условия профилактики синдрома эмоционального выгорания у студентов, будущих социальных работников: дисс. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Ольга Анатольевна Папанова. – Курск, 2008. – 175 с.
4. Полякова О. Б. Психогигиена и профилактика профессиональных деформаций личности / О. Б. Полякова. – М.: НОУ ВПО Московский психолого-социальный институт, 2008. – 304 с.
5. Помиткіна Л. В. Проблема емоційного вигорання студентів / Л. В. Помиткіна, Т.О. Ковалькова // Соціальна психологія. – 2008. – №6. – С. 94-102.
6. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій: ґендерні аспекти / [за наук. ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки, Т. В. Зайчикової]. – К. : Міленіум, 2006. – 368 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТИХІЙНОЇ ТА СПРЯМОВАНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Кравченко Людмила Іванівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Пихтіна Ніна Порфирівна

Актуальність. Сьогодні в педагогічних дослідженнях особливе місце посідає питання стихійної та спрямованої соціалізації дітей дошкільного віку. Це пояснюється динамічністю сучасної соціокультурної ситуації та усвідомленням науковцями необхідності формування адаптивних механізмів і мобільності молодого покоління в умовах постійних змін середовища.

Виклад основного матеріалу. Соціалізація – це процес, що здійснюється як завдяки стихійним впливам оточення, так і внаслідок цілеспрямованого суспільного впливу (сім'я, дошкільний заклад, школа, позашкільні центри та інші соціальні інституції), який має виховну спрямованість [4, с. 76].

Стихійна форма соціалізації – «автоматичне» виховання певних соціальних навичок у зв'язку з постійним перебуванням індивіда в безпосередньому соціальному оточенні [3, с. 201]. Внаслідок несприятливої стихійної соціалізації у дітей дошкільного віку можуть формуватись негативні прояви у поведінці. Негативні прояви у поведінці дітей – це прояви, що виникають під впливом розвитку соціальних, психолого-педагогічних, медико-біологічних факторів, внаслідок чого відбувається порушення ставлення до існуючих норм поведінки [5, с. 10].

Середовище є фактором соціалізації особистості, воно має стихійний характер, що не завжди піддається педагогічному керівництву і спричиняє низку труднощів на шляху становлення особистості. Внаслідок негативних впливів соціального середовища спотворюється поведінка дитини, і це сприяє ранній втраті потреби у спілкуванні з батьками. В результаті дії цього фактора, дитина стає егоїстичною, замкнутою, конфліктною, впертою, у неї формується не адекватна самооцінка, озлоблена, невпевнена у своїх силах, недисциплінована.

В руслі стихійної соціалізації, дієвим фактором у формуванні негативної поведінки є неблагополучна сім'я, оскільки саме там дитина може засвоїти неправильні норми поведінки у суспільстві. Неблагополучна сім'я визначається як сім'я, яка через об'єктивні або суб'єктивні причини втратила свої виховні можливості, внаслідок чого в ній виникають несприятливі умови для виховання дитини [5, с. 20]. В межах стихійної соціалізації чинниками негативної поведінки у дітей, можуть бути: незадоволення потреб в увазі, неправильне виховання дітей, несприятлива адаптація до ДНЗ та школи.

Незадоволена потреба в увазі, безумовній любові й особистісній значущості зумовлює необхідність привернення уваги дорослого демонструючи негативну поведінку. Неправильне виховання в сім'ї призводить до невміння гратися з однолітками, спілкуватися з ними, неправильне ставлення до старших і до самого себе. Тики, часте кліпання повіками або посмикування м'язів обличчя, погане спілкування з однолітками, агресивність, неслухняність, нечесність є наслідком несприятливої адаптації дошкільника до навчального закладу.

Негативна поведінка може виникати під несприятливим впливом однолітків та різноманітною спільнотою людей. Негативний вплив однолітків стимулює агресивність, надмірну гнучкість, підкорення більшості. Під несприятливим впливом різноманітної спільноти людей виникають такі форми негативної поведінки: неслухняність, гіперактивність, сором'язливість, істерики, егоїзм, замкненість, впертість, озлобленість, агресивність, конфліктність.

В науковій літературі важливе місце має спрямована форма соціалізації, що має на меті попередити негативну поведінку старших дошкільників. За визначенням Г.

Андреевої *спрямована форма соціалізації* – це спеціально розроблена суспільством або його певними інституціями та організаціями система засобів впливу на розвиток особистості з метою сформувати її відповідно з домінуючими в даному суспільстві цінностями, ідеалами, інтересами і цілями [1, с. 76]. Способами спрямованої соціалізації виступають: виховання, навчання, освіта з відповідним набором ланок (дошкільна ланка системи освіти).

Виховання – це система виховних заходів, спрямованих на формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості.

Окрім виховання в рамках спрямованої соціалізації Н. Бордовська виділила й навчання. Навчання – спільна діяльність педагога і дитини, зорієнтована на засвоєння знань, умінь і навичок, способів пізнавальної діяльності [2, с. 55].

Дошкільна освіта – це рівень освіти, який дитина здобуває у дитячому дошкільному закладі, сім'ї або за допомогою фізичної особи в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння Базового компонента дошкільної освіти.

Завданням спрямованої соціалізації вважається формування соціально активної особистості, здатної до творчої діяльності, здатної до самореалізації, що встановлює стійку гармонійну систему відносин з іншими людьми, суспільством. В результаті спрямованої соціалізації формується модель особистості, з відповідним набором знань, умінь, навичок, індивідуально-психологічних характеристик.

За Л. Божович дитина соціалізується і набуває власний соціальний досвід наступними шляхами: в процесі різноманітної діяльності, освоюючи великий фонд соціальної інформації, умінь і навичок; в процесі спілкування з людьми різного віку, в рамках різних соціальних груп, розширюючи систему соціальних зв'язків і стосунків, засвоюючи соціальні символи, установки, цінності; в процесі виконання різних соціальних ролей, засвоюючи моделі поведінки.

Висновки. Отже, в межах стихійної соціалізації, дієвими є неблагополучна сім'я, де дитина засвоює неправильні норми поведінки у суспільстві, група дітей дошкільного віку, різноманітна спільнота людей. Важливими способами спрямованої соціалізації старших дошкільників є виховання, навчання, дошкільна освіта.

Література

1. Андреева Г.М. Психология социального познания / Г.М. Андреева. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Аспект Пресс, 2005. – 303 с.
2. Запорожец А.В. Вопросы психологии и обучения детей раннего и дошкольного возраста / А.В. Запорожец // Сов. педагогика. – 1968. – №7. – С. 55-57.
3. Котова И.Б. Социализация и воспитание / И.Б. Котова, Е.Н. Шиянов. – Ростов-н/Д, 1997. – 407 с.
4. Мудрик А.В. Социальная педагогика: учеб. для студ. пед. вузов / А.В. Мудрик; под ред. В.А. Сластенина. – 2-е изд. – М.: «Академия», 2000. – 192 с.
1. Пихтіна Н.П. Профілактика негативних проявів у поведінці дітей: навч. посіб. / Н. П. Пихтіна. – Ніжин : НДУ ім. Гоголя, 2014. – 376 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ З НЕГАТИВНИМИ ПРОЯВАМИ У ПОВЕДІНЦІ

Кривченко Тетяна Володимирівна

Ніжинський державний університет ім. Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц.

Пихтіна Ніна Порфиріївна

Актуальність. На сьогоднішній день різко зростає необхідність наукового забезпечення процесу становлення особистості, передусім на початковому етапі її формування – у дошкільному віці. Особливо значимим у цьому розумінні є старший дошкільний вік.

Перехід від дошкільного дитинства до шкільного навчання характеризується значною зміною місця дитини в системі доступних їй відносин і образу її життя та зміни головного виду діяльності. Тому зміна відповідної соціально-психологічної позиції у школі може викликати у дитини виникнення відхилень у поведінці, які до того ж підкріплюються екологічними, техногенними, соціальними, економічними, інформаційними, моральними, побутовими негараздами в державі. А оскільки суспільна напруга зростає разом зі збільшенням кількості дезадаптованих дітей, то постає проблема дослідження природи негативних проявів без аналізу яких неможливо здійснити самодостатній індивідуальний підхід до навчання та виховання дітей з ускладненнями у поведінці, оскільки один і той же прояв має різне походження.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що виховна діяльність спрямована на сприяння індивідуальному становленню особистості, формування її рис і якостей. Та виховання старших дошкільників з негативними проявами буде неефективне без знань не лише про психолого-педагогічні особливості розвитку на даному віковому етапі, а й розумінням сутності негативних проявів, їхніх причин та профілактики.

За визначенням Т. Федорченко, діти з негативними проявами у поведінці – це такі, у яких під впливом несприятливих для їхнього розвитку соціальних і психолого-педагогічних чинників порушується ставлення до норм поведінки [3, с.34].

До найбільш поширених негативних проявів у поведінці дошкільників науковці і практики відносять істерики, агресивність, сором'язливість, замкнутість, нечесність, страхи, гіперактивність та ін.

Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що проблемою виховання дітей, які мають негативні прояви у поведінці займалися П. Блонський, Б. Ельконін (досліджували вікові та психологічні особливості поведінки дітей), В. Оржеховська, Н. Пихтіна (вивчали профілактику негативних проявів), Т. Федорченко (аналізувала причини і фактори негативних проявів) та багато ін.

На думку багатьох науковців, діти з негативними проявами у поведінці, як правило, неслухняні, неврівноважені, часто нечутливі як до заохочень, так і до покарань. Їх відрізняють нестійкий настрій і неадекватна поведінка. З іншими дітьми вони деспотичні і владні. Багато з них уже в ранньому дитинстві виявляють холодну жорстокість та повну байдужість до потреб і страждань інших [3, с.10].

Вивчаючи проблему виховання старших дошкільників з негативними проявами у поведінці варто з'ясувати позиції авторів на проблему профілактики. Профілактикою, у цьому випадку є процес виховання й перевиховання дітей з відхиленнями у поведінці.

Н. Пихтіна визначає поняття профілактика як використання сукупності заходів з метою попередження виникнення і розвитку відхилень. Педагогічна профілактика визначається науковцями, як процес формування конкретного морального почуття відповідальності шляхом комплексного цілеспрямованого впливу на свідомість, почуття, волю дітей з метою вироблення їх імунітету до негативних проявів оточуючого середовища [2, с.7].

Первинна профілактика спрямовується на збереження і розвиток умов, а також на попередження несприятливого впливу середовища на дитину.

Вторинна – розглядається як система заходів з виявлення та усунення конкретних недоліків сімейного, дошкільного виховання та інших чинників, що негативно впливають на розвиток дитини.

Третинна профілактика – це сукупність заходів спрямованих на попередження переходу відхилень у поведінці в більш важку стадію [2, с.7]

Для здійснення заходів ранньої профілактики вдалою є класифікація порушень поведінки дошкільників на основі домінуючих чинників, що її зумовлюють, яку пропонує Н. Пихтіна: 1) негативні прояви зумовлені дефіцитом уваги з боку інших; 2) негативні прояви пов'язані з віковими кризами розвитку; 3) негативні прояви, що зумовлені неправильним вихованням в сім'ї; 4) негативні прояви, пов'язані з несприятливою адаптацією до ДНЗ [3, с.17].

Здійснвши аналіз психолого-педагогічної літератури, ми визначили педагогічні умови виховання старших дошкільників з негативними проявами у поведінці, а саме: врахування вихователями вимог БҚДО та чинних програм розвитку дитини при корекції негативних проявів у поведінці; вмiле використання спеціальних та загальних методів корекції поведінкових порушень; психологічний супровід дошкільників (напрямки роботи: формування адекватної самооцінки, робота з подолання кризи 7-ми років, робота з підготовки дитини до школи).

Висновки. Отже, виховання старших дошкільників з негативними проявами у поведінці є актуальною проблемою, адже зазначена вікова категорія є психічно вразливою за рахунок зміни соціальної ситуації розвитку, провідної діяльності та переходу в нове (шкільне) соціальне середовище. Результативність профілактики негативних проявів у дітей пов'язана з дотриманням відповідні педагогічні умови.

Література

1. Власова Т.А. О детях с отклонениями в развитии / Т.А. Власова, Н. С. Певзнер. – М.: Просвещение, 1973. – 175 с.
2. Оржеховська В.М. Превентивна педагогіка: навч. посіб. / В.М. Оржеховська, О.І. Пилипенко. – Черкаси, 2007. – 284 с.
3. Пихтіна Н.П. Профілактика негативних проявів у поведінці дітей: навч. посіб. / Н.П. Пихтіна. – Ніжин : Вид-во НДПУ ім. Миколи Гоголя, 2012. – 376 с.

МЕДИКО-СОЦІАЛЬНІ АСПЕКТИ АЛКОГОЛІЗМУ

Кулакова Джесіка Олексіївна

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка,
м. Суми

Науковий керівник – канд. пед. наук,
Гончаренко Олена Володимирівна

Виключно несприятлива ситуація щодо зловживання алкоголем склалася в сучасному суспільстві. Надмірне вживання алкогольних напоїв представляє значну проблему для здоров'я населення, соціального благополуччя, безпеки. Будучи однією з найбільш актуальних проблем у світі, алкоголізм займає третє місце після серцево-судинних і онкологічних захворювань за частотою смертності [2].

Масштабного поширення алкоголізму сприяє індивідуальний спосіб життя людини – пияцтво. Досягаючи під дією алкоголю певних психологічних і фізіологічних станів, людина переступає межу соціальних норм поведінки, здійснюючи часто при цьому неусвідомлені вчинки, проявляючи агресію до оточуючих або небезпечно некеровану свідомістю поведінку на виробництві, транспорті, в побуті тощо. Тому сучасне суспільство розглядає алкоголізм не тільки як суто медичну, а й як соціальну проблему, яка може стати причиною великих неприємностей або нещастя: травм в результаті насильства і дорожньо-транспортних аварій, автокатастроф, позбавлення працездатності, розпаду сім'ї, втрати духовних потреб і вольових рис людиною. Ці та інші показники дозволяють говорити про алкоголізм як про соціальне зло.

Метою даної статті є висвітлення медико-соціальних аспектів алкогольної залежності.

Під алкоголізмом слід розуміти хронічне психічне захворювання, що характеризується певною залежністю та викликане систематичним вживанням алкогольних напоїв, що призводить до психічних, фізичних та фізіологічних розладів. Алкоголізм є психічним захворюванням, викликаним тривалим отруєнням організму алкоголем, що характеризується залежністю від споживання алкоголю, втратою самоконтролю, змінами психологічного стану особистості [2, с.143].

Журнал Американської медичної асоціації (Journal of the American Medical Association) визначає алкоголізм як «первинне, хронічне захворювання, що характеризується порушенням контролю над прийомом спиртного, пристрастю до

алкоголю, споживанням алкоголю, незважаючи на негативні наслідки, і спотворенням мислення» [3].

За даними статистики Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) у світі налічується близько 140 мільйонів людей, які страждають на хронічний алкоголізм, при цьому більше половини хворих відмовляються від допомоги кваліфікованого медичного персоналу. ВООЗ зазначає, що соціальний вплив алкоголю на людей і суспільство здійснюється численними шляхами та визначається обсягом вживаного алкоголю, моделлю його вживання і в рідкісних випадках його якістю. Попри такі дані, шкідливе вживання алкоголю може заподіювати шкоду й іншим людям, зокрема, членам сім'ї, друзям, колегам і незнайомим людям. Крім того, вживання алкогольних речовин призводить до значного тягаря для держави, охорони здоров'я і економіки в масштабах всього суспільства [3].

Алкоголізм – один з факторів ризику розвитку різних захворювань. Розглядаючи алкоголізм як медико-соціальну проблему, фахівці відзначають про її вплив на показники стану здоров'я, захворюваності та смертності. За словами І. Маруненко, О. Тимчик та ін., при алкогольній залежності спостерігаються специфічні зміни поведінки особистості, виникають соматичні, нервово-психічні захворювання, відбуваються соціальні конфлікти. При цьому захворюванні виникають патологічні зміни усіх внутрішніх органів і систем організму, зокрема вражаються центральна нервова система, печінка, нирки, серцево-судинна системи. Алкоголь як наркотична отрута вражає клітини головного мозку, знижує швидкість реакції, паралізує центри уваги та самоконтролю. Загальна опірність організму хворого на алкоголізм швидко знижується. Рівень загальної захворюваності серед осіб, що вживають алкогольні напої в 1,5 рази є вищим за рахунок захворювань кровообігу, органів травлення та травм. В Україні рівень алкогольних психозів складає близько 10,5 випадків на 100 тис. населення.

Рівень смертності серед осіб, які систематично вживають алкогольні напої є в 3 рази вищим, ніж серед непитущих. Надмірне вживання алкоголю скорочує середню тривалість життя на 20 років. Рівень алкоголю в крові залежить від кількості випитого, здатності печінки окислювати алкоголь, маси людини, харчування. Загальна опірність організму хворого на алкоголізм швидко знижується [2, с.143-144].

Вживання алкоголю під час вагітності призводить до виникнення фізичних вад розвитку та розумової затримки. Кожного року понад 50 тисяч немовлят народжується з різними проявами уражень, що пов'язані з вживанням алкоголю. За даними Інституту медицини кожного року у світі народжується від 5 до 40 тисяч дітей з алкогольним синдромом плоду (поєднання фізичних та розумових вад розвитку). Дія алкогольного синдрому плоду триває протягом всього життя.

Серед чинників, що впливають на виникнення алкоголізму в окремої особи науковці виділяють: біологічні – до 30% випадків алкоголізму є генетично-детермінованими (схильність до алкоголізму передається по чоловічій лінії, але якщо мати страждала на алкоголізм, то в дитини формуватиметься залежність «з першої спроби»); психологічні – має значення тип нервової системи особистості, схильність до психопатій, психозів тощо; соціальні – найбільш впливові, хоча вирішальним моментом є комплексна дія чинників на особистість. Щодо соціальних чинників виникнення алкоголізму, варто відзначити, що розвитку даного захворювання сприяють вік та стать, а також пов'язані з ним певні психічні установки та вплив мікросередовища. Як свідчать результати опитувань, 95% усіх алкоголіків вперше долучається до спиртних напоїв переважно у віці до 15–16 років, майже в 60% випадків першу чарку підліткам наливають батьки. В 16-25 років підтримують вживання алкоголю звичаї, вплив оточуючого середовища, незадовільна організація відпочинку. У віці старше 26 років остаточно закріплюється звичка вживання алкоголю, що призводить до фізичної залежності на фоні конфліктів у родині, на роботі, в суспільстві. У жінок показник успадкування щодо вживання алкоголю у одружених є нижчим, ніж у неодружених. Релігійне виховання також знижує ризик захворювання [2, с.145].

Оскільки алкоголізм і пияцтво мають згубний вплив на людину, протягом багатьох століть здійснюється пошук найбільш дієвих превентивних засобів і способів порятунку жертв, які мають пристрасть до спиртних напоїв, заходів з усунення численних шкідливих наслідків пияцтва і алкоголізму. Боротьба з алкоголізмом – найбільша медико-соціальна проблема будь-якої держави.

Алкогольну політику на міжнародному рівні здійснює ВООЗ. На Всесвітній асамблеї охорони здоров'я в Женеві була прийнята «Глобальна стратегія по зниженню зловживання алкоголем». Серед заходів, рекомендованих у доповіді, – обмеження реклами спиртних напоїв, обмеження числа точок продажу алкогольної продукції і скорочення часу продажу, підвищення роздрібних цін на спиртні напої за рахунок податків, інформування про шкоду алкогольних напоїв.

Важливим фактором у боротьбі з цим явищем є поінформованість людей про згубний вплив алкоголю на життєдіяльність людини. В даний час публікується велика кількість статей в газетах і журналах, цій проблемі присвячуються безліч фільмів і телевізійних програм. У загальноосвітніх закладах активно пропагується тверезість, дітей закликають займатися спортом, а для реалізації здорового способу життя ведеться будівництво спортивних залів і майданчиків, обладнаних необхідним спортивним інвентарем. Рух за здоровий спосіб життя і зусилля, спрямовані на зниження ризику хронічних захворювань, сприяють формуванню більш конструктивного ставлення суспільства до споживання алкоголю [1].

Таким чином, рішенням даної проблеми мають займатися не лише медичні та соціальні працівники, а й суспільство в цілому та різноманітні суспільні інститути зокрема. Будь-яку хворобу легше попередити, аніж лікувати, саме тому потрібно викорінювати причини даної хвороби.

Література

1. Котенко Т.Ю. Алкоголізм як соціальна проблема [електронний ресурс] / Т. Ю. Котенко. – Режим доступу : <http://www.sworld.com.ua/konfer36/461.pdf>
2. Тимчик О.В. Медико-соціальні основи здоров'я: навч. посіб. / О.В. Тимчик, І.М. Маруненко. – К. : КУ ім. Бориса Грінченка, 2013. – 317 с.
3. GreenFacts: Scientific Facts on Alcohol (дослідження ВООЗ) [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.greenfacts.org/en/alcohol/>

ПРИЧИНИ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Лехатков Володимир Юрійович

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Новгородський Руслан Григорович

Незважаючи на те, що темі девіантної поведінки присвячено чималу кількість робіт науковців, єдиного загально прийнятого визначення терміну «девіантна поведінка» немає. Це пов'язано з тим, що на думку одних вчених, говорячи про девіантну поведінку, мова має йти про всі відхилення від схвалюваних суспільством соціальних норм, на думку других наголос варто ставити лише на різних видах соціальної патології, а треті вважають, що девіантною поведінкою є порушення правових норм. Такі розбіжності у поглядах пояснюються сферою наукової діяльності тих чи інших дослідників, адже термін «девіантна поведінка» зустрічається не лише у педагогічній, але ще й у медичній, психологічній та юридичній науках. У медичній літературі *девіантна поведінка* трактується як відхилення від загальноприйнятих в даному суспільстві міжособистісних відносин: дій, вчинків, висловлювань, які здійснюються як у стані психічного здоров'я, так і в різних формах нервово-психічної патології. В психологічній літературі девіантною поведінкою називають поведінку, яка відхиляється від соціально-психологічних та моральних норм, або виявляється в їх порушенні та нанесенні шкоди суспільному добробуту, оточенню або власне собі [5, с. 9].

За визначенням М.А. Галагузової, *девіантна поведінка* – це один із видів поведінки, що відхиляється, пов'язаний з порушенням відповідних віку соціальних норм та правил поведінки, характерних для мікросоціальних відносин (сімейних, дитсадкових, шкільних) і малих статевовікових соціальних груп. Тобто цей тип поведінки можна назвати антидисциплінарним. Типовими проявами девіантної поведінки є ситуаційно обумовлені дитячі і підліткові поведінкові реакції, такі як: демонстрація, агресія, самовільне і систематичне відсторонення від навчання чи трудової діяльності; систематичне залишення дому і бродяжництво, п'янство і алкоголізм дітей та підлітків; рання наркотизація та пов'язані з нею асоціальні дії; антисуспільні дії сексуального характеру; спроби суїциду [6, с. 216].

Спробу дати більш чітке тлумачення поняттю відхилення в поведінці з позиції психолого-педагогічних знань здійснила Р. Раєвська, називаючи її девіантною – такою, що не відповідає моральним нормам. Вона вважає, що девіантна поведінка відрізняється від кримінальної тим, що не передбачає порушення норм права, а від аномальної тим, що вона властива психічно здоровим дітям. Найбільш типовими проявами такої поведінки є: відсутність позитивних інтересів, негативізм, недисциплінованість, конфліктність, агресивність і т.д.

О. Печинюк розглядає девіантну поведінку як таку, яка суперечить загальноприйнятим нормам і у своїх крайніх формах прояву має характер правопорушень, які не підлягають кримінальному покаранню. До певних стереотипів девіантної поведінки він відносить такі форми: систематичне ухилення від навчання, втечі з дому і бродяжництво, адиктивна поведінка, агресивна поведінка [4, с.10].

Девіантна поведінка людини – це система вчинків чи окремі вчинки, які суперечать прийнятим в суспільстві нормам і проявляються у вигляді незбалансованих психічних процесів, неадаптованості, порушенні процесів самоактуалізації та ухиленні від морального та етичного контролю особистості над власною поведінкою [1, с.95].

У сучасній вітчизняній соціології визнання отримало визначення девіантної поведінки Я.І. Гілінського: девіантна поведінка – це вчинок, дія людини, що не відповідає офіційно встановленим або фактично сформованим у даному суспільстві (соціальній групі) нормам та очікуванням; соціальне явище, що виражається у відносно масових і стійких формах людської діяльності. Під соціальними девіаціями розуміються соціальні процеси, в основі яких лежить девіантна поведінка індивідів і груп. Це кризи, війни, революції тощо.

Д.І.Сафін зазначає, що в загальному вигляді визначення «девіантна поведінка» на сьогодні трактується як відхилення від норм, суспільно небезпечне діяння, що виражається в негативних відступах від норм і зразків поведінки; певні вчинки або система вчинків, що суперечать прийнятим у суспільстві правовим або моральним нормам. З цього випливає, що девіантна поведінка визначається однолінійно-негативною спрямованістю, не відображаючи позитивний аспект самого феномену девіації. Дослідник робить висновок, що в даний час не тільки відсутнє цілісне бачення проблеми девіантної поведінки, але і практично відкритими є питання позитивного аспекту девіантної поведінки, онтологічних підстав девіацій, а також проблеми девіантної поведінки у контексті соціального регулювання.

А. Коен визначає девіантну поведінку як таку, що йде всупереч з інституційованими очікуваннями, тобто з очікуваннями, які визнаються суспільством і вважаються законними всередині соціальної системи. На думку А.Коена, соціологія девіантної поведінки повинна мати справу зі структурою систем взаємодії, з розподілом і взаємозв'язком подій усередині цих систем, а не з людськими особистостями. Тобто, невротичні, психотичні та інші патології в поведінці особистості виключаються з предмету соціології девіантної поведінки.

С.А. Белічева розглядає девіантну поведінку як порушення процесу соціалізації дітей, поведінку, що суперечить прийнятим у суспільстві правовим або моральним

нормам. Девіантність проявляється у порушенні соціальної регуляції поведінки, дефективності психічної саморегуляції.

А.В. Петровський та М.Г. Ярошевський девіантну поведінку визначають як систему вчинків або окремі вчинки, що суперечать прийнятим у суспільстві правовим або моральним нормам, у походженні якої особливо велику роль відіграють дефекти правової й моральної свідомості, зміст потреб особистості, особливості характеру, емоційно-вольової сфери. Перші прояви іноді спостерігаються в дитячому і підлітковому віці й пояснюються відносно низьким рівнем інтелектуального розвитку, незавершеністю процесу формування особистості, негативним впливом сім'ї і найближчого оточення.

Такі вчені, як К.А. Абульханова-Славська, Н.В. Васіна, Л.Г. Лаптева, В.А.Сластенін, девіантну поведінку розуміють як відхилені від встановлених норм і стандартів окремі вчинки (або їх сукупність), що входять у протиріччя з прийнятими в суспільстві юридичними, соціальними та моральними нормами, причому на даному рівні соціального і культурного розвитку останніх (різновидами такої аморальної поведінки можна вважати алкоголізм, наркоманію, токсикоманію). До найбільш яскравих проявів девіантної поведінки можна віднести делінквентну поведінку.

О.В. Змановська розглядає девіантну поведінку як стійку поведінку особистості, що відхиляється від найбільш важливих соціальних норм, вчиняє реальну шкоду суспільству або самій особистості, а також супроводжується її соціальною дезадаптацією [3, с.12].

Проте, незважаючи на певні розбіжності у визначеннях, головним критерієм девіацій вважають порушення норм, прийнятих у суспільстві. Відомо, що кожному суспільству притаманна своя система цінностей та норм, які містять вимоги до поведінки та громадські обов'язки членів цього суспільства. Нам відомо, що норми являють собою ідеальні зразки (шаблони), рекомендації (що люди повинні говорити, думати, відчувати і робити в конкретних ситуаціях). Деякі норми прописані в законах та правилах, інші – існують у вигляді традицій, вірувань чи сімейних, професійних, суспільних регламентацій [2, с.7].

Серед причин девіантної поведінки виокремлюють [7, с.20-21]:

– соціально-економічні (зниження життєвого рівня населення, майнове розшарування суспільства, обмеження можливостей соціально схвалених форм заробітку, безробіття, неконтрольована реклама психоактивних речовин);

– соціально-педагогічні (криза інституту сім'ї; виховання в неповній сім'ї; завищені вимоги батьків до дитини; ворожість та конфлікти між батьками, батьками та дітьми; критицизм студента щодо ВНЗ, сім'ї, відчуженість від них; низький статус студента у колективі групи; слабка система позанавчальної зайнятості студентської молоді);

– соціально-культурні (зниження морально-етичного рівня населення; поширення кримінальної субкультури; негативний вплив засобів масової інформації; лібералізація статевої моралі; домінування серед молоді культу сили);

– психологічні (прагнення бути незалежним від дорослих; бажання бути визнаним в групі однолітків; прагнення до самоствердження; потреба змінити психічний стан у стресовій ситуації; підвищена тривожність, низька самооцінка; акцентуації характеру, психопатії; психологічні синдроми; негативні риси характеру);

– біологічні (генетичні – порушення у розумовому розвитку, дефекти слуху та зору, тілесні вади, порушення нервової системи тощо; психофізіологічні, що активізуються внаслідок специфічної дії на організм дитини особливих психофізіологічних навантажень, конфліктних ситуацій, порушень екологічного балансу у регіоні проживання дитини тощо);

– фізіологічні (дефекти мовлення, зовнішня непривабливість, недоліки конституційної будови тіла тощо).

Література

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях / О.В. Безпалько. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.

2. Духовні проблеми дітей України: монографія. / Під заг. ред. Ж.В. Петрочко. – К.: Видавничий дім «Калита», 2005. – 108 с.

3. Змановская Е.В. Девиантология: (Психология отклоняющегося поведения): учеб. пособие для студ. высш. учеб. завед. – 2-е изд., испр. / Е.В.Змановская. –М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 288 с.

4. Петрынин А.Г. Педагогическая реабилитация несовершеннолетних с девиантно-криминальным поведением: психолого-педагогическая и медико-социальная помощь: учеб.-метод. пособ. / А.Г. Петрынин, А.М. Печенюк. – М.: Академия, 2001. – 148 с.

5. Пихтіна Н.П. Профілактика та соціально-педагогічна робота з дітьми девіантної поведінки: навч.-метод. посіб. / Н.П. Пихтіна, Р.Г. Новгородський. – Ніжин, 2007. – 240 с.

6. Социальная педагогика: курс лекций: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Под общ. ред. М.А. Галагузовой. – М.: ВЛАДОС, 2001. – 416 с.

7. Співак В.І. Особливості соціально-педагогічної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки / В.І. Співак // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Серія соціально-педагогічна. – 2009. – Вип. XI. – 266 с.

DZIECI AUTYSTYCZNE W SZKOLE MASOWEJ

Łoś Iwona

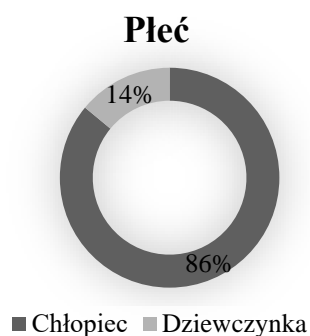
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa,
Chełm, Polska

Promotor – doktor *Halina Bejger*

Autyzm dziecięcy jest to zbiór obejmujący całość zaburzeń neurorozwojowych, wśród których odnajdujemy także specyficzne trudności w uczeniu się jak też specyficzne zaburzenia rozwoju funkcji ruchowych. Rozpoczyna się ono przed 36 miesiącem życia dziecka. Zaburzenia te określają brak pojawiających się dla określonego etapu rozwoju dziecka zdolności i aktywności, które uwarunkowane są rozwojem mózgu. Mówiąc o autyzmie dziecięcym, zaburzenia te odnoszą się głównie do trzech obszarów funkcjonowania dziecka, a mianowicie objawy obejmują: zaburzenia interakcji społecznych, zaburzenia porozumiewania się, zarówno w komunikacji werbalnej jak i niewerbalnej oraz zaburzenia poznawcze, wzorów zachowań, zainteresowań oraz aktywności powtarzających się. Autyzm może przekształcać się w różnorodne formy, bowiem może przybrać postać łagodniejszą, która zbliżona jest objawami klinicznymi do Zespołu Aspergera, lub też przybrać postać głębokich zaburzeń, gdzie dziecko w pewnej mierze nie podejmuje nawiązania kontaktu z osobami.

Wieloletnie badania prowadzone przez wielu badaczy, dotyczące autyzmu dziecięcego i jego specyfiki, nie określiły konkretnej przyczyny tego zaburzenia. Najprawdopodobniej, podstawą wszelkich nieprawidłowości wynikających ze specyfiki funkcjonowania dziecka autystycznego, są defekty neurologiczne o dotąd nieznannej etiologii. Liczne badania ujawniają, że nie ma jednego konkretnego czynnika, który pojawiłby się we wszystkich przypadłościach autyzmu.

Funkcjonowanie dziecka autystycznego w szkole w świetle badań.

Celem badań było ustalenie liczby dzieci z zaburzeniami autyzmu uczęszczających do placówek oświatowych. Problemy badawcze na jakie szukałam odpowiedzi to: Jaka jest płeć dzieci u której częściej pojawia się zaburzenie autyzmu? Jaka jest liczba uczniów ze spektrum autyzmu w przedszkolu i szkole podstawowej? Do jakich placówek uczęszczają dzieci autystyczne w wieku szkolnym? Z jakimi problemami spotykają się rodzice uczniów autystycznych w szkole? Technika badawczą była ankieta, a narzędziem kwestionariusz ankiety. Badania przeprowadzone zostały przez Fundację Jaś i Małgosia.

Z badań naukowych wynika, że zaburzenia spektrum autyzmu pojawiają się częściej u chłopców niż u dziewczynek (do 5 razy częściej). Chłopcy są dotknięci częściej całościowym zaburzeniem rozwoju autyzmu niż dziewczynki.

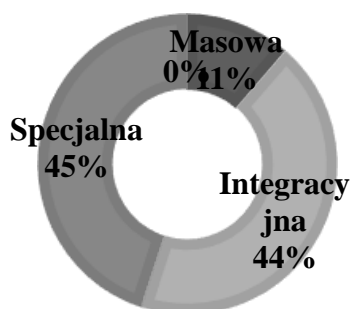
Autyzm to coraz częściej pojawiające się zaburzenie wśród dzieci. Z roku na rok wzrasta liczba dzieci z rozpoznanym autyzmem. Biorąc pod uwagę specyficzne problemy w komunikacji, funkcjonowaniu społecznym oraz poznawczym, dzieci autystyczne wyznaczają nowe kierunki w systemie oświaty. Według Systemu Informacji Oświatowej w roku szkolnym 2014/2015, w Polsce mamy 17 137 uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi z autyzmem i z zespołem Aspergera. Jak wynika z badań w przedszkolach znajduje się 5977 uczniów z autyzmem, natomiast na I etapie edukacyjnym, czyli w szkołach podstawowych mamy 7335 uczniów z autyzmem.

Tabela 1.

Liczba uczniów z autyzmem i z zespołem Aspergera w przedszkolu i szkole podstawowej w roku szkolnym 2014/2015, według Systemu Informacji Oświatowej.

Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w roku szkolnym 2014/2015	Z autyzmem w tym z zespołem Aspergera	% uczniów
Przedszkole	5977	35 %
Szkoła Podstawowa	7335	43 %
Gimnazjum	2039	12 %
Liceum Ogólnokształcące	713	4 %
Technikum	238	1 %
Pozostałe	835	5 %

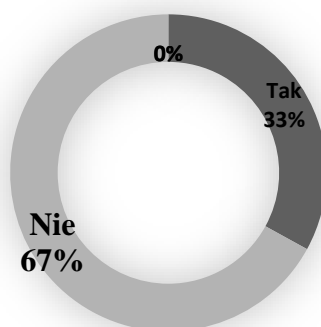
RODZAJ PLACÓWKI DO KTÓREJ UCZĘSZCZAJĄ DZIECI ZE SPEKTRUM AUTYZMU

Uczniowie z autyzmem zarówno w przedszkolu jak i w szkole podstawowej nie zawsze mają zagwarantowane kształcenie adekwatne do swoich predyspozycji i zdolności psychofizycznych. Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że obowiązek szkolny w szkołach podstawowych realizuje najwięcej dzieci, bowiem jest to 43 % wszystkich uczniów ze wszystkich szczebli edukacyjnych. Z każdym kolejnym etapem edukacyjnym liczba uczniów z autyzmem się zmniejsza, być może z powodu niedostatecznej ilości szkół specjalnych i integracyjnych, które pragną przyjąć ucznia ze spektrum autyzmu. Z reguły uczniowie ci spełniają obowiązek szkolny w postaci indywidualnego nauczania. Konsekwencją tego jest fakt, że są oni izolowani od rówieśników oraz nie rozwijają swojego indywidualnego potencjału. Z badań wynika, że 9 % uczniów w wieku od 6 do 10 lat uczy się w szkole

masowej, 37 % uczniów w szkole integracyjnej, natomiast aż 54 % uczniów w wieku szkolnym uczęszcza do placówki specjalnej.

Sugestie nauczycieli do rodziców w sprawie zmiany formy nauczania dziecka na nauczanie indywidualne

Kolejnym istotnym problemem jest niedostateczna wiedza nauczycieli z dziedziny specyfiki funkcjonowania uczniów z zaburzeniami autyzmu. Według przeprowadzonego przez Fundację Jaś i Małgosia raportu odnośnie zaburzeń autyzmu, aż 42 % rodziców dzieci autystycznych było wzywanych do szkoły z powodu pojawiających się u dziecka zachowań niepożądanych („dziecko jest niegrzeczne”, „nie wykonuje poleceń nauczyciela”). Dodatkowo co trzeci rodzic dziecka ze spektrum autyzmu, spotkał się z propozycją zmiany formy zajęć na nauczanie indywidualne, na skutek trudnych zachowań dziecka.

Jest to spowodowane brakiem wiedzy nauczycieli o autyzmie, a tym samym złej interpretacji zachowań dziecka, co może w znaczący sposób przyczynić się do utworzenia niechętniej postawy rówieśników do dziecka autystycznego. Mając na uwadze specyficzne funkcjonowanie dziecka autystycznego, nauczyciel powinien pamiętać o zasadzie stopniowania trudności w procesie nauczania-uczenia się, metodach motywowania dziecka do nauki oraz kontroli własnego zachowania oraz współpracy z rodzicami w celu efektywności funkcjonowania dziecka w szkole.

Podsumowując należy zwrócić uwagę, że liczba dzieci, u których diagnozuje się autyzm wzrasta w dynamicznym tempie. Współcześnie pojawiają się coraz nowsze badania i teorie dotyczące specyfiki autyzmu i funkcjonowania dziecka autystycznego, co pozwala lepiej przygotować się rodzicom do swojej roli, jak również placówce oświatowej do przyjęcia ucznia autystycznego. Z uwagi na fakt, że autyzm staje się współcześnie dość powszechnym zaburzeniem w społeczeństwie, jest coraz więcej dzieci z autyzmem w szkołach masowych, co powoduje, że placówki muszą uwzględniać w swojej specyfice specjalne potrzeby edukacyjne ucznia autystycznego. Należy jednak dodać, że każde dziecko dotknięte autyzmem jest inne i posiada w sobie indywidualny potencjał. Współcześnie należy poszukiwać różnorodnych form i metod współpracy, które pomogą dzieciom z autyzmem lepiej funkcjonować w przyszłości, a szerzej mówiąc pomogą stać się jednostkami samodzielnymi i przystosowanymi społecznie na miarę swoich możliwości.

Bibliografia

1. MEN, Departament Zwiększania Szans Edukacyjnych, Kształcenie uczniów z autyzmem, Warszawa 2012
2. Pietras T., Witusik A., Gałęcki P., Autyzm – epidemiologia, diagnoza i terapia, Warszawa 2010
3. Szymańska P., Fundacja J i M, Dziecko z autyzmem. Dostęp do diagnozy, terapii i edukacji w Polsce, Warszawa, 2016.
4. Harwas-Napierała B., Trempała J., Psychologia rozwojowa, Warszawa, 2000.

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ У БАГАТОДІТНИХ СІМ'ЯХ

Лотанюк Ганна Сергіївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Конончук Антоніна Іванівна

Багатодітні сім'ї залишаються найбільш уразливими в сучасних соціально-економічних умовах. В Україні налічується приблизно 13,5 млн. сімей, серед яких 396 тис. родин є багатодітними. З них мають трьох дітей – 298 тис. сімей, чотирьох – 64 тис. сімей, п'ятьох і більше – 34 тис. сімей. В Україні 40% сімей з двома дітьми живуть за межею бідності, а з трьома і більше дітьми за межею бідності живуть близько 60% сімей. В Чернігівській області проживає 6874 багатодітних сімей, в яких виховується 23205 дітей [2].

Зниження рівня доходів значної частини населення, невпевненість у майбутньому, зростання соціальних загроз, погіршення стану навколишнього середовища, недоступність якісного медичного обслуговування, втрата традицій багатодітності - всі ці фактори обумовлюють кризу інституту сім'ї у нашому суспільстві. Упровадження економічних заходів підтримки багатодітності є одним з першочергових завдань держави. Не менш важливим є зміна негативного іміджу багатодітної сім'ї, відмова від сприйняття у суспільстві багатодітності як «негараздів» та «малозабезпеченості». Існує потреба в поширенні у громадській свідомості розуміння важливості й цінності багатодітної сім'ї.

Так, серед найважливіших законів, що становлять правову основу соціального захисту багатодітної родини, слід відзначити такі закони України: «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям», «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», «Про охорону дитинства». Відповідно до Закону України «Про охорону дитинства» багатодітна сім'я – сім'я, в якій подружжя (чоловік та жінка) перебуває у зареєстрованому шлюбі, разом проживає та виховує трьох і більше дітей, у тому числі кожного з подружжя, або один батько (одна мати), який (яка) проживає разом з трьома і більше дітьми та самостійно їх виховує. До складу багатодітної сім'ї включаються також діти, які навчаються за денною формою навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах, – до закінчення навчальних закладів, але не довше ніж до досягнення ними 23 років.

Виховний потенціал багатодітної сім'ї має свої позитивні характеристики. Як правило, в таких сім'ях виховуються розумні потреби і вміння рахуватися з потребами інших; ні в кого з дітей немає привілейованого становища, а значить, немає підстави для формування егоїзму, асоціальних особливостей; більше можливостей для спілкування, турботи про молодших, засвоєння і моральних соціальних норм і правил гуртожитку; успішніше можуть формуватися такі моральні якості, як чуйність, людяність, відповідальність, повага до людей, а також соціальні якості – здатність до спілкування, адаптації, толерантність.

В традиційній багатодітній родині діти знаходяться в рівному положенні: немає дефіциту спілкування, старші піклуються про молодших, формуються, як правило, позитивні моральні якості, такі як чуйність, людяність, повага до старших.

Виховний потенціал багатодітної родини має такі переваги у вихованні дітей:

По-перше, старші можуть допомагати батькам років з 5-6 дитина цілком здатний зайняти молодшого брата або сестричку 2-4 років. Багато дорослих втомлюються не стільки від дорослих турбот, скільки від необхідності грати з дітьми, батькам це нерідко психологічно важко, але в родині, де один малюк, нікуди не дінешся – дитині потрібно з кимось грати. А в багатодітній родині діти «замкнені» один на одного: старші грають з

молодшими, допомагають їм одягатися, робити уроки, ходять на прогулянки з ними, звільняючи матір від турбот.

По-друге, діти люблять наслідувати. Причому психологічно їм набагато легше наслідувати не дорослим, до яких дуже важко дотягнутися, а дітям старшого віку. Тому в багатодітних родинах молодші швидше набувають побутові вміння, навички спілкування, дуже багато засвоюють звичкою, між справою. Багатодітна родина – це міні-соціум зі своїми внутрішніми законами: дитина в ній виявляється і в ролі старшого, і в ролі молодшого, він повинен налагоджувати контакти з кожним членом сім'ї, спілкуватися з дітьми як свого, так і протилежної статі, вчитися поступатися і наполягати на своєму, захищати свою думку, проявляти гнучкість. При правильному вихованні діти з багатодітних сімей володіють більш мобільною психікою, стійкіші до стресів і адаптуються в будь-якому колективі. А відповідальність і самостійність – наслідок побутових проблем, з якими стикається будь-яка родина, де більше двох дітей.

По-третє, виховання у дітей почуття відповідальності в багатодітних родинах відбувається абсолютно природно, в силу обставин. Інші ж сім'ї стикаються в даному питанні дуже серйозними труднощами.

По-четверте, на дітей з багатодітної родини падає набагато більше навантаження. Але вона – і це дуже важливо – виправдана в їхніх очах. У родині, де одна дитина, мамі все набагато легше зробити самій, звідси нерідко інфантилізм і невміння дитини себе обслуговувати. А в багатодітній родині серйозна допомога матері дітей необхідна, і діти включаються у домашні справи, причому для них це все психологічно виправдано і, крім того, спільні справи об'єднують сім'ю. До того ж навички, які дитина отримує, допомагаючи батькам по господарству, знадобляться йому в подальшому житті.

По-п'яте, саме у великій родині є всі необхідні умови для спадкоємності поколінь. У дітей поступово виробляються навички спілкування з братами і сестрами, потім у старших з'являються свої діти, і маленькі дядьки і тітки вчаться спілкуватися з племінниками, різниця у віці з якими може бути не так вже й велика. Так діти поступово піднімаючись зі сходинки на сходинку, самі доростають до ролі батьків. Взагалі, діти з багатодітних сімей краще підготовлені до шлюбу. Вони розуміють різницю чоловічої та жіночої психології, вміють йти на компроміс, дуже відповідальні, хлопчики не цураються «жіночої» роботи по дому, вміють залицятися за немовлятами. У подібних умовах помилки попереднього покоління батьків враховуються і тому згладжуються. Такого не відбувається в родині з однією дитиною, де батьки не мають можливість враховувати свої помилки.

По-шосте, в багатодітній родині існує ефект маленького колективу. Якщо в родині один-дві дитини, то швидко відбувається емоційне насичення дітей один одним, батькам доводиться щось вигадувати, гасити сварки і конфлікти - і це при втомі і наявності інших справ. У багатодітній родині виникає система різновікового дитячого колективу: у ній існує вікова ієрархія, старші керують молодшими. Потрібно тільки стежити, щоб старші не ображали молодших

Таким чином, щоб створити сприятливі умови для соціалізації та виховання дитини в багатодітній сім'ї, необхідне дотримання таких основних умов: ставлення до дитини як до рівної; повага до дитини - визнання її особистості; згода з дитиною, а не примушення підкорятися волі батьків; оптимістична віра в можливості дитини, в її найкращі якості; справедливість та міра в заохоченнях і покараннях; створення відповідного поля можливостей для розвитку дитини; допомога дитині в задоволенні її потреб в пізнанні, самовираженні; визнання права дитини на власний вибір; створення доброзичливої атмосфери в сім'ї.

Література

1. Дивицына Н.Ф. Семейведение. Многодетная семья и ее социальная защита : учеб. пособ. / Н.Ф. Дивицына. – М.: МГУ, 2006. – 127 с.

2. Засідання Міжвідомчої ради з питань сім'ї, ґендерної рівності, демографічного розвитку, запобігання насильству в сім'ї та протидії торгівлі людьми при Чернігівській ОДА 17 Лютого 2017 <http://www.msp.gov.ua/news/12543.html?PrintVersion>

3. Соціальна педагогіка: підручник 4 - те вид. випр. та доп. ред. пед. проф. А.Й. Капської. – К. Центр учбової літератури, 2009. – 488с.

4. Зверева І.Д. Соціальна робота в Україні: навч. посіб. / І.Д. Зверева, О.В. Безпалько, С.Я. Харченко та ін.; за заг. ред.: І.Д. Зверевої, Г.М. Лактіонової. – К.: Центр учбової літератури, 2004. – 256 с.

ПРОФІЛАКТИКА НАСИЛЛЯ В СИСТЕМІ «ВЧИТЕЛЬ УЧЕНЬ» ЯК НАПРЯМ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

Луніна Яна Володимирівна

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник: канд. пед. наук., доц. *Сватенков Олександр Васильович*

Проблема насилля серед дітей шкільного віку неймовірно швидко стала чи не найактуальнішою серед інших. Адже школа непомітно стає закладом, який може прямо нести загрозу життю дітей. Від неконтрольованих проявів вербальної і фізичної агресії страждають, звісно, школярі. Недієвими виявляються наші нотації школярам про те, якими вони мають бути з точки зору соціально-нормативної поведінки.

Соціум сам по собі стає все агресивнішим, імпульсивнішим, авторитарнішим по відношенню до підростаючого покоління. Поряд з цим, школа, не залишилась осторонь таких тенденцій. Відомо, що стосунки між суб'єктами навчально-виховного процесу здебільшого носять авторитарно-наказовий характер. Тобто такий стиль стосунків не викликає у дитини відчуття повноцінності. Не відчувається духу емоційного єднання між учителями й учнями. Ми стали звикати до криків учителів на уроках, до нецензурних типів поведінки школярів, до нанесення вербальних образ одне одному [3, с.4].

Проблема насильства в освітньому середовищі стала предметом наукового аналізу в працях М. Алексєєнко, К.Дамбах, Н. Данкансон, Д. Дікової-Фаворської, Є. Дубровської, Е. Кіричевської, Я. Колодзейчик, І. Кон, К. Коруби, Л. Лушпай, О. Маланцевої, П. Махоні, Д. Ольвеуса, Дж. Салісбері, Е.Чемеровскої-Коруби, І. Харламової, М. Ясеновської та ін. [4, с.2].

Взаємодія учителів і учнів у стінах класу і школи – це завжди «вулиця із зустрічним рухом». На жаль, останнім часом педагоги все частіше і частіше «порушують цей зустрічний рух», виявляючи психологічне насильство над учнями, що призводить до несприятливих наслідків.

Насильству над дітьми в школі з боку вчителя сприяє також і те, що діти, як правило, не знають, що вчитель не має права цього робити і не повідомляють про це батькам. Вчитель у школі найчастіше вдається до психологічного насильства, яке ні учнями, ні їх батьками, як правило, не сприймається як насильство. Якщо дитина розповідає батькам про подібне відношення з ним педагога, то батьки або не діють, або йдуть в школу для бесіди з учителем і директором. Інший варіант дій їм просто не відомий, вони не знають, куди ще можна звернутися. Дуже часто насильницькі дії з боку педагога не виражені очевидно, найчастіше учні навіть не усвідомлюють, що піддаються насильству і є жертвами.

До причин, за якими педагоги в освітньому процесі використовують різні форми насильства, можуть бути віднесені:

особливості особистості вчителя (ригідність, тривожність, домінування, низький рівень емпатії, агресивність, дратівливість);

нелюбов (негативне ставлення) до дітей та своєї роботи;

незадоволеність своїм соціальним становищем;

низький рівень соціальних навичок;

проблеми зі здоров'ям;
незнання інших способів роботи з неслухняними дітьми;
вирішення важких (конфліктних) ситуацій.

Психологічне насильство в шкільному середовищі проявляється в різних формах. До них відносяться: крики, образи, несправедливі звинувачення, знущання, залякування, неувага до потреб учня, демонстрація нелюбові до нього. Дітей у цьому випадку постійно критикують, ображають, ніколи не хвалять (або роблять це дуже рідко), не заохочують, не прислухаються до думки дитини, постійно нагадуючи про його неспроможності, дурості і т.д. Найчастіше це відбувається при сторонніх (однокласники, учні інших класів), із-за чого наноситься більш тяжка травма дитині. Іноді вчитель спеціально висміює і ображає близьких дитині людей, щоб його ще більше принизити і образити.

С.В. Кривцова призводить типові способи реагування педагогів на витівки учнів, які можна віднести до насильницьких: часто вживає вирази типу – «Учитель тут покище я»; залишає останнє слово за собою; розмовляє з сарказмом; наполягає на своїй правоті; ставить учнів в кут; формулює узагальнення типу: «Ви всі однакові»; втягує в конфлікт інших людей, непричетних до нього; використовує такі пози і жести, які «тиснуть»: стислі щелепи і зчеплені руки; говорить крізь зуби; порівнює одного учня з іншим і т. д.

До перерахованих вище форм психологічного насильства з боку педагога слід також віднести інтонацію і тон, яким говорить педагог. Іноді можна і самі нешкідливі, нейтральні слова вимовити таким тоном, що вони змусять здригнутися і будуть звучати жорсткіше, ніж «звичайні» образливі слова і крик [2, с.98].

Щоб подолати цей патогенний фактор, педагогічній громадськості необхідно перейти до широкого погляду на причини шкільних труднощів, який передбачає розуміння школою своєї власної участі у виникненні та вирішенні цих проблем, а не перекладання відповідальності на «поганих» батьків і шкільних психологів. Адекватне розуміння міри своєї відповідальності за провокацію насильства в освітньому закладі, дозволить школі реалізувати ідеї ненасильницького навчання і виховання:

По-перше, пам'ятати, що порушення дисципліни, агресивність – це найважливіші прояви, що свідчать про те, що дитина не підпорядковується (примусової) системі шкільних занять.

По-друге, необхідно постійно зацікавлювати школярів навчальним матеріалом, давати їм можливість проявляти спонтанність і самостійність, а так само набувати навички ефективного спілкування та кооперування.

По-третє, не вимагати від учнів, а працювати разом з ними. Дати учням можливість перейняти робочу позицію шляхом ідентифікації себе з вчителем, а не шляхом виконання «абстрактних» вимог «понад – Я», що виявляються в процесі педагогічного маніпулювання.

Організацію ненасильницького навчально-виховного процесу, необхідно починати з учителя, розширюючи його професійну самосвідомість, формуючи здатність дивитися на процес з боку і готовність до змін та інновацій, спрямованих на подолання проблем освітнього процесу. З цією метою корисними будуть тренінги соціальних умінь і практики педагогічних дій, спрямовані на профілактику насильства в школі.

В якості заходів щодо формування ненасильницького середовища навчального закладу необхідно виділити так само: розширення свобод і можливостей вибору видів діяльності; запровадження принципів «педагогіки співробітництва» і «педагогічної підтримки»; розширення системи спільної діяльності всіх суб'єктів освіти; створення психологічного клімату взаємної поваги і довіри; проведення семінарів з проблеми профілактики насильства над неповнолітніми для вчителів усіх категорій у системі підвищення кваліфікації; самоосвіта і оволодіння педагогів навичками організації ненасильницького навчання і виховання; організація педагогічних і методичних рад з проблеми насильства в школі [1, с.15].

Правильні взаємини між дітьми і дорослими – найважливіший фактор розвитку дитини. При порушенні цих взаємин дитина відчуває розчарування і схильність до різних проступків. Замість того, щоб звертати увагу на помилки і погану поведінку дитини, педагог повинен зосередитися на позитивній стороні його вчинків і заохочення того, що робить дитина. Тому важливим напрямом діяльності з профілактики насильства в школі є робота з педагогами шкіл по навчанню ненасильницьким способів комунікації, розвитку у них доброго ставлення до дитини.

Література

1. Виявлення, попередження і розгляд випадків насильстві та жорстокого поводження з дітьми. Методичні матеріали для працівників освіти / Авт.-упор.: Буров С., Дубініна І., Онишко Ю., Смилова Л., Ясиновська М. – К.: Видавничий дім «КАЛИТА», 2007. – 36 с.
2. Волкова Е.Н. Проблемы насилия над детьми и пути их преодоления. – СПб.: Питер, 2008.
3. Слободян І.І., Паламарчук М.В. Профілактика насилля серед дітей у шкільному середовищі. Інформаційно-методичний посібник – К., 2012.
4. Юрчик О.М. Методологічні аспекти емпіричного дослідження шкільного насильства / О.М. Юрчик // Сборник научных трудов SWorld. – Иваново: МАРКОВА АД, 2014. – Вып. 4 (37). Том 16. – С. 34-40.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ЖИТТЯ НА ВОЛІ

Ляшиченко Лілія Володимирівна

Ніжинський державний університет імені

Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Хлеб'юк Світлана Ростиславівна

При звільненні з виховної колонії неповнолітній засуджений потрапляє в нові для себе умови проживання. Звичне, повсякденне існування в колонії стає неможливим, а нове вільне життя, наповнене специфічними труднощами, до подолання яких він не завжди готовий. Для вихованців така зустріч із свободою нерідко стає несподіваною і викликає реакції, неадекватні до вимог норм моралі та права. Засуджений починає неправильно оцінювати свою поведінку та вчинки інших людей, і як наслідок – неправильно діяти, що може призвести до повторного потрапляння за ґрати. З метою сприяння переходу вихованця до життя в суспільстві, його необхідно підготувати як до самого факту звільнення, так і до вирішення конкретних завдань, з якими йому доведеться зустрічатися.

Соціально-психологічну підготовку до звільнення неповнолітніх засуджених розглянуто як систему чинників, що сприяють відновленню позитивних соціальних зв'язків та стосунків неповнолітніх осіб, розвитку в них соціально корисних умінь і навичок, необхідних для повернення в суспільство та повноцінного існування в ньому. Важливе завдання в тому, щоб сприяти перетворенню внутрішнього світу неповнолітнього на підставі переосмислення своїх життєвих цінностей. Подібний процес отримав у теорії та практики соціальної роботи назву аксикреакції.

Проблема підготовки до звільнення засуджених привертає увагу багатьох дослідників, зокрема С. Беличевої, В. Васильєва, О. Глоточкина, Ю. Дмітрієва, М. Єнікєєва, Б. Казака, В. Кривуші, В. Медведєв, В. Проскури, В. Синьова, В. Сулицького, М. Рибак, О. Ушатікова, М. Фоміна, Г. Шиловської та ін. Як наукове явище вона взаємопов'язана із процесом ресоціалізації засуджених у виправних закладах. Підготовку до звільнення розглядають як мету (Ю. Дмітрієв, Б. Казак), сутність (М. Фомін, М. Рибак), механізм (О. Караман) та результат (В. Сулицький, В. Проскура) процесу ресоціалізації.

Зміни, які останнім часом відбулися в суспільстві, не лише торкнулися його фундаментальних засад, але і якісно змінили особистість. Внаслідок виникнення принципово нових мотиваційно-потребових систем зазнала суттєвих змін її система цінностей.

Найбільш важливим результатом роботи є перетворення внутрішнього світу неповнолітнього засудженого. Основа цих перетворень – переосмислення життєвих цінностей. Подібний процес отримав у теорії та практики соціальної роботи назву аксикреакції. У дослівному перекладі цей термін означає «створення, творення цінностей». Аксикреакція – це процес породження, формування та закріплення у людині або групи нових цінностей, а також регенерація переосмислення та прийняття переосмислених попередніх цінностей [1].

При постановці проблеми відбувається безпосередній вплив на систему цінностей неповнолітнього з метою її зміни. Саме тут починається процес аксикреакції і особистісної реінтеграції, тобто встановлення зв'язків між суб'єктом і оточуючим його світом. Успішним та результативним такий вплив стає тоді, коли послідовно будуть вирішуватися важливі завдання процесу аксикреакції, а саме:

«розблокування» попередньої системи цінностей, тобто її перегляд та переоцінка, в ході яких властиві людині ціннісно-нормативні структури беруться під сумнів, стають не такими стійкими, як раніше. В результаті чого створюється простір з формування нової системи ціннісних норм і установок;

«зміни» існуючої системи цінностей, коли людина отримує можливість апробувати нові цінності і норми, які раніше були їй не властиві; при цьому, вона може випробувати себе ідентифікувати з цими суб'єктами, для котрих її норми та цінності є звичними, таким чином оцінив їх переваги та недоліки;

«заблокування» нової ціннісно-нормативної системи, тобто, кінцеве прийняття людиною нових цінностей, норм та установок, які стають невід'ємним елементом його особистості [2].

Виходячи з вищезазначеного, соціально-психологічна підготовка до звільнення неповнолітніх засуджених передбачає створення необхідних умов для відновлення (корекції) соціально-психологічних властивостей неповнолітніх, необхідних для успішної реінтеграції в суспільство; засвоєння вихованцями соціально-психологічних знань, що сприяють формуванню вмінь і навичок конструктивної міжособистісної взаємодії; адекватному сприйняттю можливих труднощів у житті після виходу з колонії та шляхів їх подолання; усвідомлення необхідності відмови від норм кримінальної субкультури на користь загальноприйнятих нормам; поновлення соціально значущих зв'язків із родиною, друзями [3, с.161].

Соціально-психологічна готовність до ресоціалізації повинна включати особистісні характеристики неповнолітніх засуджених. Відомо, що рушійною силою поведінки людини є мотивація. На думку дослідників Н.Ю. Максимової, Н.І. Шевандріна, О.Л. Караман в мотиваційній сфері особистості підлітка найчастіше спостерігається наявність унікаючої мотивації, яка заважає підлітку включитися в соціально схвалювану діяльність. Ціннісні орієнтації особистості засудженого суттєво впливають на модальність змістовного аспекту мотиваційної сфери підлітка. Виробляючи систему ціннісних орієнтацій, особистість активно включається в систему суспільних стосунків, причому ціннісні орієнтації визначають тип поведінки і діяльності [3].

Одним із важливих показників соціально-психологічної готовності неповнолітніх засуджених є поінформованість щодо професійної діяльності. Коли засуджений звільняється з виховної колонії, він стикається з проблемою влаштування на роботу, вибору професійної діяльності, яка має відповідати його реальним можливостям. Наявність у неповнолітніх засуджених високого рівня соціальних навичок, в які входить і рівень комунікативної компетентності, є важливою складовою соціально-психологічної готовності до ресоціалізації [4].

Для ресоціалізації особистості засудженого важливо наявність та підтримання позитивних соціальних зв'язків з сім'єю, друзями як в умовах виховної колонії так і після звільнення.

Особистісний компонент соціально-психологічної готовності неповнолітніх засуджених до ресоціалізації включає такі підкомпоненти: індивідуально-типологічні особливості особистості, мотивація, самосвідомість (суб'єктність, цілепокладання, рефлексія). Когнітивний компонент соціально-психологічної готовності до ресоціалізації включає: соціальні навички, асертивна поведінка, поінформованість щодо професійної діяльності. Поведінковий компонент включає наявність та оцінка стосунків засудженого з однолітками, з персоналом, аналіз діяльності неповнолітніх засуджених та їх зв'язки на волі [3, с. 161-162].

Висновки. Теоретичний аналіз проблеми соціально-психологічної підготовки до звільнення засвідчив, що вона є складовою загальної ресоціалізації неповнолітніх засуджених, як єдиного процесу їх підготовки до повернення в суспільство, відновлення й розвитку соціально корисних зв'язків та відносин.

Таким чином, соціально-психологічна підготовка до звільнення неповнолітнього засудженого визначається як система умов та чинників, що сприяють відновленню позитивних соціальних зв'язків та стосунків неповнолітніх осіб, розвитку в них соціально корисних умінь і навичок, необхідних для повернення в суспільство та повноцінного існування в ньому.

До чинників, що позитивно впливають на цей процес, є: визнання вихованця активним суб'єктом підготовчого процесу, розкриття його особистісного потенціалу; залучення засудженого до участі в корекційно-розвивальних програмах, підтримка в здійсненні психоемоційних зв'язків із сім'єю, розширення впливу соціокультурного простору та розвиток соціально-психологічної компетенції, належний рівень розвитку якої виступає основою для вибудовування продуктивних взаємин з іншими людьми вирішення життєвих проблем; підвищує здатність чинити опір впливам асоціальних груп; сприяє ефективній ресоціалізації молоді до і після звільнення.

Література

1. Словарь-справочник по социальной работе. – М.: Юристъ, 1997.
2. Российская энциклопедия социальной работы. В 2-х т. – М., 1997.
3. Недибалюк О.С. Визначення ресоціалізаційного потенціалу неповнолітніх засуджених / О.С. Недибалюк // Актуальні проблеми психології. – Т.11, Вип. 13. – К.: Бібліогр. –2015. – С.168-169.
4. Панова О.Б. Формирование правосознания несовершеннолетних осужденных в воспитательной колонии: монография / О.Б. Панова. – Вологда: ВИПЭ Минюста России. – 2004. – 185 с.

ROZWÓJ EMOCJONALNY DZIECI W WIEKU PRZEDSZKOLNYM

Maksymiuk Żaneta

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa,
Chełm, Polska

Promotor – doktor *Halina Bejger*

Problemy psychologiczne rozwoju psychicznego dzieci w wieku przedszkolnym. Emocje to krótkotrwałe zjawiska psychologiczne i fizjologiczne, stanowiące skuteczny sposób przystosowania się do zmiennych wymogów środowiska. Formowanie sfery emocjonalnej u dziecka jest istotnym i koniecznym elementem wychowania. Obowiązek ten spoczywa przede wszystkim na rodzicach, ale duży wpływ na to mają także nauczyciele wychowania przedszkolnego. Procesy emocjonalne odgrywają istotną rolę w kształtowaniu się osobowości dziecka, w jego przystosowaniu się do środowiska i regulacji stosunków z otoczeniem. Rozwój emocjonalny dzieci w wieku przedszkolnym w stosunku do wcześniejszych faz rozwojowych cechuje się wzbogaceniem i zróżnicowaniem życia uczuciowego. Wiąże się to z dojrzewaniem układu nerwowego, a także z wpływem oddziaływań środowiska. W tym wieku

dziecko przeżywa takie uczucia jak zazdrość, gniew, strach, lęk, radość, przyjemność, sympatię, zmartwienie, ciekawość. Do 6 roku życia uczucia dzieci cechuje afektywność i impulsywność. Emocje są silne, gwałtowne i pomimo, że są krótkotrwałe, to łatwo powstają, a ich wybuch skierowany jest na zewnątrz. Reakcje przy tym mogą być niewspółmierne do siły bodźca, a powstające uczucia są zmienne i nietrwałe (labilność uczuciowa). Nadal zauważalny jest silny związek uczuć z funkcjami organizmu dziecka. Znane już we wcześniejszym okresie rozwojowym uczucia takie jak: gniew, strach, radość, zazdrość itd., które do tej pory były często niewyraźne, a także niejednoznaczne, w wieku przedszkolnym nabierają wyrazistości. Cechą charakterystyczną jest to, że dziecko nie potrafi maskować i tłumić swoich przeżyć emocjonalnych, co widać w jego zachowaniu, ruchach, gestach, w słowach. Problematyka rozwoju emocjonalnego dzieci w wieku przedszkolnym była, jest i będzie zawsze aktualnym zagadnieniem w psychologii i pedagogice. Ta sfera rozwoju dziecka jest często pomijana i zaniedbywana, rodzice i nauczyciele często przywiązują większą wagę do rozwoju innych sfer pomijając tę, która ma ogromny wpływ na kształtowanie się osobowości człowieka. Dzieci w wieku przedszkolnym często nie rozumieją swoich emocji i nie potrafią sobie z nimi poradzić.

Rozwój emocjonalny dzieci w wieku przedszkolnym w świetle badań własnych. Celem przeprowadzonych badań było ustalenie poziomu samodzielności dzieci w wieku przedszkolnym czyli 3,4,5 i 6-letnich. Problemy badawcze, na które szukałam odpowiedzi w badaniach to : Jak dzieci w wieku przedszkolnym zachowują się podczas rozstania z rodzicami? Czy i w jaki sposób wiek dzieci wpływa na umiejętność podporządkowywania się zasadom panującym w grupie przedszkolnej? Czy i w jaki sposób wiek dzieci wpływa na umiejętność radzenia sobie z emocjami w trudnych sytuacjach? Czy i w jaki sposób wiek dzieci wpływa na umiejętność radzenia sobie z emocjami w nowych sytuacjach? Metodą badawczą był sondaż diagnostyczny, techniką badawczą była ankieta, a narzędziem kwestionariusz ankiety, który składał się z 4 pytań zamkniętych. Badania zostały przeprowadzone w Przedszkolu Miejskim Nr 2 w Chelmie. Przedszkole przeznaczone jest dla dzieci od 3 do 6 lat.

Tabela1.

Sposób zachowania się dziecka podczas rozstania z rodzicami

Kategorie odpowiedzi	3 latki		4 latki		5 latki		6 latki		Ogółem	
	N [21]	%*	N [23]	%*	N [18]	%*	N [25]	%*	N [87]	%*
Zawsze zostaje w przedszkolu z przyjemnością	10	47,6	14	60,9	16	88,9	23	92	63	72,4
Spokojnie żegna się z rodzicami	9	42,9	11	47,8	16	88,9	22	88	58	66,7
Czasami zostaje w przedszkolu z przyjemnością	2	9,52	6	26,9	2	8,7	2	8	12	13,8
Płacze	10	47,6	1	4,3	0	0	0	0	11	12,6
Buntuje się	8	38,1	0	0	0	0	0	0	8	9,2
Obraża się	3	14,3	2	8,7	0	0	0	0	5	5,7
Nie chce zostać samo w przedszkolu	4	19	0	0	0	0	0	0	4	4,6

**Dane procentowe nie sumują się do 100% ponieważ badani mieli do wyboru więcej niż jedną odpowiedź.*

Jak wynika z danych zawartych w tabeli opisującej sposób zachowania się dziecka podczas rozstania z rodzicami 63 dzieci (72,4%) w wieku przedszkolnym zawsze zostaje w przedszkolu z przyjemnością, 58 dzieci (66,7%) spokojnie żegna się z rodzicami, 12 (13,8%) czasami zostaje w przedszkolu z przyjemnością, 11 dzieci (12,6%) płacze podczas rozstania z rodzicami, 8 (9,2%) buntuje się, 5 dzieci (5,7%) obraża się, a 4 dzieci (4,6%) nie chce zostać w przedszkolu. Analizując dane można zauważyć prawidłowość, że im dzieci starsze, tym większa ich część zawsze zostaje w przedszkolu z przyjemnością, co świadczy z pewnością o ich postępującym rozwoju emocjonalnym.

Tabela 2.**Umiejętność podporządkowania się zasadom panującym w grupie**

Kategorie odpowiedzi	3 latki		4 latki		5 latki		6 latki		Ogółem	
	N[21]	%	N[23]	%	N[18]	%	N[25]	%	N [87]	%
Tak	10	47,6	15	65,2	17	94,4	24	96	66	75,9
Czasami	5	23,8	5	21,7	1	5,6	1	4	12	13,8
Nie	6	28,6	3	13,1	0	0	0	0	9	10,3
RAZEM	21	100	23	100	18	100	25	100	87	100

Dane zawarte w tabeli 2 pokazują, że 66 dzieci (75,9%) potrafi podporządkować się zasadom panującym w grupie. Natomiast 12 dzieci (13,8%) czasami podporządkowuje się zasadom, 9 dzieci (10,3%) nie podporządkowuje się zasadom panującym w grupie, ale są to głównie 3 i 4-latki. Podobnie jak w przypadku poprzednich wyników, także z tych wynika, że im dzieci starsze, tym łatwiej im podporządkować się panującym w grupie zasadom.

Tabela 3.**Umiejętność radzenia sobie z emocjami w trudnych sytuacjach**

Kategorie odpowiedzi	3 latki		4 latki		5 latki		6 latki		Ogółem	
	N[21]	%	N[23]	%	N[18]	%	N[25]	%	N[87]	%
Tak	12	57,1	15	65,2	16	88,9	20	80	63	72,4
Nie	8	38,1	5	21,7	0	0	1	4	15	17,3
Czasami	1	4,8	3	13,1	2	11,1	4	16	9	10,3
RAZEM	21	100	23	100	18	100	25	100	87	100

Jak wynika z danych zawartych w tabeli opisującej umiejętność radzenia sobie z emocjami w trudnych sytuacjach wynika, że 63 dzieci (72,4%) radzi sobie z emocjami w trudnych sytuacjach, 15 dzieci (17,3%) nie radzi sobie z emocjami w trudnych sytuacjach, a 9 (10,3%) czasami radzi sobie z emocjami w trudnych sytuacjach. Im dzieci starsze tym lepiej radzą sobie z emocjami w trudnych sytuacjach.

Tabela 4.**Umiejętność radzenia sobie z emocjami w nowych sytuacjach.**

Kategorie odpowiedzi	3 latki		4 latki		5 latki		6 latki		Ogółem	
	N[21]	%	N[23]	%	N[18]	%	N[25]	%	N[87]	%
Tak	5	23,8	13	56,5	12	66,7	18	72	48	55,2
Czasami	10	47,6	4	17,4	4	22,2	5	20	23	26,4
Nie	6	28,6	6	26,1	2	11,1	2	8	16	18,4
RAZEM	21	100	23	100	18	100	25	100	87	100

Z danych opisujących umiejętność radzenia sobie z emocjami w nowych sytuacjach wynika, że 48 dzieci (55,2%) dzieci radzi sobie z emocjami w nowych sytuacjach, 23 dzieci (26,4%) dzieci czasami radzi sobie z emocjami, a 16 dzieci (18,4%) nie radzi sobie z emocjami w nowych sytuacjach. Im starsze dzieci tym, lepiej radzą sobie z emocjami w nowych sytuacjach.

Podsumowując, należy zauważyć, iż rozwój emocjonalny w wieku przedszkolnym następuje bardzo dynamicznie. Z roku na rok dziecko staje się coraz bardziej stabilne emocjonalnie, coraz lepiej radzi sobie z trudnymi i nowymi sytuacjami. Z uwagi na fakt, iż w okresie przedszkolnym dziecko styka się z wieloma nowymi emocjami, rolą dorosłych staje się uczenie dzieci nazywania, rozpoznawania i radzenia sobie z emocjami. Nauczyciele wychowania przedszkolnego, już od pierwszych dni pobytu dziecka w przedszkolu powinni organizować sytuacje wspierające rozwój emocjonalny tj. rozmawianie o uczuciach dziecka oraz czytanie książeczek na ten temat. Kształtowaniu emocjonalności dziecka sprzyjać mogą odpowiednio dobrane zabawy. Nauczyciel w trudnych i nowych dla dziecka sytuacjach powinien przede wszystkim powinien przyznać, że dziecko ma powód, aby czuć lęk, strach, obawę, nie powinien umniejszać, ignorować trudnej dla dziecka sytuacji. Ważne jest, aby pomagać dziecku nazywać emocje, które przeżywa oraz pokazać, że je akceptujemy.

Bibliografia

1. Goleman D., Inteligencja emocjonalna, Poznań, 1997.
2. Harwas-Napierała B., Trempała J., Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka, Warszawa, 2009.
3. Hurlock E.B., Rozwój dziecka, Warszawa, 1985.
4. Matczak A., Zarys psychologii dla nauczycieli, Warszawa, 2003.
5. Przetacznikowa M., Makiełło-Jarża G., Psychologia rozwojowa, Warszawa, 1980.

ТВОРЧА ОБДАРОВАНІСТЬ ПІДЛІТКІВ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Маринченко Людмила Сергіївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Качалова Тетяна Василівна

Постановка проблеми. Педагогічна наука і громадськість, суспільство в цілому все більше розуміють значущість такого явища, як обдарованість. У Національній доктрині розвитку освіти зазначено, що «система освіти має забезпечувати розвиток у дітей і молоді творчих здібностей, підтримку обдарованості молоді і дітей, формування навичок самоосвіти і самореалізації особистості». Проблема обдарованості в наш час стає все більш актуальною, бо тільки талановиті й обдаровані люди завжди впливали й впливають на розвиток і долю суспільства. Тому талант й обдарованість можна вважати головним багатством кожної держави. Обдарованість – це природні схильності до певного виду діяльності: задатки, розвинуті відповідним вихованням, високий рівень розвитку здібностей особистості, завдяки чому вона досягає значних успіхів у певних галузях діяльності [6, с.3].

У соціальній педагогіці яскравими рисами прояву обдарованості вважають: почуття справедливості, особистісну систему цінностей, яскраву уяву, почуття гумору, розв'язання недопустимих проблем, перебільшення страху. Важливо у соціально-педагогічній діяльності виявити явну і приховану обдарованість, провести відповідну корекційну роботу, яка полягатиме у спеціально створених умовах для пристосування до життя в середовищі, подоланні або послабленні недоліків чи дефектів її соціалізації. Соціально-педагогічна діяльність включає роботу з обдарованими дітьми і роботу з оптимізації навчально-виховного процесу, і роботу з батьками обдарованої дитини.

Аналіз основних досліджень з проблеми. Визначення поняття «обдарованість» висвітлено зокрема в розробках вітчизняних (О. Антонової, Г. Бурменської, І. Волощука та ін.) та зарубіжних (Б. Блума, Дж. Гілфорда, Ф. Монкса, Дж. Рензулі та ін.) дослідників дозволили визначити суттєві ознаки дефініції «обдарованість», що характеризують його сутність. У працях Василькової Ю.В., Зверєвої І.Д., Коваль Л.Г., Лукашевича М.П., Мудрик А.В., Хлебик С.Р., Тетерського С.В. та ін. розкриваються психофізіологічні особливості обдарованості, соціально-педагогічний захист і соціальна робота з такими дітьми. В.В. Антоненко розробляє питання синтетичного підходу до вивчення художніх здібностей дітей.

Метою статті є подальше обґрунтування і систематизація соціально-педагогічних та психологічних умов становлення та розвитку творчої обдарованості підлітків в умовах сучасного суспільства.

Виклад основного матеріалу. Нерідко творче мислення обдарованої дитини розглядається як відхилення від норми або негативізм. Існує думка, що обдаровані діти не потребують допомоги дорослих, в особливій увазі і керівництві. Однак в силу особистісних особливостей такі діти найбільш чутливі до оцінки їх діяльності, поведінки і мислення, вони більш сприйнятливі до сенсорних стимулів і краще розуміють відносини

і зв'язку. Обдарована дитина схильний до критичного ставлення не тільки до себе, але і до оточення.

Разом з тим дослідники показують, що діти із творчою спрямованістю нерідко володіють рядом поведінкових характеристик, які їх виділяють і які викликають аж ніяк не позитивні емоції у вчителів і оточуючих людей: відсутність уваги умовностям і авторитетам; більша незалежність у судженнях; тонке почуття гумору; відсутність уваги до порядку й організації роботи; яскравий темперамент.

Творча обдарованість – це обдарованість, яка виявляється у нестандартному баченні світу, нешаблонному мисленні. Творчість - це діяльність людини, спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей. Необхідними компонентами є фантазія і уява.

Творчо обдарована особистість, втім як і будь-яка інша, протягом усього свого життя потрапляє в різні соціальні групи. Ці групи загалом можна розділити на два середовища: макросередовище (суспільство) і мікросередовище (сім'ю). Однозначно, ці два середовища впливають на обдаровану особистість в процесі її становлення і розвитку [1, с.64].

За даними М. Карне, у шкільному віці виявляється 3-5% творчо обдарованих дітей, хоча, зрозуміло, їх від природи більше, але їхні здібності згасають від неправильного навчання і виховання. Вплив суспільства, і саме навчального закладу та сім'ї на обдаровану особистість реалізується через їх ставлення до відмінних рис таких особистостей, а також через їх сприйняття обдарованості в цілому [4, с.21].

Висновки. Аналізуючи проблеми творчо обдарованих підлітків можна зробити такі висновки, що нерідко творче мислення обдарованої дитини розглядається як відхилення від норми або негативізм. Існує думка, що обдаровані діти не потребують допомоги дорослих, в особливій увазі і керівництві. Однак в силу особистісних особливостей такі діти найбільш чутливі до оцінки їх діяльності, поведінки і мислення, вони більш сприйнятливі до сенсорних стимулів і краще розуміють відносини і зв'язку. Обдаровані підлітки схильні до критичного ставлення не тільки до себе, але і до оточення.

Сукупність цих проблем умовно можна розділити на об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивних можна віднести проблему діагностування та виявлення творчо обдарованих підлітків, організацію їх навчання та виховання в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах, забезпеченість освітніх установ підручниками та програмами, що враховують запити та інтереси талановитих дітей, робота з батьками таких дітей, наявність фахівців, що мають професійну підготовку до роботи з даною категорією дітей. Суб'єктивними можна вважати складний набір різноманітних психологічних, особистісних, емоційних, комунікативних проблем. Не тільки специфічне обдарування потребує уваги та розвитку. Необхідно враховувати всю особистість в цілому, її емоційні, інтелектуальні, художні та соціальні здібності. Коли обдарованій дитині допомагають належним чином, вона не буває проблематичною [3, с.88].

Література

1. Демченко О.Н. Социальная идентификация и адаптация личности / О.Н. Демченко, А.В. Мытиль // Социологические исследования. – 1995. – № 6. – С. 110-119.
2. Костюк Г.С. Здібності та їх розвиток у дітей // Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості. – К.: Радянська школа, 1989. – С. 307-373.
3. Ландау Э. Одаренность требует мужества. Психологическое сопровождение одаренного ребенка / Э. Ландау. – М.: Академия, 2002. – 144 с.
4. Психологічні особливості становлення ідентичності особистості обдарованої дитини. С.М. Зєрова, А.В. Лаврик. – Луганськ.: Луганський обласний медико-біологічний ліцей. – 2014.
5. Роменець В., Манюха І. Історія психології ХХ століття. – К., 1998. – 435 с.
6. Руденченко А.А. Методологічні засади вивчення проблеми обдарованості особистості. – Київ.: Київський університет імені Бориса Грінченка. – 2014.

СУЇЦИДАЛЬНА ПОВЕДІНКА ПІДЛІТКІВ ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Матюха Євгеній Олександрович

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Хлеб'юк Світлана Ростиславівна

Одна з актуальних проблем сучасного суспільства – вчинення суїцидів серед підлітків. Донедавна проблема суїцидальної поведінки підлітків вважалася проблемою окремої сім'ї в якій стався суїцидальний випадок. В умовах розбудови незалежної, правової, демократичної держави України нагальною необхідністю є викорінення цього згубного явища, адже за прогнозами фахівців, до 2020 року кількість самогубств серед молодого покоління може зрости в півтора рази. Без подолання цього згубного явища не можливо створити умови для повноцінного розвитку молодого покоління, реалізації її особистості.

Проблеми підліткового суїциду привертають увагу багатьох науковців. Їх висвітленню та аналізу присвячено низку праць Л. Артюшкіної, С. Борисова, Л. Васильченко, Т. Вашеки, О. Головахи, В. Женунтія, Л. Шестопапової, О. Пурло, Л. Скаковської, Р. Авакяна, А. Алієва, С. Бородіна, Є. Вроно, І. Кирилової, М. Ковальова, А. Амбрумової, Л. Постовалової, А. Ратінова, І. Паперно та ін. В. Кузьмин визначає, що суїцид – це акт самогубства, який чинять в стані сильного душевного розладу або під впливом психічного захворювання. Це усвідомлений акт самоусунення з життя під впливом гострих психотравмуючих ситуацій, при яких їх власне життя як вища цінність втрачає сенс [2, с. 13].

Самогубство та шляхи його попередження вивчали також Ю. Александров, В. Глушков, В. Войцех, С. Жабокрицький, М. Мелентьев, О. Моховиков, Г. Пілягіна, В. Сулицький, А. Тищенко, А. Чупріков, В. Шаповалов, І. Яковенко, Н. Ярмиш та ін., які висловлювали різні думки щодо причин існування цього явища, способів його попередження.

Суїцидальна поведінка серед підлітків, як поширене соціальне явище привертає увагу науковців. Важливого значення в їхніх дослідженнях набуває визначення факторів, що приводять до суїцидальних проявів підлітків, а саме: сімейний фактор, що включає такі кризові ситуації, як смерть близьких, розлучення, серйозне захворювання та ін. Ці колізії викликають сімейну тривогу і посилені емоційні хвилювання. Як правило, щоб показати свої емоції, члени родини можуть несвідомо вибрати одного з близьких об'єктом агресії, (в даному випадку підлітка). Життя в проблемній сім'ї в атмосфері повної залежності від настрою, емоцій, фізичного стану батьків прямо буде позначатися на фізичному та психічному здоров'ї підлітка.

Соціальна відстороненість батьків провокує апатичне ставлення до життя, пасивність і саморуїнацію підлітка, психолого-педагогічне невігластво дорослих обумовлює низький особистісний розвиток підлітка, психічні порушення, що призводять до суїцидальних намірів.

Наступним фактором є порушення поведінки підлітка вона буде проявлятися в зловживанні алкоголем та наркотиками, переважатиме девіантна поведінка, неможливість контролювати свою життєву ситуацію, що часто проявляється в психосоматичних захворюваннях.

Психічні захворювання, які можуть виникнути у підлітка, депресивні розлади є однією з найбільш поширених нервово-психічних проблем нашого суспільства. Кожен четвертий суїцидент – це хворі, які страждають психозами, шизофренією та маніакально-депресивним психозом. Найбільш вразливими є підлітки, які в минулому здійснювали спроби до самогубства або тісно контактували з тими, хто намагався або здійснив це прагнення.

Емоційні розлади є одними з основних показників можливості суїциду. Будь-який раптовий особистісний конфлікт завжди є серйозним стимулом до розвитку суїцидальних думок і намірів. Більшість потенційних самогубців страждають від депресії. Депресія часто починається поступово, з'являється тривога і смуток. Люди можуть не усвідомлювати її початку. Вони тільки помічають, що останнім часом стали пригніченими, сумними, майбутнє виглядає тьмяним, і вони вважають, що його не можна змінити. З'являється відчуття нестачі життєвої енергії та втома [3].

Під профілактикою суїцидальної поведінки прийнято розуміти систему державних, соціально-економічних, медичних, психологічних, педагогічних та інших заходів, спрямованих на попередження розвитку суїцидальної поведінки суїцидальних тенденцій, суїцидальних спроб і завершених суїцидів.

Основними напрямками первинної профілактики самогубств в Україні та інших країнах є організація спеціалізованих суїцидологічних служб таких як «телефон довіри», кабінетів соціально-психологічної допомоги, кризових відділень, навчання фахівців розпізнаванню суїцидальних тенденцій, обмеження доступу населення до засобів суїциду, контроль характеру повідомлень про самогубства в засобах масової [4, с.71-74].

Попередження спонукань до самогубства і повторних суїцидальних спроб у підлітків групи ризику відноситься до однієї з важливих завдань соціальної роботи. Спеціаліст із соціальної роботи повинен володіти різними методами боротьби з суїцидами підлітків. Серед яких можуть бути такі : міні-лекція як форма подачі нової інформації, робота в малих групах, використання в ході занять рольових ігор, тобто інсценування коротких сюжетів на обрану тему та інші. Головним у подоланні кризового стану людини є індивідуальна профілактична бесіда з суїцидентом.

Профілактична бесіда повинна включати в себе 4 етапи.

Початковий етап – встановлення емоційного контакту з співрозмовником, взаємин «співчутлива партнерства». Важливо вислухати суїцидента терпляче і співчутливо, без критики.

Другий етап – встановлення послідовності подій, які призвели до кризи; зняття відчуття безвиході. Має сенс застосувати такі прийоми: «підтримка успіхами», "переконання що саме ця особа є важливою для суспільства" та ін.

Третій етап – спільна діяльність з подолання кризової ситуації. Тут використовуються: «планування», тобто спонукання суїцидента до словесного оформлення планів майбутніх вчинків; «тримання паузи» – цілеспрямоване мовчання, щоб дати йому можливість проявити ініціативу.

Завершальний етап – остаточне формування плану діяльності, активна психологічна підтримка суїцидента. Доцільно використовувати такі прийоми; «логічна аргументація», «раціональне навіювання впевненості». Якщо в ході бесіди людина активно висловлював суїцидальні думки, то його необхідно негайно направити до найближчої лікувальної установи. Якщо такої можливості немає, суїцидента доцільно у що б то не стало переконати, що важкий емоційний стан – явище тимчасове; що його життя потрібна рідним, близьким, друзям, і відхід його з життя стане для них важким ударом; що він має право розпоряджатися своєю життям, але вирішення питання про відхід з неї, в силу його крайню важливість, краще відкласти на деякий час, спокійно все обдумати і т.д. [1, с. 22-41].

Отже, одним з найбільш трагічних видів девіантної поведінки є суїцид. Гострота проблеми підліткових суїцидів у суспільстві викликає необхідність вивчення такого явища як суїцид, і пов'язаних з ним суїцидальних станів особистості, а також вікових особливостей підліткових суїцидів. Актуальним напрямом є організація соціальної роботи з профілактики підліткових самогубств, так як це збереже людське життя, не принесе страждань близьким та оточуючим і, нарешті, заощадить кошти, «вивільнивши» їх на інші потреби. Любов до життя, вміння долати виникаючі труднощі необхідно нормувати вже з дитячих років, наприклад, через мультфільми, казки, дитячу художню

літературу та ін Специфіка організації соціальної роботи з підлітками, схильними до суїциду, полягає у проведенні заходів, що сприяють зміні їх соціальної ізоляції і зменшенню суїцидальних тенденцій.

Література

1. Акопов Г. В. Методы профилактики суицидального поведения. – Самара-Ульяновск, 2005.

2. Кузьмин В.В. Принадлежность к тоталитарным сектам и деструктивным культурам как причина самоубийств // Психологія суїцидальної поведінки: діагностика, корекція, профілактика : зб. наук. пр. / за ред. С.І. Яковенка. – К. : Київ. ін-т внутр. справ, 2000. – 200 с.

3. Науменко А. Дитячий суїцид – ганьба дорослим! / А. Науменко // Віче. – 2008. – № 18. – С. 22-63

4. Соловйов А. Деякі аспекти «права людини на смерть» / А. Соловйов // Підприємництво, госп-во і право. – 2003. – № 4. – С. 71-74.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ – ВИХОВАНЦІВ ДИТЯЧОГО БУДИНКУ

Машай Світлана Юріївна

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м.Глухів

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Тюльпа Тетяна Миколаївна

Проблема соціально-правового захисту дітей є актуальною для України особливо сьогодні, в часи економічної та соціальної нестабільності. Захист дітей, забезпечення їх повноцінного розвитку – проблема національного значення, яка повинна розглядатись і розв'язуватись в різних контекстах: історичному, соціологічному, культурологічному, демографічному, соціально-педагогічному і, безумовно, юридичному.

Останнім часом спостерігаються позитивні зрушення щодо забезпечення соціально-правового захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. А саме: вдосконалюється правова база зазначеного процесу; посилюється контроль держави за виконанням організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Надзвичайно важливим й обнадійливим є те, що, нарешті, як на рівні громадської свідомості, так і на рівні державної політики усвідомлено потребу реформування державної системи опіки й піклування над дітьми-сиротами та дітьми, які позбавлені батьківського піклування, щодо розвитку сімейних форм утримання і виховання таких дітей та приведення чинного законодавства відповідно до норм Конвенції ООН про права дитини, що ратифікована Україною.

Соціальний захист прав дітей – вихованців дитячого будинку в установі для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, є ключовою проблемою в педагогічній науці і шкільній практиці. Учні закладу для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, відповідно до свого соціального статусу, досить безправні і часто не мають шансів на гідне життя, тому що переходячи з дитинства в статус дорослої людини вони не мають достатньої можливості щодо оволодіння правовими знаннями, вміннями і навичками. Ускладнює ситуацію і той факт, що багато дітей, що надходять до установ для сиріт, мають вроджені аномалії фізичного розвитку, порушення в психічному розвитку, низький рівень соціалізації, що не відповідає віковим даними. Існуюча система організації виховної роботи в установі для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, нівелювання моральних цінностей в суспільстві, витрати матеріального забезпечення сирітських установ стають провідними чинниками формування у дітей безвідповідальної поведінки. Прагнення дитини захистити себе від життєвих негараздів спирається на всілякі доступні йому способи, в тому числі і протиправні.

Людина уже від народження наділена правами окремими законами держави. З часом, у процесі життя, після досягнення встановленого законом віку, людина набуває здатності мати обов'язки і нести відповідальність за свої дії. Тому реалізовувати свої права, не порушуючи при цьому прав та інтересів інших, – це своєрідне мистецтво жити.

Знання своїх прав є структурним елементом культури особи. До неї також відносять переконаність у необхідності і соціальній корисності дотримання прав людини, знання законів та вміння користуватися правовим інструментарієм (законодавством) у практичній діяльності.

У сучасній науці немає єдиного підходу до визначення правової культури. Більшість дослідників правову культуру розглядають як якісний стан правового життя суспільства, який визначається досягнутим рівнем розвитку правової системи, законності та правопорядку, правової освіти й обізнаності різних верств населення з права, а також ступенем гарантованості державою основних прав і свобод людини.

У зв'язку з цим необхідна практична реалізація тріади «соціально-правове виховання – соціально-правове навчання – соціально-правова просвіта».

Під правовою освітою учнів розуміється процес оволодіння системою правових знань, практичних умінь і навичок, підвищення рівня правової компетентності і відповідно рівня правової культури особистості, які в сукупності визначають її соціально-правовий вигляд. Правова освіченість є необхідною складовою частиною культурного образу людини і передумовою успішної життєдіяльності в суспільстві.

Науковці визначають суть поняття «соціально-правове виховання» – як цілеспрямовану, систематичну діяльність органів та соціальних інститутів, що передбачають озброєння дітей та молоді соціально-правовими просвітницькими знаннями, перетворення цих знань в особисті переконання кожного та формування на цій основі відповідального ставлення до власних вчинків, до поведінки в цілому, з метою формування соціальної правосвідомості та соціальної правової поведінки [2, с. 110].

Тому правове виховання беззаперечно є необхідною умовою соціально-правового захисту і соціального становлення дитини-сироти. Головне завдання правового виховання, яке вирішує соціальний педагог, полягає у формуванні в учнів уміння самостійно аналізувати інформацію, факти і явища суспільного життя, поєднувати знання прав з умінням їх дотримуватись, робити правильний вибір у складних життєвих ситуаціях, розуміти наслідки проступків та їх значимість для суспільства, держави, окремих громадян, усвідомлювати зв'язки між інтересами особи та наслідками її діяльності.

Рішення завдання соціально-правового захисту дітей – вихованців дитячого будинку прямо залежить від комплексного підходу до вирішення даної проблеми. Учитель, соціальний педагог, педагог-психолог, педагог-організатор, вихователь, можуть і повинні працювати в тісному контакті, взаємодіючи на благо дитини з усіма зацікавленими установами та організаціями [3, с. 223]. Соціально-педагогічна робота з правового виховання в дитячому будинку повинна стати унікальним поєднанням змісту і методики: діти отримують інформацію про закони, правову систему, свої права та обов'язки шляхом освітніх стратегій, котрі сприяють реалізації кооперативного (колективно-розподіленого) навчання, розвитку критичного мислення і позитивної взаємодії між молоддю і дорослими людьми [3, с. 228].

Правове виховання учня в умовах установи для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, будується іншим чином, ніж аналогічний процес у звичайній родині. Учні закладу для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, не відчувають на собі природного в родині впливу дорослих – суб'єктів різноманітних правових відносин, в тому числі щодо захисту прав дитини. Ця обставина має позитивну сторону тільки в тому відношенні, що подібний вплив може мати і несприятливий характер, сприяти формуванню негативної позиції дитини до правових способів вирішення життєвих ситуацій. Одним з основоположних принципів організації правового виховання в дитячому будинку повинні стати практична спрямованість правової

просвіти дітей на формування умінь і навичок звернення за правовою допомогою, здійснення правильного вибору осіб, компетентних надати відповідну підтримку, самостійний захист своїх прав і законних інтересів та ін. [1, 16].

Організація і реалізація в дитячому будинку соціально-виховної роботи, націленої на формування правової культури дітей-сиріт, можуть втілюватися в життя за допомогою розроблених з метою правового виховання методик і програм, які повинні враховувати специфіку психофізичного та інтелектуального розвитку дітей даної категорії. Означення методики і програми необхідно створювати відповідно до даних, отриманих в процесі дослідження вікових особливостей розвитку правосвідомості дітей-сиріт.

Знання факторів, які впливають на свідомість дітей-сиріт, дає можливість встановити певні напрямки практичної діяльності по вихованню правової культури, надати конкретні рекомендації в справі реалізації виховного впливу, який передбачає осмислений і цілеспрямований вплив на особистість дітей-сиріт, на соціальне середовище, в якому вони перебувають, на процес освоєння правової інформації. Можна сказати: головним завданням даного процесу є навчання дітей-сиріт жити, дотримуючись законів в умовах безперервної самоосвіти.

Література

1. Илюхина Т.И. Социальная защита детей-сирот, оставшихся без попечения родителей // Проблемы и перспективы социальной адаптации детей-сирот. Сборник материалов. – Иваново, 2001. – С. 14-17.

2. Ковчина І.М. Основи соціально-правового захисту особистості: навч.-метод. посіб. для студ. ВНЗ спец. “соціальний педагог” / за заг. ред. А. О. Ярошенко. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 297 с.

3. Петрочко Ж.В. Основи соціально-правового захисту особистості навч.посіб./ Жанна Василівна Петрочко. – К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2009. – 320 с.

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У ФОРМУВАННІ ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ БАТЬКІВ

Медвідь Світлана Сергіївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Борисюк Світлана Олексіївна

Суспільно-політичні умови, у яких функціонує сучасна сім'я, характеризуються зміною соціально-економічних відносин у суспільстві, загостренням цілого комплексу протиріч у сфері життєдіяльності сім'ї. Відомо, що саме сім'я найбільш повно відтворює економічні, політичні, духовні особливості сучасного суспільства. Вона чутливо реагує на всі структурні й функціональні зміни, що відбуваються в ньому, і певним чином сама впливає на суспільство. З розвитком суспільства відбуваються зміни структури сім'ї та взаємовідносин між окремими її членами, зменшення стабільності, послаблення традиційної ролі батька, що певним чином змінюють взаємини між батьками та дітьми у родині.

Протягом останніх років профілактиці і розв'язанню сімейних негараздів значну увагу приділяють вітчизняні та зарубіжні науковці. Зокрема, у роботах З. Зайцевої, І. Зверєвої, І. Козубовської, В. Постоного, А. Капської, І. Трубавіної, Є. Холостової та інших вітчизняних і зарубіжних вчених розглядаються найрізноманітніші аспекти функціонування сім'ї, її розвитку чи занепаду. Проте, малодослідженими сьогодні залишаються можливості застосування сучасних технологій, форм та методів роботи соціального педагога з сім'єю, перспективи перетворення сім'ї з неблагополучної в благополучну та ін.

Як відомо, сучасна сім'я покликана бути своєрідним психологічним укриттям для людини. Вона забезпечує економічну, соціальну, психологічну та фізичну безпеку і захищеність своїм членам [2]. Сьогодні багато сімей потребують допомоги та підтримки для того, щоб повноцінно реалізовувати передбачені суспільством функції. Запобігання та ліквідація зазначених негативних явищ у родині можливі при організації системної цілеспрямованої соціально-педагогічної роботи на основі моделі, що передбачає певну послідовність дій по відношенню до сім'ї та їх грамотне виконання, оскільки будь-яка система, що перебуває в стані хронічного відхилення, ризикує поступово зламатися і тоді застосування додаткових ресурсів з метою надання сім'ї допомоги не дає очікуваного результату, в цьому і простежується важливість ролі соціального педагога в роботі з сім'єю, дітьми.

Важливим аспектом для розгляду впливу батьків на дітей та їх взаємозв'язок є педагогічна культура батьків. Під педагогічною культурою батьків розуміється педагогічна підготовленість і зрілість їх як вихователів, що дає реальні позитивні результати в процесі сімейного і суспільного виховання дітей. Педагогічна культура є складовою частиною загальної культури батьків, у якій закладений досвід виховання дітей у сім'ї, придбаний різними категоріями батьків безпосередньо у своїй країні, інших країнах, а також узятий з народної сімейної педагогіки [1].

Проблеми педагогіки і психології виховання дитини в сім'ї, шляхами вдосконалення педагогічної культури батьків займалися педагоги Я. Коменський, П. Лесгафт, А. Макаренко, С. Русова, Ж-Ж. Руссо, В. Сухомлинський та ін. Сучасні питання сімейного виховання дітей різного віку досліджують Т. Алексеєнко, О. Дакукіна, К. Журба, Т. Кравченко, Т. Плахотнікова, Л. Пovalій, В. Постовий, О. Хромова та ін.

Роль соціального педагога у питаннях формування педагогічної культури батьків на сучасному етапі розвитку українського суспільства дедалі зростає. Вступаючи до навчального закладу, дитина стикається з проблемами адаптаційного характеру, емоційно-соціального розвитку, перебігу процесу соціалізації та з іншими проблемами, а батьки в свою чергу не мають достатніх знань, досвіду, щоб запобігти певних перешкод які можуть виникнути [5]. Відтак, перед соціальним педагогом постає завдання формувати у батьків уміння встановлювати контакти з людьми, діяти в різноманітних комунікативних ситуаціях, реалізовувати діалогічне спілкування, способи поведінки, що дозволяють дитині самореалізуватись, накопичувати позитивний соціальний досвід, знаходити різні способи вирішення проблем, застосовуючи різноманітні педагогічні прийоми та форми роботи.

Соціально-педагогічна освіта батьків покликана збагатити родинне виховання, сприяти зміцненню всіх його ланок, передусім психолого-педагогічної компетентності. Особлива відповідальність покладається на педагогів та психологів щодо педагогічної освіти тих батьків, у сім'ях яких є труднощі взаємодії, а саме на соціальних педагогів [5]. Робота з сім'ями вимагає від соціального педагога формування знань у батьків з питання захисту прав дитини, соціальної допомоги сім'ям різних соціальних категорій, особливостей сімейного виховання тощо. Соціальний педагог спрямовує свої зусилля на формування психолого-педагогічної культури батьків, покращення емоційного клімату у сім'ї.

Установлення та підтримка педагогічної співдії «діти – батьки – соціальні педагоги» повинні вибудовуватися на принципах взаємоповаги, довіри, відповідальності та рівноправному партнерстві. Основою такої співдії повинна стати єдність у ставленні до дитини як до найвищої цінності. Зміст соціально-педагогічної діяльності у зазначеній співдії повинен спрямовуватися на підвищення готовності батьків до виховання дітей, на усвідомлення ними важливості відповідального батьківства, на передачу всім дорослим членам родини певної психолого- педагогічної, фізіолого-гігієнічної, правової та іншої інформації, на формування у них відповідних практичних умінь та навичок.

Важливе значення у роботі з сім'єю має соціально-педагогічний патронат, результативність якого залежить від компетентності соціального педагога, його вміння

включати батьків і дітей у процес аналізу і пошуку, тим самим сприяти їх самовдосконаленню як в особистісному плані, так і в плані міжособистісних стосунків [3].

Отже, організація роботи з батьками є багатоаспектною і має великі педагогічні можливості. Її успіх багато в чому залежить від особистості та авторитету педагога, його професійності, компетентності, педагогічної майстерності, педагогічного такту та тактовності, моральних та людських якостей, уміння спілкуватись. Зміст роботи з формування педагогічної культури батьків можна визначити як спеціально організовану діяльність щодо надання допомоги сучасній сім'ї у виконанні виховної функції. Завдання педагога полягає не лише у створенні гармонійних взаємин між батьками та дітьми, але й передумов для цього.

Література

1. Алексєєнко Т.Ф. Педагогічний словник для молодих батьків / Т.Ф. Алексєєнко, Л.В. Артемова, Н. І. Баглаєва. – К., 2002. – 230 с.
2. Корнієнко С. Сім'я і школа – одна родина / С. Корнієнко // Початкова школа. – № 1. – 2011. – С. 154-157
3. Програма формування педагогічної культури батьків / [за ред. В.Г. Постового]. – К., 2003. – 226 с.
4. Рибальченко І.М. Взаємодія з батьками / І.М. Рибальченко. – Х. : Основа, 2007. – 208 с.
5. Шевелева Т. Співпраця сім'ї та школи на сучасному етапі / Т. Шевелева // Початкова школа. – № 45. – 2008. – С. 25-28.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОЗВІЛЛЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ З ДОСВІДУ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Мостовенко Світлана Михайлівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц.
Останіна Ніна Степанівна

У більшості зарубіжних країн дозвілля розглядається як сфера розвитку особистості та соціальної культури, сфера формування громадянської позиції, розкриття духовного потенціалу учнівської молоді, відображення та збереження національних традицій, культурної спадщини народу. Зарубіжні практики впевнені в необхідності встановлення контактів з учнівською молоддю та налагодженні активної співпраці з нею саме через сферу вільного часу. Такі країни, як США, Велика Британія, Німеччина у сфері дозвілля прагнуть до створення умов для художнього й естетичного розвитку учнівської молоді, для її творчої самореалізації в системі мистецтв (музиці, живопису, хореографії, літературі) через велику кількість культурно-мистецьких гуртків, клубів, об'єднань [1, с.4].

У багатьох зарубіжних країнах (Угорщина, Швеція, Чехія, Франція та ін.) створено фонди та організації для розвитку естетичного виховання. Головними завданнями таких об'єднань є підтримка дослідницької діяльності учнівської молоді в галузі гуманітарних знань, проведення культуротворчих заходів, надання допомоги в реалізації програм з естетичного виховання та художньої творчості, підтримка функціонування дозвіллевих закладів у сільській місцевості, тощо. До того ж, змістовне наповнення дозвілля розглядається як суттєва складова національного прибутку країни та є критерієм економічного та соціального розвитку держави, а рівень дозвіллевого обслуговування визначає якість життя людини. На початку міленіуму в зарубіжному світі підтримується тенденція щодо ущільнення вільного часу шляхом інтенсифікації діяльності та економії часу, шляхом зосередження дозвіллевих занять на одному об'єкті, що має різноманітні дозвіллеві можливості: діяльність численних закладів відпочинку, рекреаційних центрів, парків, спортивних закладів, проведення різноманітних дозвіллевих заходів та акцій за підтримки влади свідчать про поступову переорієнтацію зарубіжного суспільства на активний відпочинок, адаптації молоді до змінюваних соціальних та природних умов,

зменшення психологічної напруги особистості. Нові форми кооперації між дозвіллевою сферою та економікою характеризуються відкриттям у дозвіллевих закладах прибуткових творчих майстерень, у наданні комерційних послуг, у виконанні дозвіллевих заходів на замовлення, у створенні великої кількості робочих місць шляхом відкриття дозвіллевих центрів з їх розгалуженою інфраструктурою.

Отже, можна сказати, що дозвіллева сфера розвинених зарубіжних країн має розгалужену інфраструктуру, складну технічну матеріальну базу, потужні кадри. Помітне місце в дозвіллевій сфері зарубіжних країн посідають дозвіллеві комплекси та центри, які поділяються на однопрофільні та багатофункціональні заклади. Наприклад, багатопрофільні дозвіллеві установи функціонують як культурно-дозвіллеві комплекси та центри, у межах яких діють різноманітні гуртки, секції, об'єднання, творчі майстерні, ігрові кімнати. Серед багатопрофільних центрів є такі як: Центри Краутрі, Сандерлендау у Великій Британії; Сан-Дієго у Каліфорнії (США); Центр ім. Черє Януса у місті Печ в Угорщині [3, с.71]. До речі, багатопрофільний центр імені Черє Януса розташований у новому мікрорайоні й до його складу входять три дитячих садки, три школи, гімназія, інтернат, Будинок культури, бібліотека, блок харчування, спорткомплекс з басейном. У центрі працює відділ ментальної гігієни (психолого-педагогічна служба). Усі заклади Центру працюють у автономному режимі, мають свою ієрархію управління, але підпорядковуються генеральному директору та працюють за єдиним планом роботи[3, с.72].

Проблеми дозвілля учнівської молоді в Австралії вирішують за допомогою створення або існування загальнонаціональних молодіжних клубів книги у всіх школах країни, мета яких – сформувані думаючого, аналізуючого читача, прищепити йому загальну читацьку культуру [2, с.191]. Неординарний підхід до вирішення проблеми зайнятості учнівської молоді у вільний час у Франції вирішують шляхом створення центрів канікул і дозвілля, що забезпечує повноцінний відпочинок і виховання учнів у їх вільний час [3, с.74].

Таким чином, молодіжна політика зарубіжних країн при всьому різноманітті має свої загальні риси, обумовлені приблизно однаковим рівнем розвитку і схожістю проблем організації сфери дозвілля учнівської молоді.

Література

1. Бойчев І. Специфіка педагогічної організації культурного дозвілля учнів / І. Бойчев // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. – Ізмаїл, 2004. – Вип.17. – С.3-7;
2. Бочелюк В. Дозвіллезнавство: навчальний посібник для вузів / В. Бочелюк, В. Бочелюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 207 с;
3. Петрова І. Дозвілля в зарубіжних країнах / І. Петрова. – К., 2005. – 404 с.

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

Мурсалова Тетяна Русланівна

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Михайленко Оксана Володимирівна

Постановка проблеми. Однією із основних проблем державотворення є виховання молодого покоління з урахуванням усіх складових, які забезпечують організаційну та виховну функції розвитку особистості. У реалізації цих завдань значне місце належить сім'ї, де людина народжується, формуються основи її характеру та моральні цінності. Інститут сім'ї є одним із основних ланок взаємодії між суспільством та кожною людиною. Рівень розвитку суспільства відображається на сімейних стосунках, а сімейні стосунки впливають на соціальну позицію особистості.

На сьогоднішній день сім'я має певні складнощі, це пов'язано, з однієї сторони, втратою сімейних цінностей, престижу сімейного способу життя, а з іншої – негативним впливом економічної кризи в країні. Недостатніми є також психолого-педагогічний і соціально-педагогічний рівні підготовки молоді до сімейного життя. Невміння і небажання аналізувати свої вчинки, відповідати за них – така тенденція є руйнівною для більшості молодих сімей.

Тому сьогодні виникає необхідність підготовки студентської молоді до сімейного життя, зокрема до виконання основних сімейних функцій.

Дослідження готовності студентської молоді до сімейного життя набуває значного поширення як у соціальній, так і в педагогічній науці. Дослідженню проблем формування моральних стосунків молоді, її підготовки до сімейного життя сприятимуть праці вітчизняних і зарубіжних фундаторів освіти І. Бега, П. Блонського, Л. Богдановича, Г. Ващенко, В. Постоного, а також психологів М. Корольчук, В. Кравця, В. Маценко. Дослідженню питань підготовки студентської молоді до сімейного життя, їх специфіки та життєвих негараздів, конфліктів присвятили праці В. Афанасьєв, В. Балцевич, С. Бурова, Б. Говако, Т. Зубкова, В. Каблукова, С. Краснокутська, Т. Поспелова, Н. Тимошина, С. Шуман та ін.

Мета статті – проаналізувати теоретичні та практичні аспекти підготовки студентської молоді до сімейного життя та її вплив на формування молоді сім'ї.

Результати теоретичного дослідження. Основна підготовка молоді до сімейного життя має ґрунтуватися на системі знань, умінь та навичок, здобутих за час навчання у вищих навчальних закладах. Сучасна література розкриває сутність готовності особистості до сімейного життя через такі компоненти, як психологічна, фізіологічна зрілість майбутнього подружжя, його соціальна, економічна готовність. Соціальна готовність свідчить про те, наскільки партнери сприймають себе рівноправними членами суспільства, які усвідомлюють правову основу шлюбу, готові взяти на себе відповідальність одне за одного, забезпечити свою сім'ю.

Зазвичай, студентські шлюби – це союз людей з близькими дошлюбними соціокультурними характеристиками. Студентські сім'ї відрізняються від звичайних молодих сімей тим, що такому подружжю доводиться виконувати більшу кількість соціальних ролей і поєднувати більше зобов'язань. Саме тому, таким сім'ям притаманні певні особливості та проблеми:

- 1) соціальна незрілість;
- 2) велика залежність від батьків, особливо фінансова;
- 3) відсутність навичок ведення домашнього господарства;
- 4) відсутність власного житла;

5) поєднання навчання і сімейних зобов'язань (особливо для молодих мам, яким доводиться переводитися на заочне відділення, індивідуальний план навчання або йти в академічну відпустку);

- 6) дефіцит вільного часу.

Труднощі у вирішенні проблем, можуть призвести до конфліктів у сім'ї, погіршення здоров'я її членів, зменшенню народжуваності, збільшення матерів-одиначок. Щоб уникнути таких наслідків, доцільно розробити і налагодити систему заходів соціальної підтримки студентських сімей, допомогу їм, як з боку адміністрація вузів, громадських організацій та перш за все – держави [3, с.51].

Сутність підготовки студентської молоді до сімейного життя є доволі складним процесом, який має відбуватися в різних напрямках:

1. Загальносоціальна готовність – розуміння та прийняття молоддю політики держави у сфері сімейних стосунків.

2. Етична готовність – наявність у молодих людей таких якостей, як рівноправне ставлення до представників протилежної статі; повага до матері, батька; відповідальність, чесність, вірність, стриманість, доброта, поступливість; усвідомлення

моральних основ сімейних взаємин; почуття обов'язку перед дружиною (чоловіком), сім'єю, дітьми; культура інтимних почуттів.

3. Психологічна готовність – сформованість уявлень про особистість як рівень розвитку індивіда; психологічні основи шлюбу та сімейного життя; процес розвитку почуттів, необхідних для шлюбного та сімейного життя; механізми спілкування тощо.

4. Правова готовність – ознайомленість молоді з основами законодавства про шлюб та сім'ю, обов'язками подружжя одного перед одним, перед дітьми, суспільством.

5. Фізіолого-гігієнічна готовність – знання фізіологічних особливостей чоловічого та жіночого організмів, основ особистої гігієни тощо.

6. Педагогічна готовність – сформованість уявлень про роль сім'ї у вихованні дітей; специфіку сімейного виховання; виховні функції батька та матері; шляхи підвищення педагогічної культури батьків; володіння конкретними знаннями та вміннями з самовиховання та виховання дітей.

7. Естетична готовність – ставлення молоді до сімейного життя як до самостійної естетичної цінності.

8. Господарська готовність – володіння знаннями про бюджет сім'ї, культуру побуту; вміння вести домашнє господарство [2, с.15].

Готовність студентської молоді до сімейного життя є складною структурою, напрями якої тісно пов'язані між собою, а зміна одного з них детермінує зміну іншого.

Ефективність підготовки студентської молоді до сімейного життя залежить від злагодженої взаємодії різних соціальних інститутів – сім'ї, навчального закладу, засобів масової інформації тощо. Але також важливим чинником, що впливатиме на підготовленість молодої людини до подружнього життя, постає процес самовиховання. Для роботи над собою необхідні реальні дії і вчинки, у процесі здійснення яких і відбувається самовиховання особистості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підготовка студентської молоді до сімейного життя є важливим, підтримуваним на державному рівні, але не достатньо реалізованим на сьогодні напрямом діяльності. Активізація цієї діяльності можлива через збільшення та урізноманітнення кількості програм у вищих навчальних закладах, що спрямовані на формування навичок міжособистісного спілкування, готовності студентської молоді до сімейного життя та залучення до цієї роботи різних соціальних інститутів. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробленні та впровадженні спеціальної програми підготовки сучасної студентської молоді до сімейного життя.

Література

1. Авдеева Л.Н. Психолого-педагогическое сопровождение студенческой семьи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Л.Н. Авдеева. – Астрахань, 2009. – 25 с.

2. Захарченко В.Г. Соціально-психологічні особливості готовності молоді до подружнього життя. / В.Г. Захарченко // Український соціум. – 2004. – № 1 (3). – С.14-23.

3. Капська А.Й. Молода сім'я: проблеми та умови її становлення // А. Й. Капська. – К. : ДЦССМ, 2006. – 184 с.

4. Карасевич А.П. Формування готовності студентської молоді до створення сім'ї : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / А. П. Карасевич. – К., 2009. –21 с.

5. Лісовець О. В. Роль молодіжних громадських організацій у підготовці молоді до сімейного життя / О. В. Лісовець // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету. – Чернігів, 2009. – № 61. – С. 95-100.

6. Савченко С.В. Соціально-педагогічна підтримка студентської сім'ї / С.В. Савченко // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2009. – № 32 – С. 21-28.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ВАДАМИ СЛУХУ

*Насилівська Ірина Володимирівна,
Тестова Ірина Юріївна*

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Білоусова Надія Валентинівна

Втрата слуху або глухота не впливають на інтелектуальні можливості людини або на її здатність навчатися. Проте, дитина зі зниженим слухом потребує спеціальних навчальних послуг для того, щоб отримати адекватне навчання.

Дітям зі зниженим слухом важче, ніж дітям, які добре чують, засвоювати нові слова, граматику, правильно будувати і розуміти речення. Для глухих дітей або тих, у кого спостерігається значне зниження слуху, завчасне, постійне використання наочних моделей комунікації (таких як мова жестів, дактиль, коли букви позначаються певною комбінацією пальців рук, та спеціальна вимова) або користування звукопідсилювальною апаратурою можуть зменшити певні мовленнєві проблеми.

Глухі діти з дошкільного віку мають виконувати спеціальні вправи для розвитку мовлення та навичок спілкування. Важливо, щоб фахівці (вчителі та сурдопедагоги) працювали спільно, аби навчити дитину максимально використовувати її залишковий слух навіть тоді, коли перевага віддається жестовій мові. Оскільки переважна більшість глухих дітей (понад 90%) народжується від батьків котрі чують, програми мають містити інструкції для батьків щодо виховання дітей у родині [3].

Для того щоб глухі і слабочуючі діти змогли жити повноцінним життям, їх важливо навчити таким навичкам, як: усна мова; читання; листування; слухове сприйняття.

Крім цього малюка потрібно вчити бути самостійним і знаходити спільну мову з людьми, які чують, щоб він міг без сторонньої допомоги спілкуватися і виконувати всі необхідні йому дії. Але організувати заняття необхідно, враховуючи особливості дитини.

Розвитку усного мовлення допоможуть спеціальні ігрові методики, до яких потрібно ставитися дуже серйозно, тільки так можна отримати результат. Необхідні різноманітні іграшки (ляльки, машинки, тварини, кубики та ін.). Якщо дитину зацікавила будь-яка іграшка, слід піднести її до губ, щоб привернути увагу малюка до артикуляції, і чітко назвати іграшку простим поєднанням звуків (ля-ля або бі-бі). Щоденне повторення цієї ситуації призведе до того, що малюк сам зможе вимовити це слово по складах. Перший крок найважчий, потім дитина почне говорити інші слова. Далі можна вивчати назви дієслів (біжить, гуляє, їсть), повторюючи їх, коли дитина потрапляє в ці ситуації.

Читанню слабочуючих дітей навчають за допомогою табличок з друкованими словами. Через особливості сприйняття, малюків не вчать вимовляти окремі букви і склади, а запам'ятовувати все слово цілком. Важливо звернути увагу на те, щоб дитина розуміла значення слів, а не просто правильно повторював звуки [1].

Листа слід навчати паралельно з читанням. Дайте дитині повну свободу вибору - яскраві фломастери або олівці, вільне розташування букв на альбомному аркуші. Чи не чуючи вимови навчитися читати дуже складно, писати - ще складніше, тому не потрібно змушувати дитину силоміць, а навпаки слід постаратися всіляко зацікавити. Поступово написання букв стане більш акуратним і впорядкованим [2].

Розвиток слухового сприймання дуже важливо для дітей, які носять слухові апарати. Сам по собі апарат не дає належного ефекту, малюк повинен вміти сприймати навколишні звуки, не загальною масою, а виділяти необхідні. Так поступово він навчиться розуміти усне мовлення [2].

Проблеми зі слухом у дітей, на жаль, не є великою рідкістю. Тому існує безліч спеціальних методик навчання для таких дітей, які враховують особливості їх розвитку і сприйняття. Основні принципи цих методик:

всебічний розвиток дитини на основі корекції наявних проблем;
більш ранній початок навчання, ніж у здорових дітей (навчання може зайняти більше часу, і в більш ранньому віці малюк легше засвоїть необхідні навички);
створення «мовного середовища».

Методика дитячих садків компенсуючого виду ґрунтується на тому, що дитина знаходиться в системі спеціального навчально-виховного процесу. Педагоги створюють умови для компенсації розвитку глухих і слабочуючих дітей. На навчання приймаються діти від 1,5-2 років. Термін навчання зазвичай становить 4-5 років. Недоліком таких садів є інтернатний тип установи. Знаходячи необхідні навички, малюк відривається від сім'ї в найважливіші роки свого розвитку [2].

Методика Е.І. Леонгарда розроблена для виховання дітей, що мають порушення слуху в сім'ї. Дітки, які проходять навчання за даною методикою, ходять у звичайні дитячі сади або спеціальні групи, відвідують індивідуальні заняття з сурдопедагогом, що володіє цією методикою. Але головну роль в навчанні і вихованні дитини відіграють батьки і сурдопедагог тільки консультує батьків [2].

Білінгвістична методика - сучасна система, заснована на визнанні прав глухої людини, в тому числі і на вибір свого стилю життя, способу спілкування, реалізацію себе як самодостатньої особистості. Основою цієї методики є те, що використання жестової мови прирівнюється за статусом до використання національної словесної мови і повноправно використовується в процесі навчання. Займаючись навчанням глухого або слабочуючих дітей батькам необхідно пам'ятати, що дитина повинна також освоювати соціальні навички.

Створення доброзичливого навколишнього середовища, в якому малюк зможе грати з однолітками, часом набагато краще, ніж багатогодинні заняття. Природно, дитина усвідомлює, що вона відрізняється від інших, при цьому повинен навчитися не відчувати себе неповноцінним або збитковим [3].

В Україні функціонує 59 шкіл-інтернатів для дітей з вадами слуху, які охоплюють 7,3 тис. дітей. За останні роки в системі спеціальної освіти дітей з особливостями психофізичного розвитку відбулися зміни. У зв'язку з переходом загальноосвітньої школи на 12-річний термін навчання, удосконалено структуру спеціальної школи, всіх її видів.

Зокрема, для спеціальних шкіл глухих, слабочуючих дітей передбачено 13-річний термін навчання: початкова школа – 1-4 класи, основна школа – 5-10 класи, старша школа – 11-13 класи. Для всіх дітей, які не отримали відповідної дошкільної освіти, у структурі спеціальних шкіл передбачено підготовчі класи, основна мета роботи яких – підготовка дітей до навчання в школі.

В Україні навчання і виховання дітей з порушенням слуху здійснюється в двох типах спеціальних загальноосвітніх шкіл-інтернатів: для глухих дітей та тих, що погано чують слабчочуючих, і пізнооглухлих дітей (у двох відділеннях).

Тож діти зі зниженим слухом, можуть успішно навчатися в загальноосвітній школі, але вони потребують створення спеціальних педагогічних умов, індивідуального підходу, заснованих на глибокому розумінні вчителем дійсних причин утруднень дитини в навчанні.

Література

1. Гилевич Й.М. Если ребенок со сниженным слухом учится в массовой школе (В помощь педагогам массовой школы с интегрированным обучением и родителям) / Й.М.Гилевич, Л.И.Тигранова // Дефектология. – № 3. – С. 39-46.
2. Боскис Р.М. Теоретическое обоснование специального обучения языку / Р.М.Боскис // Основы специального обучения слабослышащих детей. – М.: Просвещение. – 1969. – С. 12-20.
3. Боскис Р.М. Учителю о детях с нарушениями слуха: Книга для учителя. – 2-е изд., испр. – М.: Просвещение, 1988. – 125 с.

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРІВ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ ДЛЯ СІМ'Ї, ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Нестеренко Оксана Миколаївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Качалова Тетяна Василівна

Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді спеціальні заклади, уповноважені державою реалізувати соціальну політику шляхом проведення соціальної роботи з дітьми, молоддю та сім'ями. Центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді належать до соціальних служб територіального охоплення, що дає можливість: залучити спеціалістів певного профілю та необхідної кваліфікації; створити можливості для клієнтів певної територіальної одиниці користуватися послугами спеціалістів; чітко виокремити конкретні соціальні проблеми дітей, сімей і молоді певної громади та об'єднати її ресурси для їх вирішення; посилити відповідальність керівників та виконавців за кінцевий результат діяльності.

Юридично створення центрів соціальних служб для молоді було закріплене Законом України „Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”. У статті 6 цього закону зазначалося, що для підтримки соціального становлення та розвитку молоді утворюються центри соціальних служб для молоді та їхні спеціалізовані формування [1]. На виконання цього Закону Кабінет Міністрів України постановою від 13 серпня 1993 року № 648 „Про соціальні служби для молоді” затвердив Типове положення про соціальні служби для молоді, згідно з яким соціальні служби для молоді отримали статус спеціальних структур, що надають соціальні послуги та соціальну допомогу молоді віком від 15 до 28 років. 1 січня 2005 року було створено Державну соціальну службу для сім'ї, дітей та молоді як урядовий орган державного управління, а центри соціальних служб для молоді перейменовано в центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (ЦСССДМ).

Центри створюються відповідними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, належать до сфери їх управління і підпорядковуються, відповідно, органу виконавчої влади чи виконавчому органу сільської, селищної, міської ради. Система центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді функціонує на державному, регіональному та місцевому рівнях [2].

ЦСССДМ відіграють велику роль для нашого суспільства, адже вони надають різноманітну допомогу тим, хто потрапив у складні життєві ситуації та повертають людину до нормального, повноцінного життя. Проте, важливо зауважити, що діяльність центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді дещо відстає від потреб населення в наданні соціальної допомоги, особливо в період кризових потрясінь для держави. На даний час у зв'язку з воєнними діями на Сході України з'явилися нові особливі категорії клієнтів, яким необхідна соціальна допомога: вимушені біженці і переселенці, учасники бойових дій та їх сім'ї, діти, які були свідками бойових дій та поранені, люди похилого віку, які залишили свої домівки, діти-інваліди, сироти. У зв'язку з цим діяльність ЦСССДМ набула нових особливостей.

Метою статті є визначення особливостей діяльності ЦСССДМ в нових соціальних реаліях України.

Необхідно зазначити, що діяльність ЦСССДМ здійснюється відповідно до Законів України щодо соціальної роботи із сім'ями, дітьми та молоддю, а саме: «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»; «Про соціальні послуги»; «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні»; «Про охорону дитинства»; «Про соціальну адаптацію осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк»; «Про забезпечення організаційно-правових умов

соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»; «Про реабілітацію інвалідів в Україні».

Особливостями діяльності ЦСССДМ, на наш погляд, в кризових умовах є активізація роботи спеціалізованих формувань: служба соціальної підтримки сім'ї; служба по роботі зі споживачами ін'єкційних наркотиків; мобільний консультаційний пункт соціальної роботи в сільській та гірській місцевостях, віддалених районах міст; школа волонтерів; студентська соціальна служба; служба „Телефон довіри”; інформаційно-ресурсний центр центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді; консультаційний пункт центру соціальних служб для молоді в пологових стаціонарах, будинках дитини та при жіночих консультаціях.

Дані формування створюються за наявності необхідної кількості клієнтів на певній територіально-адміністративній одиниці, якщо попит на даний вид послуг відсутній, то в поодиноких випадках, у разі звернення клієнта, послуги по їх вирішенню надаються фахівцями з соціальної роботи ЦСССДМ. Завдяки роботі таких формувань ЦСССДМ мають змогу надавати широкий спектр послуг різним категоріям дітей, сімей та молоді [3].

Необхідно зазначити, що, починаючи з моменту «Революції гідності» та початку військових дій на Сході України ЦСССДМ особливу увагу надають створенню волонтерських груп для надання допомоги бійцям АТО та вимушеним переселенцям і біженцям. І цьому сприяють «Школи волонтерів», створені при ЦСССДМ.

ЦСССДМ, керуючись рекомендаціями центральних органів, свою роботу на місцях в кризових умовах сьогодення України організовують за такими пріоритетними напрямками:

- допомога учасникам АТО та членам їх сімей Особливої уваги потребують учасники антитерористичної операції, які боронять нашу землю на Сході країни, та їхні родини. Зрозуміло, що ті, кому довелося виживати в нелюдських умовах та побувати під обстрілами ворога, повертаються додому з великою кількістю проблем. Значна частина колишніх бійців відчуває себе в мирному післявоєнному житті чужими і потребує сторонньої допомоги та підтримки. Соціальна підтримка сімей зазначеної категорії залишається одним із пріоритетних напрямків у роботі центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Інновацією у 2016 році стало функціонування груп взаємодопомоги для учасників АТО, що створені на базі ЦСССДМ. Найбільш актуальними аспектами у роботі з учасниками антитерористичної операції та їх родинами залишаються: психологічна підтримка учасників антитерористичної операції та членів їх сімей; налагодження соціальних зв'язків та пристосування до життя у мирних умовах; зміна ставлення учасників АТО до самих себе; налагодження гармонійних взаєностосунків у родині з урахуванням проблем та ускладнень, які пережили учасники АТО та члени їх сімей за момент вимушеного роз'єднання; інформування родин учасників АТО про пільги, нові права, гарантії, передбачені законодавством, та організації, які можуть надати відповідну допомогу; соціальна допомога внутрішньо переміщеним особам; раннє виявлення, оцінка потреб та соціальний супровід сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах; підготовка до самостійного життя, соціальна адаптація, соціальний супровід дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, із числа учнів старших класів та випускників інтернатних закладів; здійснення соціальної роботи, спрямованої на запобігання відмовам від новонароджених дітей, соціальна підтримка вагітних жінок та жінок з новонародженими дітьми; пошук, відбір, навчання та забезпечення соціального супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу (ДБСТ);

- соціальна підтримка ВІЛ-інфікованих вагітних жінок, дітей, молоді та членів їх сімей;

- здійснення соціально-психологічної реабілітації дітей та молоді з функціональними обмеженнями;

- здійснення соціально-профілактичної роботи щодо запобігання правопорушенням та соціально небезпечних хвороб у дитячому та молодіжному середовищі, формування навичок здорового способу життя;

- надання соціальних послуг та здійснення соціального супроводу неповнолітніх та молоді, які перебувають, звільняються з місць позбавлення волі або перебувають на обліку в установах пробації та відбувають покарання без обмеженні та позбавлення волі;

- розробка та поширення соціально-рекламної продукції про діяльність ЦСССДМ [4;186].

Таким чином, можна констатувати, що головною особливістю діяльності ЦСССДМ в сучасних умовах є адресний вплив на клієнта через індивідуальні соціальні послуги. Важливим досягненням у сфері розвитку надання послуг центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді було введення в 2014 році посад фахівців із соціальної роботи в територіальних громадах, що сприяло доступності послуг, раннього виявлення проблем дітей та їх сімей, своєчасний соціальний супровід та контроль за сім'ями, що перебувають в складних життєвих обставинах. Нажаль, через недостатність державного фінансування на місцевому рівні дана модель соціальної роботи не була застосована масово.

Важливо зазначити, що в сучасних умовах великого значення набуває волонтерська допомога, активізації якої сприяють «Школи волонтерства», створені при ЦСССДМ.

Література

1. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (05.02.1993, № 2998-XII).
2. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю»
3. Постанова Кабінету Міністрів України Про затвердження Загального положення про центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді від 01.08.2013 №573
4. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: Навч.-метод. комплекс / Автор.-упоряд.: О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, З. П. Кияниця, В. О. Кузьмінський та ін. / За заг. ред.: І. Д. Зверєвої, Ж. В. Петрочко. – К.: Фенікс, 2007. – 528 с.
5. Тюття Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота (теорія і практика): навч. посіб. – К.: ВМУРОЛ «Україна», 2004.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГАРМОНІЙНИХ ВЗАЄМИН МІЖ БАТЬКАМИ І ДІТЬМИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Новікова Юлія Миколаївна

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц.

Пихтіна Ніна Порфирівна

Актуальність. Проблема формування гармонійних взаємин між батьками та дітьми у наш час є актуальною, оскільки за останні роки значно зросла кількість сімей із труднощами у внутрішніх відносинах. Це обумовлюється різноманітною кількістю факторів, серед яких можна виділити зокрема брак часу у батьків, приділеного вихованню дітей, низьку педагогічну компетенцію мам і тат, їх зорієнтованість лише на матеріально-фізіологічну сферу забезпечення родини, відсутність бажання приймати активну участь у виховному процесі тощо. Усе це не сприяє появі й підтримці тісного зв'язку між членами сім'ї, а навпаки віддаляє їх одне від одного.

Виклад основного змісту. Дослідження процесу становлення гармонійних дитячо-батьківських відносин відображені у працях таких сучасних вчених як С.Ладивір, А.Петровський, М. Лисіна, О. Кононко, Г. Костюк та ін. Вони наголошували, що ця проблема не повинна залишатися поза увагою всіх учасників педагогічного процесу,

оскільки вона має безпосередній вплив на розвиток та становлення особистості дитини ще з дошкільного віку.

Поняття «гармонійні взаємовідносини» позначає такий зв'язок між людьми, при якому спостерігається високий рівень узгодженості в спільній діяльності та у всьому, що відноситься до середовища у якому вони співіснують. У дошкільному віці таким осередком є сім'я, а діючими і віднесеними до неї являються батьки та діти [1, с.3].

У Базовому компоненті дошкільної освіти та чинних програмах виховання і розвитку дитини «Впевнений старт» та «Я у світі» в плані гармонійних взаємовідносин між батьками й дітьми дошкільного віку означені характеристики компетенцій малюків щодо ставлення до різновікових членів їх сім'ї на кожному етапі розвитку. Опір на ці дані дозволяє планувати та реалізувати роботу учасників педагогічного процесу в напрямку родинного виховання дітей [4].

На процес становлення гармонійних взаємин батьків і дітей старшого дошкільного віку за даними нашого дослідження безпосередньо впливають тактики сімейного виховання, варіанти відносин між матір'ю і дитиною, так звані «важкі ситуації» та ускладнення, які приводять до порушень психічного здоров'я.

Серед особливостей формування гармонійних взаємин у старшому дошкільному віці можна виділити такі, як задоволення базових потреб дитини, батьківська рефлексія та конструктивні стилі спілкування з дітьми. Правильне врахування цих особливостей сприятиме появі гармонії у дитячо-батьківських відносинах та отриманню найкращих результатів виховного процесу.

Задоволення базових потреб дитини набуває величезного значення вже з перших днів життя дитини, тобто немовлячого віку. Є два види цих потреб: біологічні (фізіологічні) та соціальні (емоційні). Серед них найважливіша потреба в любові, визнанні та прийнятті, оскільки вона суттєво впливає на становлення майбутньої особистості дитини. Вони – ці потреби - повинні задовольнятися повномірно та якісно, а також у поєднанні, гармонійно. Це фундамент для становлення гармонійних дитячо-батьківських відносин, оскільки потреби – невід'ємна частина буття, виживання і їх ігнорування або неповноцінне задоволення породжує ряд негативних наслідків і в подальшому не тільки викривлює лінію особистісного розвитку дитини, а й загрожує її життю [3].

Батьківська рефлексія, як каталізатор становлення саме гармонійних взаємин між батьками і дітьми, базується, перш за все, на взаєморозумінні між дорослими й дітьми. Вона має два рівні: низький та високий. Перший передбачає мінімальну, поверхневу компетентність батьків у питаннях виховання й розвитку їх дітей. Зазвичай його можна відмітити в молодих сім'ях або неповноцінних. Другий рівень батьківської рефлексії свідчить про достатню поінформованість батьків стосовно проблематики виховного процесу і їх здатність аналізувати свої помилки, недоліки та переваги у різних ситуаціях та відношеннях. Його досягають сім'ї з двома і більше дітьми, коли вже є попередній практичний досвід взаємодії та спілкування з молодшим поколінням, а також батьки, які активно взаємодіють із навчальними закладами та займаються ґрунтовною самоосвітою з питань виховання. Рівень батьківської рефлексії можливо підвищити [3].

Конструктивні стилі спілкування батьків із дітьми відіграють не менш важливу роль у становленні гармонійності взаємовідносин. Серед них вирізняють: компроміс, конструктивний діалог, прийняття та емпатію, а також прийоми «Я – висловлювання», активного слухання, правильної оцінки. Кожен з них має свою специфіку застосування, переваги та недоліки [2].

Відносно новим стилем спілкування є використання «Я- висловлювання», яке базується на висловленні своїх переживань дитині батьками з приводу її поганої поведінки. Це не картання малюка за ту чи іншу провину, а донесення до його свідомості думки про те, як мамі чи татові неприємно через вчинок сина чи дочки. Такий стиль спілкування за правильного застосування не лише стимулює у дитини розвиток емпатії, рефлексії та почуття совісті, але дозволяє уникнути небажаних наслідків у

вигляді неслухняності, байдужості до батьківського слова, думки, негативізмів по відношенню до дорослих.

Прийом активного слухання також часто ігнорується батьками, які не вважають, що дитина може сказати їм щось значиме в силу свого віку. Вони більше говорять самі, ніж слухають малюка і тим самим зменшують його бажання чимось ділитися, розповідати, переживати разом з мамою чи татом свої маленькі з точки зору дорослих, але величезні з огляду на психо-фізіологічний розвиток дитини, перемоги та поразки. Компетентні та сумлінні в розв'язанні питань виховання батьки обов'язково приділяють достатньо уваги прийому активного слухання [4].

Компромід у спілкуванні особливого значення набуває ще з моменту, коли дитина вперше висловлює своє «Я», тобто в 3 роки. Тоді в неї з'являються бажання, які вона намагається негайно й будь-що задовільнити і тут необхідно вирішувати ряд ситуацій, що сприятимуть уникненню виникнення конфліктів або їх поглиблення. У старшому віці компроміси стають ще необхіднішими, оскільки поле бажань дітей розширюється і найчастіше вони не відповідають допустимим нормам, а батьки стають тими, хто пояснює, вберігає від негативних наслідків [1].

Емпатія – ключовий момент у формуванні гармонійних взаємовідносин між батьками та дітьми старшого дошкільного віку, при чому не тільки зі сторони дорослих, але й з боку дошкільників. Її виникненню й розвитку у дітей сприяє вище описаний прийом «Я-висловлювання» застосований мамою чи татом, а також низка інших засобів та методів, результатом яких стане можливість глибокого розуміння малюком почуттів іншої людини по відношенню як до нього, так і до оточуючого середовища [2].

Висновок. Таким чином, головними педагогічними умовами формування гармонійних дитячо-батьківських взаємин в сім'ях старших дошкільників є задоволення базових потреб дитини, розвиток батьківської рефлексії та застосування конструктивних стилів спілкування у родині. Дотримання виділених умов сприятиме уникненню багатьох помилок у вихованні дітей та сприятиме збільшенню кількості щасливих сімей в нашому суспільстві.

Література

1. Ладивір С. Секрети батьківської педагогіки: Родина має дати дитині любов і захист / Світлана Ладивір // Дошкільне виховання: Науково-методичний журнал для педагогів і батьків. – 2008. – №6. – С. 3-6.
2. Петровський А. Тактики родительського виховання / Артур Петровський. // Научная психология. – 2012. – №7. – С. 12-15.
3. Кон И. С. Современное отцовство: мифы и проблемы / Игорь Семенович Кон. // Семья и школа. – 2003. – №4. – С. 17–21.
4. Косарева О. І. Педагогічні умови формування гармонійних взаємин батьків і дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. / Косарева Оксана Іванівна – Київ, 2003. – 27 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ У ВАЛЬДОРФСЬКІЙ ПЕДАГОГІЦІ

Овчар Віта Юрївна

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Янченко Тамара Василівна

Постановка проблеми. На сьогодні існує багато концепцій соціалізації та, розглядаючи наукову основу вальдорфської педагогіки, можна знайти її оригінальні риси, що відрізняють її від інших наукових течій. Саме процес соціалізації учнів у школах цього типу викликає чималий науковий інтерес з боку вчених-освітян та батьків дітей.

В Україні ідеї вальдорфської педагогіки реалізуються завдяки діяльності «Асоціації вальдорфських ініціатив в Україні», що діє ще з 1997 р. [5, с. 395]. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 06.05.2001 № 363 «Про проведення узагальнюючого науково-методичного експерименту всеукраїнського рівня «Розвиток вальдорфської педагогіки в Україні» з 2001 по 2014 роки проводилась робота з експериментальної перевірки результативності науково-методичних засад вальдорфської педагогіки та її впровадження в навчально-виховний процес навчальних закладів України з метою інтеграції педагогічної системи «Вальдорфська школа» в освітній простір України [1, с.100]. На підставі поданого звіту про завершення узагальнюючого науково-методичного експерименту всеукраїнського рівня «Розвиток вальдорфської педагогіки в Україні» видано «Наказ міністерства освіти України про поширення досвіду вальдорфської педагогіки в освітянську практику України» [4]. Тому вивчення проблеми використання ідей вальдорфської педагогіки у суспільстві є актуальним.

Вивченням проблеми соціалізації особистості в системі освіти займалися вчені Г. Андреева, А. Капська, І. Кон, А. Мудрик та ін. Вивченням основ вальдорфської педагогіки займалися вітчизняні (Н. Абашкіна, О. Іонова, А. Мальцева, Т. Мостова, О. Передерій, О. Фунтікова), а також закордонні вчені (Ф. Карлгрен, Е. Краніх, Б. Лівехуд).

Метою статті є розкриття сутності процесу соціалізації особистості дитини з позиції наукових ідей вальдорфської педагогіки.

Результати теоретичного дослідження. В соціальних науках існує велика кількість тлумачень терміну «соціалізація». Російська дослідниця Г. М. Андреева визначила соціалізацію як двосторонній процес: з одного боку це засвоєння індивідом соціального досвіду шляхом входження в соціальне середовище, систему соціальних зв'язків; з іншого – процес активного відтворення системи соціальних зв'язків індивідом за рахунок його активної діяльності, активного включення в соціальне середовище [3, с.9].

У вальдорфській педагогіці, засновником якої є відомий вчений-педагог Рудольф Штайнер, процес соціалізації розкривається через розвиток, який розглядають як сукупність фізичного і духовного впливу на мислення, почуття та волю особистості. Він поділяється на три етапи – три семиліття розвитку дитини. Інші два періоди характерні для дорослого віку. В середині цих семиліть можна констатувати зміни в індивідуальному розвитку, а також розбіжності в розвитку дівчаток і хлопчиків. Але, не зважаючи на ці відмінності, можна все-таки установити як певну закономірність розвиток дитини упродовж трьох великих періодів [2, с.13].

Перший період – від народження до зміни зубів. Маленька грудна дитина ще цілком знаходиться під впливом батьківського дому і оточена материнською турботою.

Для маленької дитини характерна безмежна відкритість. Без душевного спротиву вона вбирає в себе все із оточуючого світу і зустрічає його з безмежною довірою. Вона не розрізняє добро і зло, тому всі органи чуття відкриті для сприйняття. Дитина наслідує та імітує поведінку дорослих. Через наслідування вона вчиться спілкуватись, переймаючи досвід дорослих [2, с.13]. Шляхом наслідування дитина створює основу для своєї майбутньої моральності. Якщо в цей період все пройде правильно, то вона в майбутньому без проблем знайде спільну мову як на механічному, так і на емоційному рівні з будь-якою людиною легше. Найважливішими агентами соціалізації в цей період є батьки, які враховуючи незахищеність дитини повинні обмежувати її від негативних явищ.

Цьому зовсім не суперечить факт, що дитина рано стає істотою, яка самостійно творить свою поведінку. Але її ставлення до оточення характеризується довірою та відкритістю, які неможливі на жодній іншій фазі подальшого людського розвитку. Якщо поставити поряд з малюком 3-річного віку дитину середини другого періоду розвитку, то ця різниця буде очевидною.

Другий період – від зміни зубів до пубертату. Коли дитина робить крок у світ і саме в цей період школа разом з батьками відіграють однаково важливу роль.

Дитина у 9-річному віці вже має свій внутрішній світ, в якому ніби живе. Цей світ допомагає їй ще певний час бути ніби відгородженою, захищеною від дійсності. Вона живе в своєму світі, ніби в казковому царстві, тому що саме в цей період для неї можливим стає все, про що мріє. Зовнішній світ впливає на дитину лише частково. Елементи соціальних норм зовнішнього світу проникають до внутрішнього світу і перетворюються в усталені норми поведінки [2, с.15]. У цей період дитина має багато друзів, і тому вона налаштована на спілкування. Але дружні зв'язки ще досить поверхневі, вони скоріше визначаються бажанням жити й грати з кимось іншим у своєму уявному світі.

Дитина щаслива безумовно й стає нещасною лише, коли зіштовхується зі враженнями із зовнішнього світу, що складно засвоюються, бо потрапляють насильно й тому не знаходять місця у свідомості дитини. Ці враження можуть в майбутньому привести до порушення у душевному житті дитини. Саме тому у вальдорфських школах педагоги не рекомендують вступати дітям у секції до початку пубертату. Вони повністю заперечують ідеї раннього розвитку дітей, а також раннє застосування комп'ютерних технологій у вихованні до початку пубертатного періоду. Провідними агентами соціалізації в цей період залишаються батьки, але школа як інститут соціалізації також має першочергове значення.

Третій період – від пубертату до повноліття. Час завершення здобуття загальної освіти і початок підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Лише в третій період з початком статевого дозрівання стіна між зовнішнім і внутрішнім світом дитини повільно руйнується. Лише тепер дитина має безперешкодно розуміє реальний зовнішній світ. Вона хоче зсередини завоювати цю дійсність і може це зробити, тому що за пройдений період вона знайшла душевну єдність. У своєму світі вона пізнала власне «Я». Тому в цей час від свого «Я» дитина повністю свідомо проникає в дійсність світу і хоче перетворити його відповідно до вже набутих раніше власних норм [2, с.16]. За уявленнями антропософії, лише тепер дитина стала соціально активною. Дружні зв'язки, які утворюються в цьому віці є справжніми, лише в цей період відбувається пошук іншої людини як індивідуальності.

Отже, на першому етапі розвитку дитина лише поглинає все, абсолютно некритично й беззаперечно. На другому етапі дитина є замкнутою єдністю, зовнішній світ лише частково проникає до її душі, й лишає там певний відбиток, у той же час у дитини починає формуватися свідомість, тим самим вона потроху починає, не завжди свідомо, впливати на світ. На третьому етапі основним напрямом є напрямок посилення соціальної активності дитини, адже їй хочеться завоювати світ і змінити його, тому вчені називають цей час у розвитку періодом «бурі й натиску». Лише після досягнення повноліття, а за уявленнями фахівців вальдорфської педагогіки це 21 рік, активність людини досягає рівноваги, тому що зовнішній світ цілком сприймається людиною, а тому вона розкривається й починає підпорядковуватися його нормам.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні особливостей соціалізації особистості після закінчення загальноосвітнього навчального закладу.

Література

1. Вальдорфська педагогіка в Україні. З повагою до дитини: [матеріали міжнародних педагогічних читань «Пошук життєвого шляху»]. – К.: «НАІРІ», 2009. – 168 с.
2. Ливехуд Б. Фази розвитку ребенка [перевод с нем. 2-е изд] / Б. Ливехуд. – Калуга: «Духовное познание», 2002. –192 с.
3. Мудрик А. В. Человек в процессе социализации: три ипостаси / А. В. Мудрик // Вестник ПСТГУ. – 2009. – № 14. – С.7-16.

4. Наказ міністерства освіти України «Про поширення досвіду вальдорфської педагогіки в освітянську практику України». [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ru/about-ministry/normative/2861>.

5. Фунтікова О. О. Вальдорфські ініціативи сьогодні в Україні / О. О. Фунтікова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітніх школах. – 2012. – Вип. 27(80). – С.393-401.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ З ФУНКЦІОНАЛЬНИМИ ОБМЕЖЕННЯМИ

Огнівенко Дарина Вікторівна

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка,
м. Суми

Науковий керівник – канд. пед. наук,
Гончаренко Олена Володимирівна

В останні роки в нашій країні стало помітним прагнення до того, щоб змінити сформовану ситуацію з навчанням та вихованням дітей з функціональними обмеженнями на краще. На державному рівні прийняті відповідні законодавчі акти, складається система нового виду спеціалізованих установ – реабілітаційних центрів, що дозволяють комплексно вирішувати багато проблем. Результати досліджень і практика свідчать про те, що будь-яка дитина з вадами розвитку може при відповідних умовах стати повноцінною особистістю, розвиватися духовно, забезпечувати себе в матеріальному відношенні і бути корисною суспільству.

За даними ООН, у світі налічується близько 450 мільйонів людей з порушеннями психічного та фізичного розвитку. Це становить 1/10 частину населення нашої планети. Дані Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) свідчать, що кількість таких дітей у світі сягає 13% (3% дітей народжуються з вадами інтелекту та 10% дітей – з іншими психічними та фізичними вадами. Всього у світі близько 200 мільйонів дітей з інвалідністю. За даними Міністерства охорони здоров'я України у нашій країні, як і в усьому світі, простежується тенденція зростання кількості дітей-інвалідів. За останні роки в середньому це становить 3,6% приросту на рік.

У зв'язку із зазначеним, актуальність проблеми організації соціальної роботи з дітьми, які мають функціональні обмеження, не викликає сумнівів, внаслідок чого вона активно досліджується науковцями. Зокрема, значну роботу в цьому напрямку провела А. Капська, яка розробила ряд принципів і закономірностей соціальної роботи з дітьми-інвалідами, в основу яких покладено процес реабілітації. Крім того наукова розробка принципів та шляхів реабілітації таких дітей висвітлена в працях Л. Акатової, О. Безпалько, Г. Гикавої, І. Іванової, М. Лукашевича, І. Миговича, О. Карякіної і Т. Карякіної, С. Ковальчука, Л. Тютті та ін.

Метою даної статті є визначення змісту та особливостей соціальної реабілітації дітей з функціональними обмеженнями.

Вивчення вітчизняної нормативно-правової бази свідчить, що дитина-інвалід – це дитина, яка має стійкий розлад функцій організму, спричинений захворюванням, травмою або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що зумовлюють обмеження її нормальної життєдіяльності та необхідність додаткової соціальної допомоги та захисту (Закон України «Про охорону дитинства»). За законом України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» визначено, що дитина-інвалід – це особа віком до 18 років зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, травмою чи її наслідками або вродженими вадами розумового чи фізичного розвитку, що призводить до обмеження нормальної життєдіяльності та викликає необхідність надання їй соціальної допомоги і захисту.

Дитина-інвалід – це особа, яка внаслідок хронічних захворювань, вроджених чи набутих порушень у розвитку має обмеження у життєдіяльності, перебуває в складних і

надзвичайних умовах, має особливі потреби у розвитку психофізичних можливостей, природному сімейному оточенні, доступі до об'єктів соціального оточення, засобів комунікації, соціалізації та самореалізації.

Інвалідність у дітей означає суттєве обмеження їх життєдіяльності, що породжує соціальну дезадаптацію. Засвоєння дітьми-інвалідами соціального досвіду, включення їх в існуючу систему суспільних відносин потребує від суспільства певних додаткових заходів, засобів та зусиль (це можуть бути спеціальні програми, центри по реабілітації, навчальні заклади тощо).

Більшість дослідників зазначає, що основою медико-соціальної роботи з дітьми, які мають функціональні обмеження, є реабілітація, тобто комплекс медичних, соціально-економічних, педагогічних заходів, спрямованих на попередження розвитку патологічних процесів, що призводять до тимчасової чи стійкої втрати працездатності, повне чи часткове відновлення порушених функцій організму, підвищення адаптаційних ресурсів людини, її соціальної активності. За визначенням ВООЗ, під соціальною реабілітацією розуміють комплексне та скоординоване використання медичних, соціальних, освітніх і професійних заходів для підготовки або перепідготовки неспроможної особи до найвищого рівня реалізації функціональних можливостей [1, с.16].

Соціальна реабілітація дитини-інваліда – це комплекс заходів, спрямованих на відтворення порушених чи втрачених дитиною суспільних зв'язків та відносин. Соціальна реабілітація дітей з функціональними обмеженнями є складним процесом, що потребує переорієнтації і, насамперед, у напрямі розроблення методології і методики соціально-педагогічної та психологічної моделі соціальної роботи. Специфіка такого підходу викликає необхідність суттєвих змін у ставленні до дітей-інвалідів, які потребують не тільки матеріальної, фінансової, гуманітарної підтримки і заходів реабілітації (медичної, професійної, соціально-побутової), а й належних умов для актуалізації своїх здібностей, розвитку особистих якостей і потреб у соціальному, моральному і духовному самовдосконаленні.

А. Капська визначає дві головні мети в організації реабілітаційної роботи: 1) забезпечення соціального, економічного, інтелектуального і фізичного розвитку дитини з відхиленнями за допомогою організації соціальної, матеріальної та медичної підтримки; 2) попередження виникнення вторинних дефектів у дітей-інвалідів [2, с. 329].

Сутність соціальної реабілітації полягає у створенні таких умов для саморозвитку дитини-інваліда, в результаті яких виробляється активна життєва позиція особистості. Соціальна реабілітація дітей з функціональними обмеженнями передбачає поетапну роботу: організаційний етап, прогностичний, етап підтримки та стимуляції, активно-реабілітаційний.

Соціально-реабілітаційна діяльність має ґрунтуватися на таких основних принципах: принцип гуманістичного спрямування соціально-реабілітаційного процесу, що передбачає необхідність поєднання цілей суспільства та особистості; принцип опори на провідну діяльність, в основу якого покладено ідею, що процес соціальної реабілітації на різних вікових етапах дитини повинен відповідати провідній діяльності, що є характерною для кожного вікового етапу; принцип навчання діяльності передбачає активізацію дітей, які мають функціональні обмеження, з метою оволодіння ними різноманітних видів діяльності; принцип опори на позитивні та сильні сторони особистості дитини [3, с.37].

На основі зазначених принципів при організації і безпосередній реалізації соціальної реабілітації, А. Шевцовим розроблено правила реабілітаційного процесу:

1) ставитися до дитини з особливим потребами як до такої, що вимагає спеціального навчання, виховання та догляду; 2) на основі спеціальних рекомендацій, порад та методик поступово і цілеспрямовано навчати дитину альтернативних способів спілкування, навчати основних правил поведінки, прищеплювати навички самообслуговування, виявляти та розвивати творчі здібності дитини; 3) створювати середовище фізичної та емоційної безпеки. Головна задача усіх осіб, що працюють з

дитиною, яка має особливі потреби, полягає у тому, щоб забезпечити позитивні зміни у розвитку її особистості.

Отже, викладене дає можливість зробити висновок про актуальність і результативність такого виду послуг, як соціальна реабілітація, що є важливою складовою соціальної адаптації в суспільстві дітей з функціональними обмеженнями, і відповідає парадигмі сталого розвитку щодо соціальної справедливості. Забезпечення оптимальних умов виховання і навчання дітей з функціональними обмеженнями для кращої підготовки їх до самостійного активного суспільного життя в нормальному соціальному оточенні є важливою соціальною та педагогічною проблемою.

Література

1. Основи медико-соціальної реабілітації дітей з органічним ураженням нервової системи : навчально-методичний посібник / за ред. В. Ю. Мартинюка, С. М. Зінченко. – К. : Інтермед, 2005. –124 с.

2. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю з функціональними обмеженнями // Соціальна педагогіка: підручник / за ред. проф. А. Капської. – К., 2006. – 420 с.

3. Шевцов А.Г. Методичні основи організації соціальної реабілітації дітей з вадами здоров'я : монографія / А.Г. Шевцов. – К. : НТІ «Інститут соціальної політики», 2004. – 116 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВЗАЄМОДІЇ ДНЗ І СІМ'Ї У ФІЗИЧНОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Олефіренко Вікторія Вікторівна

Ніжинський державний університет імені

Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук,

доц. Матвієнко Світлана Іванівна

Актуальність. Нормативно-правовими документами в галузі дошкільної освіти визначено основні засади реформування освітнього простору українського суспільства завдяки, зокрема, гармонізації суспільного та сімейного виховання у їхній взаємодії. Це має забезпечити повноцінний розвиток особистості дитини дошкільного віку в процесі взаємодії дошкільного навчального закладу і родини. Так, у Законі України «Про освіту» зазначено, що «батьки є першими педагогами». Вони зобов'язані закласти основи фізичного, морального й інтелектуального розвитку особистості дитини в ранньому віці». Кожний дошкільний навчальний заклад не тільки виховує дитину, але й консультує батьків з питань виховання дітей. Педагог дошкільного закладу – не тільки вихователь дітей, але й партнер батьків по їхньому вихованню [1].

Виклад основного матеріалу. Проблему фізичного розвитку дітей та молодого покоління такі науковці як Т. Поніманська, Е. Вільчковський, Г. Беленька визначають як одну із центральних. Дуже важливо дотримуватися організаційно-педагогічних умов взаємодії ДНЗ і сім'ї у фізичному розвитку дітей дошкільного віку. Розглянути ці умови можна через спільні краєзнавчі та туристичні форми роботи. Розглянемо більш детально форми взаємодії ДНЗ й родини, які можуть використовуватися у краєзнавчій роботі [1].

Відвідування родини дитини багато дає для її вивчення, встановлення контакту з дитиною, її батьками, з'ясування умов виховання, якщо не перетворюється у формальний захід.

Бесіди проводяться як індивідуальні, так і групові. І в тім і в іншому випадку чітко визначається мета: що необхідно з'ясувати, чим можемо допомогти. Зміст бесіди лаконічний, значимий для батьків, підноситься таким чином, щоб спонукати співрозмовників до висловлення.

Консультації. Звичайно складається система консультацій, які проводяться індивідуально або для підгрупи батьків. Цілями консультації є засвоєння батьками певних знань, умінь; допомога їм у розв'язанні проблемних питань.

Семінари-практикуми. Ця форма роботи дає можливість розповісти про способи й прийоми навчання й показати їх: як читати книгу, розглядати ілюстрації, як вправляти артикуляційний апарат тощо.

Круглий стіл. Учасники які беруть участь вільно спілкуються один з одним. Тематику подібних засідань можуть бути такі, як «Розвиток рухової активності дошкільників», «Розвиток мовлення», «Спеціальна готовність дитини до виконання фізичних вправ» і ін.

Наочні форми роботи з батьками включають підготовку пам'яток, папок-пересувок, матеріалу на стендах, фотовиставки й ін.

Брифінг. Зустріч, на якій коротенько викладається позиція по одному зі злободенних питань. Може проводитися вихователем-методистом, вихователем групи або фахівцем, що заздалегідь готується до відповіді на запитання по певній темі. Дозволяє максимально активізувати батьків.

Батьківські конференції. Основна мета конференції – обмін досвідом сімейного виховання. Батьки заздалегідь готують повідомлення, педагог при необхідності надає допомогу у виборі теми, оформленні виступу.

Сімейні клуби. На відміну від батьківських зборів, в основі яких навчально-повчальна форма спілкування, клуб буде відносини з родиною на принципах добровільності, особистої зацікавленості.

Бібліотека спеціальної літератури. Бібліотека спеціальної літератури – значна допомога в роботі клубів з проблем виховання, навчання й розвитку дітей. Педагоги стежать за своєчасним обміном, підбором необхідних книг, складають анотації новинок [2].

Також можна визначити **нетрадиційні форми роботи з батьками:** «*Батьківська пошта*», «*Батьківські скриньки*», «*Телефон довіри*» [3].

Також другою важливою умовою є проведення спільних форм туризму. Туризм, як правило, передбачає активну участь батьків, які спрямовані на спільну рухову та туристично-пошукову роботу, залучення до форм оздоровлення. З метою активізації рухового режиму в повсякденні як один із різновидів фізкультурних занять, на денних прогулянках організовується дитячий туризм у формі прогулянок – походів за межі дошкільного закладу (пішки, на велосипедах, лижах або санчатах), але лише за наявності відповідних природно-ландшафтних умов: лісу, луку, поля, водойми, лісосмуги, парку та ін. Основна мета дитячого туризму в умовах дошкільного закладу – оздоровлення дітей, запобігання гіподинамії, оптимізація рухового режиму, вдосконалення рухових навичок у природних умовах, та розвиток фізичних якостей і фізичної витривалості [4, с. 34-38].

Діти за допомогою співпраці з вихователями та батьками поступово адаптуються до природного довкілля, виявляють рухову активність.

Висновок. Таким чином, вище зазначені умови, такі як краєзнавчі форми роботи та спільні форми туризму забезпечуються взаємодією ДНЗ та сім'ї у фізичному розвитку дітей дошкільного віку.

Література

1. Аляб'єва М.М. Фізичне виховання дітей раннього віку в сім'ї / М. М. Аляб'єва. – К. : Здоров'я, 1975. – 128 с.
2. Матвієнко-Гарнага Ф. Краєзнавство і краєзнавча робота / Ф. Матвієнко-Гарнага // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2008. – № 40. – С. 2-10.
3. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів / Т. І. Поніманська. – К. : Академвидав, 2004. – 456 с.
4. Рунова М. Дошкольное учреждение: Оптимизация режима двигательной активности / М. Рунова // Дошкольное воспитание. – 1998. – № 6. – С. 34-38.

ДІТИ ЯК КЛІЄНТИ СЛУЖБИ ТЕЛЕФОНУ ДОВІРИ

Опанасенко Ольга Олександрівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Борисюк Світлана Олексіївна

Діти, як засвідчує енциклопедичний словник – це велика суспільна група, що має специфічні соціальні і психологічні риси, наявність яких визначається як віковими особливостями дітей, так і тим, що їхній фізичний, психічний, соціально-економічний і суспільно-політичний стан, духовний світ перебувають у становленні та формуванні [3, с.270].

Оскільки кожен член суспільства має права, а дитина є повноцінним членом суспільства, вона також має свої права та гарантії, деякі особливості реалізації яких обумовлені виключно тим фактом, що її фізична та розумова незрілість потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист. В залежності від віку дитини, законодавством передбачено різний обсяг та механізми реалізації її прав. Повноцінний та дієвий захист прав дитини є обов'язком держави.

Основним міжнародним документом, який регулює відповідне питання є Конвенція про права дитини від 20.11.89. В українському законодавстві основними правовими документами з цього питання є – Конституція України, Сімейний кодекс України, Закон України «Про охорону дитинства», Цивільний кодекс України [2, с.201].

У практиці соціально-правового захисту дітей важливими є різні форми соціальної роботи. Міжнародний досвід показує, що спеціалізовані служби Телефону Довіри є особливо актуальні для вирішення проблеми соціально-психологічної підтримки дітей.

Саме тому робота на Телефоні Довіри в сучасних умовах розвитку суспільства є одним з пріоритетних напрямків соціально-психологічної допомоги, як дітям, так і різновіковим верствам населення, інтегруючи у своїй діяльності сучасні знання та підходи практичної психології, соціальної роботи, окремих психотерапевтичних напрямків, службі Телефону Довіри характерний найбільш динамічний розвиток, починаючи з середини ХХ століття.

За останні двадцять років Телефони Довіри стають все більш поширеним явищем у соціально-психологічній культурі різних країн світу. У сучасному суспільстві людина переживає величезну кількість стресів. В умовах політичної, економічної і духовної кризи цінності людини знаходяться під загрозою. Навіть в оточенні великої кількості людей ми часто відчуваємо себе самотньо і емоційно виснажено. Міжособистісне спілкування часто настільки поверхневе і безграмотне, що деяким людям стає важко знайти друзів і у важкі хвилини життя ні з ким поговорити, поділитися своїми проблемами, немає від кого отримати підтримку.

Специфіка надання клієнтам консультативної соціально-психологічної допомоги визначає діяльність служби Телефону Довіри як форму психо-профілактичної роботи, соціальної та психотерапевтичної допомоги особам, що знаходяться у кризових станах.

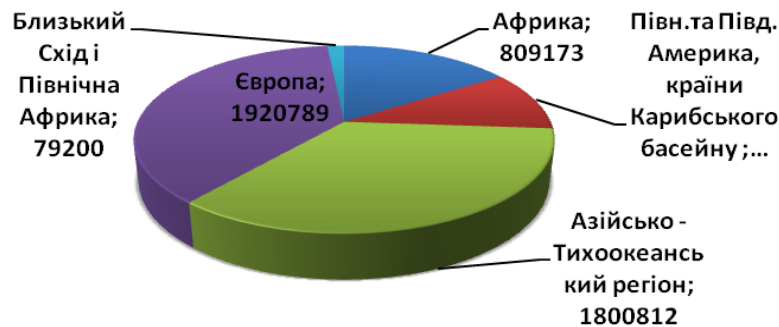
Важливість надання екстреної психологічної допомоги за будь-яких кризових станів важко переоцінити, оскільки вчасно зняті криза та емоційна напруга, як правило, запобігають у майбутньому негативним наслідкам для становлення характеру людини, її діяльності, стосунків у сім'ї тощо.

Телефонне консультування є дещо новою формою професійного соціально-психологічного обслуговування населення будь-якої країни світу, у процесі якого людина, котра звернулася по допомогу, формує здатність вирішувати психологічні проблеми, що виникають у її житті, отримує необхідну психологічну інформацію, що дозволяє глибше усвідомити себе та своє соціальне оточення, налагодити з ним більш гармонійні стосунки, віднайти нові переживання та цінності життя. Суть діалогового консультування полягає у тому, що людина сприймається не як об'єкт взаємодії, а як

суб'єкт міжособистісного спілкування [1. с.4-6].

Практика роботи дитячих ліній показує, що досить багато звернень надходить з приводу порушення прав та інтересів дітей .У таких ситуаціях робота Телефону Довіри набуває особливої актуальності, оскільки пропонує тимчасову, але вчасну підтримку будь-кому, хто її потребує [1. с. 80].

Результати аналізу світового досвіду змісту звернень дітей за допомогою на Телефони Довіри представлені у діаграмах і свідчать про певні особливості роботи спеціалізованих служб у різних регіонах світу.

Діаграма 1. Кількість дітей і підлітків, які скористалися допомогою Телефонів Довіри

Аналізуючи дані діагр.1, кількість дітей і підлітків, які скористалися допомогою Телефонів Довіри є значною. А саме, найбільша кількість звернень надійшла з країн Європи та країн Азійсько-Тихоокеанського регіону (відповідно 1920789 і 1800812) на відміну від Північної та Південної Америки (535669) та країн Близького Сходу та Північної Африки (809173).

Про незначну кількість звернень до служб Телефону Довіри можуть свідчити декілька факторів.

По-перше, це не обізнаність дітей та їх батьків щодо існування служби Телефону Довіри. Багато людей просто не знають, куди звернутися . Хоча 17 травня і відзначається міжнародний день дитячого Телефону Довіри, головна мета якого привернути якомога більшої кількості людей до необхідності вирішення проблем дітей, проте не у всіх є змога отримати цю інформацію [4].

По-друге, не кожна дитина має можливості та ресурси(телефонний зв'язок, телефонні апарати), аби звернутися за допомогою. Якщо порівняти кількість звернень у країнах Африки (більшість з яких за класифікацією ООН вважаються країнами «третього світу» або країнами, що розвиваються) і Європу, яка має статус розвиненого регіону світу , то різниця суттєва, що відображено у діагр.1.

У теперішній час гостро стоїть питання вирішення проблем дітей. Адже, часто дорослі не надають значення тому, що у дитини можуть виникати складні життєві ситуації, аргументуючи це тим, що у дітей, в принципі, серйозних проблем не буває. Проте, це абсолютно не так, і практика показує зворотнє.

Показники діагр.2 засвідчують, що саме у правових питаннях діти є досить необізнаними та беззахисними. З діаграми видно, що найбільше дзвінків з приводу правових нюансів, надійшло від дітей та їх батьків з країн Африки (32%), Європи (27%), Азійсько-Тихоокеанського регіону (26%), найменше з країн Північної та Південної Америки (11%) та країн Близького Сходу (4%).

Діаграма 2. Правові питання як підстава звернення дітей за допомогою та Телефон Довіри

Отже, у світі досить поширеною є допомога дитині у складній життєвій ситуації за допомогою спеціалізованої служби Телефону Довіри і правові питання є актуальними у зверненнях дітей. Даний факт обумовлює необхідність звернути увагу спеціалізованих соціальних служб на організацію і поширення такої послуги для підлітків в Україні.

Література

1. Бейгер Г. «Телефон довіри» як спеціалізована соціальна служба: навч. посіб. / Г. Бейгер, О. Лісовець, О. Плахотнік, та ін.; за заг. ред. С. Борисюк. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2014. – 139 с.
2. Гриненко А.М. Соціальна політика: навч.-метод. посіб. / А.М. Гриненко. – К.: КНЕУ, 2003. – 309 с.
3. Енциклопедичний словник / уклад.: Л.М. Герасіна, В.Л. Погрібна, І.О. Поліщук та ін.; за ред. М.П. Требіна. – Х. : Право, 2015. – 816 с.
4. Інтернет ресурс : офіційний сайт СНІ. – Режим доступу: <http://www.childhelplineinternational.org>

ДО ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ ЯВИЩА ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ДІТЬМИ У СІМ'Ї

Оропай Раїса Олексіївна

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Конончук Антоніна Іванівна

Проблема жорстокого поводження з дітьми в сім'ї на сьогодні, на жаль, не є рідкістю. Тому насильство є предметом уваги багатьох міжнародних організацій, які займаються пошуком соціально – педагогічних умов його уникнення та подолання. Цю проблему досліджували такі науковці як Т. Гончарова, В. Бондаровська, Г. Лактіонова, Р. Хаар, Г. Христова, С. Мосієнко, І. Харламова, М. Дмитренко, М. Тропінін, Н. Максимова, І. Зверева, К. Мілютіна, Е. Цимбал, Р. Овчарова та ін.

За даними ЮНІСЕФ у доповіді «Приховане на очах у всіх», мільйони дітей у різних країнах світу піддаються насильству. Багато дітей страждають від фізичної та психологічної жорстокості своїх рідних, зокрема, у власному будинку й у школі. У зазначеній доповіді зібрана статистика зі 190 країн світу згідно якої 17 % дітей у 58 країнах світу піддаються жорстоким фізичним покаранням. У всьому світі троє дорослих із десяти вважають фізичні покарання необхідними у вихованні дітей, що не може не вражати. Як зазначає виконавчий директор ЮНІСЕФ Ентоні Лейк: «На сьогоднішній день насильство щодо дітей вчиняється щодня, всюди. Але воно не є неминучим. Його можна попередити, але для цього суспільство не повинно дозволяти насильству залишитися в тіні» [7]. Тому кожен дорослий член сім'ї має створювати сприятливе середовище для гармонійного та різнобічного розвитку дітей шляхом не лише дотримання їх прав і свобод, але й розуміти, що жорстоке поводження з дітьми в сім'ї не може мати місця в здоровій та благополучній родині.

За С. Шаргородською, домашнє насильство – це свідомі дії одного члена сім'ї стосовно іншого, якщо ці дії порушують конституційні права й свободи члена сім'ї як громадянина та завдають шкоду його фізичному, психічному або моральному здоров'ю, а також розвитку дитини [6, с. 14-16].

Жорстоке поводження, з точки зору порушення прав дитини, О. Нечерда тлумачить як: ігнорування потреб дітей, порушення їхніх прав; відсутність догляду за ними (або незадовільний догляд); відсутність проявів батьківської любові, доброти, чуйності, глузування, неповага до гідності, особистості дитини; авторитарний стиль спілкування з дитиною; нехтування і обман [4, с. 14-15].

Розглядаючи наслідки насилля над дитиною з боку психологічних відхилень, можна визначити такі: замкнутість в собі, відстороненість від дорослих, агресивність, різкі зміни настрою, можливі істерики, неадекватна реакція на ситуації, надмірність в проявах емоцій. У дитини можуть порушуватися зв'язки з дорослими та однолітками, вони важко соціалізуються, погано навчаються новим навичкам та умінням.

У кожній сім'ї свій ідеал вихованої дитини і тому модель виховання часто носить специфічний та неординарний характер. Зазвичай культуру виховання та навчання дітей батьки запозичують з минулих поколінь. Звідси можна зробити висновок, що виховання шляхом жорстокого ставлення до дитини передається від покоління до покоління. Педагог Т. Гончарова переконана, якщо батьки в дитинстві були жертвами насильства чи їхніми потребами нехтували, то щодо своїх дітей вони будуть застосовувати ті самі насильницькі методи виховання [2, с. 47–53].

Найчастіше насилля над власними дітьми є свідченням того, що батьки самі були жертвами насильницьких дій над ними своїх батьків або найближчих родичів, які брали участь у їх вихованні. Беручи модель виховання, яка передавалась з покоління в покоління, батьки не знаючи інших методів переймали досвід своїх батьків. Бувають й випадки, коли батьки виправдовують жорстокі дії на дитиною, говорячи про ніби цілеспрямоване виховання, суворість, жорстку дисципліну та використання їх на благо дитини.

І. Фурманов вважає, що через трансляцію батьками агресії дітям відбувається передача моделі насильницьких стосунків від одного покоління до іншого. Педагог вказує, що естафета насильства стає можливою в результаті впливу ендогенних і екзогенних факторів. До ендогенних факторів належить застосування насильства в подружніх стосунках і в батьківсько-дитячих стосунках, а також фізичні й особистісні особливості агресора і жертви. Однак насильство від одного покоління до іншого може транслюватися завдяки різним моделям. Перша модель – через процеси статевої ідентифікації дитини з батьками, коли дитина є свідком агресивних стосунків між власними батьками в подружньому житті. Відомо, що найчастіше дитина ідентифікує себе з тим з батьків, хто з нею однієї статі [3].

Друга модель – через спостереження відповідного способу дій і механізм ідентифікації з агресором в результаті використання в сім'ї фізичних покарань щодо дітей. Для навчання агресивної моделі поведінки використовують три способи: копіювання – відтворення специфічних дій дорослого чи його рухів, що входять у склад дій з певними предметами; наслідування – активне відтворення дитиною засобів дій, коли дорослий постає об'єктом спостереження, прикладом і в предметній, і міжособистісній сфері; ідентифікація з агресором – це механізм захисту, який спрацьовує, коли дитина зіштовхується з небезпекою: критикою, вербальною чи фізичною агресією з боку батьків.

Екзогенні фактори впливають на застосування насильства в подружніх і батьківсько-дитячих стосунках. До них належать: розмір і склад сім'ї, сім'ї з вітчимом чи прийомними батьками, емоційна і фізична ізоляція сім'ї, низький дохід сім'ї й постійний дефіцит грошей, безробіття чи тимчасова робота, низький трудовий статус батьків, погані житлові умови [5, с. 9-14].

Одним із шляхів подолання насильства щодо дітей у сім'ї є підвищення педагогічної культури батьків. Поняття «педагогічна культура батьків» у сучасній педагогічній науці трактується по-різному: як сукупність рівнів педагогічної підготовленості та розвитку певних якостей батьків, що відображає ступінь їхньої зрілості як вихователів та проявляється у процесі діяльності щодо сімейного та суспільного виховання дітей; як система, що вибудовується на основі мотиваційної, інформаційної, операційної підсистеми; як рівень педагогічних знань батьків у сукупності з уміннями та навичками, які використовуються в повсякденній виховній діяльності; як складне, інтегративне, динамічне особистісне утворення, яке визначає тип, стиль і способи поведінки батьків у виховній діяльності [1]. Розглядаючи різні підходи визначення поняття «педагогічна культура батьків» можна зазначити, що вона є цілісною системою батьківських відносин з дітьми, яка проявляється у готовності до виховання та набуття нових життєвих навичок. Педагогічна культура батьків полягає не лише в знанні вікових та індивідуальних особливостей дитини, розуміння її як повноцінної особистості, а й здатності ставитись до дитини з повагою, зрозуміти її індивідуальні нахили та інтереси, зрозуміти її емоційний світ. Часто причина жорстокого поводження з дитиною полягає в нестачі елементарних знань про дитину, про її індивідуальність.

Отже, проблема жорстокого поводження батьків із дітьми має особливість передаватись із покоління в покоління і на даний час набуває поширення в суспільстві. Можна стверджувати, що в основі насильницьких дій лежить механізм наслідування дітьми поведінки батьків у сім'ї. Педагогічна культура батьків виявляється в розумінні та усвідомленні ними своєї відповідальності за виховання дітей, а також шкідливості насильницьких дій щодо них.

Література

1. Алексєєнко Т.Ф. Сутність і структура педагогічної культури сім'ї / Т.Ф. Алексєєнко // Формування педагогічної культури батьків у діяльності освітніх закладів: досвід, перспективи // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Херсон: Олді-плюс, 2003. – 132 с.
2. Гончарова Т.В. Насильство дітей у сім'ї: умови, причини й фактори виникнення / Т.В. Гончарова // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2010. – № 4. – С. 47-53.
3. Малкина-Пых И.Г. Психология поведения жертвы / И.Г. Малкина-Пых. – М. : Апрель Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2006.
4. Нечерда О. Коли в сім'ї насильство / О. Нечерда // Соціальна робота в Україні. – К. : Науковий світ, 2000. – № 8. – С. 14-15.
5. Фурманов И.А. Эндогенные и экзогенные факторы эстафеты агрессии и насилия в семье / И.А. Фурманов // Психологический журнал. – 2008. – № 2 (18). – С. 9-14.
6. Шаргородська С. Насилля в сім'ї: види, наслідки, шляхи подолання / С. Шаргородська // Соціальний педагог. – 2007. – №2. – С. 14-16.
7. ЮНІСЕФ «Приховане на очах у всіх» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.unicef.org/ukraine/ukr/media_25224.html

СІМЕЙНО-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Ошурко Олена Сергіївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Борисюк Світлана Олексіївна

Одна з актуальних проблем людства — виховання молодого покоління. У сім'ї дитина отримує первинні навички сприйняття дійсності, привчається усвідомлювати

себе повноправним представником суспільства. Саме тут, у сім'ї, в родині формується і розвивається особистість дитини, триває опанування нею соціальних ролей, які необхідні для безболісної адаптації в суспільстві. Людина відчуває зв'язок з сім'єю впродовж усього свого життя.

За тисячолітню історію людства склалися дві гілки виховання молодого покоління: сімейне і суспільне. Здавна точиться суперечка щодо того, що важливіше у становленні особистості: сім'я чи суспільне виховання (дитячий садок, школа, інші навчальні заклади), але типовим для нашого часу та сучасної сім'ї є прагнення батьків і педагогів поєднувати сімейне виховання з громадським. Єдність у вихованні, що здійснюють дитячий садок і родина, забезпечує певну системність роботи, вироблення необхідних стереотипів у маляти [1].

Співпраця дошкільного закладу та сім'ї передбачає наявність у батьків відповідальності, а у вихователів – сімейної орієнтованої педагогічної діяльності, заснованої на розгляді дитини в контексті її родини.

Дитячі садочки мають великий потенціал для організації і надання цілої низки послуг сім'ям. Стосунки між садочком та батьками здійснюються, як правило, через посередництво батьківських комітетів та через низку установлених заходів – таких як батьківські збори, під час яких батьки та вихователі обговорюють виховний процес і поведінку дітей [3].

Соціальний педагог у дошкільному навчальному закладі – це новий тип педагога, він не тільки вихователь дітей, але й партнер батьків по їхньому вихованню, допомагає вихованцю зрозуміти навколишній світ, піклується про формування моральних, загальнолюдських цінностей, аналізує процес формування особистості, процес розвитку її нахилів та здібностей. Головне завдання соціального педагога дошкільного закладу – сприяти створенню соціально-сприятливого середовища для кожного вихованця [2].

Сімейно орієнтований підхід у роботі соціального педагога з родиною дитини проявляється в тому, що в найкращих інтересах дітей необхідно докласти всіх зусиль та задіяти всі ресурси для того, щоб підтримати сім'ї, у яких вони проживають, і надати їм всі можливості для належного виконання ними своїх обов'язків щодо догляду за дітьми і їхнього захисту.

Концепція сімейно орієнтованої практичної соціальної роботи з дітьми не обмежується рамками біологічної сім'ї. Основне завдання – забезпечити безпечне проживання дитини в стабільній сім'ї незалежно від того, хто входить до її складу.

Сімейно орієнтовану соціальну роботу з дітьми можна визначити як надання соціальних допоміжних послуг, які зміцнюють сім'ю та дають їм можливість забезпечувати безпечний догляд за дітьми в їхніх домівках, громадах, культурах [4].

Сімейно орієнтована соціальна робота заохочує прагнення сім'ї до автономності. Вона поважає та підтримує право сім'ї керувати своїм життям, сповідувати власні цінності, дотримуватися своїх культурних традицій та самостійно приймати рішення про те, що потрібно їм та їхнім дітям, за умови, що ці рішення не наражають дітей на ризик отримання ними серйозної шкоди. Кожна сім'я володіє певними сильними сторонами та внутрішніми ресурсами і переважна більшість сімей здатні зростати та змінюватися без сторонньої допомоги та підтримки [5].

Відповідно до сімейно орієнтованого підходу, найбільш ефективним способом надання допомоги дітям є підтримання їхніх власних сімей таким чином, щоб члени сім'ї могли самостійно забезпечити безпеку дитини і догляд за нею. Інакше кажучи, у разі порушення прав дитини соціальні послуги надаються не тільки їй, а й усім членам її сім'ї. Сутність сімейно орієнтованого підходу чітко простежується і крізь призму положень "Керівних принципів ООН щодо альтернативного догляду за дітьми":

– усі зусилля повинні бути насамперед спрямовані на те, щоб дитина виховувалася в рідній сім'ї

– держава має забезпечити для сімей доступ до усіх необхідних послуг, які б підтримували їх у виконанні батьківських обов'язків;

- особлива увага повинна приділятися вразливим сім'ям з дітьми;
- перш ніж буде прийнято рішення щодо вилучення дитини, слід провести ретельну оцінку її потреб із залученням усіх зацікавлених сторін та самої дитини;
- обрана форма альтернативного догляду повинна переглядатися регулярно, базуючись на потребах дитини для розвитку [3].

Отже, сімейно орієнтований підхід у роботі соціального педагога дошкільного закладу сприяє підвищенню педагогічної культури батьків і захистові права дитини на сім'ю.

Література

1. Напрями роботи соціального педагога в дошкільному закладі / О. А. Алеко // Теорія та методика навчання та виховання. – 2011. – Вип. 29. – С. 16-22.
2. Сімейно орієнтована соціальна робота: практичні аспекти. Конспект лекцій / За заг. редакцією В.О. Кузьмінського, С.С. Лукашова. – К. : Молодь, 2010. – 128 с.
3. Сімейно орієнтований підхід у соціальній роботі / Ж.В. Петрович // Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. – 2016. – № 1. – С. 59-63
4. Соціальні служби – родині: Розвиток нових підходів в Україні / За ред. І.М. Григи, Т.В. Семігіної. – К., 2002. – 128 с.

ДОСВІД РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ У ПРИЛУЦЬКОМУ ЦЕНТРІ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА

Пасічник Олександра Анатоліївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Борисюк Світлана Олексіївна

Позашкільна освіта дітей та підлітків в сучасних умовах – невід'ємна складова системи неперервної освіти, яка надає учням додаткові можливості для духовного та інтелектуального розвитку, задоволення їх творчих та освітніх потреб.

Таким позашкільним навчально-виховним закладом, який інтегрує в умовах невеликого міста роботу з обдарованими дітьми є Центр творчості дітей та юнацтва міста Прилуки Чернігівської області. Особливість його у тому, що тут виховують і дають освіту дітям віком від 3 до 21 року; Центр займає територію близько 5-ти гектарів, де протягом дня вихованці не просто виходять на ганок вдихнути повітря, а проводять вільний час у чудовій парковій зоні в іграх, спортивних розвагах, змаганнях; має свою протяжну у часі історію, адже ще у далекому 1935 році на малі Прилуки з'явився Будинок піонерів та школярів, якому судилася багата й цікава історія дивовижних перетворень; у сучасних, обладнаних за останнім словом техніки кабінетах працюють гуртки та секції, які відвідують понад 1700 вихованців.

«Дитина щаслива, коли її люблять, розуміють, цінують, підтримують» – таке кредо педагогічного колективу, який налічує 76 творчих, професійних, креативних педагогів. Серед них: 1 Заслужений працівник освіти України, 6 Відмінників освіти України, 5 керівників гуртків – методистів, 36 – відзначено відзнаками різного рівня.

Центр творчості дітей та юнацтва сприяє виявленню, розкриттю та розцвіту талентів і здібностей юних прилучан. Так, у минулому році успішно стартував проект «Навчаємось разом», у рамках якого було створено дві групи раннього розвитку «Кенгурятко» для дітей дворічного віку та їхніх батьків.

Започатковано соціально-реабілітаційний проект «З вірою в майбутнє» для дітей з обмеженими фізичними можливостями. У гуртковій роботі з реабілітації дітей проводяться оздоровча аеробіка, уроки декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва.

Вдало пройшла апробація науково-педагогічного проекту «Росток» Інституту інноваційних технологій і змісту освіти для дітей трьох та чотирьох років. Другий рік

поспіл працює дівоча школа «Ассоль», де, окрім умінь господарювати, додатково вивчають етикет, історію мистецтва і музики.

Обласний конкурс для обдарованих дітей Чернігівщини «Країни майстерності» приніс Прилуцькому ЦТДЮ призові місця з витинанок, вишивки стрічками, ниткової графіки та об'ємного ліплення. У обласній виставці-конкурсі «Перлини Придесення» вихованці вибороли по два дипломи, відповідно II і III ступенів.

Колективи естрадної пісні «Сузір'я» і театральної студії «Казкар» уже мають високе звання «зразковий». Вихованці «Казкаря» були запрошені до участі в заключному концерті Всеукраїнського конкурсу акторської майстерності імені Миколи Яковченка (Київський театр імені І. Франка).

Фольклорний колектив «Витинанки» став володарем першого місця в номінації «Популяризація української культури» п'ятого Міжнародного фестивалю-конкурсу дитячого фольклору «Котилася торба» (м. Дубно Рівненської області).

Команда гуртка пішохідного туризму перемогла у чемпіонаті Чернігівщини й посіла 9 місце в Кубку України серед учнівської молоді в м. Донецьк. Молодша група виборола 1 місце у Кубку Чернігівської області з пішохідного туризму в своїй віковій групі. За роки роботи цього гуртка 8 спортсменів виконали норматив кандидата у майстри спорту України, 3 – першого розряду, 8 – другого.

Нещодавно у міжнародному дитячому фестивалі пісні та танцю «Королівство мистецтв» (м. Львів) ансамбль народної хореографії «Пролісок» завоював 1 місце у народному і 3 – в сучасному танці.

Навчання в Центрі творчості допомагає вихованцям знайти свою стежку в житті, свідомо вибрати професію. Імена випускників ЦТДЮ відомі не тільки в місті Прилуки, а й далеко за його межами.

Сьогодні педагогічний колектив Прилуцького ЦТДЮ працює над вирішенням важливої і актуальної проблеми «Формування національної свідомості та патріотизму у процесі розвитку інтелектуальних та творчих здібностей вихованців». Реалізація зазначеної проблеми успішно вирішується в умовах злагодженої взаємопов'язаної діяльності усіх структурних ланок Центру творчості дітей та юнацтва.

Навчальний процес відображає прогресивні ідеї сучасної позашкільної освіти і здійснюється за напрямками: декоративно-прикладне та образотворче мистецтво; художня самодіяльність; туристично-краєзнавчий; спортивний; соціально-реабілітаційний; гуманітарний; патріотичний.

Організація навчальної діяльності у ЦТДЮ здійснюється за трьома рівнями, які передбачають віковий підхід до вихованців та ступінь їх готовності до виконання тих чи інших видів діяльності:

- початковий рівень (1-2 роки навчання) представлений 86 гуртками, які налічують 1251 вихованця;

- основний рівень (3-6 років навчання) представлений 42 гуртками, які налічують 603 дітей;

- вищий рівень (7-8 років навчання) представлений 6 гуртками та індивідуальною роботою і охоплюють 259 дітей.

Підсумовуючи вивчення досвіду роботи ЦТДЮ, можна сказати, що у нинішніх соціально-економічних умовах Центр творчості прагне бути:

- центром здобуття знань, умінь та навичок за інтересами та підтримки і розвитку обдарованих і талановитих вихованців;

- школою громадянського становлення особистості та формування духовно-моральних цінностей;

- центром формування життєвої компетентності, правової культури, соціальних навичок поведінки;

- школою повноцінної творчої життєдіяльності;

- школою творчого саморозвитку, самовиховання, самореалізації та професійного самовизначення особистості;

- центром культурного дозвілля та поліпшення психологічного стану, фізичного, психічного і духовного здоров'я дітей та підлітків;
 - реабілітаційно-творчим центром для дітей з особливими потребами.
- Як показує аналіз практичної роботи позашкільного закладу, Прилуцький ЦТДЮ є ефективним та важливим для невеликого міста осередком роботи з обдарованими дітьми та юнацтвом.

ОРГАНІЗАЦІЙНО – ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Петровська Катерина Олексіївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Аніщук Антоніна Миколаївна

Актуальність. Мовленнєве спілкування є одним із перших видів діяльності, яким дитина оволодіває в онтогенезі, універсальною умовою розвитку особистості в період дошкільного дитинства. Дошкільний вік – це період активного засвоєння дитиною мови, становлення і розвиток всіх сторін мовлення: фонетичної, лексичної, граматичної, зв'язного мовлення, засвоєння виразності та образності мови.

Мовленнєвий розвиток дитини є головним інструментом, за допомогою якого вона встановлює контакт із довкіллям і завдяки якому відбувається її соціалізація. У процесі різнопланового спілкування дитина пізнає природний, предметний і соціальний світ, що її оточує, в його цілісності й різноманітності; формує і розкриває свій внутрішній світ, свій обрах "Я"; засвоює культурні цінності. Базовий компонент дошкільної освіти України визначає кінцевою метою мовленнєвого розвитку випускника дошкільного закладу сформованість у нього мовленнєвої компетентності. Мовленнєва компетенція є однією з провідних базисних характеристик особистості, що формується на етапі дошкільного дитинства [3, с.12].

У зв'язку з цим актуальним є аналіз і теоретичне обґрунтування організаційно-педагогічні умови реалізації комплексного підходу до формування мовленнєвої компетентності дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Мовленнєвий розвиток дітей в умовах дошкільного навчального закладу є одним з головних завдань дошкільної освіти. Завдяки створеним соціально-педагогічним загальним, спеціальним та специфічним умовам у мовленнєвій підготовці дитини в умовах дошкільного закладу набуває необхідних знань, умінь і навичок мовленнєвого спілкування, що забезпечить їй мовленнєву компетентність, успішність у навчанні, загальну освіченість [2, с.84].

В результаті аналізу психолого-педагогічної літератури нами окреслені такі умови:

1) Оптимальний рівень мовленнєвої компетентності дошкільників досягається створенням розвивального мовленнєвого середовища, у якому діти перебувають. Основним для створення розвивального середовища має бути спілкування, обговорення, мовленнєво-творча діяльність, роздуми вголос без остраху помилитися чи мати іншу думку, ніж дорослий. Своєчасно сформована мовленнєва компетентність у дошкільному віці є головною умовою подальшого успішного навчання у школі [2, с.72].

2) Використання сюжетно-рольової гри та театральної діяльності у процесі формування мовленнєвої компетентності дітей дошкільного віку дозволяє створити життєві ситуації, які стимулюють мовленнєву активність дітей, мовленнєве спілкування і сприяють мовному і лінгвістичному розвитку дітей [1].

Подальші дослідження полягають у розробці констатувального етапу експерименту з метою вивчення педагогічних умов у дошкільному навчальному закладі.

Висновки. Нами було окреслено організаційно – педагогічні умови формування мовленнєвої компетентності у дітей дошкільного віку.

Отже, вище зазначені умови, такі як розвивальне мовленнєве середовище, сюжетно – рольова гра та театральна діяльність забезпечуються комплексний підхід до формування мовленнєвої компетентності.

Література

1. Артемова Л.В. Вчитися, граючись. Навколишній світ у дидактичних іграх дошкільнят. - К.: Томіріс, 1995. – 112 с.
2. Богуш А. М. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і практика/ А.М. Богуш. – Запорозжя: Просвіта, 2000. – 216 с.
3. Гавриш Н. Розвиток мовлення та навчання дошкільнят рідної мови: мета і завдання // Дошкільне виховання. – 2003. – № 7. – С. 12-14.

ПРОСВІТНИЦЬКА РОБОТА ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Піщулін Дмитро Сергійович

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – докт. пед. наук, проф.

Криловець Микола Григорович

Просвітницька діяльність в Україні переважно носить профілактичний характер. Актуальність просвітницької роботи у професійній діяльності соціального працівника зумовлена тим, що вона майже не визначається у науковій літературі як окремий вид роботи. З погляду професійної діяльності просвітницька робота соціального працівника зазвичай розглядається як підвид профілактичної роботи, але профілактична робота не розкриває всієї суті просвітницької роботи соціального працівника.

На початку аналізу даного питання були розглянуті праці різних авторів які стосуються визначенню та трактуванню терміну «просвітництво» (Мустафін, Л.Т. Левчук, М.І. Горлач, В.С. Полторакова); обґрунтування О. просвітницької роботи, її методів (М.В. Шахрай, Т.В. Дудкевич, О.В. Паскаль, А.Й. Капська, О.В. Безпалько, І.Д. Зверева, Р.Х. Вайнола).

Поняття «просвітництво» зародилось у другій половині XVII – XVIII століття. То була широка ідейна течія, яка відображала антифеодальний, антиабсолютистський настрій освіченої частини населення. Представниками цієї течії були вчені, письменники, філософи, які вважали метою суспільства людське щастя, шлях до якого – зміна стилю життя суспільства відповідно до принципів, продиктованих розумом, вони були прихильниками теорії природного права. В ідеології Просвітництва визначальними були дві риси:

1) віра в безмежні можливості людського розуму, який став для ідеологів Просвітництва мірилом усього суцього;

2) віра в те, що, використовуючи можливості людського розуму, можна поліпшити світ, побудувавши людське суспільство, засноване на засадах розуму, а отже, істини і справедливості. Звідси поставала і практична мета просвітницької ідеології: перетворити людину «природну», тобто нерозвинуту, в людину цивілізовану, себто культурну й освічену [7].

Виходячи з основних ідей та характеристики доби просвітництва, можна виокремити поняття «просвітницька робота» у філософському контексті.

Просвітницька робота має на меті «просвітити», надати певні знання, передові ідеї людині, які б допомогли їй зростати особистісно, розширити горизонти своїх знань та мислити критично. Крім того, передача знань має виконувати не тільки інформаційну функцію, але й містити у собі виховний процес на засадах гуманізму.

Окремим видом роботи у психології виокремлюють просвітницьку роботу як одну із найважливіших видів діяльності практичного психолога. Просвітницька робота практичного психолога відрізняється від профілактичної роботи. Просвітницька робота

має на меті поширення психологічних знань, а не попередження можливих ускладнень в житті людини, групи людей чи соціуму.

Виокремлюють основні завдання просвітницької роботи:

- допомога в усвідомленні громадянами цілей, завдань та можливостей соціально-психологічної служби, розумінні кола проблем, що можуть бути розв'язаними за допомогою психолога; формування уявлення, куди та до якої служби можна звернутись у разі виникнення різного виду психологічних труднощів;

- Підвищення психологічної компетентності населення з метою формування навички самостійного вирішення певних проблем чи конфліктів, які можуть виникати в повсякденному житті, як в особистому так і професійному.

- підвищення психологічної культури суспільства, оскільки для вирішення більшості соціальних конфліктів чи негараздів потрібні певні знання з психології. Крім того, потрібно враховувати психологічні чинники виникнення проблем [1].

Отже, просвітницька робота з погляду психології, також, як і філософії є виховним процесом, метою якого є створення довіри до психологічної служби та допомоги потребуючим, зацікавленні людей вивченням психології для вирішення різного роду проблем та конфліктів, які можуть виникати в житті, навчанні чи роботі.

У соціально-педагогічному контексті просвітницька робота соціального педагога зазвичай розглядається як складова профілактичної роботи. Нажаль термін «профілактична робота» не розкриває повної суті просвітницької діяльності соціального педагога. Проаналізуємо термін «соціально-педагогічна робота»

За визначенням І.Д. Звереві, соціально-педагогічна робота являє собою різновид професійної діяльності соціального педагога, яка спрямована на створення сприятливих умов соціалізації, всебічного розвитку особистості, задоволення її культурних і духовних потреб або відновлення соціально-схвалюваних способів ведення життя, тобто відновлення соціально прийнятної поведінки людини [3, с. 256].

А.Й. Капська визначає соціально-педагогічну діяльність як надання допомоги людині, сім'ї, певній соціальній групі шляхом матеріально-фінансової, морально-правової, психологічної, педагогічної підтримки. Соціально-педагогічна діяльність є різновидом професійної діяльності, яка спрямована на досягнення суспільно-важливого результату. Мета соціально-педагогічної діяльності – сприяння вирішенню певних проблем. Д.І. Зверева наголошує, що використання поняття «соціально-педагогічна діяльність» має на увазі педагогічну діяльність за умови дефіцитів, які можуть вплинути на спосіб життя людини та її поведінку [3, с. 353].

З тих визначень можна зрозуміти, що соціально-педагогічна діяльність є різновидом професійної діяльності, що спрямована на реалізацію завдань соціального виховання, створення сприятливих умов соціалізації, всебічного розвитку особистості, задоволення її соціальних, духовних і культурних потреб або відновлення соціально-схвалюваних способів життєдіяльності.

Приведемо декілька визначень соціальної роботи. У підручнику «Соціальна робота: Ч.1: основи соціальної роботи» соціальна робота визначається як фахова діяльність, і є взаємопов'язаною системою цінностей, теорії і практики, її місія полягає в наданні людям можливості якомога повніше розвивати власний потенціал, збагачувати своє життя та попереджувати виникнення дисфункцій [5].

Дослідники Т.Семигіна та О.Брижовата в підручнику «Соціальна політика і соціальна робота» приводять міжнародне визначення соціальної роботи: соціальна робота – це практична діяльність, що відбувається у складному, змінному середовищі. Вона покликана надавати людям можливість якомога повніше розвивати власний потенціал, збагачувати своє життя та попереджувати виникнення дисфункцій. Використовуючи теорії людської поведінки та соціальних систем, соціальна робота виникає там де має місце взаємодія людей з їхнім оточенням. Соціальна робота будує свою методологію на "базованих на доказах" знаннях, отриманих з досліджень та

оцінювання практики соціальної роботи, включно зі специфічними знаннями відносно їхнього контексту [2, с. 144-145].

Отже, основується на поняттях «просвітництво», «просвітницька робота», «соціально-педагогічна робота», «соціально-педагогічна діяльність», «соціальна робота», визначаємо, що просвітницька діяльність соціального працівника повинна включати в себе елементи соціального виховання. Соціальне виховання – процес та результат цілеспрямованого впливу на людину для оволодіння та засвоєння нею загальнолюдських та спеціальних знань, соціального досвіду з метою формування позитивних ціннісних орієнтацій, соціально значущих якостей [6, с. 292].

Висновки. Отже, окреслимо поняття *просвітницької роботи соціального працівника* – це різновид професійної діяльності, який спрямовано на передачу знань та інформації про певні соціальні проблеми у соціумі, виховання особистісного ставлення до соціальної проблематики на засадах гуманізму; інформування, підтримання і надання кваліфікованої допомоги будь-якій людині, надання людям можливості якомога повніше розкривати власний потенціал, збагачувати своє життя та попереджувати виникнення дисфункцій.

Метою просвітницької діяльності соціального працівника є формування адекватного сприйняття соціумом певних проблем інших індивідів за допомогою надання об'єктивної інформації про походження та особливості виникнення даних проблем. Також інформування людей про те, як можна подолати ті проблеми.

При порівнянні профілактичної та просвітницької роботи соціального працівника можна дійти висновку, що профілактична робота більшою мірою спрямована на попередження формування негативних явищ у соціумі, а просвітницька діяльність ставить за мету висвітлення наявних проблем у суспільстві, осмислення їх особливостей та виховання адекватного ставлення до них. Водночас з тим як профілактична робота так і просвітницька діяльність мають спільні методи, які відрізняються кінцевою метою. Потрібно зауважити на тому, що також метою просвітницької роботи соціального працівника є формування та виховання особистісного, адекватного ставлення до соціальної проблеми.

Література

1. Розвадовська Т.В. Просвітницька робота як важлива фахова складова у діяльності соціального педагога. // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2016. – №1. – С.70-74
2. Семигіна Т. Міжнародне визначення соціальної роботи / Т. Семигіна, О. Брижовата // Соціальна політика і соціальна робота. – 2002. – № 3-4. – С.144-145.
3. Соціальна педагогіка: підручник для студ. ВНЗ / А.Й. Капська, О.В. Безпалько, Р.Х. Вайнола та ін.; ред. А.Й. Капська; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Ін-т соц. роботи та управління. – 4-те вид., переробл. і доповн. – К.: Центр учбової л-ри, 2009. – 488 с.
4. Соціальна робота в Україні: перші кроки / За ред. В. І. Полтавця. – К.: КМ Академія, 2000. – С. 5.
5. Соціальна робота: В 3 ч. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2004. – Ч. 1: Основи соціальної роботи / Н. Б. Бондаренко, І. М. Грига, Н. В. Кабаченко та ін.; За ред. Т. Семигіної та І. Григи. – 2004.
6. Соціальна педагогіка: мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І.Д. Зверєвої. – К., 2008. – 336 с.
7. <https://uk.wikipedia.org/wiki/Просвітництво>

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ПО ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ-СИРІТ

Прєда Валентина Іванівна

Ізмаїльський державний гуманітарний
університет, м. Ізмаїл

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Звєкова Вікторія Корніївна

Під соціально-педагогічною діяльністю по захисту прав дітей-сиріт ми розуміємо такий різновид професійної діяльності соціального педагога, який спрямований на надання правової допомоги дитині в процесі соціалізації, засвоєння нею соціокультурного досвіду на основі тієї чинної законодавчої бази, що діє на даний момент у державі.

Слід зазначити, що така діяльність є завжди адресною, направленою на конкретну дитину, на вирішення її індивідуальних проблем, що виникають у процесі інтеграції дитини в суспільство, тобто її соціалізації як під час перебування в інтернатному закладі, так і під час входження в доросле самостійне життя.

Для успішної її реалізації фахівець має обирати і здійснювати механізми захисту прав дітей – сиріт; у нього мають бути сформовані повноцінні правові знання щодо міжнародного та національного законодавства, захисту і підтримки клієнтів, правової бази професійної діяльності.

Як відомо, найактивніше розвиток соціалізації відбувається у шкільному віці, коли індивід зазнає не лише найбільшого освітнього і виховного впливу, а й набуває необхідного досвіду комунікативної діяльності, усвідомлює необхідність і формує навички самоосвіти, самовиховання, саморозвитку та самореалізації. Вагомий вплив на процес соціалізації школяра здійснюють такі мікрофактори, як сім'я, однолітки, друзі, школа.

Сім'я та школа по-різному впливають на процес соціалізації дитини. Школа створює можливості для навчання усіх дітей, а сім'я – умови для реалізації цих можливостей. Адаже залежно від того, як батьками буде організовано життєдіяльність дитини, регламентовано її робочий час та час для відпочинку, облаштовано робоче місце, а також якою буде мотивація навчання і виховання дитини, підтримка її у цих видах діяльності усіма членами сім'ї, результат соціалізації дитини буде позитивним чи негативним. Школа і сім'я – це два соціальні інститути, від узгоджених дій яких найбільше залежить ефективність процесу соціалізації дитини. Тим часом, взаємодія сім'ї та школи у процесі соціалізації дітей не завжди є плідною.

Процес соціалізації неодноразово ставав об'єктом наукового дослідження. У роботах О. Безпалько, А. Капської, Г. Лактіонової, М. Лукашевич, Л. Міщик, В. Сидорова розкриваються зміст і результати, основні чинники та механізми процесу соціалізації. Вплив сім'ї на процес соціалізації дитини досліджували І. Зверева, М. Лавриченко, І. Трубавіна та інші. Роль навчально-виховних закладів у процесі соціалізації особистості школяра розкрита у працях Л. Артюшкіної, О. Вишневського, О. Мороза, О. Киричук, Т. Сущенко, В. Шульги та інші. Незважаючи на широкий науковий інтерес до процесу соціалізації, нині малодослідженими залишаються проблеми соціалізації дітей різного віку та соціального статусу, вплив на процес соціалізації різноманітних чинників, їх антагонізм і взаємодія. Вивчення соціальної взаємодії навчального закладу з сім'єю дозволить оптимізувати зміст і перебіг процесу соціалізації дитини, організувати стосунки у сім'ї, налагодити тісний зв'язок у системі «школа–сім'я–дитина».

На нашу думку, соціальна взаємодія школи та сім'ї – це взаємодія педагогів, батьків і дітей у процесі їх спільної діяльності та спілкування. Внаслідок цієї взаємодії розвиваються усі її учасники.

Тому вважаємо, що взаємодія сім'ї та школи є джерелом і важливим механізмом їх взаємного розвитку. Основними проявами та характеристиками соціальної взаємодії є: взаємопізнання, взаєморозуміння і взаємовплив.

Вважаємо, що соціальна взаємодія школи та сім'ї забезпечується її суб'єктами, головними з яких є соціальний педагог (класний керівник, вчитель) і батьки дитини. Провідну роль у налагодженні цієї взаємодії, на нашу думку, повинен відігравати соціальний педагог як кваліфікований спеціаліст, котрий володіє відповідними знаннями, професійними вміннями і навичками.

Метою роботи соціального педагога в школі є сприяння попередженню виникнення та успішному вирішенню дітьми власних проблем. Засобами досягнення цієї мети є вивільнення та розвиток ресурсів дитини і її соціального оточення, забезпечення необхідних соціальних змін, навчання, виховання та соціалізації особистості.

Ефективне здійснення соціальним педагогом посередницької функції між сім'єю та школою у процесі налагодження соціальної взаємодії можливе в разі дотримання таких умов:

- розуміння соціальним педагогом проблем дитини, сім'ї;
- адекватного представлення (презентації) і вираження (репрезентації) проблем дитини, сім'ї;
- наявності знань про існування соціальних ресурсів різних закладів та установ, що займаються проблемами дитини, сім'ї;
- уміння забезпечувати порозуміння різних спеціалістів та їх ефективне співробітництво щодо організації процесу соціалізації дитини;
- довіри до соціального педагога дитини та сім'ї.

Особистість формується в процесі активної взаємодії з навколишнім світом, опановуючи соціальним досвідом, суспільними цінностями. На основі відображення людиною об'єктивних відносин відбувається формування внутрішніх позицій особистості, індивідуальних особливостей психічного складу, складається характер, інтелект, відношення до навколишніх і до самого себе. Знаходячись у системі колективних і міжособистісних відносин, у процесі спільної діяльності, дитина затверджує себе як особистість серед інших людей. Сім'я завжди була інститутом первинної соціалізації. Те, що відбувається з родиною й у родині безумовно відбиваються на процесі особистості. Родина впливає на особистість за допомогою нормативного й інформаційного впливу. Саме родина у першу чергу, дає можливість сформуватися індивіду. Як соціально-компетентної особистості. Відомо, що проблема родини і сімейного виховання в останні роки постає як ніколи гостро: соціологи, демографи, культурологи, психологи та педагоги підтверджують наявність глибокої системної кризи родини.

Виникають протиріччя між необхідністю здійснення захисту прав вихованців інтернатного закладу та недостатньою розробленістю технології реалізації цього процесу, між необхідністю підготовки соціальних педагогів до реалізації охоронно-захисної функції в інтернатному закладі та як недостатнім визначенням змісту такої підготовки, так і її відсутністю в процесі навчання майбутніх соціальних педагогів в системі вищих навчальних закладів. Все вище зазначене обумовлює необхідність забезпечення зазначеної підготовки в процесі підвищення кваліфікації соціальних педагогів інтернатних закладів. Соціальний педагог має вміти організувати правове виховання дітей – сиріт, яке б сприяло вдосконаленню правової культури кожного вихованця. Саме на соціального педагога покладена місія, яка раніше не мала місця в освітніх закладах – бути гарантом прав та інтересів дітей.

Таким чином, проаналізувавши напрями діяльності соціальної роботи щодо сімей, можна зробити висновок, що допомога сім'ям виявляється системно і у великому обсязі. Незважаючи на всі зусилля державних і недержавних організацій у допомозі сім'ям, проблеми сімейних відносин і взагалі збереження цінності родини залишаються актуальними і донині.

Література

1. Безпалько О.В. Соціальна робота в громаді: навч. посіб. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 176 с.
2. Вступ до соціальної роботи: навч. посібник для студ. ВНЗ / За ред. Т.В. Семигіної, І.І.Миговича. – К.:Академвидав, 2005. – 304 с.
3. Гиль С.С. Теоретические и прикладные основы создания системы социально-педагогической поддержки молодежных инициатив на муниципальном уровне / С.С.Гиль, С.А.Осинцева. – М.: Изд-во МГСУ, 2003. – 188 с.
4. История социальной педагогики (становление и развитие зарубежной социальной педагогики) / Под ред. В.И.Беляева. – М.: Гардарики, 2003. – 255 с.
5. Семейное воспитание: учеб. пособ. для студ. вузов спец. «Социальная работа» / Е.И. Зритнева, Н.П. Клушина. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2006. – 246 с.
6. Соціальна робота: Короткий енциклопедичний словник. // Соціальна робота. Книга 4. – К.: ДЦССМ, 2002. – 536 с.
7. Соціальна робота: навчальний посібник // Соціальна робота. Книга II.- К.: ДЦССМ, 2002. – 440 с.

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО- ПРОДУКТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ У ЗОБРАЖУВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Примаченко Анна Михайлівна,

Ніжинський державний університет імені М. Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник: кандидат псих. наук,
доц. *Пісоцький Олександр Петрович*

Актуальність. Сьогодні відбувається переорієнтація сучасного суспільства та його соціокультурної політики, що передбачає інноваційні зрушення в освітньому процесі дошкільних закладів освіти, розвиток особистості дитини на засадах духовності, ціннісного ставлення до навколишнього, розуміння мистецтва як одного з найважливіших чинників її розвитку. Саме у цьому процесі, у процесі формування духовності, значне місце відводиться проблемі формуванню художньо-продуктивної компетенції у старших дошкільників.

Виклад основного матеріалу. У розвиток проблеми естетичного виховання особистості у дошкільному віці зробили свій внесок відомі педагоги минулого (Є. Аркін, Н. Аскаріна, Г. Ващенко, Я. Коменський, М. Монтессорі, С. Русова, А. Усова, К. Ушинський, Є. Тихеева та ін.). Теоретичний аналіз проблеми засвідчив, що естетичне виховання дошкільників як одна із сфер розвитку дитини ґрунтовно висвітлене у працях В. Бабаєвої, Н. Ветлугіної, Є. Фльоріної та ін.

Художньо-естетичне виховання дошкільників виступає як найважливіший засіб формування ставлення до дійсності, засіб морального і розумового виховання, тобто як засіб формування всебічно розвиненої, духовно багатой особистості [1].

Результатом естетичного виховання має стати система особистісних художньо-естетичних цінностей та художньо-естетична компетентність, як важливий компонент загальної соціально-культурної позиції, що полягає у здатності керуватися набутими художніми знаннями і вміннями, у готовності використовувати отриманий досвід у самостійній практичній естетично-творчій діяльності відповідно до універсальних загальнолюдських цінностей і світоглядних поглядів.

У сучасних нормативних документах дошкільної освіти в Україні – Базовому компоненті та чинних програмах визначаються схожі положення, які визначають *зміст та показники художньо-продуктивної компетенції старших дошкільників у зображувальній діяльності, а саме:* дитина сприймає мистецький твір з позиції краси, виявляє себе емоційно сприйнятливим та естетично чуйним цінителем, виконавцем, володіє технічними прийомами роботи з різними матеріалами, елементарною художньою майстерністю, створює образ різними засобами, емоційно-ціннісно

ставиться до проявів естетичного в житті, інтегрує в творчих завданнях власні інтереси, уподобання, виявляє художню активність як складову особистісної культури та ін. [3].

Ефективним та продуктивним засобом формування художньо-продуктивної компетенції старших дошкільників є зображувальна діяльність за умови, якщо буде застосована технологія інтегрованої образотворчої діяльності.

Будь-яка діяльність дітей у дошкільному закладі відбувається під керівництвом педагога, що передбачає розвиток у дітей спостережливості, збагачення словника, навчання різних технік і способів зображення; ознайомлення дітей з етапами творчого пошуку; моделювання педагогічного процесу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей; забезпечення всіма необхідними матеріалами для самостійної образотворчої діяльності дітей; використання продуктів дитячої образотворчої діяльності для подарунків малюкам і рідним, для прикрашання інтер'єру приміщення ДНЗ, для виставок, ігор тощо.

Анкетування вихователів, щодо визначення особливостей педагогічного керівництва зображувальною діяльністю у формуванні художньо-продуктивної компетенції показало, що більшість педагогів, близько 72%, компетентні та обізнані з керівництвом педагогічного процесу та виділяють наступні важливі особливості педагогічного керівництва зображувальною діяльністю у формуванні художньо-продуктивної компетенції старших дошкільників: моделювання педагогічного процесу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей, інтеграція різних видів діяльності старших дошкільників, ознайомлення дітей із етапами творчого пошуку, забезпечення всіма необхідними матеріалами, розвиток у дітей спостережливості, збагачення словника, навчання різних технік і способів зображення.

Важливим чинником у формуванні художньо-продуктивної компетенції старших дошкільників у зображувальній діяльності відіграє художньо-естетичний центр розвивального середовища, який складається з куточка образотворчості та куточка музичного виховання [2].

Функціональне призначення художньо-естетичного центру предметно-розвивального середовища є спонукою та чинником формування у дітей художньо-продуктивної компетенції, а саме: формування естетичного ставлення до світу через ознайомлення з творами мистецтва, оволодіння мовою цих видів мистецтва; удосконалення художньо-практичної діяльності, стимулювання вияву творчості; формування внутрішньої позиції щодо навколишнього світу, здатності усвідомлювати призначення, властивості різних предметів, власні дії з ними та їх наслідки. За даними емпіричного вивчення даного питання, а саме, у ході інтерв'ю з вихователями, щодо визначення ролі предметно-розвивального середовища для розвитку художньо-продуктивної старших дошкільників, вихователі сходяться на тій думці, що зміст розвивального предметного середовища має задовольняти всі потреби щодо розвитку дитини та становлення її творчих здібностей.

Насичене та раціонально облаштоване предметно-розвивальне середовище є стимулом, спонуканням до певних самостійних занять дітей, підказують їм творчі задуми, допомагають елементарно зорієнтуватися у ситуації вибору і викликають прагнення до змістовної зайнятості такі елементи предметно-розвивального середовища, як: відповідні віку іграшки; ігрове обладнання; матеріал для дитячої праці; приладдя та матеріал для ліплення, малювання, аплікації, конструювання, дизайну. У результаті анкетування батьків, щодо визначення наявності куточка образотворчості вдома, виявилось, що майже 56% сімей мають вдома художньо-естетичний центр для розвитку художньо-продуктивної компетенції старших дошкільників вдома.

Висновки. Таким чином, проблема художньо-естетичного виховання підростаючого покоління є актуальною і соціально значущою. Художнє виховання – виховання особистості засобами мистецтва, завданнями якого є: систематичний розвиток естетичного сприймання, естетичного переживання, естетичних почуттів та уявлень

дітей; прилучення дітей до діяльності у сфері мистецтва, виховання прагнення вносити елементи прекрасного в побут, природу, власну діяльність тощо.

Результатом естетичного виховання має стати система особистісних художньо-естетичних цінностей та художньо-естетична компетентність, як важливий компонент загальної соціально-культурної позиції, що полягає у здатності керуватися набутими художніми знаннями і вміннями, у готовності використовувати отриманий досвід у самостійній практичній естетично-творчій діяльності відповідно до універсальних загальнолюдських цінностей і світоглядних поглядів.

Література

1. Ветлугина Н.А. Воспитание эстетического отношения ребенка к окружающему: основы дошкольной педагогики / Н.А. Ветлугина ; под ред. А. В. Запорожца, Т. А. Марковой. – М. : Педагогика, 1990. – С. 193–200.

2. Езикеева В. А. Содержание и методы обучения изобразительной деятельности детей с 4 до 7 лет / В. А. Езикеева // Эстетическое воспитание детей в детском саду: пособие для воспитателя детского сада / Под ред. Н.А.Ветлугиной. – 1995. – С. 105-122.

3. Програма розвитку дитини дошкільного віку “Українське дошкілля” / О.І.Білан, Л.М. Возна, О.Л. Максименко та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 264 с.

РОБОТА СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА З ДИСТАНТНИМИ СІМ'ЯМИ

Приходько Аліна Василівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Володченко Жанна Михайлівна

Сім'я як економічне і соціокультурне явище зазнає впливу різних чинників: економічних, соціальних і т.д. На сьогодні, погіршення матеріального становища сім'ї є однією з причин, що призводить до зростання кількості проблемних родин. Вчені встановили, що останнім часом усе більше громадян України намагаються виїхати за кордон на постійне, тривале або тимчасове проживання, вбачаючи у цьому надійний шлях розв'язання особистих життєвих проблем, передусім соціальних [2, с. 11]. Сім'ю, яка характеризується особливими умовами життя, пов'язаного з перебуванням одного (чи обох) батьків за межами країни, ми розглядаємо як дистантну [1, с. 79]. Аналізуючи літературу з питань сім'ї, можна констатувати, що дана проблема сьогодні є найактуальнішою в нашому суспільстві, адже збільшує кількість «соціальних сиріт».

Головними проблемами таких сімей, на думку І.М. Трубавіної, є епізодичність виховних впливів на дітей, брак сімейних стосунків, що призводить до «емоційного відторгнення» батьків дітьми, непорозуміння дітей з мікросередовищем, неузгодженості поглядів батьків на виховання дітей [4, с. 89].

З виїздом батьків за кордон здебільшого змінюються умови життя дитини: знижується рівень успішності у навчанні, проявляються випадки насилля та жорстокості з боку оточуючих, відбуваються прояви агресивної та девіантної поведінки дитини, вживання алкоголю, наркотиків, тютюнопаління та інших психотропних речовин. Через відсутність батьків у дітей виникають психологічні та соціальні проблеми: тривожність, емоційні розлади, проявляється комплекс «самотності» та «непотрібності», надмірні намагання в самоактуалізації, міжособистісні конфлікти з оточуючими. Всі ці чинники ускладнюють процес соціалізації дитини й суттєво впливають на погіршення її поведінки [4, с. 90].

Однак, значна кількість наукових розробок з проблем дистантної сім'ї, не вирішує в достатній мірі цю проблему і залишається на часі складною та не вирішеною як у теоретичному, так і у практичному значенні. На сьогодні існує необхідність більш глибокого та всебічного вивчення цієї проблеми, визначення основних соціально-педагогічних напрямків, методів та форм роботи з дистантними сім'ями.

Аналізуючи результати проведеного нами дослідження, робимо висновок, що соціальна робота з дистантними сім'ями поділяється на такі напрями надання допомоги клієнтам:

- робота з дітьми;
- робота з батьками, опікунами;
- робота з оточуючими (педагоги, вихователі, найближчі родичі і т.д.) [3, с. 89].

Соціально-педагогічна робота соціальних педагогів з дітьми трудових мігрантів спрямована на захист, підтримку та допомогу і здійснюється за такими пріоритетними напрямками діяльності, як:

1) соціальний супровід та забезпечення – один із напрямів соціальної роботи, що передбачає здійснення соціальними службами системного обліку дітей трудових мігрантів, постійного спостереження за побутовими умовами життєдіяльності, моральним, психічним і фізичним здоров'ям тих, хто опинився у складних життєвих ситуаціях. Організація систематичних і комплексних заходів, спрямованих на подолання труднощів і різних видів залежностей, які завдають шкоди здоров'ю дітей і гальмують процеси їхньої соціалізації та самореалізації;

2) профілактика та патронаж – це комплекс соціально-педагогічних заходів, що спрямований на запобігання будь-якому негативному явищу чи відсторонення факторів ризику. Профілактична робота з дистантними сім'ями передбачає: інформування про проблеми, права, виховання і потреби дитини на кожному віковому етапі; усвідомленого та відповідального батьківства; виявлення ресурсів для задоволення потреб сім'ї та уникнення можливих труднощів; ізолювання дитини від негативних факторів, впливів; підтримка зв'язків з батьками; включення дитини в позитивне соціальне середовище в навчанні та дозвіллі;

3) психокорекційна та психотерапевтична робота - як вид психологічної допомоги, передбачає активний, систематичний та цілеспрямований вплив на особистісний, поведінковий та інтелектуальний рівень функціонування дитини. Корекційну роботу варто проводити з дистантними сім'ями в двох напрямках: в широкому – як комплекс психолого-педагогічних впливів, спрямованих на виправлення в дітей недоліків у розвитку, поведінці, набуття соціальних навиків та позитивного сприйняття батьків, і у вузькому – як метод психолого-педагогічного впливу, що спрямований на розвиток психічних процесів і функцій дитини і гармонізацію розвитку її особистісних властивостей, подолання життєвих труднощів та покращення адаптації у соціумі. Корекційна робота з дитиною поєднується із консультуванням батьків та спрямована на розвиток особистості самої дитини та її батьків у пошуку способів і можливостей розв'язання складних життєвих ситуацій;

4) реабілітаційна робота, спрямована на допомогу дитині після повернення батьків, що передбачає налагодження взаєморозуміння, стосунків, відновлення почуттів, емоційних зв'язків, розв'язання проблем, що виникли за відсутності батьків [2, с. 49-50].

Соціальна робота з батьками спрямована на: запобігання конфліктам у системі «батько-дитина» і можливим непорозумінням на кризових, вікових етапах дитини; формування усвідомленого і відповідального батьківства, цінностей та норм сімейного життя; усвідомлення права дитини жити у повноцінній сім'ї та відповідальності батьків за їх життя.

Найбільш доцільними формами та методами соціальної роботи з батьками є лекції, відеолекторії, бесіди, тренінги, рольові ігри, конференції (зустрічі з фахівцями з проблем сім'ї), щодо проблем формування усвідомленого та відповідального батьківства; консультування. Вище перераховані форми та методи роботи проводяться, коли батьки приїздять у відпустку або взагалі повертаються на батьківщину [2, с. 79].

Актуальною є соціальна робота з соціальним оточенням дітей трудових мігрантів, яка передбачає: формування поваги до дитини, до її прав, розуміння дитини; її захист; формування відповідальності за дитину. Робота з соціальним оточенням та близькими дітей трудових мігрантів проводиться за такими напрямками:

- формування у дорослих позитивного ставлення до дитини, та її потреб;
- ознайомлення й усвідомлення прав дитини, індивідуально-типологічних особливостей, емоційних станів, життєвих проблем;
- виявлення причин виникнення дитячих проблем, а також їх уникання та запобігання;
- налагодження стосунків з дитиною й навчання дорослих прийомам та методам позитивного впливу на дітей, демократичного стилю спілкування з ними.

До ефективних форм роботи із соціальним оточенням та близькими дітей трудових мігрантів можна віднести – індивідуальну та групову. Форми соціально-педагогічної роботи визначаються відповідно до потреб, вікових та індивідуально-типологічних особливостей клієнтів: консультпункти, групи самопомоги і взаємодопомоги, гуртки за інтересами, клуби спілкування, спільне відзначення свят та проведення дозвілля, благодійні акції, екскурсії, походи, спортивні змагання і т.д. Методами практичної роботи з такою групою є бесіда, консультація, тренінг, діяльність груп підтримки, лекторії, психологічна просвіта [2, с. 87].

Отже, робота з дистантними сім'ями є пріоритетним напрямком діяльності соціальних педагогів. У процесі соціально-педагогічної роботи з дистантними сім'ями доцільно використовувати різноманітні форми та методи роботи.

Література

1. Куб'як Н.І. Форми і методи соціально-педагогічної роботи з дітьми з дистантних сімей / Н.І. Куб'як // Вісник Львівського університету. – 2012. – Вип. 28. – С. 79.
2. Левченко К.Б. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми трудових мігрантів: навч.-метод. посіб. / за редакцією Трубавіної І.М., Цушка І.І. – К.: Видавництво, 2007. – С. 11, 49-50, 79, 87-88.
3. Пенішкевич Д. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи із дистантними сім'ями / Д.І. Пенішкевич // Наук. вісник Чернів. ун-ту. – 2005. – Вип. 225. Педагогіка та психологія. – С. 89-93.
4. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю [навч. посіб.]. – К.: ДЦССМ, 2003. – 132 с.

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ» НЕПОВНОЛІТНІХ ЗЛОЧИНЦІВ

Пушка Роман Андрійович

Akademia Pomorska w Słupsku, Polska

Promotor – dr. *Maria Aleksandrowicz*

Актуальність. На сьогодні реформування пенітенціарної системи, гуманізація практики виконання кримінальних покарань, перенесення уваги на соціальні аспекти процесів відбування покарання та звільнення з місць позбавлення волі, актуальність попередження рецидивної злочинності зумовлюють нагальність дослідження проблеми ресоціалізації неповнолітніх злочинців. Це також зумовлено тим, що в ст.1 Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України), прийнятому у 2003 році, основними завданнями установ виконання покарань Державної пенітенціарної служби України було визначено створення умов для виправлення і ресоціалізації засуджених. Зважаючи на, соціальні та психологічні особливості розвитку, з особливою актуальністю питання ресоціалізації стосується такої категорії, як неповнолітні, засуджені до позбавлення волі.

Протягом останніх років проблемні питання ресоціалізації засуджених в місцях позбавлення волі більшою мірою досліджувались з позицій юридичних наук (А.Х. Степанюк, О.Г. Колб, В.М. Трубников, В.С. Наливайко, О.М. Неживець, Б.М. Телефанко та ін.). Також проблеми ресоціалізації в аспектах пенітенціарної педагогіки та виховного процесу у своїх дослідженнях розглядали В.М. Синьов, В.І. Кривуша, Г.О. Радов, О.В. Беца, С.В. Горенко та ін. М.Ю. Максимова, А.Ф. Зелінський, В.М. Іванов досліджували психологічні аспекти ресоціалізаційного впливу.

Незважаючи на активність досліджень проблем ресоціалізації злочинців, поза увагою дослідників залишаються питання, пов'язані із особливостями відбування покарання неповнолітніми злочинцями в пенітенціарній установі, соціально-педагогічні аспекти ресоціалізаційного процесу та взаємодія церкви, громадських організацій і вищих навчальних закладів у виправленні неповнолітнього та попередженні негативних наслідків соціальної ізоляції і вчинення повторних злочинів.

Актуальність проблеми зумовила мету нашої статті, яка полягає в аналізі дефініцій поняття «ресоціалізації» в правознавчій та соціально-педагогічних галузях знань.

Нинішній стан суспільної моралі як один із чинників поведінки людини характеризується тим, що в роки прояву негативних явищ в економіці, поглиблення розшарування у суспільстві на багатих і бідних, значно втрачені важелі формування свідомості і світогляду молодого покоління. Споконвічні заповіді «не вбий», «не вкради», «полюби ближнього свого» недостатньо утверджуються у свідомості сучасних дітей, чому завжди сприяє і сім'я, і державні та громадські суспільні інститути. Простежується масова пропаганда культу сили, грошей, здобутих будь-яким шляхом, ідеалізація та романтизація злочинного світу. Сьогодні засоби масової інформації, особливо телебачення, насичені матеріалами, що демонструють насильство, протиправні вчинки, які залишаються непокараними адекватно ступеня скоєних злочинів, часто безкарними взагалі. Усе це створює у значній кількості молоді уявлення про всюдозволеність у їхніх вчинках і про фантастичні можливості швидкого збагачення, навіть кримінальним способом.

Формування такого «криміналізованого» менталітету – не остання причина того, що питома вага молоді у складі засуджених протягом останніх років невпинно зростає, і сьогодні молоді люди вже становлять більше половини усіх засуджених в країні за останній рік – 62%.

Як стверджує В.М. Синьов, такий стан молодіжної злочинності потребує вирішення деяких завдань не лише правоохоронними органами, а й державними і громадськими організаціями, які причетні до вирішення проблем молоді [4, с.27-32].

Для визначення поняття «ресоціалізація» в межах нашого дослідження наведемо найбільш доцільні з соціально-педагогічної точки зору його формулювання в найближчій галузі знань – праві.

У сучасній юридичній літературі представлені різні точки зору на процес та поняття ресоціалізації. Так, офіційне юридичне визначення ресоціалізації на законодавчому рівні знаходимо в ст. 6. Кримінально-виконавчого кодексу України: «Ресоціалізація – свідоме відновлення засудженого в соціальному статусі повноправного члена суспільства; повернення його до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві» [3].

У «Великому енциклопедичному юридичному словнику» ресоціалізація (з фр. *resocialisation* від преф. *re...* – префікс, що означає поновлення або повторення і *socialisation* - усупільнення, латин. *Socialis* – суспільний) трактується так:

- 1) повернення особи в суспільство,
- 2) процес, спрямований на відновлення морального, психічного й фізичного стану особи, її соціальних функцій, приведення індивідуальної чи колективної поведінки у відповідність із загально визнаними суспільними правилами та юридичними нормами,
- 3) у сфері виконання покарань – процес підготовки до повернення в суспільство, що ґрунтується на відновленні позитивних зв'язків, відносин і розвитку в засудженої особи соціально корисних умінь і навичок, необхідних для повноцінного існування в суспільстві [1, с. 771].

У юридичних працях ресоціалізація осіб, позбавлених волі, представлена як цілеспрямований процес, що виступає основою для боротьби зі злочинністю, попередження рецидивів злочинів; набуття неповнолітнім необхідних можливостей та формування у нього здібностей до життя в суспільстві з дотриманням норм права;

відновлення та розвитку соціально корисних зв'язків і відносин особистості, результатом якого повинна бути така зміна особистісних якостей засудженого, яка б дозволила розраховувати на його саморегульовану стабільну соціально-нормативну поведінку після звільнення; виправлення засудженого, формування у нього законослухняної поведінки, стимулювання становлення на життєву позицію, яка відповідає соціальним нормам, шляхом відновлення, збереження та розвитку соціально-корисних якостей і відносин під час відбування покарання та соціальної адаптації після звільнення з місць позбавлення волі; відновлення особи, яка скоїла злочин і засуджена до покарання, як соціалізованого члена суспільства, що здійснюється на основі застосування до неї комплексу правових, організаційних, психолого-педагогічних, виховних та інших заходів впливу на різних етапах кримінальної відповідальності з метою недопущення здійснення протиправних діянь та повернення його до самостійного загальноприйнятого суспільно-нормального життя в суспільстві; надання комплексу соціальних послуг засудженим з метою їх повернення до суспільства і включення як здорових і повноцінних його членів [2, с. 5].

Соціально-педагогічний зміст поняття ресоціалізації знаходимо у російському соціально-педагогічному словнику за редакцією Л. Мардахаєва, де ресоціалізація (від лат. re - префікс, що позначає повторну, поновлювальну дію + соціалізація) – це відновлення у людини втрачених соціальних цінностей й досвіду спілкування, поведінки, життєдіяльності [6, с. 352] та українському словнику-довіднику для соціальних педагогів і соціальних працівників за ред. А. Капської, де дане поняття представлено більш розширено і трактується як: 1) відновлення особистістю якостей, необхідних для нормальної життєдіяльності в суспільстві; 2) засвоєння нових цінностей, ролей, навичок замість попередніх; 3) комплекс заходів, спрямований на відновлення соціального статусу особистості, втрачених або несформованих соціальних навичок, переорієнтація соціальних і референтних орієнтацій девіантів за рахунок включення їх у нові, позитивно орієнтовані відношення й види діяльності [5, с. 23].

Висновки. Отже, наведені вище тлумачення поняття «ресоціалізація» стосовно засуджених осіб у найближчій до соціальної педагогіки галузі знань – праві свідчать про її міждисциплінарність. Ураховуючи етимологію слова «ресоціалізація», що походить від слова «соціалізація» та префікса «ре» (у перекладі – відновлюваність, повторність дії) під ресоціалізацією в найбільш узагальненому соціально-педагогічному значенні ми будемо розуміти процес повторної соціалізації в нових, змінених соціальних умовах і обставинах з метою реінтеграції (повторної інтеграції) особистості в суспільство. При цьому враховувати наступне: якщо неповнолітні, засуджені за скоєння злочину, не мають попереднього позитивного соціального досвіду та в їхній свідомості вже закріплені негативні соціальні стереотипи, то ресоціалізація буде спрямована на їх руйнування та навчання новим, прийнятним у суспільстві; якщо неповнолітні мають попередній позитивний соціальний досвід, позитивні соціальні зв'язки, певний статус у сім'ї, колективі і стали жертвою віктимогенних обставин, внаслідок яких скоїли злочин, то ресоціалізація буде спрямована на збереження та відновлення цих позитивних якостей.

Література

1. Великий енциклопедичний юридичний словник / За ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшеченка. – К.: ТОВ „Юрид. думка”, 2007. – 992 с.
2. Гусак А.П. Кримінологічні аспекти ресоціалізації неповнолітніх, засуджених за вчинення насильницьких злочинів, в умовах позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Андрій Петрович Гусак; Національна академія наук України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., – 16 с.
3. Кримінально-виконавчий кодекс України
4. Синьов В.М. Індивідуальні та типологічні особливості неповнолітніх засуджених, які перебувають у місцях позбавлення волі // Соціальна робота з неповнолітніми засудженими, які перебувають у місцях позбавлення волі / За ред. В.М.Синьова. – К., 2003. – С.27-32

5. Словник-довідник для соціальних працівників та соціальних педагогів / Уклад. О.В. Безпалько та ін.; Ред. А.Й. Капська та ін.]. – К.: УДЦССМ, 2000. – 255 с.

6. Социальная педагогика: словарь / Сост., автор и ред. Л. В. Мардахаев. – М.: МГСУ „Союз”, 2001. – 446 с.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ «КЛІНІК, ДРУЖНИХ ДО МОЛОДІ»

Пчела Артем Вікторович

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, м. Чернігів
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Гавриленко Тетяна Леонідівна

Постановка проблеми. За останні роки проблема збереження та зміцнення здоров'я молоді стала надзвичайно актуальною. Загальноновизнано, що здоров'я та розвиток молодого покоління зумовлені багатьма факторами. Переважно це залежить від спадковості, оточуючого середовища, в якому зростає та розвивається особистість, морального та матеріального стану родини, мікроклімату в освітньому закладі, контакту з однолітками тощо. Крім того, у молоді спостерігається характерне прагнення до ризику, до всього нового та невідомого, зокрема до «експериментів» з тютюном, алкоголем, наркотиками, раннім початком статевих відносин, що негативно впливає на їхнє здоров'я та викликає низку соціальних проблем.

Зазначене актуалізує необхідність створення служб, які здатні вирішити проблеми ризикованої поведінки сучасної молоді. Прикладом такої служби є «Клініка, дружня до молоді», де, по-перше, працює підготовлений персонал, який вміє та має бажання працювати з молоддю, по-друге, надається комплексна медико-психо-соціальна допомога з питань збереження здоров'я, на засадах добровільності, доступності та доброзичливості.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання зазначеної проблеми. Проблеми молоді вивчають багато дослідників. У соціальній роботі це питання досліджували Р. Х. Вайнола, З. І. Зайцева, І. Д. Зверева, А. Й. Капська, С. В. Толстоухова та ін. На основі культурологічного підходу формування безпечної життєдіяльності молоді вивчали Е. В. Королук, В. М. Мошкін, Т. П. Петухова, Т. А. Пироженко, А. В. Попков, А. А. Просандєєв. У наукових працях В. І. Бобрицької, О. М. Бондаренко, В. П. Горашука, Ю. В. Драгнева, О. І. Соколенко, Н. С. Урума висвітлено питання збереження фізичного, психічного, соціального та духовного здоров'я учнівської та студентської молоді. Л. М. Амджадін, Т. О. Коноплицька, О. М. Лисенко, Н. В. Ходорівська у своїх дослідженнях розкрили діяльність клінік, дружних до молоді, з точки зору їх доступності, прийнятності, відповідності потребам підлітків і молоді. О. М. Балакірева, Р. Я. Левін, О. М. Мешкова, С. І. Осташко, Т. І. Сосідко розглянули організаційні та медико-соціальні аспекти роботи клінік, дружних до молоді.

Метою даної статті є дослідження особливостей соціально-педагогічних засад діяльності «Клінік, дружних до молоді» як інноваційної форми допомоги та підтримки молоді.

Результати теоретичного дослідження. Молодь як особлива соціально-демографічна група є найбільш динамічною частиною суспільства та характеризується специфічною роллю і місцем у системі суспільних відносин. Від того, яку позицію займає молоде покоління у соціумі, залежить соціальний розвиток суспільства в цілому, його енергія, світогляд. Моральне здоров'я молоді визначає долю, майбутнє народу.

На сьогодні відомо багато моделей надання інформаційної, профілактичної, медико-соціальної допомоги молоді щодо збереження та зміцнення здоров'я: від організації одноразових заходів до створення спеціалізованих поліклінік і центрів, що пропонують підліткам і молодим людям комплексні послуги в небезпечних ситуаціях.

Перші моделі служб, що працюють у превентивному та профілактичному напрямках з молоддю, з'явилися 1972 року в США. У 1995 році Всесвітня організацією охорони здоров'я, спільно з ФНООН та ЮНІСЕФ. Розробили програму створення Клінік, дружніх до молоді (КДМ), у європейському регіоні. Створення програми КДМ в Україні, як національної ініціативи, стало результатом успішного пілотного проекту, підтриманого ЮНІСЕФ. Під час реалізації цього проекту серйозність потреб молодих людей у галузі здоров'я стала очевидною для всіх, особливо з позиції проблематики ВІЛ/СНІДу, зростання випадків агресії та насильства у молодіжному середовищі, випадків небажаної вагітності серед підлітків і молоді, а також високих рівнів споживання молодими людьми психоактивних (наркотичних) речовин. Тому 2006 року розроблено Національну програму створення Клінік, дружніх до молоді. На сьогодні в Україні функціонує понад 60 клінік, що визнані як заклади, дружні до молоді [2, с. 68].

Модель, обрана Україною для реалізації програми КДМ, ґрунтується на діяльності чотирьох видів закладів, а саме: консультативних кабінетів, центрів, відділень і мережі консультативних кабінетів. Зазвичай консультативні кабінети відкривають на базі державних центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (ЦСССДМ). Клініки загалом функціонують в закладах охорони здоров'я, найчастіше – у дитячих поліклініках. Вони надають медичну допомогу підліткам та молоді з проблем збереження здоров'я на основі дружнього підходу, рекомендованого ВООЗ, та Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ). Ці установи, забезпечують фінансування КДМ і часто делегують свій персонал для роботи в них [2, с. 68].

Основними принципами діяльності КДМ, згідно Національної програми є добровільність, доброзичливість, доступність, конфіденційність, анонімність та не засуджувачий підхід до клієнта. Основним в реалізації ідеології КДМ є надання допомоги підліткам і молоді через розуміння їхніх проблем, спільний пошук шляхів зміни поведінки, спрямованих на збереження здоров'я. Важливо, що КДМ надає не тільки медичний, а ще психологічний і соціальний комплекс послуг для підлітків і молоді [3, с. 37]. А тому до основних завдань КДМ належать:

- забезпечення комплексної соціально-медичної та психологічної допомоги підліткам та молоді;
- надання інформаційно-консультативних послуг підліткам і молоді з питань збереження здоров'я, особливо репродуктивного здоров'я та профілактики ВІЛ;
- профілактика ризикової поведінки, особливо щодо інфекцій, які передаються статевим шляхом, включаючи ВІЛ-інфекцію, та непланованої вагітності;
- діагностика та лікування захворювань репродуктивної системи;
- соціальний супровід відвідувачів КДМ, які, крім медичних, отримують психологічні, соціально-педагогічні та юридичні послуги на всіх етапах роботи з ними (за потребою) [2, с. 69].

Цільовою групою КДМ є молодь віком від 14 до 24 років. Це – учні, вихованці шкіл-інтернатів, студенти, працююча і не працююча молодь до 24 років. Це охоплення усієї вікової категорії молоді пов'язано з їхніми психологічними особливостями цієї групи молоді, з відсутністю у них навичок самостійного звернення за допомогою, з матеріальною і психологічною залежністю від батьків, з відчуттям недовіри до дорослих, з відсутністю відповідального ставлення до свого здоров'я.

Клієнтами клініки, окрім молоді, можуть бути їхні батьки, опікуни, а також спеціалісти закладів, які працюють з молоддю.

До основних напрямів допомоги, що надаються КДМ належать:

1. Медико-соціальна та консультативна допомога спрямована на формування здорового способу життя; збереження психічного здоров'я, в т.ч. в складних життєвих обставинах; попередження виникнення ризикової поведінки та зменшення впливу її наслідків; профілактику інфекцій, що передаються статевим шляхом, в т.ч. ВІЛ/СНІД; збереження репродуктивного здоров'я та підготовку до усвідомленого батьківства; формування відповідальної поведінки в статевих та міжособистісних відносинах.

Медико-соціальна допомога відвідувачам надається на засадах дружнього підходу до молоді, безкоштовно, за умов усвідомленої згоди, з урахуванням вікових, культурологічних та інших особливостей. Внаслідок взаємопорозуміння між клієнтом та консультантом виникає довіра, що сприяє досягненню ефективних результатів роботи.

2. Профілактична робота спрямована на формування у молоді навичок, які сприяють збереженню здоров'я, підвищенню рівня інформованості з питань здорового способу життя.

3. Інформаційно-просвітницька робота спрямована на пропаганду здорового способу життя; участь у розробці та розповсюдженні інформаційно-освітніх матеріалів з питань формування здорового способу життя, попередження кризових станів, профілактики незапланованої вагітності та інфекцій, що передаються статевим шляхом, залучення волонтерів до поширення інформації з питань збереження здоров'я та участі у діяльності відділення; поширення інформації щодо впровадження принципів дружнього підходу до молоді серед інших служб і відомств тощо [1, с. 2].

Зазначимо, що КДМ не є альтернативою і не повинна замінювати для підлітків та молоді служби, які вже працюють, наприклад, сімейні амбулаторії. Вони повинні доповнювати одне одного для досягнення єдиної мети – збереження здоров'я молодого покоління.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, спектр діяльності, яку надає КДМ, включає: медико-соціальну та консультативну допомогу, профілактичну та інформаційно-просвітницьку роботу. Важливим для суспільства є те, що КДМ діє на принципах дружнього підходу, добровільності, доброзичливості, доступності, анонімності і конфіденційності, зорієнтована на молодь, зокрема на тих, хто опинився в складних життєвих обставинах.

Література

1. Братченко Н.В. «Клініка, дружня до молоді» [Електронний ресурс] / Н. В. Братченко // Новое столетие. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.uoz-mk.org.ua/index.php/pidlitkovij-klub/95-klinika-druzhnya-do-molodi>

2. Васильєва Р.Ю. Співпраця закладів освіти та «Клініки, дружньої до молоді» щодо збереження здоров'я студентів / Р.Ю. Васильєва. // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. – 2014. – № 2. – С. 66-72.

3. Оцінка клінік, дружніх до молоді: аналітичний звіт / І.Л. Демченко, Н.П. Пивоварова, М.М. Костючок, Н.А.Белоносова. – К.: К.І.С., 2008. – 104 с.

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ХВОРИМ У ХОСПІСАХ

Рева Аліна Романівна

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, м. Суми
Науковий керівник – канд. пед. наук,
Гончаренко Олена Володимирівна

Незважаючи на значні досягнення сучасної медичної науки і практики, рік від року в Європі та розвинених країнах світу, а також в Україні, вмирання і смерть є обов'язковим заключним етапом життя будь якої людини. Збільшення у суспільстві кількості людей похилого віку, пацієнтів з онкологічними захворюваннями, наслідками інсультів та інфаркту міокарду, іншими хронічними невиліковними захворюваннями зумовлює значну потребу населення у спеціалізованій соціально-медичній допомозі.

У зв'язку з цим, починаючи з 60-х років ХХ століття, у більшості індустріальних країн світу, а на початку ХХІ сторіччя – в Україні, проблема розвитку паліативної хоспісної допомоги населенню стає однією з найбільш актуальних медико-соціальних та гуманітарних проблем суспільства. Проте, за експертними даними громадської організації «Українська ліга розвитку паліативної та хоспісної допомоги», станом на початок 2017 року в Україні функціонує лише 7 хоспісів, 2 центри надання паліативної

допомоги, а також понад 60 спеціалізованих паліативних відділень з сукупною кількістю близько 1500 ліжок для обслуговування паліативних хворих при мінімальній потребі у 4000 стаціонарних ліжок згідно зі стандартами ВООЗ [5]. Окрім цього гостроти проблемі завдає і відсутність фінансування подібних установ, фахівців, котрі в змозі надавати необхідну допомогу таким хворим, та гуманного відношення з боку громадськості до даної категорії осіб.

З огляду на важливість проблеми вивченням загальних питань щодо надання соціально-медичної допомоги хворим у хоспісах присвячено роботи таких авторів, як Ю. Вороненко, Ю. Губський, Л. Матюха, А. Царенко та ін. Але більшість досліджень з цієї тематики направлені переважно на медичну складову, не акцентуючи уваги на соціальних аспектах даної проблеми.

Метою статті є визначення змісту та особливостей соціально-медичної допомоги хворим у хоспісах.

Паліативна допомога є важливою складовою системи охорони здоров'я та соціального захисту громадян України і забезпечує реалізацію прав людини на гідне завершення життя та максимальне зменшення болю і страждань. Згідно рекомендацій ВООЗ та Комітету Міністрів ради Європи (2003) паліативна допомога має стати одним з пріоритетних напрямів політики охорони здоров'я в Європейському регіоні.

Відповідно до визначення ВООЗ, паліативна допомога (palliative care) – це комплексний підхід, мета якого полягає у забезпеченні максимально досяжної якості життя пацієнта з невиліковним (смертельним) захворюванням і членів його родини шляхом запобігання стражданню та їх полегшення завдяки ранньому виявленню і точному діагностуванню (оцінюванню) виниклих проблем, проведення адекватних лікувальних заходів (при больовому синдромі та інших розладах життєдіяльності), а також надання психосоціальної та моральної підтримки [1, с. 4].

Основними завдання паліативної хоспісної допомоги, згідно із сучасними міжнародними підходами і стандартами, є максимальне зменшення або усунення болю, фізичних і психоемоційних страждань, розладів життєдіяльності та інших тяжких симптомів захворювань, забезпечення професійного догляду, психологічної, соціальної та духовної підтримки пацієнтів і членів їхніх сімей [2, с. 49].

За незначний час існування хоспісів в Україні стали очевидними не тільки переваги паліативної допомоги невиліковно хворим, а й необхідність залучення до цієї роботи соціальних працівників. Саме фахівці соціальної роботи у співпраці з лікарями та психологами здатні надавати допомогу і досягати ефективного взаєморозуміння з помираючими, враховуючи їх психологічні та духовні потреби [3, с. 40].

Зважаючи на специфіку даної категорії осіб, варто також враховувати й те, що в подібних закладах можуть перебувати особи різних вікових категорій, різного соціального статусу, віросповідання, які мають різні статки, а також різну кількість осіб, котрі їх підтримують (мається на увазі найближче соціальне оточення – родичі, друзі, колеги, сусіди та ін.). Іноді через відсутність, або різку втрату подібних соціальних зв'язків хворий окрім кризи, спричиненої через виникнення/прогресування смертельної хвороби, перебуває в стані серйозної психологічної кризи через зневіру до найближчого оточення. Саме тому соціальний працівник та медичний персонал повинні особливу увагу приділяти наступному:

- наданню психологічної допомоги і підтримки інкурабельним хворим і членам їхніх сімей (особливо в останні дні та години життя людини), профілактика депресій та суїциду;
- медичній, психологічній та соціальній реабілітації паліативних хворих;
- особливостям надання паліативної хоспісної допомоги хворим різного віку і з різними захворюваннями та ускладненнями;
- психологічній, соціальній і духовній допомозі родині після смерті хворого, профілактиці психосоматичних захворювань;

- особливостям роботи у складі мультидисциплінарної бригади;
- медичним, філософським, етичним і духовним проблемам смерті та процесу вмирання тощо [6, с. 93].

Важливими якостями соціального працівника, який працює в хоспісі є гуманістичне, позитивне ставлення до хворого, легкість вираження емоцій, емоційна відкритість і теплота, емоційна стійкість, відсутність тривожності як особистісної риси, неагресивна, незвинувачувальна поведінка в конфліктних ситуаціях, високий ступінь особистісної соціальної відповідальності. Особистість соціального працівника в аспекті професійної діяльності розглядається як один із серйозних чинників досягнення успіху у вирішенні питань організації, управління та впровадження спектру соціальних послуг «приреченим» хворим та їх найближчому оточенню в системі паліативної медицини.

Відповідно до рекомендацій ВООЗ й авторитетних міжнародних неурядових фахових організацій, слід застосовувати цілісний мультидисциплінарний і міжсекторальний підходи, за яких лікарі, медичні сестри та інші медичні працівники, немедичні фахівці (соціальні працівники, психологи, юристи тощо) і волонтери, друзі й близькі пацієнта, у тому числі сусіди, а також, за бажанням пацієнта, священнослужителі відповідних релігійних конфесій співпрацюють, взаємодоповнюючи один одного, координують між собою всі види допомоги, яку надають пацієнту в термінальний період перебігу хвороби, а також членам його родини [4].

Отже, можна сказати, що медико-соціальна допомога на даному етапі розвитку нашої держави потребує значних зрушень, починаючи з відкриттям необхідної кількості паліативних закладів і завершуючи спеціальною підготовкою персоналу, залученого до роботи з даною категорією осіб. Організація допомоги паліативним хворим є надзвичайно складним фаховим медико-соціальним завданням, для розв'язання якого потрібні спільні зусилля владних структур, медичної спільноти і пацієнтів, державна підтримка та системне програмне забезпечення.

Література

1. ВОЗ. Паліативна допомога / Под ред. Е. Davies, І. J. Higginson. – Европейское региональное бюро ВОЗ, 2005. – 32 с.
2. Вороненко Ю.В. Паліативна допомога як інтегральна складова розвитку та реформування системи охорони здоров'я в Україні / Ю.В. Вороненко // Актуальні питання надання паліативної та хоспісної допомоги в Україні. Медико-юридичні та фармацевтичні аспекти: матеріали ІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції (20–21 листопада 2013 р.); за ред. Ю.В. Вороненка, Ю.І. Губського. – К.: Талком, 2013. – С. 49-62.
3. Данко Д.В. Соціальна робота в медичній сфері / Д. В. Данко // Науковий вісник УжНУ: Серія «Педагогіка. Соціальна робота». – Вип. 23. – Ужгород. – 2011. – С.39-42.
4. ЄАПД. Біла книга стандартів з паліативної допомоги. Рекомендації Європейської Асоціації паліативної допомоги, 2011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ligalife.com.ua/2011/paliativna/standart/4parent-kontekstta-metodologiya/>.
5. Паліативна допомога в Україні, 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ligalife.com.ua/208/>.
6. Царенко А.В. Актуальні проблеми післядипломної підготовки медичних працівників з питань паліативної та хоспісної медицини / А.В. Царенко // Медичні перспективи. – 2010. – Т. XV, № 1. – С. 89-91.

КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА СОЦІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ: СУТНІСТЬ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА

Реза Валентина Вікторівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

науковий керівний – канд. пед. наук, доц.
Володченко Жанна Михайлівна

Кожна людина, як правило, здійснює свою професійну діяльність в певній організації, яка являє собою групу людей, об'єднаних спільною роботою та спільною метою. Діяльність цієї організації підпорядковується системі формальних (правила внутрішнього трудового розпорядку) і неформальних (дрес-код, професійний жаргон, взаємини між керівниками та підлеглими тощо) правил. Формальна система спирається на організаційну структуру підприємства, неформальна - це та, яку називаємо корпоративною, культурою. Визнати культуру організації одним з основних чинників, які дають можливість зрозуміти поведінку людей та правила управління організацією, почали тільки в останні десятиліття минулого століття. На цьому етапі вживалося поняття «організаційна» культура. Воно визначало набір прийомів і правил вирішення проблем зовнішньої адаптації і внутрішньої інтеграції працюючих, правил, що виправдали себе в минулому і підтвердили свою актуальність нині [6]. Ці правила і прийоми стали відправними у виборі персоналом соціальної організації прийнятого способу дій, аналізу і прийняття рішень, іншими словами, це певні стереотипи, які члени організації приймають як споконвічно правильні. Корпоративна культура-це система матеріальних і духовних цінностей, які взаємодіють між собою, відображають індивідуальність організації, ставлення організації до зовнішнього середовища та до своїх працівників, проявляються у поведінці, взаємодії і спілкуванні співробітників між собою та з керівником [4, с.27]. У наукових дослідженнях корпоративна культура розглядається як система базових передбачень (місія організації), цінностей і норм організації, що визначає правила поведінки її персоналу, діловий стиль, ритуали, символи і міфи. Саме ці її складові мобілізують внутрішні ресурси, єднають і мотивують співробітників організації, надають змістовності їхній праці, спрямовують на максимальну самовіддачу, креативність, ініціативність, самоствердження.

Виділяють наступні джерела формування корпоративної культури:

- система особистих цінностей та індивідуально-своєрідних способів їх реалізації;
- способи, форми та структура організації, що втілюють деякі цінності, в тому числі й особисті цінності керівників підприємств;
- уявлення про оптимальну та припустиму модель поведінки співробітника в колективі, що відображає систему внутрішньо групових цінностей, що склалися [5].

Корпоративна культура організації включає в себе наступні складові: пріоритетні цінності, тобто що люди цінують у своєму житті, в організації: статус, титули, просування по службі, саму роботу; віра в керівництво, в успіх, у свої сили, у взаємодопомогу, в етичну поведінку, у справедливість; комунікаційна система і мова спілкування; усвідомлення часу, ставлення до нього і його використання: ступінь точності часу у працівників, дотримання тимчасового розпорядку і використання системи заохочень; взаємовідносини між людьми, що розрізняються за віком і статтю, статусом й владою, досвідом і знаннями, релігією і громадянством, а також шляхи й методи вирішення виникаючих конфліктів; розвиток працівника, його навчання, інформування, порядок участі в навчальних програмах, підвищення кваліфікації; трудова етика й методи стимулювання: ставлення до роботи й відповідальність за доручену справу; поділ праці й виконання посадових обов'язків; оформлення і чистота робочого місця; якість роботи; оцінка роботи і винагорода; шляхи просування по службі; зовнішній вигляд, одяг, спосіб харчування, подання себе на роботі, діловий стиль.

Корпоративна культура реалізується на трьох основних рівнях: артефактів, цінностей і базових уявлень [6]. Артефакти включають такі елементи, як мова, технології та результати діяльності, стиль (в одязі, спілкуванні), емоційну атмосферу, міфи та історію, що зберігаються в організації, передаються і поважаються, ритуали, церемонії, поведінка персоналу і відповідні організаційні процеси (розподіл повноважень, прийняття відповідальності, правила створення команд). Цінності – ядро корпоративної культури. Соціальні, моральні і культурні цінності в своїй єдності створюють корпоративну культуру суспільства загалом і окремих організацій зокрема. Саме цінності формують модель поведінки і спілкування в організації, визначають внутрішньо організаційні норми і соціальні ролі. Базові уявлення це ключова ланка, яка формує єдність поглядів і дій всіх співробітників; це основа для норм і форм поведінки, які поділяють і декларують засновники, авторитетні працівники. Насамперед, це місія організації, її кодекс, статут, правила взаємин співробітників.

Корпоративна культура є сферою у матеріальному і духовному житті колективу: домінуючи в ньому моральні норми і цінності, прийнятий кодекс поведінки і укорінені ритуали, традиції, які формуються з моменту утворення організації і розділяються більшістю її співробітників [4]. Завдяки своїм специфічним функціям та спрямованості (позитивній чи негативній) корпоративна культура може значно впливати на трудову поведінку, мотивацію саморозвитку працівників, а також на деградацію трудового потенціалу підприємства. Корпоративна культура виконує такі функції: надання співробітникам організаційної ідентичності, визначення внутрішнього уявлення про підприємство та його головні цінності; допомога новим співробітникам швидко адаптуватись і прилучитися до ефективної роботи, правильно сприймати явища, що відбуваються на підприємстві, завдяки знанням про головні принципи корпоративної культури (впливає на організованість і трудову активність); стимулювання прояву індивідуальної і колективної відповідальності при виконання окреслених завдань, зокрема у сфері інновацій (впливає на мобільність і здатність до розроблення інновацій).

В літературі корпоративна культура класифікована на негативну і позитивну залежно від впливу на формування трудових цінностей персоналу: *позитивна* корпоративна культура фіксує для працівника цінність своєї професійної діяльності як способу особистісної трудової, творчої самореалізації й саморозвитку та цінність свого підприємства як умов забезпечення власних актуальних потреб; *негативна* корпоративна культура відбиває ситуацію, коли трудова діяльність для персоналу на конкретному підприємстві різною мірою вигідна, проте не цінна з точки зору саморозвитку персоналу та творчої самореалізації. Формування позитивної корпоративної культури можна спостерігати на підприємствах, що розвиваються стабільно, де прояв позитивних ознак окресленої культури є стабільним або тимчасово нестабільним (культура орієнтована на розвиток виробництва та на соціальний розвиток колективу) [2].

Корпоративна культура розглядається в науковій літературі і як спосіб управління організацією. Вона є унікальною та неповторною, особливою для конкретної організації. В умовах високої позитивної корпоративної культури окремі працівники і команди можуть контролювати себе, свої дії, спілкування самі і це в кінцевому рахунку сприяє більш чіткому функціонуванню організації. При цьому важливим є те, що корпоративна культура не може бути нав'язана працівникам зверху, як певний атрибут організації, до її формуванні потрібно залучати увесь персонал. У цьому випадку, корпоративна культура буде спільним творінням, а значить, кожний співробітник, долучений до її формування буде берегти її, дотримуватися усталених звичаїв, традицій тощо.

Таким чином можна стверджувати, що корпоративна культура є одним з небагатьох факторів, які відрізняють успішну організацію від менш успішної. Саме корпоративна культура, з чітко визначеними цінностями, серед яких найбільшу цінність становить людина, сприяє подальшому розвитку організації.

Література

1. Артеменко М.Г. Корпоративна культура: мотиви управлінської діяльності // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. – № 917. Серія: Філософія. Філософські перипетії. – 2010. – С. 91-99.
2. Семикіна А. Корпоративна культура та її роль у розвитку трудового потенціалу // Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України. – 2010. – №15.
3. Смоленюк П.С. Корпоративна культура як основа розвитку організації // Наука й економіка. – 2010. – № 1. – С.123-128.
4. Спивак В. А. Корпоративная культура / В.А.Спивак. – СПб.: Питер, 2001. – 352 с.
5. Чернишова Т.О., Немченко Т.А. Деякі аспекти корпоративної культури організації // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – вип. 17.
6. Шейн Э.Г. Организационная культура и лидерство / Э.Г.Шейн. – СПб., 2001.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД СІМ'Ї, ЯКА ВИХОВУЄ ДИТИНУ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ ЗДОРОВ'Я В ІНКЛЮЗИВНІЙ ОСВІТІ

Романчук Алеся Романівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Качалова Тетяна Василівна

Актуальність. Процес інклюзивного навчання дітей з обмеженими можливостями фізичного або психічного здоров'я є не лише відображенням часу, але й представляє собою ще один крок до забезпечення повної реалізації прав дітей з особливими потребами на якісну освіту. Інклюзивна практика реалізує доступ до одержання освіти в загальноосвітньому закладі за місцем проживання та створення необхідних умов для успішного навчання для всіх без виключення дітей, незалежно від їх індивідуальних особливостей, психічних та фізичних можливостей. Збільшення кількості народження дітей із порушеннями в розвитку не лише проблема українського, але глобального масштабу, що і зумовлює актуальність соціально-педагогічного супроводу.

У зв'язку із вищесказаним, *мету* статті вбачаємо у визначенні особливостей соціально-педагогічного супроводу сім'ї, яка виховує дитину з обмеженими можливостями здоров'я в інклюзивній освіті.

Виклад основного матеріалу. Дитина із особливими потребами потребує постійної батьківської підтримки. Підпорядкувати таку дитину загальноприйнятим правилам поведінки в суспільстві неможливо, тому треба навчитися взаємодіяти і спілкуватися з нею.

Дітей, які потребують корекції фізичного або розумового розвитку, в Україні понад 1 млн., що становить 12% від загальної кількості дітей у країні. Окрім зростання кількості дітей з обмеженими можливостями, наголошується тенденція якісної зміни структури дефекту, комплексного характеру порушення у кожній окремій дитині. Освіта дітей з особливостями психофізичного розвитку є однією із найважливіших завдань для країни. Це дійсно необхідне інклюзивне середовище, де кожен зможе відчувати затребуваність свого існування. Суспільство зобов'язане дати можливість кожній дитині, незалежно від її потреб та інших обставин, повністю реалізувати свій потенціал, приносити користь суспільству і стати повноцінним його членом.

Впровадження інклюзивної освіти вимагає організації психолого-педагогічного супроводу всіх учасників навчально-виховного процесу: дітей, педагогів, батьків, адміністрації. Така робота повинна бути спрямована на створення умов, що забезпечують підвищення автономності та соціальної активності дітей, розвиток інтелектуальної сфери, формування ціннісних установок, відповідних психічним і фізичним можливостям дитини.

Концепція інклюзивної освіти відображає одну з головних демократичних ідей – усі діти є цінними й активними членами суспільства. Навчання в інклюзивних навчальних

зкладах є корисним, як для дітей з особливими освітніми потребами, так і для дітей з нормальним рівнем розвитку, членів суспільства в цілому. Інклюзивна освіта передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку.

Важливо, що при інклюзивному навчанні не треба віддавати дитину в спеціалізовані школи далеко від дому – діти отримують можливість проживати разом з батьками. Діти з обмеженими функціональними можливостями отримують повноцінну ефективну освіту для того, щоб жити повноцінним життям, погляди і думки таких дітей стають важливими для оточуючих. Тому в інклюзивній школі кожного сприймають і вважають важливим для колективу. У зв'язку з процесом упровадження інклюзивної освіти виникає цілий ряд проблем, а саме: недостатня готовність навчальних закладів до повноцінного забезпечення інклюзивної освіти, починаючи із забезпечення фізичного простору для осіб, які, наприклад, мусять пересуватися на візочках, закінчуючи навчальною й методичною літературою для навчання дітей із проблемами зору чи слуху, затримкою розумового розвитку тощо; неготовність наших педагогічних працівників, класних керівників, учителів-предметників до викладання ряду дисциплін для дітей, які мають певні обмеження; соціально-психологічні проблеми, які пов'язані з дискримінацією дітей з особливими потребами, зі стигматизацією. Тобто коли дитина з певними вадами знаходиться в класі зі звичайними учнями, то часто вона має конфлікти і проблеми в спілкуванні. Крім того, мають місце й випадки цькування такої дитини, її відторгнення. Тому інклюзивна школа «вимагає»: формування позитивної громадської думки, законодавчого, нормативно-правового, наукового та навчально-методичного забезпечення й термінової підготовки кадрів, підвищення фахового рівня педагогів саме в цьому напрямі.

Основним елементом інклюзивного навчання є залучення батьків до навчально-виховного процесу, участі у розробці навчальних планів своїх дітей. Саме тому завдання психологічного супроводу полягає у:

- налагодженні партнерських стосунків з батьками та створенні психологічного комфорту для кожного члена сім'ї;
- подоланні стереотипів у роботі з сім'ями, які мають дітей з обмеженими можливостями через врахування культурних традицій, інтересів сім'ї;
- підвищенні психолого-педагогічної культури батьків;
- поясненні батькам специфіки психічного розвитку дитини і тих обмежень, які накладаються на процес навчання й виховання;
- розкритті конкретного змісту індивідуального підходу, якого потребує дитина та прийомів його реалізації;
- психологічному консультуванні батьків, спрямованому на встановлення оптимальних взаємин у родині.

Висновки. Таким чином, аналіз ролі батьків в інклюзивній освіті дітей з ОМЗ дає нам можливість визначити напрямки соціально-педагогічного супроводу як шляхів оптимізації процесу інклюзії, які ми вбачаємо в:

- забезпеченні батьків дітей з особливими потребами своєчасним доступом до інформації та консультації, підтримки з боку професіоналів та інших батьків;
- підтримці здібностей батьків долати свої страхи, інші психологічні труднощі, посилення компетентності, з метою повноцінної участі батьків у навчальному процесі;
- формуванні позитивного ставлення і загальної культури батьків з метою надання дітям достатньої опіки, заохочення самостійного вибору дітьми занять, реалізації їх творчих потенціалів і бажань;
- сприянні об'єднанню зусиль батьків в лобюванні впровадження інклюзивної форми навчання, залучення фінансових та інших ресурсів для розвитку інклюзивних програм;
- створенні потужної мережі батьківських організацій та об'єднань з метою консультативної та інформаційної роботи в навколишньому середовищі і суспільстві в

цілому, поширенні зразків кращих інклюзивних практик засобами масової інформації, в тому числі серед батьків здорових дітей.

Література

1. Діти з обмеженими можливостями: проблеми і інноваційні тенденції в навчанні і вихованні. Хрестоматія. – М.: ООО «Аспект», 2005 – 329 с.
2. Колупаєва А.А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади: Монографія / А.А. Колупаєва – К.: Педагогічна думка, 2007 р. – 458
3. Мустаєва, Л.Г. Корекційно-педагогічні і соціально-психологічні аспекти супроводу дітей з ЗПР / Л.Г. Мустаєва. – М.: «Аркти», 2005 – 223 с.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВЖИВАННЯ АЛКОГОЛЮ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Рябко Владислав Володимирович

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Тюльпа Тетяна Миколаївна

Алкогольна залежність серед неповнолітніх є однією з найсерйозніших медико-соціальних і соціально-педагогічних значущих проблем для нашої держави. Масштаби та швидкість поширення алкогольної залежності в нашій країні такі, що загрожують фізичному і моральному здоров'ю неповнолітніх. Вживання алкоголю, за даними ВООЗ, є третьою після серцево-судинних і онкологічних захворювань причиною смертності. Особливо тривожним фактором є раннє залучення й швидке звикання до алкоголю неповнолітніх. Алкогольна залежність у них розвивається швидше, ніж у дорослих, і має набагато тяжчі наслідки. Отже, метою дослідження є визначення масштабів та темпів поширення підліткового алкоголізму та негативного впливу алкоголю на організм неповнолітнього.

Статистичні данні доводять, що близько 90% 15–17-річних неповнолітніх осіб України вживали один раз алкогольні напої, а 60% неповнолітніх перебували в алкогольному сп'янінні два і більше разів. Наведено дані щодо шкідливого впливу алкогольних напоїв, зокрема пива та енергетичних напоїв на зростаючий організм неповнолітніх.

Причини підліткового алкоголізму різноманітні. Діти постійно спостерігають під час свят, як дорослі веселяться, попиваючи спиртне. Іноді самі батьки пропонують дитині спробувати алкоголь перший раз, в результаті напої, що містять етиловий спирт, перестають бути для дітей чимось забороненим. Другий фактор розвитку алкоголізму вже в підлітковому віці – це реклама. Явно негативний вплив роблять засоби масової інформації, а також - ті ж книги і фільми, де спиртне обґрунтовують як нормальне явище в модному гламурному житті. До того ж, алкоголь не просто красиво рекламують, він ще і доступний. Алкоголь стає для підлітків важливим атрибутом відпочинку та розваги. Підліткам здається, що спиртне – це відмінний засіб розкритися, розслабитися, своєрідний збудник, від якого не може бути великої шкоди.

Споживання алкоголю перш за все впливає на здоров'я підлітків [4, с. 278]. Алкоголь вражає абсолютно всі системи і органи організму, першою страждає травна система, потім нервова, а згодом і серцево-судинна [5, с. 112]. Неповнолітні дуже швидко звикають до алкогольних напоїв, які негативно впливають та прогресують в організмі. Подано генетичні основи формування алкогольної залежності. Дуже важлива роль працівників охорони здоров'я, які розповсюджують різні види інформації щодо шкідливих впливів алкогольних напоїв на формування здорового способу життя неповнолітніх. Зазвичай чим раніше неповнолітній починає вживати алкогольні напої, тим швидше в організмі починають формуватися патологічна залежність. Знайомство з

алкоголем у неповнолітніх зазвичай починається у 16-17 років, а у деяких – у більш ранньому віці 13-15 років. У середньому залежність формується в неповнолітніх через 1-3 роки після початку систематичного вживання, тобто в 3-4 рази швидше, ніж у дорослих. В Україні великою проблемою є пивний алкоголізм, причому, з кожним роком кількість залежних зростає в декілька разів. Також дуже актуальною проблемою є вживання енергетичних напоїв серед неповнолітніх. Це, як правило, газовані прохолодні напої, що мають у своєму складі дуже багато кофеїну, цукру і таких добавок, як вітаміни групи В, амінокислоти (наприклад, таурин) і рослинні стимулятори (наприклад, гуарана). Вміст цукру в енергетичних напоях у декілька разів перевищує добову норму, через це може виникнути метаболічне порушення та ендокринні патології. Велика кількість цукру також негативно впливає на роботу печінки, підшлункової залози і інших органів. Разом із енергетичними напоями до організму неповнолітніх потрапляє надмірна кількість калорій, що може призвести до збільшення жирової маси. Кофеїн, що міститься в цих напоях, призводить до виснаження нервової системи, здатен викликати звикання. Величезну небезпеку становить звикання до енергетиків. Без чергової дози організм неповнолітнього не зможе виробити колишній рівень енергії. Після вживання енергетичних напоїв виникає сплеск енергії, що поступово переростає в величезну втому [3, с. 244].

Соціальні проблеми алкоголізму серед неповнолітніх пов'язані з їх антиморальною поведінкою. В основі даної проблеми лежить одна з головних небезпек для підлітків, втрата самоконтролю в стані алкогольного сп'яніння. Взаємозв'язок пияцтва і злочинності неповнолітніх проявляється в декількох аспектах: більшість злочинів неповнолітніх відбувається в нетверезому стані. Найбільш часто в стані сп'яніння відбуваються насильницькі (агресивні) злочини. Це обумовлено тим, що сп'яніння знімає діючі в звичайних умовах навички соціально схвалюваної поведінки: багато злочинів скоюються з метою придбання спиртного (40,5% підлітків, засуджених за майнові злочини, здійснили розкрадання для придбання спиртних напоїв); пияцтво сприяє формуванню у неповнолітніх мотиву і умислу на вчинення багатьох злочинів; пияцтво виступає як засіб залучення неповнолітніх до групи однолітків з антигромадською поведінкою; пияцтво також є способом залучення неповнолітніх в злочинну діяльність, організаторами якої виступають дорослі [5].

Алкоголь несе тільки негатив у суспільство. Вживання алкогольних напоїв неповнолітніми, навіть в малій дозі, веде до отруєння організму, тому розглядається як патологія. Те, що перша спроба вживання алкогольних напоїв неповнолітніми в Україні відбувається в 13 років, що як хлопці, так і дівчата вже в неповнолітньому віці кілька разів перебували в стані алкогольного сп'яніння, свідчить: наші підлітки не відчувають небезпеки, які несе алкоголь, не знають достатньо інформації про шкоду яку несуть алкогольні та енергетичні напої, та байдуже ставляться до власного здоров'я. Покращити ситуацію можна провівши загальнодержавні програми щодо негативного впливу на організм людини алкоголю, поліпшенні соціально-економічної ситуації в країні та підвищенні рівня санітарно-просвітницької роботи. При проведенні широкомасштабних заходів, спрямованих на боротьбу з алкоголізмом, необхідно підкреслити надзвичайно важливу роль сектора охорони здоров'я (медичних працівників, підліткових лікарів) [3, с. 25]. Саме вони, будучи добре обізнаними зі згубною дією алкогольних напоїв на підлітків, систематично й наполегливо повинні переконувати молодь не вживати алкоголь та активно впливати на мотивацію дотримання здорового способу життя і виступатимуть в єдиній команді з соціально-педагогічними фахівцями. У цьому запорука здоров'я нашої української нації.

Підводячи підсумки можна сказати, що сучасний стан проблеми алкогольної залежності серед неповнолітніх залежать від таких факторів: сучасних неповнолітніх приваблюють легкі алкогольні напої які викликають дуже швидке звикання; відходять на інший план статеві відмінності, по відношенню до алкогольних напоїв, між хлопцями та дівчатами, а це означає збільшення алкогольно-залежних дівчат, а в майбутньому

матерів; середньодобова кількість вживання легких алкогольних напоїв в перерахунку на чистий етанол перевищує зловживання міцних напоїв; поява комерційних торгових точок, які продають алкогольні напої навіть неповнолітнім; реклами алкогольних напоїв; алкогольно-залежні батьки і т. д.

Особливо критичний вік у неповнолітніх у період 10-16 років, коли відбувається статеве дозрівання та вдосконалюються функції і системи в організмі, під час яких алкоголь особливо вражає всі органи і системи органів

Вживання алкогольних напоїв в такому ранньому віці може призвести до затримки або взагалі зупинити фізичний й розумовий розвиток, формування етичних і моральних категорій, вищих форм мислення, естетичних понять.

В наш час саме багатовимірність даної проблеми викликає певні труднощі в їх вирішенні. Щоб вирішити проблему вживання алкоголю неповнолітніми потрібно: проводити соціальні профілактичні заходи (антиалкогольна агітація, тренінги, проведення класних годин присвячених проблемі алкоголізму), використовувати екстрені методи (психотерапія, хіміотерапія лікарська).

Література

1. Бирут Дж. Алкоголизм и гены / Дж. Бирут. // В мире науки. – 2007. – № 8. – С. 29.
2. Марголина А.А. Правда и вымысел о фитоэстрогенах / А. Марголина. // Наука и жизнь. – 2008. – № 5. – С.25
3. Навроцька Г.В. Це треба знати всім / Г.В. Навроцька – К.: «Дошкільник». – 1998. – 224 с.
4. Фурсова Л.А. Метаболические энцефалопатии при алкоголизме / Л.А. Фурсова. // Искусство медицины. – 2011. – № 6. – С.25
5. Шевчук О.М. Основи здоров'я / О.М. Шевчук. – К.: «Шкільний світ». – 2007. – 112 с.

З ДОСВІДУ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З КРИЗОВОЮ СІМ'ЄЮ, ЯКА ВИХОВУЄ ДИТИНУ З ОБМЕЖЕНИМИ ФІЗИЧНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ (РЕГІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД)

Савон Галина Петрівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Останіна Ніна Степанівна

Сучасні економічні перетворення, демографічні проблеми, криза в політиці, культурі – все це відбивається на життєдіяльності сучасної сім'ї. Протягом останніх років існує стійка тенденція поглиблення дезорганізації в сім'ї, через погіршення її матеріального становища; зростання кількості неповних сімей; збільшення сімей, які потрапили в кризові ситуації; зростання рівня відчуження дітей від сім'ї; падіння авторитету батьків порівняно з авторитетом однолітків тощо. У зв'язку з цим особливого значення набуває сенс у реалізації програм соціально-педагогічної підтримки сім'ї, спрямованої на покращення виконання нею власних функцій.

З досвіду роботи із сім'ями, що потрапили в кризові умови життя, (наприклад, виховують дитину з обмеженими можливостями), виділяють чотири групи сімей, у яких різні моральні цінності, різні методи виховання та шляхи подолання труднощів. Саме тому метою нашої статті є виявлення досвіду підтримки сім'ї, яка виховує дитину з обмеженими фізичними можливостями, для покращення змісту соціальної роботи з сім'ями в кризовій ситуації.

У сучасних психолого-соціально-педагогічних дослідженнях поняття «сім'я» має декілька трактувань, в більшості визначень цього поняття наголошується на сукупності таких ознак, що розкривають сутність сім'ї: спільні права і взаємні обов'язки членів сім'ї в різних сферах її життєдіяльності; наявність тріади стосунків між членами сім'ї: подружніх – дитячо-батьківських – спорідненості. Проблема становлення сім'ї, особливості її функціонування, виховання дітей у сім'ї в кризові періоди на шляху її розвитку – це дуже

важливі питання, що хвилюють людство вже багато років. Дослідженнями цих напрямків у роботі з сім'єю займалися Дж. Браун, Д. Крістенсен, Р. Шварц, М. Ніколс, А. Варга, Є. Ейдемільлер, О. Шапіро, В. Сатир, Т. Андреєва, Д. Леви, З. Кісарчук, А. Черніков, О. Безпалько, О. Холостова та багато інших вчених. Також зміст психологічної, соціально-педагогічної роботи з сім'єю розкривається у дослідженнях Л. Кузнецової, О. Холостової, О. Безпалько, Ю. Альошиної, Дж. Домініана, Є. Ейдемільлера, а також інших вчених [2, с.89].

Саме такі нормативно-правові документи як Конституція України, Сімейний кодекс України, Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» регламентують підтримку сім'ї в Україні, ініціюють зміцнення інституту сім'ї, забезпечення кожної дитини належним сімейним вихованням; на вирішення питань щодо забезпечення сприятливих умов для збереження здоров'я жінок і дітей, підвищення рівня економічної активності та самостійності сімей, оптимізації їх соціального захисту, найповнішої реалізації батьківських функцій та підвищення ролі і місця сім'ї в суспільстві.

Саме тому, об'єктом нашої уваги є сім'я в кризовій ситуації (сім'я в кризі) – це категорія сімей, в якій під впливом внутрішніх або зовнішніх факторів склалися несприятливі економічні, соціальні, психологічні обставини, що тимчасово заважають виконувати батьківські обов'язки з виховання своїх дітей або належним чином турбуватися про них (смерть близької людини, інвалідність, розлучення, алкоголізм, залежність від наркотичних речовин, бідність, проблеми із законом та ін.) [3, с.34]. Особливо тяжко сім'ям, де виховується дитина з обмеженими фізичними можливостями, які змушені долати економічні труднощі, вирішувати всі проблеми, пов'язані з інвалідністю (малозабезпеченість, обмеженнями життєдіяльності і т.д.). Також співпрацюючи з батьками, слід враховувати психологічні особливості певної групи адаптивності за О.В. Хмизовою та Н.В. Остапенко [4, с.103]. Отже, вивчення сім'ї, що переживає кризу, в першу чергу передбачає встановлення зв'язків, що сформувались усередині самої сім'ї (при взаємодії членів сім'ї один із одним) та з її оточенням.

З досвіду роботи з кризовою сім'єю, яка виховує дитину з обмеженими фізичними можливостями виділяють чотири групи таких сімей. Перша – це сім'ї де батьки з вираженим розширенням сфери батьківських почуттів, для них стиль виховання – гіперопіка, коли дитина є центром усієї життєдіяльності родини. Він негативно впливає на формування особистості дитини, що виявляється в підвищеній залежності, відсутності активності, зниженні самооцінки дитини.

Друга група сімей характеризується стилем «холодного спілкування» – зниженням емоційних контактів батьків з дитиною. Батьки акцентують зайву увагу на лікуванні дитини, пред'являючи завищені вимоги до медичного персоналу.

Третій групі сімей характерний так званий стиль співробітництва. Це конструктивна і гнучка форма взаємовідповідальних стосунків батьків і дитини в спільній діяльності. Як спосіб життя, такий стиль виникає при вірі батьків в успіх своєї дитини і сильні боки її природи, при послідовному осмисленні необхідного обсягу допомоги, розвитку самостійності дитини в процесі становлення особливих способів її взаємодії з навколишнім світом. Батьки відзначають, що народження такої дитини не стало фактором, що погіршив відносини між подружжям – а навпаки об'єднало в екстремальній ситуації, зміцнило взаємодопомогу. У цих родинх відзначається стійкий пізнавальний інтерес батьків до організації соціально-педагогічного процесу, щоденна співдружність і діалог у виборі цілей і програм спільної з дитиною діяльності, заохочення дитячої самостійності, постійна підтримка і співчуття при невдачах. Такий стиль сімейного виховання сприяє розвитку в дитини почуття захищеності, впевненості в собі, потреби в активному встановленні міжособистісних відносин як у родині, так і поза домом.

Четвертій групі сімей властивий репресивний стиль сімейного спілкування, що характеризується батьківською установкою на авторитарну лідируючу позицію. У цих

сім'ях від дитини вимагають неухильного виконання всіх завдань, вправ, розпоряджень, не враховуючи при цьому рівень її рухових, психічних і інтелектуальних можливостей. [1, с.154].

Дослідження досвіду роботи із сім'ями в кризовій ситуації, які виховують дитину з обмеженими можливостями, дозволило нам зрозуміти, що в Україні розроблені та діють нормативно-правові документи, які регламентують підтримку сім'ї, ініціюють зміцнення інституту сім'ї, дітей та інших членів сім'ї, забезпечення кожної дитини належним сімейним вихованням; на вирішення питань щодо забезпечення сприятливих умов для збереження здоров'я жінок і дітей, підвищення рівня економічної активності. Враховуючи різні стилі виховання дитини з обмеженими фізичними можливостями в сім'ях, ми можемо сказати, що система допомоги сім'ям, які виховують дитину з обмеженими фізичними можливостями повинна бути спрямована на розвиток родини і її власних ресурсів та ініціативи, тому що тільки перетворення родини в активного суб'єкта соціально-педагогічної діяльності є вирішальним чинником ефективності процесів реабілітації й інтеграції дитини.

Література

1. Олифірович Н.И. Психология семейных кризисов / Н. И. Олифірович, Т.А. Зинкевич-Куземкина, Т.Ф. Велента. – СПб.: Речь, 2006. – 360 с.
2. Семиченко В.А. Психологія та педагогіка сімейного спілкування: [навч. посіб.] / В.А. Семиченко, В.С. Заслуженюк. – К.: Веселка, 1998. – С. 126
3. Соціальні служби – родині: Розвиток нових підходів в Україні, (перевидання) / [за ред. І.М. Григи, Т.В. Семигіної]. – К.: КМА, 2003. – 128 с.
4. Титаренко Т. Дитина з особливими потребами та її життєвий світ: напрямки психологічного консультування / Т. Титаренко // Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство : науково-методичний збірник / ред. кол. Н. Софій (голова), І. Єрмаков (керівник авт.кол. і наук. ред.) та ін. – К.: Контекст, 2000. – 336 с.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПЛАСТІ

Савчук Олександра Олегівна

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Борозець Олена Віталіївна

Зміни, які нині відбуваються у політичному, економічному, соціальному житті України, потребують від особистості умінь адаптуватися до різноманітних явищ соціального середовища, приймати рішення, взаємодіяти з оточуючими. Тому перед педагогами постають завдання підвищити ефективність процесу соціалізації вихованців. У дослідженнях сучасних вчених (О. Бурим, Н. Наконечна) стверджується, що сензитивним для процесу соціалізації є молодший шкільний вік.

Проблемі соціалізації та соціального виховання молодших школярів присвячено роботи Р. Бернса, Н. Гавриш, Н. Головіної, В. Давидова, І. Кона, С. Курінної, О. Малахової, І. Печенко, С. Хлєбїк, Т. Шибутані та ін. Переважно розглядаються можливості соціалізації дитини у загальноосвітньому навчальному закладі. На нашу думку, важливим є вивчення і використання досвіду Національної скаутської організації України Пласт щодо «формування творчої, соціально-активної, життєво-компетентної особистості...», оскільки цей досвід «напрацьовувався багатьма скаутськими організаціями світу протягом десятиліть, може бути особливо корисним для сучасної вітчизняної освітньо-виховної практики» [5, с. 97]. Ефективність діяльності скаутської методики в умовах сьогодення доведена дослідженнями С. Диби, Ю. Жданович, М. Окаринського та ін.

Соціалізацію особистості розглядають як процес залучення індивіда до системи суспільних відносин, формування його соціального досвіду, становлення й розвитку як цілісної особистості. Молодший шкільний вік вважають сензитивним для соціалізації та

формування соціальної компетентності особистості [3]. У цей період відбувається формування готовності до співпраці, роботи в команді, розвиваються комунікативні навички, здатність приймати власні рішення і прагнення до розуміння власних потреб і вимог. У різноманітних дитячих об'єднаннях створюються можливості для використання ресурсу соціальної активності особистості як важливої складової соціалізації дитини, для формування соціоцентричних орієнтацій, ставлення до себе, до інших людей, до оточуючого світу [2, с. 40].

Формування соціальної активності виступає одним із пріоритетних завдань і є обов'язковою складовою змісту виховної діяльності скаутської виховної системи, зокрема Пласту. Пізнаючи світ і себе як його частину, вступаючи в різноманітні стосунки з людьми, дитина стає членом суспільства. Пласт як громадська організація через притаманні їй специфічні форми і методи роботи створює необхідні умови для самореалізації і самоствердження особистості, апробації отриманих знань у реальних стосунках. Своєю діяльністю скаутські організації доповнюють сімейне та шкільне виховання молодших школярів, які є наймолодшими членами Пласту.

Згідно зі Статутом, членом Пласту може стати громадянин чи громадянка України віком від шести років. Пластова організація поділяється на чотири улади. Наймолодший улад – діти від 6 до 11 років; для хлопців – улад пластунів новаків, для дівчат – улад пластунок новачок. Найменша організаційна частина в уладі пластунів новаків і новачок – загін хлопців або дівчат, який має назву «рій» і складається з 6-12 членів. Два – чотири рої утворюють «гніздо» [4, с. 81]. Рої проводять свої заняття раз на тиждень. Їх організовує лідер-виховник, якого новачки називають братчиком (сестричкою). Головний вихователь гнізда – це гніздовий чи гніздова. Гніздові заняття, на які збираються всі рої разом, відбуваються, переважно, раз на місяць. Кожне гніздо має свою назву і порядковий номер, реєструється в крайовій пластовій старшині. Гнізда новаків мають непарні числа, а новачок – парні.

Улад пластунів новаків дає дітям змогу розвивати духовні та фізичні сили згідно з ідейними основами Пласту за допомогою пластової методи, пристосованої до особливостей молодшого шкільного віку. У процесі соціалізації новаків і новачок враховується, що формування й розвиток особистості учня в молодшому шкільному віці супроводжується інтенсивним розвитком соціальних відносин, змінами соціальних ролей і функцій з подальшим розширенням соціально-моральних взаємодій дітей з навколишнім соціумом, динамічністю соціальних уявлень, особливим ставленням до світу.

Дітям молодшого шкільного віку характерні підвищена емоційність та яскраве сприйняття навколишнього світу, тому при правильному виборі виховних впливів формуються міцні підвалини для подальшого самовиховання і соціалізації особистості. Пластова виховна метода базується на тому, що бути пластуном означає добровільно прийняти соціальні норми і цінності, які поділяють всі члени скаутських організацій. Закон організації передбачає ряд якостей, які повинен виховувати в собі пластун, серед них: доброзичливість, ввічливість; пластун повинен бути братерським, корисним, завжди доброї гадки (думки). Система прийнятих норм є способом відтворення соціальних стосунків, механізмом оцінювання поведінки та діяльності скаута. Ціннісні орієнтації, за допомогою яких пластун будує свої стосунки із світом, є сутністю його соціального характеру [5, с. 99].

Пластові виховники, усвідомлюючи, що соціальна пасивність у дитинстві визначає відсутність соціальної, громадянської активності у поведінці дорослої людини, відповідно до програми, що складається із новацьких проб, новацьких вмілостей та ігор, вимагають активної життєвої позиції від своїх вихованців. Притому активність молодших школярів у Пласті повинна проявлятися у навчальній та трудовій діяльності, іграх, творчості, спілкуванні. Особливу увагу приділяють розвитку ініціативності членства та вмінню організувати свої стосунки з суспільством [1]. Значну роль у соціалізації відіграє суспільно значуща спільна діяльність, де діти мають можливість розвивати і

примножувати контакти з іншими людьми. Спільна групова діяльність зумовлює розвиток міжособистісних стосунків. Вона передбачає взаємодію між дитиною і оточуючими ровесниками та дорослими, у відповідності до якої складається система потреб, інтересів, цінностей, мотивів і цілей, виробляються певні норми і правила поведінки. Тому найсприятливіша ситуація для соціалізації виникає саме у пластовій групі, де домінуючі мотиви групової діяльності й цілі є значущими для всіх членів організації.

Аналіз виховної програми в уладі пластунів новаків вказує на важливість самоврядування у малій групі (новацькому рої). Так, упродовж декількох років перебування у статусі пластового новака кожна дитина обов'язково мусить випробувати себе в різних соціальних ролях (ройовий, заступник ройового, опікун ройового знамена, тотема чи відповідати за будь-яку іншу діяльність в рої), що закладає початки виховання суспільних відносин та виступає позитивним суспільним досвідом [5, с. 101].

Пластові заняття є своєрідною моделлю творчої співпраці вихованців і вихователя. Форми занять для дітей у Пласті відзначаються різноманітністю: щотижневі гурткові сходи (бесіди виховника з вихованцями, ігри, спів, майстрування); прогулянки, екскурсії, мандрівки, табори, мистецькі фестивалі, змагання, вишколи, з'їзди тощо [1]. Тут використовуються психологічні механізми виховання, розраховані на залучення у соціальній і міжособистісній взаємодії всіх елементів структури особистості – свідомості, емоцій, волі.

Таким чином, діяльність вихованців молодшого шкільного віку у Пласті створює можливість особистісного росту кожної дитини, сприяє встановленню їх комунікативних відносин, є засобом розширення соціальних контактів та успішної соціальної адаптації. У процесі соціалізації діти накопичують соціально-психологічний досвід, набувають впевненості у собі, розвивають комунікативні якості, світогляд, самосвідомість.

Література

1. Алексєєнко Т.Ф. Виховання особистості у Пласті: монографія / Т. Ф. Алексєєнко, Ю. М. Жданович. – К.: ПП «Проспект-А», 2006. – 262 с.
2. Боровець О.В. Соціальна зумовленість системи виховання особистості / О.В. Боровець // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 39. – Рівне: РДГУ, 2008. – С. 40-43.
3. Бурим О. В. Освітній простір як фактор соціалізації школяра / О. В. Бурим // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2006. – № 3. – С. 38-40.
4. Лісовець О.В. Теорія і методика роботи з дітьми та молодіжними організаціями України: навч. посіб. / О.В. Лісовець. – К.: ВЦ «Академія», 2011. – 256 с.
5. Наконечна Н. Формування соціальної активності молодших школярів (на прикладі Пласту) / Н. Наконечна // Пласт: минуле, сьогодні, майбутнє: зб. статей / упор. З. Удич, І. Черкез. – Чернівці: ПП Яворський С.Н., 2009. – С. 97-102.

КОМП'ЮТЕРНА ЗАЛЕЖНІСТЬ ЯК РІЗНОВИД АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДИТИНИ

Самко Анна Віталіївна

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Янченко Тамара Василівна

Постановка проблеми. На сьогоднішній день в Україні відбуваються значні зміни практично у всіх сферах життєдіяльності суспільства – соціальній, моральній, економічній, політичній, технічній. Це зумовлює виникнення специфічної соціальної реальності, що характеризується явищами погіршення становища населення, матеріального та соціального розшарування сімей, соціального сирітства, проявами

адиктивної поведінки значної кількості членів суспільства, серед яких вагому частку займають саме діти.

Одним із видів адиктивної поведінки, який набуває швидкого розвитку в наші дні є комп'ютерна залежність, яка являє собою непереборне, нав'язливе бажання постійно використовувати комп'ютер. Вона найчастіше поєднується з Інтернет-залежністю та з ігровою залежністю, коли дитина своєчасно не може відійти від комп'ютера. Тому покликанням соціального працівника є допомогти дитині побороти дану проблему.

Комп'ютерна залежність як різновид адиктивної поведінки – один із найпопулярніших сучасних напрямів досліджень соціальних працівників, психологів, соціологів, медичних працівників.

На загальнотеоретичному рівні проблему адиктивної поведінки вивчали О. Безпалько [2], А. Капська [7], Є. Філіпова [4] та ін. Вивченням поняття та причин виникнення комп'ютерної залежності займалися І. Голдберг [1], А. Бруг та Ю. Попов [6] й ін. Наслідки дитячої комп'ютерної залежності досліджували А. Войскунский [3], Д. Леонтьєв [5] та ін.

Мета статті – проаналізувати сутність комп'ютерної залежності, як різновиду адиктивної поведінки, визначити причини та наслідки комп'ютерної залежності.

Результати теоретичного дослідження. Для того, щоб почати розглядати комп'ютерну залежність як вид адиктивної поведінки, треба зрозуміти, що ж таке адиктивна поведінка загалом.

З точки зору А. Капської, проблема адиктивної поведінки – це поведінка людини, яка відзначається залежністю від того, що їй шкодить: алкоголю, наркотиків, тютюнопаління, азартних ігор тощо [7, с.362].

Як зазначає О. Безпалько, «адиктивна поведінка – це поведінка людини, для якої притаманне прагнення до відходу від реальності шляхом штучної зміни свого психічного стану завдяки прийому різноманітних хімічних речовин чи постійній фіксації уваги на певних видах діяльності з метою розвитку та підтримання інтенсивних емоцій» [2, с.142].

Виходячи з визначення О. Безпалько, ми можемо констатувати, що комп'ютерна адикція відноситься до нехімічної залежності, адже зміна психічного стану відбувається без застосування хімічних речовин (тобто об'єктом якої є певний поведінковий патерн), що займає домінуюче положення в житті й свідомості індивіда і яка здійснюється на шкоду соціальним зв'язкам та іншим життєво важливим сферам.

Вперше про комп'ютерну залежність було згадано у 80-х рр. американськими вченими, яких варто вважати основоположниками вивчення цієї проблеми – К. Янгом й І. Голдбергом, які виділили два види комп'ютерної залежності: залежність від комп'ютерних ігор та залежність від пошуку інформації, яка, в основному, є неважливою, а також спілкування в соціальних мережах, знаходження нових друзів, спілкування з якими не призводить до особистісного розвитку. Російські вчені А. Лічко, М. Іванов визначають комп'ютерну залежність як хворобу, оскільки особа виявляє неприродній потяг до того, щоб підключитися до мережі та досить негативно реагує на відключення від неї; це характеризує фізіологічний аспект проблеми, ніж психологічний чи педагогічний [1, с.43].

Із зазначеного вище можемо сказати, що комп'ютерна залежність є патологічним потягом дитини до проведення великої кількості часу за комп'ютером.

Будь-яка залежність не виникає раптово, вона має свої причини. Так, Є. Філіпова запропонувала виділити п'ять груп причин виникнення такої поведінки дитини: макросоціальні, мікросоціальні, біологічні, психологічні та вікові [4, с.255].

Вирішальним у виникненні залежної поведінки дитини Ю. Попов та А. Брут визначають соціальні причини. Адже батьки вважають, що зручно всадовити дитину за комп'ютер на необмежений час, радіючи її захопленню новою іграшкою і своєму тимчасовому звільненню від батьківських обов'язків. Внаслідок різноманітних соціально-економічних причин часто батьки віддають перевагу заповнення дозвілля дитини комп'ютерними іграми перед іншими способами, що потребують значних грошових

витрат і безпосередньої участі батьків (спорт, мандри, заняття різними видами мистецтв) [6; с.4].

Особлива небезпека та наслідки потрапляння дитини в комп'ютерну залежність криються в тому, що це період формування багатьох соціальних навичок, спілкування, взаємодії з іншими людьми, встановлення емоційного контакту, формування та усвідомлення життєвих цінностей. При даному виді залежності, дитина часто замикається у своєму вигаданому світі і ніякі вмовляння і претензії не можуть витягнути його звідти, а викликають тільки агресію і ще більше бажання піти від реальності, в якій його не розуміють. Таким чином, з життя випадає важливий етап побудови відносин з однолітками і протилежною статтю.

А. Войскунский зазначає, що комп'ютерна залежність сприяє формуванню у дітей низки психологічних проблем: конфліктну поведінку, хронічні депресії, перевагу віртуального простору реальному життю, труднощі адаптації в соціумі, втрата здатності контролювати час перебування за комп'ютером, виникнення почуття дискомфорту при відсутності можливості користування комп'ютером. Використовуючи комп'ютер дитина замість прагнення «думати» і «вчити» вважає за краще «шукати». Багато дітей відкрито визнають, що дуже часто грають в заборонені ігри, відвідують заборонені батьками сайти. При цьому у них виникає ілюзія вседозволеності і безкарності. Це спонукає порушувати права людини, а ілюзія безкарності може виявитися пасткою і мати серйозні наслідки в реальному житті – відбувається девальвація моральності [3, с.101].

При сформованій комп'ютерній залежності у дітей прослідковується небажання залишити гру на комп'ютері, роздратування через вимушені відволікання, надмірні грошові витрати на постійне оновлення програмового забезпечення та пристроїв комп'ютера. У дитини проявляється відчуття емоційного піднесення під час роботи або гри на комп'ютері. Також проявляються фізичні відхилення у хворого, який страждає комп'ютерною залежністю, саме порушення зору, зниження імунітету, головні болі, підвищена стомлюваність, безсоння, біль у спині [5, с.70].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, все сказане змушує задуматися, адже від того, чим займається дитина у вільний час, як організовує своє дозвілля, залежить подальше формування її особистісних якостей, потреб, ціннісних орієнтацій, а в цілому зумовлює її положення в суспільстві. Діти у взаємодії з комп'ютером перебувають у великій небезпеці, тому що є незахищеним прошарком населення, оскільки в меншій мірі, ніж дорослі, в змозі фільтрувати інформацію, яка надходить їм. Виховання комп'ютерної культури, самовиховання користувачів – є пріоритетним завданням соціального працівника. Перспективи подальших досліджень полягають у розробленні технологій підвищення рівня стійкості дітей до комп'ютерної залежності, пошуку методичних прийомів, спрямованих на створення ситуацій ефективної боротьби з даною адикцією.

Література

1. Актуальні проблеми соціальної сфери : [зб. наук. робіт викл. і студ.] / [за ред. Н.П. Павлик]. – Житомир : Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2014. – 130 с.
2. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: [навч. посіб.] / О.В. Безпалько. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 208 с.
3. Войскунский А.Е. Феномен зависимости от Интернета / А. Е. Войскунский. – Можайск: Терра, 2000. – 111 с.
4. Детская и подростковая психотерапия : учебник для бакалаврата и магистратуры / [под. ред. Е.В. Филипповой]. – М.: Юрайт, 2016. – 430 с.
5. Леонтьев Д.А. Психология смысла / Д.А. Леонтьев. – М.: Смысл, 1999. – 486 с.
6. Попов Ю.В. Аддиктивное суицидальное поведение подростков / Ю.В. Попов, А.В. Бруг // Обозрение психиатрии и медицинской психологии. – 2005. – № 2. – С. 3-6.
7. Соціальна педагогіка : підручник / [за ред. А.Й. Капської]. – [5-те вид. перероб. та доп.]. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 488 с.

РОЛЬ ГРУП ВЗАЄМОДОПОМОГИ У ЗБЕРЕЖЕННІ Й РОЗВИТКУ ЖИТТЄВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

Сергєєва Вікторія Олександрівна

Херсонський державний університет

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Копилова Світлана Вікторівна

Постановка проблеми. Старіння є невід'ємним періодом розвитку особистості, який пов'язаний з припиненням професійної діяльності. Це приводить до зниження життєвого ритму громадян, звуження кола спілкування. З різних причин перериваються родинні зв'язки. У людей похилого віку з'являється вільний час, який, як правило, заповнюється пасивним відпочинком. У зв'язку з цим підтримка держави, направлена лише на задоволення медичних й економічних потреб, стає недостатньою. Важливого значення у соціальній роботі з людьми похилого набуває збереження та розвиток життєвого потенціалу людини похилого віку. Академік Д. Чеботарьов уважає, що тактичним завданням є боротьба з передчасним старінням та хоча б часткове засвоєння тих резервів, які є людини і які визначаються невикористаним періодом між сучасним середовищем та видовою тривалістю життя (між 70 і 100 роками), збереження практичного здоров'я у весь період так званого третього віку. Стратегічне завдання – подовження активного довголіття зверх строків видової, біологічної тривалості життя людини [1, с.14].

Мета дослідження: обґрунтувати функції груп взаємодопомоги у збереженні і розвитку життєвого потенціалу людей похилого віку

Під життєвим потенціалом розуміють кількість років, яку може прожити людини, що досягла певного віку [2]. У демографії життєвий потенціал визначається як число років життя, що є попереду, у особи або групи осіб у певному віці, обчислене за умови збереження даного рівня статевовікової смертності на основі таблиць смертності [3]. Розвиток життєвого потенціалу людей похилого віку визначається стилем їхнього життя.

Групова робота – один із найбільш успішних способів вирішення проблем самотності, втрати індивідуальності, почуття власної значущості. Це така форма організації соціальної практики, яка здатна компенсувати обмеження у емоційному, інтелектуальному, практичному. Групи само- і взаємодопомоги є одною з найбільш поширених моделей соціальної групової роботи.

Н.П. Щукіна визначає взаємодопомогу літніх людей як спосіб розуміння і реагування на стан невизначеності, важку життєву ситуацію, свою і іншого, в сучасній повсякденності; як мікропроцеси, що протікають на рівні повсякденності в малих групах, функціонування і розвиток яких призводить іноді до організаційного оформлення [4]. Є.П. Холостова зазначає, що головною метою клубів літніх людей є надання можливості вигідно і приємно проводити вільний час, задоволення різноманітних культурно-освітніх потреб, а також пробудження нових інтересів, полегшення встановлення дружніх контактів [3].

Переважаючо діяльність груп організовується на базі територіальних центрів соціального обслуговування людей похилого віку та будинків-інтернатів для громадян похилого віку та інвалідів. Хоча цей поділ умовний, можна виділити наступні види груп: групи спілкування, групи збереження національних традицій, групи культурної і художньої діяльності, групи обміну практичною інформацією, групи здоров'я.

Для всіх груп взаємодопомоги загальним є вирішення основних завдань актуальних для громадян похилого віку [5, с.75]: створити умови для повноцінного спілкування і обміну досвідом між учасниками; розширити соціальні контакти учасників клубу; сприяти в організації змістовного дозвілля; підтримати життєвий потенціал літньої людини; підтримати пізнавальні процеси, схильні до вікових змін (пам'ять, увага, мислення), провести психокорекцію емоційно-вольової сфери, знизити психосоматичні симптоми, підвищити рівень адаптації громадян похилого віку

Важливо враховувати, що в життєдіяльності людини є два важливі чинники, що визначають актуалізацію потенціалу: це рух і діяльність. Тому у діяльності груп взаємодопомоги велике значення має організація продуктивної активності.

Мета організації продуктивної активності людей похилого віку –відновити, оживити, стимулювати загасаючу діяльність і рух, що сприятиме насиченню життя осмисленим змістом і продовженню самого життя. Встановлено, що психічно і інтелектуально активні люди, фізично рухливі старіють набагато повільніше. Відбувається мов би обопільний процес: діяльність перешкоджає старінню, а старіння сповільнюється при наявності активного способу життя. У зв'язку з цим у групах взаємодопомоги доцільно рекомендувати терапію рухом, трудовою зайнятістю, використання методів лікувальної фізкультури. Тільки рух з урахуванням соматичного стану дозволить попередити, полегшити, а можливо, і позбутися від старечих недуг, відчутти радість буття. До типів продуктивної активності належать: трудова й громадська зайнятість, самообслуговування, дозвілля, спілкування. При організації продуктивної активності необхідно диференціювати контингент з урахуванням здатності до соціальної активності.

Значна увага в діяльності груп взаємодопомоги приділяється пропаганді фізичної активності, правильному харчуванню, подоланню сидячого способу життя. Тому складовою діяльності груп взаємодопомоги є інформаційно-освітня робота. У ній можна виділити два блоки: проведення освітніх програм, що стосуються питань здоров'я; надання інформації з правових питань, про проведення культурно-масових та спортивних заходів тощо. В освітні програми, або, як їх ще називають, «школи здоров'я», входять лекції та допоміжні інформаційні матеріали (брошури, буклети), які висвітлюють клінічні особливості того чи іншого захворювання, перелік заходів, необхідних для підтримки гарного самопочуття і запобігання загострень, сучасні досягнення в лікуванні і реабілітації.

Важливе значення мають інформація і освіта, які стосуються різних життєвих проблем (про права та пільги, інстанції і установи, де можна отримати допомогу, види підтримки у спільнотах). Для літніх людей надається інформація про внутрішні процеси, що розвиваються при старінні, про джерела соціальної підтримки та ін. Освіта спрямована на отримання нових знань та навичок, необхідних для самообслуговування, або відновлення тих, що були раніше. Особливо це стосується людей похилого віку, які втратили певну частину функцій через захворювання (наприклад, після інсульту). Так, у соціальних службах Великобританії вчать куварити лівою рукою тих, у кого права рука перестала функціонувати, або чоловіків, котрі за життя дружини не готували їсти і після смерті дружини опинилися в скрутній ситуації. Для раннього виявлення захворювання і застосування прийомів самодопомоги доцільно спрямувати зусилля на поліпшення здатностей до самодопомоги шляхом передачі необхідних знань в області самоспостереження.

Висновки. Основними функціями груп взаємодопомоги для людей похилого віку є соціальна адаптація й соціальна реабілітація. Взаємодопомога старшого покоління розглядається як засіб організації людей на самостійне вирішення проблем, залучення до творчого життя та активної й безкорисливої праці, підтримання регулярних контактів, попередження почуття залежності, адаптація до змін у суспільстві та ситуації старіння. Розглядаючи реабілітацію як дію по усуненню обмежень життєдіяльності, слід виділити основні параметри функціонування літніх людей: повсякденна діяльність, психічний і фізичний стан, соціальний та економічний статус, які відповідно, можна розглядати як результат реабілітації. Результатами функціонування груп взаємодопомоги людей похилого віку є: успішне управління змінами, що наступають у пізньому періоді життя, емоційне благополуччя, набуття нових навичок і ролей, нових відносин і здібностей, життєвих установок.

Література:

1. Справочник социального работника / В.Д.Альперович и др.; под общ.ред. Е.П.Агапова, В.А.Шапинского. – Ростов н/Д.: Феникс, 2006. – 336 с.
2. Официальная терминология 2012. [Электронный ресурс].– Режим доступа: <http://academic.ru>
3. Холостова, Е.И. Социальная работа с пожилыми людьми: Учебное пособие. – 2-е изд. / Е.И.Холостова. –М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2003. – 296 с.
4. Щукина П. Технология социальной работы. Ч. 2 / П.Щукина. – Самара, 2006. – 140 с.
5. Пономарева М.И. Самореализация граждан пожилого возраста: создание условий ресурсными учреждениями социального обслуживания Ханты-мансийского автономного округа – Югры // Сборники конференций НИЦ Социосфера. – 2013. – № 27. – С.73-79

ОСОБЛИВОСТІ УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ У ПРИЙОМНИХ СІМ'ЯХ

Симоненко Юлія Михайлівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Останіна Ніна Степанівна

На сьогодні із розвитком сімейних форм влаштування приділяється окрема увага саме особливостям, умовам, чинникам успішної адаптації дітей до прийомної сім'ї. Приймона сім'я - сім'я або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, що добровільно за плату взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Дитина, яка входить до прийомної сім'ї, зазвичай вносить до неї зміни, які звичайно впливають і на саму дитину, на її благополуччя та саморозвиток. Природньо, що коли в сім'ї з'являється прийомна дитина, то в родині сімейний уклад, змінюється побут, виникають нові відносини між членами сім'ї та прийомною дитиною, за науковою термінологією відбувається процес адаптації дитини до прийомної сім'ї [1].

У даному випадку адаптація дитини до прийомної сім'ї розглядаються як природне пристосування дитини до нових для неї умов побуту, взаємин, життєдіяльності. А в цілому все це сприяє формуванню у дитини почуття комфортності, захищеності і головне необхідне для найбільш повного і доцільного самовияву, соціалізації в новому соціокультурному сімейному середовищі. Відбувається розвиток адаптаційних можливостей, які проявляються в прийнятті нового для неї статусу члена сім'ї, нових правил поведінки, норм, спілкування та відносин [3, с. 235].

Відомо, у перші дні перебування дитини в прийомній сім'ї, новій родині важко сприймається її надмірна допитливість: усі розвинені малюки дуже цікаві, виявляють інтерес до техніки і до всього того що рухається, що є джерелом звуку, до предметів, яких раніше ніколи не бачили. Дитину приваблює дія, вона відчуває задоволення від спілкування, більшою мірою відкривається для членів родини.

Наступною особливістю є те що необхідно з'ясувати що саме цікавить дитину; вміти показати як можна користуватися цією технікою; дати можливість спробувати самотушки засвоїти і обрати в якому порядку мають знаходитися її особисті речі.

Новим батькам важливо зрозуміти як цікаво спостерігати, якою допитливою стає дитина, коли хоче знати про все, що її оточує.

Наступною особливістю є те, що батьки повинні намагатися задовольнити допитливість дитини, не залишати її питання без відповідей, знаходити час показати та розповісти про все те, що викликає інтерес дитини. Такі дії батьків на перспективу сприятимуть тому, щоб не дати погаснути пізнавальному інтересу дитини [4, с. 286].

Наступна особливість пов'язана з негативним забарвленням минулого дитини. Завдання дорослих – відчутти з боку дитини найменший рух назустріч, коли дитина бажає спілкування, виявляє активність. Проте існує й інший тип поведінки, коли дитина показує зневагу до правил, до справ, до будь-якої вимоги батьків, висловленої навіть у м'якій формі. Агресивність дитини у окремих випадках характеризується роздратуванням та імпульсивністю. Внутрішнє напруження виливається в прагненні побитися: дитина б'є і ламає те, що потрапляє під руку.

Також, не бажаною особливістю є те, що під час входження дитини до прийомної сім'ї, батькам доводиться зіштовхнутися з деприваційним розвитком дитини що відбулися в минулому і залишили свої відбитки.

Причиною депривації можуть бути наступні ситуації:

- відмова від дитини, відсутність у ранньому віці материнської турботи, фізична відсутність батька, смерть батьків;
- раніше проживання дітей у сім'ях з низьким соціальним статусом та культурним рівнем, в багатодітних сім'ях, де дітям не вистачає достатньої уваги та турботи батьків;
- травмуюче жорстоке поводження батьків з дітьми, експлуатація дітей, вимушене спілкування дітей з батьками та родичами, які мають проблеми психічного та фізичного розвитку;
- нехтування потребами, бажаннями дитини задоволення яких завжди сприяє її психічному та фізичному розвитку, тривале перебування дитини в сирітській установі;
- повторне сирітство [2, с. 17].

Проблеми перших чотирьох місяців перебування дитини у новій сім'ї перепадають на другий період входження. Прожив певний час і дитина звикла до багатьох речей, дорослі – до нової ролі. З'являється менше запитань, впевненість та знання, як діяти в тому чи іншому випадку. Проте це не означає, що надалі ніяких проблем не буде. У багатьох випадках для встановлення контактів з дитиною, що не пройшла успішну адаптацію у прийомній сім'ї, слід звертатися за допомогою до психолога. Отже, найскладнішим часом для дитини є перші чотири місяці життя в прийомній сім'ї, оскільки, звикнувши до нових умов, дитина, в свою чергу шукає особисту лінію поведінки, яка б задовольнила прийомних батьків. На що батькам потрібно звернути увагу, як важливо простежити за поведінкою дитини і зрозуміти причини такої її поведінки [4, с. 287].

Таким чином, в успішній соціалізації важливу роль у цей період відіграє особистість батьків, їхня здатність до контактування, вміння встановлювати довірливі відносини з дитиною. При цьому прийомні батьки мають постійно бути уважними до себе, своєї поведінки, стилю життя, вміти оперативно аналізувати ті стосунки які встановлюються між дорослими членами сім'ї (тобто ними та дитиною).

Про успішне подолання перших труднощів адаптаційного періоду свідчить наступна особливість - зовнішність дитини: змінюються колір і вираз обличчя, воно стає більш осмисленим, частіше з'являються посмішка, сміх. Дитина стає жвавішою, більш чуйною, «розквітає». Було виявлено, що після вдалої адаптації до прийомної сім'ї, у дітей покращується загальний фізичний стан та зовнішність, зникають деякі прояви алергії, припиняється енурез, збільшується вага дитини.

Проаналізувавши дану проблему ми бачимо, що процес адаптації дитини до прийомної сім'ї є особливим і непередбачуваним. Прийомним батькам досить часто доводиться зіштовхуватися з різноманітними проблемами, виправляти наслідки невдалого минулого у вихованні дитини. Особи, які претендують на роль прийомних батьків, повинні бути впевнені в собі, досвідчені у вихованні дитини, вміти не тільки вирішувати конфлікти а також запобігати їх появі, не нав'язувати дитині тільки свій стиль життя та свої принципи, тільки в такому випадку процес адаптації дитини до прийомної сім'ї пройде успішно.

Література:

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про прийомну сім'ю» від 26 квітня 2002 р. № 565.
2. Бевз Г.М. Прийомні сім'ї (оцінка створення, функціонування та розвитку) / Г.М.Бевз. – К.: ГЛАВНИК, 2006. – 112 с.
3. Мардахаев Л.В. Социальная педагогика: ученик / Л.В. Мардахаев – М.: Гардарики, 2005. – 269 с.
4. Співак В.І. Особливості входження дитини у нову родину // Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Вип. 1. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2008. – С. 280-290.

РОЛЬ БАТЬКІВСЬКОЇ СІМ'Ї У ФОРМУВАННІ ГОТОВНОСТІ МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

Скоробагатько Марина Володимирівна

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, м.Чернігів

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Михайленко Оксана Володимирівна

Постановка проблеми. На даному етапі розвитку суспільства надзвичайно важливого значення набуває проблема розлучень серед подружніх пар. Адже статистика свідчить, що за даними Держкомстату, на 295 тисяч укладених шлюбів в Україні припадає 130,7 тисячі розлучень. Тобто розлучаються 44,3% подружніх пар. Це найвищий показник у Європі. Пік розлучень, за даними соціологів, припадає на перші роки подружнього життя – від 3-х місяців до півтора року. Головна причина розпаду сімей – у неготовності людей будувати стосунки. На нашу думку, причина даної проблеми детермінована батьківською сім'єю, адже саме в ній формуються уявлення про сімейні стосунки, дитина спостерігаючи за тим, як батьки виконують подружні ролі, в майбутньому свідомо або ж підсвідомо буде прагнути їх відтворити. Дослідження даної проблеми є дуже актуальним, адже шлюб повинен приносити щастя, робити життя жінки та чоловіка радісним, цікавим. Пара повинна доповнювати один одного і в подальшому виховувати дитину в позитивній психологічній атмосфері. Але в даний час ми спостерігаємо кризу сімейних стосунків.

Проблема сімейних стосунків завжди привертала увагу вчених соціологів, філософів, психологів, педагогів. Проблема підготовки молоді до сімейного життя, знайшла своє відображення в роботах І.Гребеннікова, А. Добровича, С. Ковальова, І. Кона, В. Кравця, В. Макарова, В. Постоного.

Соціально-психологічні дослідження проблем сучасної сім'ї представлені в роботах А. Антонова, М. Арутюнян, О. Здравомислової, Е. Лерняк.

Вивченням сімейних ролей займалися Ю. Алешина, С. Голод, Т. Трапезникова та ін. Особливості мотивація шлюбу були предметом наукового інтересу М. Алексєєвої, Т. Буленко, О. Шаргана.

Проте, незважаючи на вже наявні теоретичні й практичні дослідження, проблеми формування подружніх стосунків залишаються актуальними і потребують подальшого розроблення.

Мета статті – дослідити роль батьків у формуванні готовності молоді до сімейних взаємовідносин.

Результати теоретичного дослідження. Сім'я – спільнота осіб, яка створює найсприятливіші умови для приходу на світ нової людини і приготування цієї людини до самостійного і відповідального життя [1, с. 285].

Сім'я є первинним інститутом соціалізації особистості. Саме в сім'ї людина отримує перший досвід соціальної взаємодії. Упродовж перших років життя сім'я є єдиним середовищем отримання такого досвіду.

На думку Д. Локка, від правильного виховання дітей залежить добробут усього народу. Його твердження є актуальним і дотепер, адже характер виховання в батьківській сім'ї в значній мірі зумовлює те, як складуться сімейні стосунки молоді в майбутньому. Велике значення для формування якостей майбутньої чоловіка та дружини є структура сім'ї, матеріально-побутові умови, особистісні якості батьків, духовно-етичні інтереси подружжя. Визначним аспектом у даному випадку є внутрішня атмосфера сім'ї, яка сприяє емоційному розвитку дитини, що є важливим для становлення позитивного образу сім'ї.

Взаємини, які панують у подружжя, є наочним уроком сімейного життя, і визначає їх установки на шлюб та сім'ю. Умови та спосіб життя сім'ї, особистісний приклад батьків формує у дітей уявлення та необхідні якості, для майбутнього подружжя.

Дослідник В. Сисенко наголошує, що на юнаків і дівчат, які виховувалися в конфліктних сім'ях, негативний досвід, винесений з батьківської сім'ї, може вплинути на характер подружніх взаємин у своїй власній сім'ї. Таким чином, хронічні конфлікти між батьками мають глибокі наслідки для молодого покоління [4, с.56].

Яким буде сімейне життя в багатьох випадках залежить від уявлень, що сформувались у дитячий та юнацький період. Готовність до шлюбу визначається мотивами вступу в шлюб та очікуваними результатами.

Науковці називають такі мотиви створення сім'ї: кохання, спільність поглядів та інтересів, почуття самотності, наявність помешкання, матеріальна забезпеченість майбутнього чоловіка чи жінки.

Серед мотивів створення нової сім'ї Н. Юркевич називає мотив стереотипу, тобто принципу «всі так діють». Якщо мотивом є кохання і у молодого покоління правильно сформовані уявлення про шлюб та сімейне життя, батьки демонстрували позитивний приклад з дитинства, то ми можемо припустити, що дане подружжя буде успішним. Якщо ж мотиви укладання шлюбу іншого роду, то це свідчить про те, що в батьківській сім'ї не було прикладу уважного ставлення до потреб інших людей, піклування про близьких дорослих і, як наслідок, сформувалась егоїстична мотивація. Не сформовані в дитинстві уявлення про власні обов'язки щодо інших членів сім'ї перешкоджають будувати гармонійні взаємовідносини молодого подружжя.

Дослідження В. Чудновського показало, що егоїстична спрямованість особистості майбутнього сім'янина багато в чому визначає сам характер створення сім'ї, мотивацію вибору партнера і тим самим є одним з істотних чинників, що сприяють розпаду сім'ї або виникненню невдалих шлюбів. Зосередженість на власних інтересах сприяє виробленню певного стилю поведінки в шлюбі. Дана поведінка призводить до конфліктних ситуацій і, як наслідок, можливі розлучення [4, с. 158].

У даному випадку не можна не погодитись зі словами А. Макаренка: «Ваша власна поведінка – вирішальна річ. Не думайте, що ви виховуєте дитину тільки тоді, коли з нею розмовляєте, або повчаєте її, або наказуєте їй. Ви виховуєте її в кожен момент вашого життя, навіть тоді, коли вас немає дома. Як ви одягаєтесь, як ви розмовляєте з іншими людьми і про інших людей, як ви радієте або сумуєте, як ви поводитесь з друзями і ворогами, як ви смієтесь, читаєте газету – все це має для дитини велике значення. Найменші зміни інтонації дитина бачить або відчуває, всі звороти вашої думки доходять до неї невидимими шляхами, ви їх не помічаєте. А якщо в дома ви грубі або хвалькуваті, або ви пиячите, а ще гірше, якщо ви ображаєте матір, вам уже не треба думати про виховання: ви вже виховуєте своїх дітей і виховуєте погано і ніякі найкращі поради і методи вам не допоможуть» [5, с. 132].

Приклад батьків, їхня поведінка відіграє визначальну роль у формуванні майбутньої дружини та майбутнього чоловіка, адже, на жаль, батьки намагаються навчити дитину бути гарним господарем чи господинею, забуваючи про те, що їм в

першу чергу буде потрібно для того, щоб досягти високої задоволеності подружнім життям. Натомість батьки забувають про такі поняття як: уміння любити, співпереживати, співчувати, поважати іншу людину, розуміти її, бути добрим, уміти спілкуватися і обговорювати та вирішувати проблеми конструктивним шляхом.

Ми можемо стверджувати, що характер виховання в батьківській сім'ї значною мірою впливає на формування образу майбутньої сім'ї. Найкраще в цьому плані – це розумне виховання, яке включає в себе всі необхідні напрями. Наприклад, В. Сисенко формулює такі основні напрями діяльності з підготовки молоді до сімейного життя:

- етичний (усвідомлення цінності шлюбу, дітей тощо);
- психологічний (сума психологічних знань, необхідних в подружньому житті);
- педагогічний (навички і здібності до виховання дітей);
- санітарно-гігієнічний (гігієна шлюбу та побуту);
- економічний та господарчо-побутовий [4, с. 54].

Батьки повинні реалізувати ці напрями у комплексі задля успішного виховання дитини як майбутнього сім'янина.

Висновки та перспективи подальших дослідження. Отже, потрібно зосередити увагу на тому, що гармонійне сімейне життя молоді починається набагато раніше ніж укладення шлюбу, а саме з батьківської родини. Вплив власної родини посідає найголовніше місце у формуванні сімейних цінностей. Для виховання свідомої особистості батьки повинні надавати гідний приклад дитині, адже батьки, подружжя яких склались благополучно, демонструють дітям гарний приклад того, як повинно будуватись подружнє життя. Необхідно виховувати дитину на прикладі любові, поваги, доброзичливості, взаєморозуміння, дотримуючись усіх напрямів підготовки до майбутнього подружнього життя. Перспектива подальших досліджень полягає в розробці порад батькам щодо формування готовності юнаків та дівчат до сімейних взаємовідносин.

Література

1. Большой толковый психологический словарь. В 2-х томах / Ребер Артур. – М.: Вече, АСТ, 2000. – 560 с.
2. Виховний потенціал сім'ї в сучасних умовах: тематична Держ. доповідь про становище сімей в Україні за підсумками 2011 р. – К.: Наукова думка, 2012. – 144 с.
3. Кузьменко Т. М. Соціологія. / Т.М. Кузьменко: [підручник для ВНЗ]. – К.: Вища школа, 2009. – 387 с.
4. Сысенко В.А. Молодежь вступает в брак. – М.: Мысль, 1986. – 254 с.
5. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка / М. Г. Стельмахович. – К.: ІЗМН, 1997. – 232 с.

МОЖЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ У ПОДОЛАННІ НЕВЕРБАЛЬНОЇ АГРЕСІЇ СЕРЕД УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Сосонна Наталія Володимирівна

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, м. Харків
Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Лисенко Юлія Олегівна

У сучасних умовах українського суспільства постійно зростає потреба у ефективних методах зняття невербальної агресії та взагалі пошуку шляхів її подолання. Постійні стреси, нервова напруга, навантаження у навчанні та недостатня фізична активність провокують сплески невербальної агресії у житті молоді людини. Особливої інтенсивності невербальна агресія набуває у старших класах загальноосвітніх шкіл, коли підлітковий вік, що супроводжується гормональною перебудовою, спричиняє нестримність та емоційність у поведінці дитини. Офіційна статистика щодо кількості проявів невербальної агресії та насильства у школах не ведеться, лише фіксуються

окремі випадки з важкими наслідками. Тому з метою гармонізації стану підлітків та запобіганню виникнення невербальної агресивності необхідно використовувати методи профілактичного та корекційного характеру, серед яких доступним є соціально-педагогічний тренінг.

Поняття агресії в усіх її проявах та особливостях розглядалися в роботах таких вчених як Р. Берон, А. Гюгенбюль, О. Дроздов, Д. Річардсон, Е. Фромм, Х. Хекхаузен та інші. Причини та корекція агресивної поведінки підлітків, специфіка невербальної агресії доліждувалися В. Лабунською, О. Лютовою, А. Маклаковим, Г. Моніною, А. Реаном, К. Фопелем, І. Фурмановою та іншими. Робота з агресивністю методом тренінгу вивчалася Т. Альбергом, І. Вачковим, Ю. Ємельяновим, Ю. Жуковим, Г. Ковальовим, С. Макшановим, С. Мельником, Л. Петровською, П. Растянниковим, М. Форвергом, Н. Хрящевою та іншими. Корекція агресивності засобами соціально-педагогічного тренінгу розглядалася у роботах С. Борисюка, О. Главника, О. Любченко, О. Караман, К. Малютіної, А. Ситнікова, О. Шевчук та ін. Однак соціально-педагогічний аспект необхідності застосування соціально-педагогічного тренінгу для подолання невербальної агресії серед підлітків недостатньо вивчений.

Тренінг – це метод специфічного навчання, який направлений на вирішення завдань моделювання, проектування, прогнозування у корекції педагогічних, соціальних і психологічних особливостей як групи, так і індивіда. Проведення будь-якого тренінгу потребує комплексної взаємодії, де тренер впливає на групу ззовні, а члени групи зсередини для набуття або корекції певних якостей, умінь та навичок [4, с. 89]. У своєму навчальному посібнику О. Шевчук описує соціально-педагогічний тренінг як інтерактивний процес, який спрямований на охоплення всього потенціалу людини, її компетентність в інтелектуальній, соціальній та емоційній сферах, здатність людини до взаємодії, до самостійного прийняття рішень та набуття нових навичок [6, с. 17-18]. На наш погляд, таке трактування в повній мірі не відображає специфіку саме соціально-педагогічного тренінгу. Насамперед, він несе в собі соціально-виховну функцію та сприяє покращенню процесу соціалізації особистості. Враховуючи, що агресія буває двох видів: доброякісно-адаптивною – біологічно спрямована поведінка, яка сприяє життєвій підтримці і є реакцією на загрозу життю, та деструктивно-дезадаптивною – прояв кримінальної і делінквентної поведінки, або соціально не допустимої форми прояву відкритої агресії з негативним соціальним результатом [3, с. 43-49], соціально-педагогічний тренінг спрямовується на набуття нових, суспільно корисних навичок у людини.

На відміну від звичайної бесіди, яка в сучасних умовах рідко є дієвим способом подолання агресивної поведінки підлітків, соціально-педагогічний тренінг стає ефективним методом активного навчання, у процесі якого діти здобувають безліч знань легким та цікавим шляхом в інтерактивній формі. За допомогою тренінгу відбувається формування поведінки учня та корекція її негативних проявів, зокрема невербальної агресії. Вправи, які використовуються в соціально-педагогічному тренінгу, зазвичай, побудовані в ігровій формі та завжди несуть глибокий сенс, у ході виконання яких є можливість вивільнити негатив, заспокоїтися та поміркувати над своєю поведінкою. Враховуючи фізіологічні особливості розвитку учнів старшої школи, коли йде гормональна перебудова та перехід від дитинства до дорослості, підлітки потребують виплеску накопиченої енергії задля гармонізації внутрішнього психологічного стану, що зазвичай відображається на соціальній взаємодії з оточуючими. Такий тренінг може проводитися як фасилітатором, так і соціальним педагогом, який, у свою чергу, частіше веде заняття з елементами тренінгу, завдяки чому можна діагностувати проблеми дитини у спілкуванні з однолітками, гармонізувати її внутрішній стан і навчити конструктивному (без агресії) вирішенню проблемних ситуацій. Тому соціально-педагогічний тренінг з подолання невербальної агресії серед учнів старшої школи є ефективним у здійсненні соціального виховання, профілактики, корекції, що дає

можливість розвивати соціальні цінності, соціальні якості, просоціальні норми поведінки підлітків, самостійно долати прояви агресії.

У роботі з невербальною агресією доцільно використовувати корекційні ігри психологічного характеру. Популяризатором інтерактивних ігор є німецький психотерапевт та психолог К. Фопель. У своїх роботах він об'єднав багато різних видів психотерапії, серед яких є психодрама, транзактний аналіз, метод направленої уяви, гештальт-терапія і метод усвідомлення цінностей. Прикладом ігор на зняття невербальної агресії можуть бути «Рубка дров», «Штовхалки», «Задоволений-сердитий», «Любов і лютість», «Агресивна поведінка», «Безмовний крик», «Увірвись у коло», «Струси!», «Головом'яч» та ін. Окрім ігор, що допомагають у вихованні, профілактиці невербальної агресії, є безліч таких, які виявляються в інших напрямках соціально-педагогічної та психологічної роботи з різними віковими категоріями.

З практичної діяльності можемо зазначити, що завдяки сукупності інтерактивних ігор психологічного та виховного характеру соціально-педагогічний тренінг має сильний вплив. Діти стають більш зацікавлені у занятті, після обговорення теорії та закріплення знань на практиці, вони швидше засвоюють отримані знання, самі ж ігри сприяють зняттю внутрішньої накопиченої наруги, активності, формують позитивне ставлення один до одного тощо. Доречним є рефлексія після кожної гри, де діти по черзі висловлюють власні думки, емоції та відчуття, які отримали під час гри. Це дає можливість надалі більш вільно спілкуватися один з одним, що попереджує прояви невербальної агресії та сприяє знаходженню способів її самостійного подолання. Також деякі з таких ігор діти можуть використовувати у повсякденному житті задля згуртування та налагодження стосунків.

Соціально-педагогічний тренінг несе в собі позитивний соціальний-виховний, профілактичний та корекційний вплив на учнів, які в ньому беруть участь. Він ефективно сприяє подоланню невербальної агресії в ігровій формі без примусового навантаження, де діти через ігри, вправи можуть розвивати свою витримку та урівноважити власний стан, що відображається на поведінці з оточуючими. Тобто, соціальні педагоги можуть ефективно використовувати соціально-педагогічний тренінг у роботі з учнями старшої школи і мати позитивні наслідки його впливу на учнівську молодь за допомогою набуття ними під час занять соціальних цінностей, якостей, просоціальних норм суспільної поведінки і можливості самостійно долати прояви невербальної агресії.

Перспективою подальших досліджень є поглиблення знань щодо впливу соціально-педагогічного тренінгу на подолання негативних проявів поведінки підлітків та пошуку конструктивних шляхів її подолання.

Література

1. Вачков И. В. Основы технологии группового тренинга, учебное пособие / Вачков И. В. – М. : изд-во Ось-89, 1999 г. – 136 с.
2. Гуггенбуль А. Зловещее очарование насилия. Профилактика детской агрессивности и жестокости, и борьба с ними. Пер. с нем. – СПб., 2000. – 220 с.
3. Дроздов О. Агресіологія як міждисциплінарна галузь наукових досліджень / Дроздов О. // Соціальна психологія. – 2006. – №1 (15). – С.43-49
4. Караман О. Методи соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими в пенітенціарних закладах / Караман О. Л. // Вісник Черкаського університету. Наукові записки. Серія : Педагогіка. – 2011. – № 203. Частина 1. – С. 84-90.
5. Фопель К. Как научить детей сотрудничать? /Фопель К. – М. : Изд-во ЦСПА Генезис, 1998. – 55 с.
6. Шевчук О. М Організація і методика соціально-педагогічного тренінгу : навч. посіб. // Уклад.: Шевчук О. М. – Умань : ПП Жовтий, 2011. – 133 с.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ**Сосун Наталія Олексіївна**Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. НіжинНауковий керівник – докт. психол. наук,
проф. *Кононко Олена Леонтіївна*

Актуальність. У доволі складних, сучасних умовах розвитку української держави та стрімких суспільних змін великий обсяг інформації, який засвоюють діти здатний виводити їх за межі традиційних моделей і правил, а це не завжди позитивно позначається на успішній соціалізації. Тому набирає актуальності проблема соціалізації дітей та оволодіння ними соціальним досвідом. Вкрай важливо сприяти успішній соціальній адаптації, формувати у дітей 5-6 років уміння адекватно і конструктивно реагувати на стрімкі соціальні зміни, створювати сприятливі умови для підготовки дошкільників до життя в оновленому соціально-економічному середовищі. Важливість соціального розвитку дітей старшого дошкільного віку підкреслено у Законі «Про дошкільну освіту» та Базовому компоненті дошкільної освіти України. У них зазначено, що дошкільний вік є базовим етапом фізичного психологічного та соціального становлення дитини. Наголошується на повноцінному розвитку дитини, формуванні в дошкільному дитинстві особистісно-значущих умінь і здатностей та набуття освітніх компетенцій (соціальної, комунікативної, інформативної, когнітивної).

Виклад основного матеріалу. З огляду на те, що витoki гармонійної соціалізації особистості знаходяться у дошкільному віці, коли починають формуватися вміння повноцінно спілкуватися з іншими людьми, брати участь у груповій діяльності, узгоджувати свої дії з партнером, домовлятися, розв'язувати конфлікти у мирний спосіб, багато вітчизняних та зарубіжних дослідників вивчали особливості соціального розвитку саме дітей дошкільного віку. Серед науковців дану проблему досліджують А. Андрушанова, А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко, Т. Поніманська, Н. Рогальська.

Спираючись на дослідження науковців, нами було визначено, що соціалізація - процес засвоєння дитиною необхідних для її співробітництва та взаємодії з однолітками та дорослими знаннями (норм, правил, соціальних ролей); уміннями налагоджувати стосунки, домовлятися, розв'язувати конфлікти у мирний спосіб.

Соціалізація як важливий показник розвитку особистості у кожного відбувається по-різному. Узагальнення фахівців дозволяють говорити, що на кожному віковому етапі дошкільного дитинства прослідковуються закономірні зміни особистості. Змінюються звички дітей, їх бажання та інтереси. Процес соціалізації особистості напряму залежить від вікового етапу розвитку, кожний з яких характеризується формуванням особистісних якостей і ціннісних установок, розвитком конкретних психічних новоутворень особистості та типом провідної діяльності [3].

Старший дошкільний вік – кінцевий етап початкової ланки соціалізації особистості на рівні дошкільного навчального закладу. Прихід у дитячий садок потребує від дитини оволодіння системою таких складових соціальної адаптації як: усвідомлення соціальної ролі «Я-дошкільник», розуміння нового періоду свого життя, уміння прилаштуватися до життя в дошкільному закладі, особистісна активність у встановленні гармонійних зв'язків із соціальним оточенням, дотримання норм, правил групи, що потребує вміння унормовано поводитися, відстоювати власні думки, позицію [2]. Дитину старшого дошкільного віку характеризують такі здобутки: психофізіологічні, соціальні, особистісні досягнення в розвитку, відносна автономність та самостійність дитини у поведінці, сформовані навички самообслуговування, організація та характер спільної діяльності, співпраці з однолітками та дорослими. Ці новоутворення засвідчують становлення компетентної особистості, які розглядаються як орієнтовні показники розвитку особистості, як своєрідні особистісні характеристики, що визначають здатність дитини до вибору поведінки у довкіллі і налагодження нею взаємодії з соціумом [1].

Під впливом дошкільного навчального закладу в дитини формується адекватна самооцінка, прагнення зберегти свій особистий простір, здатність усвідомлювати свою поведінку з урахуванням можливих реакцій інших людей, виховується уміння пристосовуватися до життя в нових соціальних умовах, протистояти негативним впливам незнайомих, коректно припиняти неприємне спілкування. У дошкільному навчальному закладі створюються сприятливі умови для розвитку, виховання та соціалізації дитини. Дитина отримує соціальний досвід в процесі спілкування, розвиваються її соціальні потреби, ускладнюється та збагачується соціальна взаємодія з оточуючим довкіллям, вдосконалюється вміння слухати вихователя та перебувати в оточенні однолітків [3].

Висновки. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми свідчить про те, соціалізація дітей дошкільного віку є надзвичайно важливим процесом як для суспільства, так і для кожного громадянина. Сучасний дошкільний навчальний заклад має займати важливе місце в процесі соціалізації дошкільників. Значну частину часу дитина проводить в дошкільному навчальному закладі. Тому педагогові належить збалансувати важливий для формування соціальної зрілості дошкільнят набір умінь.

Література

1. «Дитина»: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років / наук.кер. проекту В.О. Огнев'юк. – К.: Київський ун-т ім. Б. Грінченка, 2016
2. Кононко О. Соціально-емоційний розвиток особистості в дошкільному дитинстві: навч. посіб. для вузів / О. Кононко. – К.: Освіта, 1998. – 255 с.
3. Соціалізація дитини в умовах дошкільного навчального закладу (з досвіду роботи творчої групи практичних психологів ДНЗ міста Глухова): збірка / за ред. М. М. Гурець. – Глухів: Відділ освіти Глухівської міської ради, 2015. – 64с.

ПРОФІЛАКТИКА СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ

Тарасенко Оксана Іванівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Володченко Жанна Михайлівна

Актуальність дитячої проблематики в суїцидології визначається нагальністю завдань профілактики самогубств серед учнівської молоді. Дотепер проблема самогубства у світі залишається нерозв'язаною, а тому стає дедалі актуальнішою, особливо на тлі зростання показників цього явища, яке, зокрема в Україні, набуває епідемічного характеру. Рівень суїцидальних спроб у підлітковому віці максимальний, у порівнянні з іншими групами населення. Рівень завершених суїцидів стоїть на 3-му місці серед інших вікових груп. Підлітки відчувають сильні почуття в результаті стресу, невпевненість у собі, нездатності досягти поставленої мети, відсутність довірливих стосунків з батьками, невизначеністю статусу у середовищі однолітків.

Існує безліч визначень поняття самогубства. Класичним вважають визначення, запропоноване Емілем Дюркгеймом (1897), який самогубством вважав будь-який випадок смерті, що безпосередньо або опосередковано є результатом позитивного або негативного вчинку, зробленого самим потерпілим, якщо останній знав про наслідки, які його очікують. Суїцид є усвідомленим позбавленням себе життя і, з цієї точки зору, самогубство є суто людським свідомим поведінковим актом. У просторі визначення поняття суїцид знаходяться терміни: суїцидальна поведінка, суїцидальні думки, суїцидальні тенденції, суїцидальні замаху.

Суїцидальна поведінка – поняття більш широке і, крім суїциду, включає суїцидальні замаху, думки, способи та прояви. Суїцидальна поведінка – це будь-які внутрішні або зовнішні форми пси-хічних актів, що визначаються уявленням про позбавлення себе життя. Суїцидальна поведінка виявляється у двох основних формах: внутрішніх і зовнішніх. Внутрішні форми включають суїцидні думки (узагальнення,

переживання), суїцидальні тенденції (задуми, наміри). До зовнішніх форм відносять суїцидальні впливи, суїцидальні замаху (спроби) [1; 2].

Суїцидальні думки (уявлення, переживання) – пасивні роздуми про відсутність цінності й значення життя (“жити не варто”, “щастя в житті немає”, “не живеш, а існуєш”), а також уявлення, фантазії на тему своєї смерті, але не позбавлення себе життя (“добре б померти”, “хочеться заснути і не прокинутися”). Суїцидальні думки у нормі бувають майже в усіх людей при усвідомленні безнадійності у вирішенні конфлікту або психотравмуючої події, але вони не переходять у суїцидальні тенденції [2].

Суїцидальні тенденції (задуми, наміри) – активні і серйозні роздуми, розробка плану суїциду, визначення способів здійснення самогубства, часу, місця його здійснення. У зовнішній поведінці можливі вияви спонукань до безпосереднього здійснення суїцидальних намірів. Майже всі суїциди в цей період вказують у різних формах про суїцидальні наміри кому-небудь з оточуючих, близьких, друзів або колег, іноді у вигляді натяків чи в жартівливій формі (суїцидальні вияви). Звичайно відкритим висловам особистості щодо суїцидальних намірів часто або взагалі не надається належної уваги.

Суїцидальні замаху (спроби) – цілеспрямована дія позбавлення себе життя різними засобами для того, щоб покінчити життя самогубством або з демонстративно-шантажними цілями.

В науковій літературі визначені фактори суїцидальної поведінки школяра: шкільні проблеми; втрата близької, коханої людини; ревності, любовні невдачі, сексуальний протест, вагітність; переживання, образи; самотність, відчуженість; неможливість бути зрозумілим, почутим; почуття провини, сорому, невдоволення собою; страх покарання; почуття помсти, протесту, загрози; бажання привернути до себе увагу, викликати співчуття; уникнення наслідків поганого вчинку або складної життєвої ситуації [7, 5].

Як показало проведене нами дослідження, конфлікти, які провокують формування суїцидальності в дітей, виникають найчастіше у дезінтегрованих (у родині відсутня любов; поширена ворожість), дизгармонійних (позбавлені взаєморозуміння, взаємної толерантності) і корпоративних (утворені за егоїстичними розрахунками і зобов'язаннями) сім'ях. Діти переживають дефіцит теплоти, доброзичливого спілкування, розуміння, підтримки, турботи; жорстокість, неприязнь, холодність, нехтування, відчуження; інколи – сексуальне насильство; свою непотрібність, обтяжливість для батьків, що зумовлює висновок, ніби батьки мріють їх позбутись, чекають їх смерті; перестановку ролей, коли не батьки емоційно, морально підтримують дітей, а діти змушені підтримувати батьків; авторитарний тиск, спричинений нереально завищеними очікуваннями, вимогами до освіти, поведінки в побуті, досягнень дітей у спорті та ін. На першому місці з проблем, характерних для підлітків та молоді з суїцидальною поведінкою, перебувають стосунки з батьками. Приблизно в 70% випадків ці проблеми безпосередньо пов'язані з суїцидом, на другому місці – труднощі, пов'язані зі школою, на третьому – проблеми взаємин з друзями, в основному протилежної статі [2, с. 124].

Серед факторів самогубств у підлітків найчастіше виділяються: невдале кохання, образи оточуючих, особисто-сімейні конфлікти, страх перед кримінальною відповідальністю, покаранням чи ганьбою, складнощі у навчанні. Е.Шир вважає, що у підлітковому віці найчастіше йде мова не про спробу самогубства, а лише про використання “суїцидальної техніки” для досягнення іншої (не суїцидальної) мети. А серед інших факторів ризику суїцидальної поведінки виділяє психотравмуючі ситуації, пов'язані з навчанням у школі, розлади характеру чи поведінки, психічні патології [3; с.35].

Аналіз психолого-педагогічної літератури, вивчення досвіду практики розв'язання проблеми самогубства серед підлітків, свідчить про те що лише через розуміння причин

та мотивів які штовхають на самогубство, можлива правильна побудова засобів запобігання суїциду.

Профілактична робота з попередження суїцидальної поведінки проведена нами серед неповнолітніх загальноосвітніх шкіл м. Ніжина включала:

1. Виявлення підлітків, які мають складнощі у навчанні, поведінці, ознаки емоційних розладів. Використані методи: бесіди з класними керівниками, вчителями-предметниками, спостереження у класі, тестування, соціометричне дослідження, аналіз анкет, бесіди та консультації для батьків.

2. Визначення проблем які хвилюють дитину, викликають у неї стрес, тривожність, депресію через: індивідуальне обстеження дітей під час бесіди, тестування, інтерв'ю, функціональний аналіз проблем дитини, виявлення головних причин, які зумовлюють її труднощі, визначення типу групи суїцидального ризику та рівня небезпеки [4].

3. Рекомендації щодо подолання виявлених проблем: робота психолога та соціального педагога з сім'єю: рекомендації щодо перебудови сімейних стосунків, зміни стилю виховання тощо, рекомендації вчителям про вибір індивідуального педагогічного стилю спілкування з конкретною дитиною, тимчасовий перехід на індивідуальну форму навчання; зміна дитячого колективу; переведення до іншого вчителя; заохочення до позашкільної діяльності, створення ситуацій успіху; допомога сім'ї від вихователів, фахівців з охорони дитинства тощо, переадресування до спеціалістів Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Таким чином, соціальному педагогу, потрібно тримати в полі зору стан учнів (збудження, тривожність, приниження), звертати увагу на коло спілкування; проводити систематичну роботу з батьками, спрямовувати їх на покращення стосунків з дітьми, зацікавленість, небайдужість до інтересів і потреб, поваги до світу захоплень дітей.

Література

1. Амбрумова А.Г. Предупреждение самоубийств / А.Г. Амбрумова, С.В. Бородин, А.С. Михлик. – М., 1990. – 140 с.
2. Дорін П. О. Суїцид - сучасна проблема Збройних Сил України / П. О. Дорін // Військова психологія та педагогіка. – 2003. – № 7. – С. 15-19.
3. Невський І.А., Колесова Л.С. Підлітки групи ризику у школі. – М, 1997. – 67.
4. Попередження суїцидальної поведінки дітей та підлітків. Методичні рекомендації // Все для вчителя. – 2004. – № 10-11. – С.53-64.
5. Психологія суїциду: Навчальний посібник / За ред. В.П. Москальця. – Київ – Івано-Франківськ: Плай, 2002. – 249 с
6. Силяхина В.И. Система работы по профилактике суицида (методические рекомендации). – Кривой Рог: СОШ №4, 2005. – 34 с.
7. Солошенко Д.В. Екстренна психологічна допомога. Консультавання // Практична психологія і соціальна робота. – 2003. – №9-10. – С. 10-28.

СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ ПІДЛІТКІВ

Тарахан Олена Михайлівна

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Останіна Ніна Степанівна

Складний процес перебудови суспільства на початку XXI століття органічно включає в себе перебудову своєрідного світу дитинства, зміну тривало-існуючої тенденції „підготовки учнів до життя” на тенденцію активного включення їх у життя, соціалізацію духовно та фізично здорової особистості [1, с.15].

До наукового обґрунтування понять «здоров'я», «здоровий спосіб життя» дослідники підходять по – різному. Наприклад, у Всесвітній організації охорони здоров'я наголос робиться на тому, що: «Здоров'я – це складний феномен глобального

значення»; «це стан фізичного духовного і соціального благополуччя». На думку Василяшко І.: «Здоровий спосіб життя – це збереження і зміцнення здоров'я» [2, с.8].

Проблема здорового способу життя набула особливої актуальності ще у 1978 році, тоді було скликано Міжнародну конференцію, де вже обговорювали шляхи оптимізації умов охорони здоров'я [1, с.7].

Формування і збереження здоров'я на всіх етапах розвитку людства є стратегічним завданням цивілізованого суспільства. Проте, з розвитком цивілізації підвищився і рівень хвороб, який впливає на стан здоров'я людини, підлітків тощо. Для України проблема здоров'я неповнолітніх та молоді є особливо актуальною ще й тому, що вона посилена негативними чинниками соціально-економічного та соціоекологічного походження, що спостерігаються протягом останніх років, внаслідок чого суттєво погіршилися показники здоров'я населення, зокрема захворюваності, інвалідизації та смертності.

Виявлені чинники ризику та дані діагностики здоров'я визначили основні напрями роботи соціального педагога: удосконалення форм фізичного виховання та підвищення рухової активності учнів; профілактика хвороб і корекційні заходи; профілактика і корекція порушень зору; профілактика і корекція порушень опорно-рухового апарату; організація оздоровчих заходів щодо підвищення імунітету учнів; валеологічна освіта дітей і батьків; превентивне виховання (запобігання шкідливим звичкам); створення безпечного освітнього середовища. [3, с.14].

Отже, враховуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що соціальний педагог відіграє важливу роль, як організатор роботи з формування здорового способу життя підлітків. Помітну на сьогодні у вирішенні цієї проблеми почали надавати допомогу державні та недержавні громадські об'єднання, релігійні організації. Так, вони здійснюють роботу з профілактики шкідливих звичок, проводять роботу з сім'ями, де є наркозалежні особи. У напрямі профілактики проводиться велика просвітницька діяльність (в основному лекційні форми з використанням відеоматеріалів) у школах, інститутах, коледжах.

Даною проблемою почали займатися соціальні працівники, які проводять: вуличну роботу, тематичні дні, присвячені здоровому способу життя; читання лекцій та перегляд відео – лекторіїв; проводять тренінги з профілактики подолання негативних явищ у молодіжному середовищі.

Для підвищення рівня фізичного розвитку і зміцнення здоров'я учнів передбачено різноманітні фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі дня. Базові знання про своє здоров'я учні отримують на уроках фізкультури, валеології, основ здоров'я, що у свою чергу забезпечує всебічний гармонійний розвиток особистості школяра.

Для учнівської молоді проводять заходи, мета яких полягає у формуванні відповідального ставлення до свого здоров'я та формуванні здорового способу життя.

Феномен здоров'я дитини протягом всієї історії розвитку людства привертая увагу держави, науковців, соціальних працівників, спеціалістів – практиків, які напруювали сьогодні також велику кількість підходів до вирішення проблеми формування здорового способу життя.

Література

1. Бойченко Т.Є. Основи здоров'я: підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. – К.: Генеза, 2009. – 160 с.
2. Василяшко І. Здоров'я – це фізичне, духовне і соціальне благополуччя. А не лише відсутність хвороб або фізичних вад // Управління освітою. – 2006. – №6. – С. 7-10.
3. Ващенко О. Здоров'язберігаючі технології в загальноосвітніх навчальних закладах // Директор школи. – 2006. – №20. – С. 12-15.

ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «КУЛЬТУРА ПРОЕКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА»

Ткаченко Анжеліка Олександрівна

Ніжинський державний університет імені

Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Шевчук Марина Олександрівна

Сьогодні трансформації у системі освіти пов'язані не стільки з формуванням у фахівця запланованого комплексу навичок, скільки з розвитком здатності творчо мислити, самостійно здобувати потрібну інформацію, критично її оцінювати та доцільно застосовувати, а не лише накопичувати. Окремі експерти стверджують, що в майбутньому компетентний спеціаліст характеризуватиметься не стандартним набором знань та навичок, а, головне, здатністю проектувати власний професіоналізм відповідно актуальним вимогам ринку праці. В наш час тільки той, хто вміє спостерігати, аналізувати, прогнозувати, приймати рішення, долати конфлікти та протиріччя, адекватно реагувати на зміни у періоди технологічних та цивілізаційних проривів, зможе швидко адаптуватися до нових професійних вимог, особистісно зростати і досягати успіхів. Отже, сьогодні проектний підхід в освіті набуває значення провідного, а проектна діяльність відповідає викликам сучасності.

Суспільні потреби впливають і на підготовку соціальних педагогів. Сьогодні конкурентоспроможність фахівця соціальної сфери залежить від сформованості у нього культури проектної діяльності.

З кінця ХХ ст. проектна діяльність стала предметом дослідження вітчизняних і зарубіжних учених (В. Беспалько, І. Джужук, Є. Заір-Бек, В. Кальней, О. Коберник, Н. Матяш, В. Симоненко, В. Слободчиков, С. Ящук).

Енциклопедія освіти тлумачить це поняття як конструктивну і продуктивну діяльність особистості, спрямовану на розв'язання життєво значущої проблеми, досягнення кінцевого результату у процесі цілепокладання, планування і здійснення проекту. Проектна діяльність належить до унікальних способів людської практики, яка пов'язана з передбаченням майбутнього, створенням його ідеального образу, здійсненням та оцінкою наслідків реалізації задумів [2, с. 717].

На думку С. Ящука, сутність проектної діяльності полягає у конструюванні сукупності дій та засобів, що дозволяють виконати поставлені завдання та розв'язати проблеми, досягти визначених цілей [7].

Окремі науковці відмічають системний характер проектної діяльності. Зокрема І. Джужук вважає, що система проектної діяльності забезпечує входження в процеси пошуку, творчості, самостійного мислення, вибору засобів та способів [1]. А В. Кальней, Т. Матвеева, С. Шишов проектну діяльність пов'язують з мистецтвом планування, прогнозування, створення продукту та оформлення результату [3].

Отже, проектну діяльність можна розглядати як структурований процес розв'язання певної проблеми, який спрямований на отримання конкретного продукту. Для педагога проектна діяльність – це спосіб досягнення нових бажаних результатів, для студентів – це можливість проявити творчу активність, отримати досвід застосування знань у реальному житті. Така діяльність є продуктивною в плані професійного становлення і формування особистісних якостей.

Для визначення поняття «культура проектної діяльності» необхідно звернутися до сутності терміну «культура».

Наукова інтерпретація даного терміну визначає культуру як універсальну категорію, зміст якої трактується різними гуманітарними науками, дослідницькими школами та авторами досить умовно. Культурні процеси і явища відрізняються складністю і багатоплановістю.

Поняття «культура» (з лат. «обробіток», «обробляти») Українська радянська енциклопедія визначає як сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства і людини й втілюються в результатах продуктивної діяльності [5]. А Короткий енциклопедичний словник з культури подає визначення даного поняття як сукупність матеріальних і духовних надбань, комплекс характерних інтелектуальних і емоційних рис суспільства, що включає в себе не лише різні мистецтва, але й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій і вірування [4]. Універсальний словник-енциклопедія визначає культуру як сукупність матеріального і духовного надбання людства, нагромадженого, закріпленого і збагаченого упродовж історії, яке передається від покоління до покоління [6].

В посібниках з культурології зустрічаються більш соціально-орієнтовані визначення, які пов'язують сутність даного поняття з певним історичним рівнем розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, втіленим у типах і формах організації життя і діяльності людей, а також в цінностях, які створюються ними (наприклад, культура – це сфера духовної, ціннісної, комунікативної організації суспільства, яка визначає норми поведінки, мислення, почуттів різних верств населення і націй в цілому (Гуревич, 1991; Парахонський, 1995).

Отже, враховуючи вищезазначене, поняття «культура проектної діяльності» можна визначити як історично накопичені і закріплені у досвіді людства теоретичні та практичні надбання, які характеризують певний рівень оволодіння людиною принципами та правилами проектної діяльності, визначають систему цінностей, ставлень, і почуттів та призводять до отримання запланованого конкретного результату розв'язання певної проблеми.

Відповідно, поняття «культура проектної діяльності соціального педагога» можна тлумачити як накопичені і закріплені у педагогічному досвіді упродовж історії проектні надбання, які характеризують певний рівень оволодіння соціальним педагогом принципами, правилами, сукупністю дій та операцій проектної діяльності, визначають систему цінностей, ставлень, і почуттів соціального педагога у сфері проектування та призводять до отримання запланованого конкретного результату розв'язання соціально-педагогічних проблем.

Культура проектної діяльності соціального педагога характеризується багатоаспектністю. Поліфункціональність культури обумовлює наступні аспекти культури проектної діяльності соціального педагога.

Пізнавальний аспект фіксує задоволення проектних потреб та інтересів соціального педагога, визначення місця проектної діяльності у світовій історії проектування та її значення у формуванні власної професійної компетентності.

Інформативний аспект пов'язаний з трансляцією нагромадженого досвіду проектної діяльності як між поколіннями, так і між проектними цінностями народів. У роботі соціального педагога даний аспект виявляється в обміні та поширенні знань про проектну діяльність.

Комунікативний аспект полягає у передаванні проектного досвіду шляхом різноманітних способів спілкування.

Регулятивний аспект реалізується через дотримання соціальним педагогом певних норм і правил проектної діяльності, які слугують засобами пристосування до проектних цінностей.

Аксіологічний аспект полягає в формуванні у соціального педагога певних ціннісних проектних орієнтирів.

Світоглядний аспект виявляється в синтезі у цілісну завершену систему пізнавальних, емоційно-чуттєвих, оцінних, вольових чинників проектної діяльності, через які соціальний педагог включається в різні сфери соціально-проектної регуляції.

Виховний аспект виражається у факторах саморозвитку соціального педагога в сфері проектної діяльності через розв'язання нових проблем і досягнення кращих результатів.

Таким чином, можна зробити висновок, що культура проектної діяльності соціального педагога виступає чинником його професійної компетентності і характеризується рівнем засвоєння історично накопиченого та закріпленого у соціально-педагогічному досвіді теоретичних та практичних проектних надбань, які характеризують певний рівень оволодіння соціальним педагогом принципами, правилами, сукупністю дій та операцій проектної діяльності, визначають систему цінностей, ставлень, і почуттів соціального педагога у сфері проектування та призводять до отримання запланованого конкретного результату розв'язання професійних проблем.

Література

1. Джужук И.И. Метод проектов в контексте личностно-ориентированного образования: дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / И.И. Джужук ; Ростов. гос. ун-т. – Ростов н/Д., 2004. – 218 с.
2. Енциклопедія освіти / АПН України ; [голов. ред. В.Г. Кремінь ; чл. редкол.: І.Д. Бех, Н.М. Бібік, В.Ю. Биков, В.І. Бондар, М.Б. Євтух, І.А. Зязюн [та ін.]. – Київ : Юрінком Інтер, 2008. – 1036 с.
3. Кальней В.А. Структура и содержание проектной деятельности / В.А. Кальней, Т.М. Матвеева, Е.А. Мищенко, С.Е. Шишов // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2004. – № 4. – С. 21-26.
4. Корінний М.М. Короткий енциклопедичний словник з культури / М.М. Корінний, В.Ф. Шевченко, Г.Г. Потапов. – Київ, 2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Короткий_енциклопедичний_словник_з_культури
5. Українська радянська енциклопедія: [у 12-ті т.] / гол. ред. М.П. Бажан ; редкол.: О.К. Антонов та ін. — 2-ге вид. – Київ : Голов. ред. УРЕ, 1974-1985. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://leksika.com.ua/10310208/ure/kultura/>.
6. Універсальний словник-енциклопедія / голов. ред М. Попович. – Львів: ТЕКА 2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://hohlopedia.org.ua/use_universalnyy_slovyk_entsyklopediya/.
7. Ящук С.М. Проектна діяльність та її місце у професійній підготовці магістрів технологічної освіти / С.М. Ящук // Вісник Глухів. нац. пед. ун-ту ім. Олександра Довженко. Серія : Педагогічні науки. – Глухів, 2012. – Вип. 21. – С. 67-72.

ВИЯВЛЕННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ТА ОРГАНІЗАТОРСЬКИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ВИХОВАНЦІВ ПРИЛУЦЬКОЇ КОЛОНІЇ

Ткаченко Вікторія Віталіївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Борисюк Світлана Олексіївна

Спілкування є невід'ємною і загальною умовою формування особистості. Саме в спілкуванні відбувається процес соціалізації зростаючої особистості та її становлення. Саме комунікативні здібності є найважливішим чинником самореалізації особистості, які сприяють досягненню високих результатів у комунікативній діяльності [2]. Комунікативні здібності – це запорука хороших відносин. Від того, наскільки вони розвинуті, залежить успішність людини як в особистій, так і в професійній сфері.

Якщо говорити про важливість організаторських здібностей, то вони передбачають спрямованість особистості (світоглядну, політичну, моральну, ділову), рівень її готовності (ділова компетентність, уміння, навички, досвід) та риси характеру (комунікабельність, ініціативність, організованість, самостійність, емоційна зрівноваженість).

Таким чином, комунікативні й організаторські здібності є потрібним компонентом і передумовою розвитку людини у тих видах діяльності, які пов'язані із спілкуванням між людьми, з організацією колективної праці. Вони є важливою ланкою у розвитку педагогічних здібностей [3].

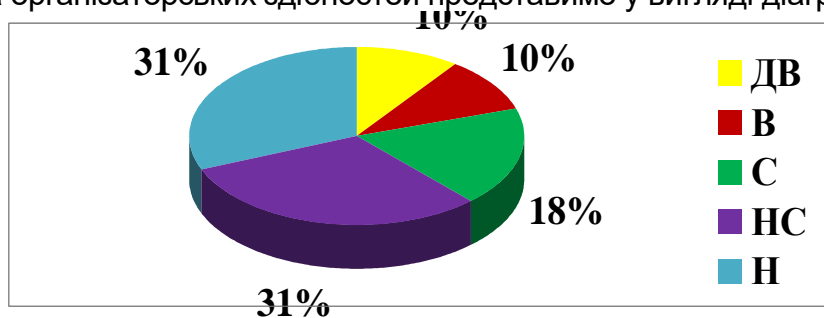
Набуття або розвиток комунікативних та організаторських здібностей є важливим завданням для вихованців колонії, оскільки, як правило, неповнолітні засуджені в більшості не пройшли належну соціалізацію, і тому якщо оволодіти певними елементарними комунікативними та організаторськими навичками і вміннями, це сприятиме кращій адаптації до майбутньої професії та соціального життя.

Успішність професійної діяльності залежить від рівня розвитку комунікативних і організаторських здібностей і від сформованих на цій основі умінь установити взаємини з людьми й організувати їх для виконання поставлених задач [1]. Актуальність проблеми рівня комунікативних та організаторських здібностей у неповнолітніх, які перебувають у місцях позбавлення волі, підтверджує інтерес з боку науковців, таких як: І. Бех, Л. Долинська, А. Симкович М. Алемаскін, З. Астеміров, І. Башкатов, В. Пірожков, О. Беца, П. Вівчар, С. Горенко, В. Кривуша, Г. Радов, В. Синьов, С. Скоков та ін. [4].

Зважаючи на вище описану актуальність проблеми, ми вивчили рівень комунікативних та організаторських здібностей у неповнолітніх засуджених.

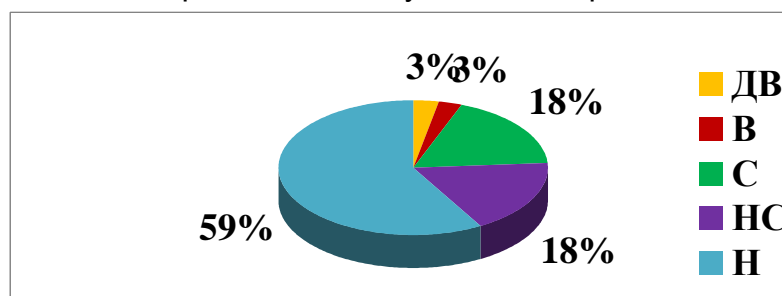
Дослідження було проведено в Прилуцькій виховній колонії для неповнолітніх. За опитувальниками КОС-1 (Виявлення та оцінка комунікативних та організаторських схильностей) на 40 запитань, було опитано 39 вихованців чоловічої статі віком від 16 до 18 років.

З результатів методики КОС-1 можна зробити висновок про вираженість наступних здібностей - комунікативні: дуже високий рівень (ДВ) – 4 особи (10 % від всіх респондентів), високий (В) – 4 особи (10%), середній (С) – 7 осіб (18%), нижче середнього (НС) – 12 осіб (31%), низький (Н) – 12 осіб (31%); організаторські здібності: дуже високий рівень – 1 особа (3%), високий – 1 особа (3%), середній – 7 осіб (18%), нижче середнього – 7 осіб (18%), низький – 23 особи (59%). Результати вивчення рівня комунікативних та організаторських здібностей представимо у вигляді діагр. 1-2.

Діаграма 1. Розподіл результатів вивчення вираженості комунікативних здібностей у вихованців колонії

Отже, аналізуючи діагр.1, можна сказати, що комунікативні здібності мають наступну вираженість, а саме : 31% – низький рівень та нижче середнього; 18% – середній рівень; 10% – високий рівень; 10% – дуже високий рівень.

Діаграма 2. Розподіл результатів вивчення вираженості організаторських здібностей у вихованців колонії

Отже, аналізуючи діагр.2, ми побачили, що 59% респондентів мають низький рівень організаторських здібностей, 18% – середній рівень та нижче середнього, 3% – високий і дуже високий рівень.

Таким чином, в результаті аналізу літератури з даної проблеми та показників вивчення рівня комунікативних та організаторських здібностей у неповнолітніх, які відбувають покарання у Прилуцькій виховній колонії, можна зробити висновок, що вираженість комунікативних та організаторських здібностей знаходиться, в середньому, на низькому рівні. Це свідчить про те, що вихованці не прагнуть до спілкування, почувають себе скуто у новій компанії, колективі, надають перевагу проводити час наодинці, обмежують свої знайомства, відчувають труднощі у встановленні контактів з людьми і у виступах перед аудиторією, погано орієнтуються у незнайомій ситуації, не відстоюють свою думку, важко переживають образи. У багатьох справах вони намагаються уникати прояву самостійних рішень та ініціативи.

Бажання займатися організаційною діяльністю та спілкуватися з людьми залежить і від змісту відповідних форм активності, і від типологічних особливостей самої особистості. Це слід врахувати, складаючи рекомендації для осіб з низьким рівнем розвитку досліджуваних здібностей. Достатньо часто здібності з'являються у ході таких видів діяльності і спілкування, які спочатку людині байдужі, але по мірі включення в них стають значущими.

Тому першочерговим завданням на сьогоднішній день є підвищення рівня комунікативних та організаторських здібностей у неповнолітніх, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі.

Література

1. Завацька Л.М. Технології професійної діяльності соціального педагога: навч. посіб. для ВНЗ. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2008. – 240 с.

2. Кузьменко В.У. Теоретичний аналіз проблеми розвитку комунікативних здібностей підлітків / В.У. Кузьменко, Г.А. Міськова // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – 2012. – Вип. 10. – С. 95-102. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2012_10_15

3. Пашукова Т.І. Психологічні дослідження: Практикум із загальної психології для студентів педагогічних вузів. Навч. посібник / Пашукова Т.І., Допіра А.І., Дьяконов Г.В. – М.: Вид-во «Інститут практичної психології», 1996.

4. Скіць А.В. Соціально-виховна робота з неповнолітніми засудженими у виховних колоніях : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / А.В. Скіць; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – Київ, 2014. – 20 с.

РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

Ткачук Діана Андріївна

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц.

Качалова Тетяна Василівна

Актуальність теми дослідження. На сьогодні проблема злочинності серед неповнолітніх є однією з найбільш актуальних, у зв'язку з негативними соціальними наслідками та поширеністю цього явища. Серйозні занепокоєння викликають якісні показники: зниження віку неповнолітніх засуджених, зростання жорстокості, зухвалості при скоєнні проступків та злочинів. Проблема залишається актуальною ще й тому що, кількість засуджених підлітків та молоді складає понад 50% від загальної кількості засуджених, зростає злочинність серед дівчат. До 70% молодих людей, які скоїли протиправні дії, перебували у нетверезому стані. Майже 40% підліткових правопорушень мають груповий характер. Засудження неповнолітніх правопорушників тягне за собою проблеми у їх процесі соціалізації, а тому важливо знайти методи впливу на поліпшення процесу ресоціалізації неповнолітніх засуджених.

Враховуючи вищезазначене, *метою* нашої статті є розкриття особливостей використання та специфіки застосування арт-терапевтичних методів у роботі соціального працівника для ресоціалізації неповнолітніх засуджених засобами арт-терапії.

Аналіз досліджень і публікацій. Правомірно вказати, що одним із найефективніших засобів ресоціалізації неповнолітніх засуджених є мистецтво, застосування якого з терапевтичною метою знаходить втілення в арт-терапії.

Актуальність і ефективність використання різних видів арт-терапії для ресоціалізації неповнолітніх засуджених досліджували у своїй роботі вчені вітчизняні і зарубіжні, зокрема: дослідження середовища та його впливу на дитячу злочинність; особливості методів та форм арт-терапії в соціальній роботі з неповнолітніми засудженими; особливості ролі арт-терапевтичних методик в процесі ресоціалізації неповнолітніх засуджених (Сорока О. В., Парфанович І.І., Зверєва І.Д., Капська А.І., Кушнар'єв С.В., Медведєв В.С., Павлик О.М., Синьова В.М., Стерлігова А.Ю., Турчанова Т.М., Шановська Т.І.).

Виклад основного матеріалу. Для досягнення мети виправлення і ресоціалізації неповнолітніх у виховних колоніях України діє комплексна система заходів, яка покликана забезпечити:

- належні умови життя засуджених, сумісні з людською гідністю та нормами, які прийняті у суспільстві;
- розвиток у засуджених почуття самоповаги до себе і оточуючих шляхом мінімізації негативних наслідків позбавлення волі;
- підтримку соціально корисних зв'язків з рідними та близькими для них людьми;
- отримання освіти та професійних навичок, що допоможе їм включитися у суспільне життя після звільнення.

Комплексна система заходів, крім того, передбачає обов'язкове залучення до цього процесу всіх співробітників виховної колонії, але основне навантаження щодо виконання заходів виправлення і ресоціалізації засуджених неповнолітніх покладено на соціально-психологічну службу, соціальних працівників та психологів [3].

Більшість пенітенціарних установ для неповнолітніх засуджених використовує різні форми роботи, серед яких є й арт-терапія. У деяких установах усвідомлюють, що заняття образотворчою діяльністю може стати важливим інструментом комунікації і роботи з особистістю засудженого.

Арт-терапія – це вид психологічної корекції та соціальної роботи, заснований на мистецтві та творчості. Вперше цей термін був використаний Андріаном Хілом у 1938 р. при описі своєї роботи з хворими на туберкульоз та незабаром отримав широке поширення.

У вузькому сенсі слова під арт-терапією зазвичай мається на увазі терапія образотворчим мистецтвом з метою впливу на психоемоційний стан людини.

Спектр проблем, які вирішуються за допомогою технік арт-терапії дуже великий, а саме: внутрішні та міжособистісні конфлікти, кризові стани, травми, екзистенціальні та вікові кризи, втрати після стресові ситуації, невротичні розлади, психосоматичні розлади, розвиток цілісності особистості та креативності, визначення особистісних значень через творчість та багато інших станів та захворювань. Арт-терапевтичні методики можна використовувати в соціальній роботі з багатьма категоріями населення. Наприклад, з неповнолітніми засудженими [4].

Використання арт-терапії засновано на таких же принципах, що і з іншими групами клієнтів. Неповнолітні засуджені можуть займатися арт-терапією як індивідуально, відповідно до особистих програм, так і в групах, що використовують теми, значимі для всіх учасників [1].

Основну структуру системи ресоціалізації утворюють зв'язки та стосунки працівників виправних установ із засудженими, єдність видів розвиваючої діяльності самих засуджених. Процес ресоціалізації складається із цілеспрямованого впливу на

поведінку і діяльність людини в процесі виконання кримінального покарання із боку суспільства (представником якого виступає адміністрація пенітенціарної установи), впливу середовища (як необхідної умови розвитку особистості) та активності самої особистості, як суб'єкта цього процесу.

Останнє виявляється у вибірковому ставленні засудженого до найближчого оточення, його норм і цінностей, до виховних впливів, самовиховання та саморегулювання поведінки. Система і процес ресоціалізації особистості засудженого поєднані із системою та процесом кримінального покарання, мають загальну структуру і відрізняються специфічними механізмами впливу на особистість засудженого.

Таким чином, сучасна практика цілеспрямованої ресоціалізації неповнолітніх засуджених є тенденцією до використання активних дидактичних та психологічних методів. Аналіз існуючих підходів до процесу ресоціалізації засуджених дозволяє відмітити, що арт-терапевтичні методики у соціальній роботі мають позитивний вплив на процес їх ресоціалізації.

Після отримання згоди займатися арт-терапією, кілька занять, як правило, використовуються для оцінки особистості засудженого. Соціальним працівником, як правило, будується індивідуальний план роботи і виділяються пріоритетні завдання. Оскільки правопорушення є причиною призначення покарання, воно стає першочерговою темою обговорення.

На початку роботи клієнт потребує допомоги – часто через невпевненість у своїх художніх можливостях, або через те, що йому важко згадати і пояснити те, що сталося. Клієнту повинно бути психологічно комфортно у спілкуванні з соціальним працівником. Тому, соціальний працівник повинен вселити впевненість у клієнта про правильність його вибору саме у цьому методі соціальної роботи.

Арт-терапевтичні методики не завжди пов'язані із реальною діяльністю, найчастіше, вони носять абстрактно-ігровий і, на перший погляд, «несерйозний характер» (наприклад, зобразити якусь пантоміму (сім'ю); запропонувати план «виживання» на безлюдному острові і т. п.).

Однак, ці методики, особливо на початкових етапах, – це потужний засіб зрівняти життєвий і професійний досвід клієнтів та дати можливість проявити індивідуально-психологічні особливості, які потребують корекції. Основу арт-терапевтичних методик становить вільне фантазування у формі образів на задану арт-терапевтом тему.

Висновки. Важлива роль у ресоціалізації неповнолітніх засуджених відводиться різним методикам соціальної роботи. Доволі ефективними визнані методики арт-терапії. Важливо пам'ятати, що до кожного клієнта потрібен індивідуальний підхід, а тому треба знати і розуміти всю специфіку роботи з цією категорією клієнтів.

Література

1. Арт-терапія в соціальній сфері: курс лекцій / О.В. Сорока. – Тернопіль, ТДПУ, 2008. – 86 с.
2. Мірошніченко О.М. Особливості застосування методу арт-терапії як способу саморегуляції психоемоційного стану пенітенціарного персоналу / О.М. Мірошніченко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. – 2014. – Вип. 121(2). – С. 13-16
3. Особливості просвітницької роботи соціального педагога в складних суспільно-політичних умовах: метод. посіб. / А. Міняєва [та ін.]. – Надвірна, «Педагогічна майстерня», 2016 – 114 с.
4. Копитін А.І. Арт-терапія дітей та підлітків / А.І. Копитін, Є.Є. Свістowska. – К.: Когнітивний центр, 2007.

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ КЕРІВНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Топчій Катерина Валентинівна

Ніжинський державний університет імені

Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Новгородська Юлія Григорівна

Одним із найбільш важливих напрямів державної політики в сфері впровадження правових відносин у суспільстві має стати підвищення рівня правової підготовки персоналу управлінської еліти – у тому числі керівників освітніх закладів, адже саме вони повинні задавати у суспільстві взірці правової діяльності, правової поведінки, правових відносин. В той же час слід враховувати, що у процесі управління закладом освіти керівники навчальних закладів повинні не лише мати правові знання й уміння, а й брати участь у реалізації правовиховної роботи серед педагогічного колективу і вихованців.

Аналіз психолого-педагогічної, правової, філософської літератури з проблем формування правової компетентності керівних кадрів освіти, вивчення досвіду їх управлінської діяльності, планів та програм підготовки в закладах вищої освіти дозволили розробити модель формування правової компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу.

У нашому дослідженні моделювання розглядається як метод визначення структури і змісту правової компетентності керівника загальноосвітнього навчального закладу.

З точки зору системного підходу модель формування правової компетентності майбутнього керівника ЗНЗ являє собою сукупність структурних й функціональних компонентів, які знаходяться у взаємозв'язку й взаємозалежності між собою. Педагогічна модель формування правової компетентності містить чотири блоки: цільовий, змістовий, технологічний моніторинговий

Цільовий блок. На основі соціального замовлення суспільства і досягнень педагогічної науки визначаються стратегічні цілі й завдання навчально-виховного процесу, спрямованого на формування у майбутнього керівника правових компетенцій у сфері правових знань, умінь та навичок, ціннісно-правових орієнтацій, досвіду правової діяльності й правомірної поведінки, які й складають основу його правової компетентності.

Одним із головних завдань правової підготовки майбутнього керівника ЗНЗ є формування компетентнісного фахівця, який має не тільки високий ступінь володіння правом у конкретній професійно-педагогічній діяльності, але й для якого характерним є оцінно-емоційне ставлення до практичної діяльності, має силу волі й бажання реалізувати їх з певною соціальною метою. Такою метою визначається комплекс завдань, спрямованих на формування правових компетенцій студентів у процесі вивчення спеціальних (правових), гуманітарних і фахових дисциплін.

Завдання, пов'язані з формуванням правової компетентності майбутніх керівників, ми класифікуємо (за ознакою професійно важливих якостей) на три групи: *професійно-світоглядні* (інтереси, потреби, погляди, цілі, ідеали в сфері професійно-правової діяльності, активність у професійно-правовій підготовці); *поведінкові* (відповідальність, дотримання правових, соціальних, морально-етичних норм, ініціативність, вимогливість до себе й інших у плані дотримання законодавства); *особистісно-значущі* (гуманістична спрямованість особистості, правова свідомість, правова зрілість, правова активність, здатність здійснення системного правового аналізу подій і ситуацій, володіння процедурою прийняття управлінських рішень, володіння навичками правового моделювання і прогнозування, здатність до адекватної самооцінки, культура самоосвітньої діяльності) [2].

Змістовий блок відображає зміст професійної підготовки майбутнього керівника ЗНЗ і зумовлюється загальною метою професійної підготовки в умовах ВНЗ, а також рівнем розвитку теорії і практики майбутньої професійної діяльності, соціально-економічним та політичним устроєм держави.

У змісті правової компетентності студентів вищих навчальних закладів О.М.Іваній виділяє три взаємопов'язані компоненти:

- *мотиваційно-ціннісний* – усвідомлення значущості й цінності управлінської діяльності в сучасному суспільстві з позиції норм законодавства про освіту, сприйняття на індивідуальному рівні необхідності розуміння місця й ролі правових аспектів підготовки керівника, моральних орієнтирів, що стверджують гуманістичні цінності, інтерес до правової діяльності, яка здійснюється в межах професії;

- *когнітивний* – засвоєння основних напрямів професійної діяльності у відповідності з нормами права, правового апарату та знань нормативного й процесуального характеру, необхідних для правової діяльності керівника, уміння реалізувати себе в професійній діяльності, володіння системою управлінських правових технологій, сформованість аналітико-прогностичного стилю мислення;

- *операційно-діяльнісний* – ефективно володіння способами правової діяльності, розумовими операціями і прийомами, готовність до активної дії, уміння прогнозувати результати управлінського впливу, навички правової поведінки відповідно до суспільних традицій, норм моралі [2, с.145-146].

Технологічний блок моделі формування правової компетентності майбутнього керівника ЗНЗ в умовах ВНЗ полягає в реалізації сукупності оптимально доцільних технологій професійної підготовки студентів. Технологічний блок моделі формування правової компетентності майбутніх керівників сконструйовано з урахуванням цілей, змісту і структури педагогічного процесу та є основою, на якій будується навчально-виховний процес, що забезпечує фундаментальність й правову спрямованість підготовки керівника.

Технологічний блок охоплює такі **компоненти**:

Принципи організації навчального процесу. Здійснений нами аналіз наукових розвідок у галузі професійної підготовки майбутніх керівників ЗНЗ дозволив виокремити основні принципи професійної підготовки фахівців: принцип міцності оволодіння компонентами правової компетентності, принцип вмотивованості навчання, принцип комплексності, принцип цілісності принцип цілеспрямованості, послідовності і систематичності; принцип системності, принцип комплексності, принцип збалансованості теорії і практики, принцип контактності навчання, принцип інноваційності, принцип усвідомлення навчання [1, с.8-9].

Наступною складовою технологічного блоку є *функції* процесу формування правової компетентності (навчальна, методична, розвивальна, формуюча), врахування яких, на нашу думку, забезпечить результативність професійного становлення майбутніх керівників навчальних закладів.

Технологічний блок моделі формування правової компетентності студентів повинен містити форми та методи як аудиторної, так і позааудиторної роботи, що стимулюють у майбутніх керівників пізнавальний інтерес, потребу в оволодінні необхідними знаннями, уміннями та навичками з управлінської діяльності, сприяють набуттю первинного професійного досвіду.

Моніторинговий блок поєднує в собі критерії та показники, які дозволяють визначити рівень сформованості правової компетентності, а також сконструйований на їхній основі діагностичний інструментарій. До основних критеріїв, за якими можна визначити ступінь сформованості правової компетентності належать: права освіченість, права спрямованість і права готовність [3, с.280-281].

Моніторинговий блок спрямований на оцінку та самооцінку навчальних досягнень студентів, а саме: зіставлення результатів процесу навчання з метою за допомогою розроблених критеріїв і показників сформованості правової компетентності, самоаналіз

студентами своєї діяльності, виявлення навчальних і професійних досягнень та прорахунків, аналіз їх причин та внесення у подальшому коректив.

Таким чином, модель формування правової компетентності студентів має певну структуру, спрямовану на підвищення рівня правової компетентності та враховує основні напрями модернізації професійної освіти, потреби практики та особливості сприйняття права майбутніми фахівцями.

Література

1. Алексєєнко Т.А. Структурно-кваліметричне обґрунтування принципів управління якістю підготовки спеціалістів в університеті / Т.А. Алексєєнко // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2002. – Вип. 138. – С. 7-14.

2. Іваній О.М. Сутнісна характеристика правової компетентності вчителя / О.М. Іваній // Дослідження молодих учених у контексті розвитку сучасної науки : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (20 квітня 2011 р.) ; за заг. ред. В.О. Огнев'юка. – К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. – С. 71-74.

3. Олійник В.В. Формування правової компетентності керівників навчальних закладів як педагогічна проблема / В.В. Олійник // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. / Редкол.: Т.І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя. – 2007. – Вип. 45. – С. 279-284.

ВАЖЛИВІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В ПІДГОТОВЦІ СПОРТСМЕНА З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Трібе Антон Юрійович

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ

За офіційними даними кількість осіб з інвалідністю щорічно тільки збільшується, а стандарти підтримки таких громадян залишається на тому ж рівні. Статус дитини-інваліда мають близько 2 % населення України, а скільки всього громадян, дуже важко підрахувати оскільки через низький рівень життя, нестабільну ситуацію в країні (АТО) з кожним днем їх стає все більше. Чинники що призводять до інвалідності : 1) зовнішні (які призводять до вроджених або набутих вад); 2) внутрішні (хромосомні порушення, генні порушення).

Формування здорового способу життя починається з стабільної соціально-економічної ситуації в країні і рівня життя сім'ї.

Державні програми спрямовані на розв'язання проблем з інвалідністю:

- забезпечення умов виховання в родині;
- забезпечення адекватної фінансової підтримки;
- надання послуг (медичних, юридичних, соціальних, освітніх);
- створення без бар'єрного середовища;
- сприяння професійному самовизначенню та працевлаштуванню.

Хочеться зупинитися на професійному самовизначенні та працевлаштуванні. Освітня програма передбачає навчання дитини в інклюзивній школі або в інклюзивному класі, що позитивно впливає на соціалізацію дитини з інвалідністю. Інклюзивне навчання передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Саме тут дуже важлива робота соціального педагога і психолога. Надання консультації (як батькам так і дитині), проведення заняття, бесід, тренінгів все це форми роботи, які спрямовані на адаптацію дитини до школи, а в подальшому, підготовки до дорослого життя і професійного самовизначення.

Заняття з фізичної культури можуть покращити фізичний стан і стати сенсом життя людини з інвалідністю. Головне завдання соціального педагога, допомогти визначитися з видом спорту, провести бесіду з батьками та надавати соціально педагогічну підтримку особам з інвалідністю. Робота соціального педагога в даному контексті дуже

важлива, оскільки той може зіштовхнутися з такими проблемами як, методичні, технічні і психологічні.

На методичному рішенні дуже важливе питання постає не перед самим соціальним педагогом, а перед лікарем, який може або дозволити, або заборонити займатися тим чи іншим видом спорту.

Технічні проблеми полягають в застосуванні того чи іншого спортивного інвентаря або середовища, в якому може проводитися підготовка майбутнього спортсмена.

Психологічні проблеми можуть траплятися на будь-якому етапі, оскільки дуже складно визначити можливості свого організму і зрозуміти до яких власних досягнень потрібно прагнути. Підготовка звичайного спортсмена і спортсмена з інвалідністю суттєво відрізняється, порівнюючи себе зі здоровими спортсменами, особа може втратити мотивацію і бажання розвиватися, оскільки розуміє, що здоровим людям дається все простіше, і що здобути золоті медалі неможливо. Тут важливу роль відіграє соціальний педагог, оскільки повинен надати безпосередньо соціально-педагогічну і психологічну підтримку, для формування мотивації у спортсмена і самовдосконалення.

Оздоровча дія спортивних вправ пов'язана із систематичними та істотними за обсягом та інтенсивністю навантаженнями, що ставить підвищені вимоги до фізіологічних систем організму інвалідів. Проте, багато інвалідів не знають своїх можливостей. а об'єктивна лікарська оцінка функціонального стану та функціональних можливостей принципово відрізняється від значно заниженої самооцінки інваліда.

Важливо здійснювати психолого-педагогічний супровід спортивної діяльності осіб з інвалідністю для досягнення спортсменам психологічної стабільності, відчуття особистісного внутрішнього та зовнішнього комфорту, емоційну стабільність, здатності до ефективної змагальної діяльності.

Функції соціального педагога і психолога в даному випадку будуть полягати в:

- аналізі даних лікарського обстеження та висновків стосовно основного та супутнього діагнозів спортсмена;
- вивченні результатів дослідження рівня інтелектуального розвитку, що отримані іншими фахівцями;
- встановленні особистісного контакту;
- проведенні організаційної та консультативної роботи з батьками з метою отримання найбільш об'єктивних даних про спортсмена;
- систематизації даних.

Тобто, ми можемо побачити, що робота соціального педагога з залученням людини з інвалідністю до паралімпійського спорту є дуже важкою і відповідальною: дати можливість самореалізуватися за рахунок власних досягнень це великий крок до повноцінного життя людини з інвалідністю.

Паралімпійські ігри — міжнародні спортивні змагання для людей із обмеженими фізичними можливостями. Традиційно проводяться після Олімпійських ігор, а починаючи з 1992 — на тих же аренах, що й Олімпійські ігри. Паралімпійський рух в Україні почав розвиватись 1989 року, коли в країні створено перші фізкультурно-спортивні та оздоровчі клуби інвалідів. Пізніше на їх основі сформувались 4 національні федерації спорту людей із вадами опорно-рухового апарату, вадами зору, слуху та інтелекту.

Отже спортивні змагання не лише для повністю здорових людей, а й для осіб з порушеннями опорно-рухового апарату, зору, слуху чи мозку. Параолімпійські ігри не одноразово показували приклад мужності спортсменів з інвалідністю, саме спорт дає їм можливість бути визнаними, бути частинкою суспільства, і саме робота соціального педагога в даному контексті є першим поштовхом до досягнення мрій і подолання проблем, які можуть зупинити шлях спортсмена.

Література

1. Бріскін Ю. А. Вступ до теорії спорту інвалідів : [навч. посіб.] / Юрій Бріскін, Аліна Передерій. – Л. : Апріорі, 2008. – 68 с.

2. Єжова Т.Є. Соціальна реабілітація дітей-інвалідів: навч. посіб. / Т.Є. Єжова; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – К., 2011. – 283 с.

3. Письмак Л. Організація роботи соціального педагога / Л. Письмак ; [упоряд. В. О. Снігульська]. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2014. – 123 с.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ІДЕЙ А. МАКАРЕНКА ЩОДО СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СОЦІУМУ

Трухман Наталія Олександрівна

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради, м. Харків
Науковий керівник – канд. пед. наук,
доц. *Лисенко Юлія Олегівна*

У 20 роки ХХ ст. проблема виховання неповнолітніх правопорушників постала перед країною як одне із питань, що потребувало негайного вирішення. Це було зумовлено низкою причин: революція 1917 року, прихід нової влади, нові реформи в усіх сферах життєдіяльності суспільства, панування голоду, сирітства, безпритульності, нестача педагогів та методик виховної роботи тощо. Усе це призвело до збільшення криміногенних явищ серед неповнолітніх. Одним із видатних педагогів того часу, який заснував систему виховання і перевиховання правопорушників був А. Макаренко. Його виховні ідеї досі залишаються актуальними, не зважаючи на те, що минуло майже століття, адже діти продовжують скоювати правопорушення. Тому пошук шляхів впровадження нових ефективних методів соціального виховання та перевиховання (соціально-педагогічної корекції) – завдання, вирішення якого потребує чималих зусиль.

Вивчали педагогічну діяльність А. Макаренка, досліджували систему педагогіки та аналізували основні педагогічні ідеї такі науковці: В. Гузинін, Н. Дічек, І. Зязюн, С. Карпенчук, І. Козлов, Е. Натанзон, Н. Носовець, М. Ярмаченко та ін. Однак недостатньо визначено ідеї, які лежать в основі ефективного здійснення соціального виховання неповнолітніх правопорушників.

Вітчизняна сучасна педагогічна наука досі спирається на ідеї соціального виховання, розроблені А. Макаренко. Крім того, досвід його роботи активно використовують у різних країнах світу: США, Великій Британії, Австралії, Канаді, Японії, Польщі, Угорщині. Нині в Україні часто критикують методи виховання педагога, поряд із цим, все ж продовжують їх вивчати і використовувати для подолання сучасних проблем серед дітей. Зокрема в Курязькій виховній колонії, що знаходиться в Харківській області Дергачівського району, наслідують досвід роботи А. Макаренка. При колонії функціонує Музей А.С. Макаренка, що дає можливість дізнатися багато цікавого з життя і роботи педагога. Тобто популяризація ефективної педагогічної діяльності педагога продовжується і сьогодні.

Працюючи в дитячій виховній комуні, А. Макаренко запроваджував свою виховну систему, яка, перш за все, ґрунтувалася на глибокому вивченні особистості. Педагог вважав, що поганих дітей не існує, а є тільки такі, що стали жертвами несприятливих умов соціалізації. Саме тому він ніколи не звертав уваги на минуле своїх вихованців. А. Макаренко намагався досконало вивчити кожну дитину, щоб виховати її культурною, розумною, чесною, дисциплінованою і самоорганізованою, оскільки саме це він поставив собі за головну мету педагогічної діяльності. У наші дні є проблема у досягненні таких цілей, адже для того, щоб прищепити неповнолітнім правопорушникам просоціальні цінності, якості та норми поведінки, варто дотримуватися особистісно орієнтованого підходу у вихованні. Це означає, що необхідно враховувати індивідуальні особливості особистості, розвивати її потенціал, допомагати у самореалізації тощо. Для цього важливо прагнути виявити індивідуальність у кожній особистості і надати можливість для подальшого її розвитку. Одним із кроків до створення таких умов є

гуманне ставлення вихователів до вихованців. Реалізація такого підходу вимагає встановлення між співробітниками і засудженими позитивних взаємовідносин, визнання засуджених, перш за все, як особистостей, а ні в якому разі не «вішати ярлик» злочинця.

У виховному процесі завжди постає проблема покарань. А. Макаренко мав таку думку, що покарання, якщо воно справедливе – обов'язок педагога. Він увів головний принцип, яким необхідно керуватися при покаранні – методи не повинні завдавати вихованцю страждань. Покарання може відбуватися в якості позбавлення певних привілеїв, виходячи із тієї ситуації, що сталася. Саме такої позиції необхідно дотримуватися і сьогодні для ефективної соціально-виховної роботи. Існування такої системи відіграватиме значну роль у розвитку відповідальності (зокрема соціальної) серед вихованців, а це, у свою чергу, стане шляхом до формування дисципліни в колективі. При наявності дисципліни інтереси колективу стають вищими за інтереси окремої особистості, тому, завдяки цій системі, неповнолітні можуть навчатися виконувати корисну і важливу роботу не лише для/заради себе, а і для/заради колективу.

А. Макаренко вдалося досягти поставленої цілі, оскільки він зміг організувати колектив з важковиховуваних дітей, відносини в якому базувалися на повазі й довірі один до одного. У своїй доповіді на засіданні секції соціального виховання Українського науково-дослідного інституту педагогіки А. Макаренко зазначив, що «все виховання має спиратися на політичне виховання ... дитячий колектив у вихованні навичок, рефлексів не може ігнорувати закони, на яких будується ... суспільство ... Усе виховання має розвивати почуття обов'язку відносно свого класу» [1, с. 190]. Він був переконаний, що саме в межах колективу у правопорушників можливе формування соціальних цінностей, соціальних якостей, умінь і навичок, норм і переконань. Педагог зумів так згуртувати колектив, щоб він був об'єднаний загальною метою, задля досягнення якої необхідно виконувати спільну діяльність, що базується на взаємодії вихователя і вихованців.

Формуванню дисципліни та відповідальності серед членів колективу сприяла робота органів самоуправління. Найвищим органом у колективах А. Макаренка були загальні збори, на яких вихованці колективно вирішували більшість питань. Також існували загони, які організовувались на певний період для виконання конкретного завдання. Це сприяло дотриманню режиму і порядку в колективі. Педагог надавав не останнього значення правам дітей на справедливий розподіл праці, благ в середині колективу тощо.

На жаль, в умовах розвитку сучасного інформаційного суспільства все менше стає згуртованих колективів. В основному, в межах останнього кожен є окремою його частиною. Члени колективу не утворюють єдине ціле, бо зосереджені, зазвичай, на власних потребах і проблемах. Це може бути пов'язано з інформаційно-технічним розвитком, зокрема появою гаджетів. Такі пристрої легко занурюють особистість у свій окремий мікросвіт, у якому вона задовольняє потреби у спілкуванні і взаємодії з іншими. Нині неповнолітні часто не можуть відрізнити віртуальне життя від реального. Тому, необхідно приділяти увагу створенню справжнього колективу. Вагому роль у процесі створення згуртованого колективу серед дітей-правопорушників відіграє соціально-виховна робота, яка спрямована на формування у засуджених соціальних цінностей, соціальних якостей, просоціальних норм поведінки, прагнення до виконання суспільно корисної діяльності, працьовитості, дотримання законів і виконання своїх обов'язків, а також підвищення їх загального культурного рівня.

Отже, А. Макаренко було створено нову систему соціального виховання і перевиховання неповнолітніх правопорушників, яка базується на таких ідеях: застосування особистісного орієнтованого підходу до вихованців, гуманних покарань, організація позитивної взаємодії вихователів і вихованців, колективне виховання дітей. Педагог зміг досягти поставленої мети і дійшов до бажаних цілей. Сьогодні в нашій країні соціальне виховання неповнолітніх правопорушників має базуватися саме на таких принципах не лише в теорії, а й на практиці. З плином часу постають нові

проблеми, а шляхи їх вирішення потребують модернізації. Тож, внесок А. Макаренка в соціальну педагогіку є вагомим.

Теперішні умови життя швидко змінюють соціальні середовища. Актуальні проблеми потребують ще досконалішого вивчення застосування відповідних підходів до соціального виховання дітей, зокрема тих, що скоїли правопорушення. Тому перспективами подальшого дослідження є обґрунтування необхідності впровадження педагогічних ідей А. Макаренка у соціально-виховну діяльність служб, що працюють з неповнолітніми правопорушниками, зважаючи на соціокультурні зміни в українському суспільстві.

Література

1. Макаренко А.С. Избранные произведения : В 3-х томах / Редкол.: Н.Д. Ярмаченко и др. – Изд. 2-е, испр. и доп. – К. : Радянська школа, 1985. – Т.3. – 592 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ СУЧАСНИХ ПІДЛІТКІВ

Турчин Тетяна Петрівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Борисюк Світлана Олексіївна

У сучасному українському суспільстві повсякчас відбуваються соціально-економічні та політичні зміни, які характеризуються зміною суспільної свідомості, провідних цінностей та моральних пріоритетів. Для підлітків, що знаходяться на етапі становлення, такі зміни можуть призвести до формування розмитої системи цінностей, що знайде відображення в ціннісно-смысловій сфері. Таким чином, актуальність даної роботи визначається необхідністю розуміння особливостей розвитку ціннісно-смысловій сфері особистості підлітків, знання факторів, що впливають на її формування з метою своєчасної допомоги у правильному виборі моральних орієнтирів.

Підлітковий вік є складним та критичним етапом у становленні особистості, коли особливо активно розвивається ціннісно-смыслова сфера. Ціннісно-смыслова сфера особистості – це « унікальне духовне утворення, яке включає ціннісні орієнтації, що забезпечують самозбереження людини в просторі і в часі». Якісні показники становлення смысловій сфері підлітків визначаються характером їх самооцінювання, успішності реалізації соціальних контактів, що узагальнюються в ціннісно-смыслових орієнтаціях, окресленні самоідентичності, особистісної позиції, світогляду і життєвого проектування підлітків.

Т.А. Яновська [3], відмічає протилежні тенденції, властиві підліткам. З одного боку – їм властиві реалістичність самооцінки та розвинута рефлексія, з іншого – максималізм в оцінках подій та деяка схильність до завищеної самооцінки. Поєднання цих тенденцій відображає протиріччя, властиве особистості підлітка – виражене прагнення до самопізнання та пізнання інших на тлі відсутності соціального досвіду та, як наслідок, неадекватного бачення власного Я.

Вагомим показником зрілості ціннісно-смыслових орієнтацій підлітків є узгодженість їх життєвої перспективи. За словами М.М. Рєви [2], підлітки часто мають деформовані уявлення про свою життєву перспективу, демонструють байдужість до майбутнього. Відсутність розвиненої часової перспективи в підлітковому віці становить причину почуття безнадійності, самотності, що актуалізує необхідність вивчення особливостей становлення ціннісно-смысловій сфері у даному віці.

Дослідники вказують, що саме у підлітковому віці ціннісно-смыслова сфера «активується», тобто із суми нерегульованих соціальних смислів ціннісно-смыслова сфера перетворюється в систему, в якій все підпорядковується загальній спрямованості особистості, все наділяється особистісним смыслом. У результаті не ситуація керує людиною, а вона, виходячи із своїх мотивів та цілей, які задають сенс діяльності, керує

ситуацією. Активація ціннісно-сислової сфери в підлітковому віці, її вдосконалення, розширює не тільки смисловий простір, але і час буття особистості: підліток вчиться відшукувати детермінанти подій, аналізуючи причинно-наслідкові зв'язки, він набуває здатності розуміти минуле й прогнозувати майбутнє, а, отже, і здатність самостійно керувати своїм життям. У відповідності з цим в структурі ціннісно-сислової сфери підлітків формується образ суб'єктивно бажаного майбутнього – вибудовується життєва перспектива. Звісно, ціннісно-сислова орієнтація підлітка помітно відрізняється від ціннісно-сислової орієнтації дорослого. Проте, перебуваючи у розвитку, особистісне самовизначення аж ніяк не завершується в підлітковому чи ранньому юнацькому віці. Цей процес триватиме доти, поки людина живе, мислить, спілкується, діє.

У процесі розвитку ціннісно-сислової сфери підлітка відбувається диференціація моральних оцінок, виробляються більш узагальнені ідеали та еталони, формується новий рівень смислового поля – ставлення до людей та світу загалом. Цей вік є періодом інтенсивного формування системи ціннісних орієнтацій, що впливають на становлення особистості в цілому. Відповідний процес стимулюється інтимно-міжособистісним спілкуванням як провідною діяльністю даного вікового періоду, зустрічами із багатством форм як власного внутрішнього світу, так і світопростором середовища яке оточує.

Н. Кирилова в результаті емпіричних досліджень виокремлює чотири типи ціннісних орієнтацій підлітків. Серед них два зорієнтовані на цінності самореалізації в соціальній сфері, а наступні два – на цінності власного існування [1, с. 36]. Також вчені зазначають, що в цьому віці індивіди вперше можуть усвідомити й виразити власні цінності вербально. Підліток не лише формулює їх для себе, а й реалізовує у своїй життєдіяльності. У той же час особистість починає орієнтуватися на цінності референтної групи однолітків, тоді як сімейні цінності тимчасово або назавжди можуть відштовхуватись. За даними низки досліджень, недостатній розвиток ціннісних орієнтацій деформує духовні, пізнавальні та естетичні потреби підлітка.

Вирішальну роль у формуванні ціннісно-сислової сфери особистості в цьому віці вчені відводять емоціям. На їх думку, саме в підлітковому віці починається початкова стадія розвитку емоцій, яка пов'язана з новим фокусом інтересів підлітка. Пошук себе, своєї відмінності від інших людей призводять до того, що дитячі класифікації людей за статтю, віком, групою приналежності і улюбленими способами проведення дозвілля змінюються більш психологічним, багатофакторними класифікаціями, що мають сильне емоційне забарвлення. У пошуках власної ідентичності та унікальності підлітки прикладають до себе і до інших людей певні мірки, які систематизуються в уявленнях підлітків про цінності, ідеали, про власний життєвий стиль, соціальну роль і поведінку. Принципова можливість досягнення емоційно-особистісної автономності відкривається вже наприкінці підліткового віку.

Таким чином, формування системи ціннісно-сислових орієнтацій особистості є предметом пильної уваги саме в підлітковому віці, оскільки саме з цим періодом пов'язаний той рівень розвитку самосвідомості, який забезпечує їх функціонування як особливої системи, яка надає визначальний вплив на спрямованість особистості, її активну соціальну позицію. Ціннісні орієнтації особистості формуються і розвиваються в процесі соціалізації підлітків і різних етапах соціалізації їх розвиток неоднозначно визначається факторами сімейного виховання і навчання, професійною діяльністю, суспільно-історичними умовами.

Література

1. Кирилова Н.А. Ценностные ориентации в структуре интегральной индивидуальности старших школьников / Н.А. Кирилова // Вопросы психологии. – 2000. – №4. – С. 29-37.
2. Рева М.М. Особливості життєвої перспективи в підлітковому та юнацькому віці / М.М. Рева // Психологія і особистість. – 2015. – № 2. – Ч. 1. – С. 126-139

3. Яновська Т.А. Психологічні особливості становлення ідентичності у дітей підліткового віку / Т.А.Яновська // Психологія і особистість. – 2015. – №2. – С. 155-167.

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ

Федько Марина Юрївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц.
Качалова Тетяна Василівна

Постановка проблеми. Однією з найактуальніших проблем сьогодення є проблема самогубства, а особливо зростання кількості самогубств у підлітків та молоді через «групи смерті», які з'явилися на Україні в минулому році. Загрозливої популярності серед підлітків набула гра «Синій кит». Або ж «Тихий дім», «Море китів», «Розбуди мене о 4:20». У смертельної гри багато назв, але результат завжди однаковий – обірване юне життя і зламані горем батьки, які не розуміють, що ж змусило дитину звести рахунки з життям.

Багато українських підлітків вже постраждали від суворих умов цієї гри. За правилами, дитина повинна виконувати різноманітні квести, що пов'язані із заподіянням собі шкоди у той чи інший спосіб. Упродовж гри, підліток спілкується з так званним куратором.

Насправді – це професійний психолог, який схиляє підлітка до негативного мислення та знаходить спосіб маніпулювати дитиною. Також він повідомляє умови та час виконання квестових завдань. Саме куратору і звітує дитина, висилаючи фото та відео виконаного завдання.

Всього є 50 квестів. Фінальне завдання – покінчити життя самогубством та зафіксувати момент смерті на камеру в режимі online. І якщо дитина відмовляється скоювати суїцид, шантажем та погрозами куратор примушує її до цього.

Аналіз основних досліджень з проблеми. Про важливість та необхідність вивчення суїцидальної поведінки підлітків, дуже багато говориться серед психологів, соціологів. Різні аспекти даної проблеми знайшли відбиття в роботах діячів педагогіки. У своїх працях Г.І. Гордон, І.П. Островський, В.К. Дорошко дослідили особливості впливу віку на суїцидальну направленість. О.М. Моховиков та В. Ларічева особливу увагу у своїх роботах відводять вивченню мотивів суїцидальних тенденцій у підлітковий період розвитку. У дослідженнях вчених А.Г. Амбрумової, Л.І. Постовалова, В.А. Тихоненко, В.Є. Цупрун, А.Н. Казакова, В.А. Родіонова, О.А. Старцевої, М.В. Шайкової висвітлювалися соціально- педагогічні та клініко-психологічні аспекти самогубств в сучасному суспільстві, а також розкривалися методи діагностики та заходи профілактики суїцидальної поведінки.

Метою статті є визначення причин виникнення суїцидальної поведінки серед підлітків.

Виклад основного матеріалу. Аналіз психолого-педагогічної літератури, вивчення досвіду практики розв'язання проблеми самогубства серед підлітків, свідчить про те, що лише через розуміння причин та мотивів які штовхають на самогубство, можлива правильна побудова засобів запобігання суїциду. Тому мета нашої статті виділити цілі, розкрити причини та мотиви суїцидальних вчинків у підлітків.

На першому місці з проблем, характерних для підлітків та молоді з суїцидальною поведінкою, перебувають стосунки з батьками. Приблизно в 70% випадків ці проблеми безпосередньо пов'язані з суїцидом, на другому місці – труднощі, пов'язані зі школою, на третьому – проблеми взаємин з друзями, в основному протилежної статі [2, с.124].

Тобто дитина завдяки суїциду намагається викликати певні дії з боку іншої особи або осіб чи спонукати зміни у ставленні до неї оточуючих людей. Цю думку доводять мотиви суїцидальної поведінки дітей та підлітків, які описав О.М. Моховиков [4]:

1. Переживання образи, самотності, відчуженості, неможливості бути зрозумілим іншими.
2. Переживання втрати батьківської любові або неподілене кохання, ревності.
3. Переживання, пов'язані зі смертю, розлученням чи залишенням родини кимось з батьків.
4. Почуття провини, сором, зневажене самолюбство, незадоволення собою.
5. Страх ганьби, глузування, приниження.
6. Страх покарання, небажання вибачитися.
7. Любовні невдачі, сексуальні ексцеси, вагітність.
8. Почуття помсти, протесту; злість, загроза, вимагання.
9. Бажання повернути до себе увагу, викликати співчуття, уникнути неприємних наслідків, відійти від важкої ситуації.
10. Співчуття або наслідування друзям, героям книжок, фільмів („ефект Вертера”).

У таких випадках суїцидальна поведінка виступає як засіб впливу, маніпуляції, зміни, домінування, стимулювання чи відновлення взаєностосунків.

Більшість дослідників зазначають, що проблема самогубства тісно пов'язана з проблемами у родині неповнолітнього, бо саме тут створюються установки та цінності особистості, моделюються її засоби адаптації до середовища та її особистісні позиції у ситуації конфлікту [6, с.120].

До сфери впливу родини відносяться десь до половини суїцидальних мотивів, які зареєстровані статистикою. Провідними з них є: розлучення батьків, психологічне неприйняття дитини батьком та матір'ю, виховання в умовах бездоглядності, ізоляція в сім'ї, „моральний гнів” батьків, емоційна відчуженість членів родини, міжособистісні конфлікти подружжя, цілодобове утримання дитини у дитячому будинку, школі-інтернаті, на відстані від помешкання батьків, втрата батька або матері, близьких родичів [5, с.105].

Так, дослідник В. П. Ларічев конкретизує мотиви суїцидальних тенденцій у підлітковий період розвитку. Автор наголошує, що особливу значимість на формування суїцидальних тенденцій має дисгармонія у взаєностосунках дитини з батьками, а саме: надмірна гіперопіка, як правило, з боку матері, особливо при наявності однієї дитини в сім'ї, відсутність теплих емоційних відносин у родині підлітка, хронічна фрустрація його вікових потреб і цінностей, скрутні ситуації та тривалі конфлікти між батьками, їх невротичність [3, с.257].

Цю думку, в своїх працях продовжує розвивати О.М. Вроно [1]. Авторка виділила дві лінії впливу сімейного оточення на суїцидальну поведінку особистості: з одного боку, це несприятливий вплив найближчого мікросередовища, тобто девіантного поведінкового зразка; з іншого – це наявність конституціонально-біологічної сімейної патології.

Висновки. Таким чином, в основі суїцидальної поведінки підлітків лежить велика кількість різноманітних причин та мотивів. Аналіз мотивів суїцидальної поведінки серед підлітків підводить до висновку, що даний життєвий період є „найсприятливішим” для здійснення самогубства. Мотивацією самогубств у підлітків є їх імпульсивність, емоційність, високе почуття справедливості, негаразди в сім'ї та малий досвід у вирішенні життєвих проблем, які в сучасному суспільстві дуже сильно тиснуть на підростаюче покоління.

Література

1. Вроно Е.М. Диагностика суицидального поведения при различных вариантах депрессии у детей и подростков / Е.М. Вроно // Научные и организационные проблемы суицидологии. – М: Изд. Моск. НИИ психиатрии МЗ РСФСР, 1983. – С.80-89.
2. Жезлова Л.Я. Сравнительно-возрастные аспекты суицидального поведения детей и подростков / Л.Я. Жезлов // Актуальные проблемы суицидологии. Тр. Моск. НИИ психиатрии. – Т.№ 92. – М, 1981. – С. 124-133.

3. Ларичев В.П. Психотерапевтическая помощь в практике суицидологии / В.П. Ларичев // Актуальные проблемы суицидологии. Труды Моск. НИИ психиатрии. – Т.№ 92. – М. : Изд-во Моск. НИИ психиатрии, 1981. – С. 256-263.

4. Моховиков А.Н. Телефонное консультирование / А.Н. Моховиков – К.: Academpress, 1994. – 192 с.

5. Мишина Т.М. Социально-психологическое исследование родительских семей суицидентов / Т.М. Мишина, Т.В. Самохина // Социально- психологические исследования в психоневрологии. – Л.: ЛНИПИ им. В. Бехтерева, 1980. – Т. 103– С. 105-109.

6. Постовалова Л. И. Социально-психологические аспекты семейной диагностики суицидентов / Л.И. Постовалова // Актуальные проблемы суицидологии. Труды Моск. НИИ психиатрии. – Т. № 92. – М. : Моск. НИИ психиатрии, 1981. – С. 103-124.

ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНІСТЬ ПІДЛІТКІВ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Хабенко Марія Володимирівна

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів

Науковий керівник – ст. викл.

Панченко Світлана Петрівна

За вікном XXI століття, яке подарувало світові час інноваційних технологій, без яких життя людей стало неможливим. Інтернет досягнув особливої популярності серед підлітків віком від 12 до 16 років. Разом із цією популярністю з'явилася нова проблема, а нині офіційно зареєстрована хвороба Інтернет-залежність. Цікаві результати демонструють дані дослідницького центру Computer Economics (2009) у Європі більше 40 % користувачів Інтернету є залежними від мережі. Проблема формування безпечної діяльності молоді в Інтернет-мережі є однією із складових соціальної політики у сфері соціального розвитку, про що свідчить низка законів та спеціальних програм, прийнятих в Україні.

Проблематикою Інтернет-залежності останнім часом цікавиться все більше коло науковців різних галузей, зокрема психологів, лікарів та соціальних педагогів. Кімберлі Янг – один з найвідоміших експертів у цій області.

Залежність – психічний і фізичний стан людини, який характеризується відчуттям примусу, нездатності чинити опір тому чи іншому бажанню. Термін «Інтернет-залежність» вперше був запропонований американським лікарем І. Голдбергом у 1995 році. Інтернет-залежність – нав'язливе бажання підключитися до Інтернету і хвороблива нездатність вчасно відключитися від Інтернету. Типологія комп'ютерної залежності включає: онлайн-гемблінг, онлайн-лудоманія, кіберкомунікативна залежність, кібероніоманія, кіберсексуальна залежність, секстинг, нав'язливий веб-серфінг, відвідини сайтів агресивної і аутоагресивної спрямованості, пристрасть до роботи з комп'ютером, гаджет-адикція, кібер-хуліганство, Інтернет-шахрайство.

Інтернет, як і всі технології, спричинив не тільки позитивні зрушення, а й безліч негативних проблем. Серед неповнолітніх найбільш поширеними формами комп'ютерної залежності є ігроманія та залежність від соціальних мереж. Вони використовують Інтернет не тільки за для навчання та пошуку інформації, а й як спосіб життя. Найбільшою популярністю користуються чати, сайти знайомств та соціальні мережі де підлітки проводять по 18 годин незважаючи на час доби. Інтернет залежною вважається людина яка проводить в мережі декілька годин на день та має прояви щонайменше одного із симптомів залежності, протягом трьох і більше місяців [1].

Підлітковий вік – це період формування цінностей, розширення соціальних контактів, а залежна дитина обмежує своє коло спілкування комп'ютером та Інтернет мережею. В результаті цього в них спостерігаються відсутність життєвого досвіду, інфантилізм у вирішенні життєвих питань, труднощі в соціальній адаптації, бідність

емоційної сфери, втеча від реальності.

Головною причиною виникнення комп'ютерної залежності у підлітків психологи вважають недостатнє спілкування і взаєморозуміння з батьками, однолітками і значущими людьми.

Загальні симптоми Інтернет-залежності: непереборне бажання зайти до Інтернету, розумове або фізичне виснаження, нездатність контролювати свій час в Інтернеті, порушення концентрації уваги або сну, дратівливість, депресія, знервованість, труднощі у спілкуванні з людьми в реальному житті.

Також виділяють фізичні та психологічні симптоми Інтернет-залежності. До психологічних симптомів відносять: гарне самопочуття або ейфорія за комп'ютером; неможливість зупинитися; збільшення кількості часу, проведеного за комп'ютером; зневага родиною і друзями; відчуття порожнечі, депресії, роздратування не за комп'ютером; неправда роботодавцям або членам родини про свою діяльність; проблеми з роботою або навчанням.

До фізичних симптомів належать: синдром карпального каналу (тунельна поразка нервових стовбурів руки, зв'язана з тривалою перенапругою м'язів); сухість в очах; головні болі по типу мігрені; болі в спині; нерегулярне харчування, пропуск прийомів їжі; зневага особистою гігієною; розлад сну, зміна режиму сну.

Загалом вчені виділяють три стадії на захворювання Інтернет – залежність. Першій стадії характерний легкий розлад. Через нове захоплення, підлітки покидають свої інші види діяльності. Поступово віддаляються від своїх близьких та друзів. На другій стадії симптоми збільшуються, у підлітків порушується увага, знижується працездатність, з'являються прояви безсоння. Коло інших інтересів звужується; відбувається перенесення полюсу комунікативної активності з реальних умов соціуму в Інтернет-мережу, що часто веде до аутизації (відсторонення від зовнішнього світу) залежного, він починає гірше розпізнавати природні людські емоції, психічні стани. На третій стадії – соціальна дезадаптація, спостерігається, що користувачі вже не раді перебуванню в Мережі але вийти з неї не можуть. З'являється стан депресії, який призводить до сварок з родичами. Девальвація моральності, інтелектуальної та духовної сфери особистості, викривлення сприйняття власної особистості та гіпертрофії об'єктивної реальності, що призводить до соціально-трудова дезадаптації, перешкоджає формуванню диференційованих і адекватних уявлень про себе та оточуючий світ.

За статистикою, найбільше в Інтернеті перебувають підлітки віком від 13 до 16 років. Підлітки віком від 14 до 16 років взагалі не уявляють свого життя без комп'ютера або телефона в якому є доступ до Інтернет мережі. Заради життя в мережі, найчастіше, вони з легкістю жертвують заняттями в школі.

Виходячи з цих фактів слід зазначити профілактичні методи боротьби з Інтернет – залежністю. Первинна превенція комп'ютерної та ігрової залежності – це комплекс профілактичних і виховних психолого-педагогічних заходів, що забезпечують стійкість до агресивної дії інформаційного середовища, дозволяючи попередити загрози формування залежності серед підлітків. На сьогодні розроблено декілька технологій первинної превентивної роботи: інформаційні, освітні, зайнятості, сімейні, релігійні [2].

Першими повинні бити на сполох батьки підлітків, вони повинні цікавитися, що роблять їхні діти в Інтернеті і контролювати скільки часу їхні діти проводять в мережі.

Друге про, що повинні пам'ятати батьки це те, що комп'ютер приковує їхню дитину до стільця і їхня рухова активність припиняється. Тому потрібно слідкувати щоб їхні діти проводили більше часу на свіжому повітрі та спілкувалися з друзями в реальному житті. Потрібно залучати дитину до реального світу, вчити спілкуватися з іншими дітьми. Можна підібрати спільно з підлітком гурток чи секцію, групи самопомоги де багато однолітків – нехай жива розмова і «живі» друзі стануть кращими співрозмовниками, ніж віртуальні.

Якщо ж все таки ваша дитина захворіла на Інтернет-залежність, то подолати її без сторонньої допомоги спеціалістів буде неможливо, тому потрібно звернутися до фахівця

який допоможе подолати цю проблему. Якщо підлітку самому складно прийняти рішення і відмовитися від соціальних мереж, то соціальний педагог може порекомендувати батькам залучити до роботи психолога, можливо, як варіант залучення підлітка до різноманітних тренінгових груп – груп самопомоги, груп психотерапії тощо.

В даний час розроблено 2 основних напрями для боротьби з Інтернет-залежністю.

Перший напрям полягає у застосуванні певних сеансів за допомогою яких фахівець з'ясовує причини чому саме підліток втікає від реального життя до Інтернет-Мережі, та намагається усунути ці причини. Для цього соціальний працівник може використовувати наступні методики виявлення залежності від віртуальної реальності: критерії діагностики комп'ютерної залежності (І. Голдберг); методика діагностики Інтернет-залежності В. Лоскутової; методика виявлення ставлення до Інтернету «Незавершені речення» (А. Є. Жичкіна, Є. А. Щепіліна); методика скринінгової діагностики комп'ютерної залежності (Л. М. Юрьєва, Т. Ю. Больбот); опитувальник для батьків на дитячу Інтернет-залежність (С. О. Кулаков); опитувальник «Сприйняття Інтернету» (Є. А. Щепіліна); спосіб діагностики Інтернет-залежності (К. Янг); тест на виявлення дитячої комп'ютерної залежності (А. Р. Дроздікова-Заріпова, А. Р. Шакурова); тест Такера на виявлення ігрової залежності, модифікований і адаптований для неповнолітніх І. А. Конігіною; шкала Інтернет-залежності А. Жичкіної [2].

Другий напрям полягає у лікуванні в спеціалізованих закладах, дивлячись наскільки потужним є вплив Інтернету на підлітка та подальша соціально-психологічна реабілітація в таких випадках може тривати декілька місяців.

Висновок. Виходячи з цього можна сказати, що Інтернет-залежність є досить актуальною проблемою в наш час та до сих пір не є повністю вивченою, тому слід продовжувати дослідження з даної тематики, та намагатися подолати проблему.

Література:

1. Інтернет-залежність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki.
2. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків. Ч. 1. Теоретична частина / Л. М. Вольнова. – К., 2016. – 188 с.

ПРОФЕСІЙНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Христюк Вікторія Олександрівна

Ніжинський державний університет імені

Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Новгородська Юлія Григорівна

У сучасних умовах розвитку освіти в Україні відбувається переосмислення сутності та цілей освіти, зазнають змін і погляди на професійну діяльність менеджерів та вимоги до його особистісних якостей. Завдання, що постають перед сучасним управлінцем, здатна реалізувати відповідальна і самостійна особистість, яка є суб'єктом професійної, соціальної і особистісної життєдіяльності. Актуальність проблеми формування професійної відповідальності керівника посилюється тим, що професійна відповідальність є основою його професіоналізму, творчого потенціалу, продуктивної професійної управлінської діяльності, стимулом розвитку особистості керівника, його самоосвіти, самовиховання, професійного самовдосконалення. Саме від керівника та його професійної відповідальності залежить конкурентоспроможність закладу на ринку освітніх послуг і забезпечення якості освіти.

Головна мета управлінської діяльності – забезпечення цілеспрямованої та координованої роботи керованого колективу у напрямку вирішення певних завдань. Відповідальність, на думку більшості науковців, є однією з визначальних ознак менеджерської діяльності і має поліструктурний характер. Сукупність юридичної,

соціальної та морально-етичної складових відповідальності інтегрується у професійній відповідальності менеджера, яка є мірою усвідомлення особистістю своїх професійних обов'язків та добровільного їх виконання, а також мірою її провини за невиконання професійних обов'язків.

А. Ткачов під професійною відповідальністю розуміє властивість особистості, що відбиває ставлення суб'єкта до її змісту і результатів, до інших суб'єктів та самого себе у процесі праці [4].

А. Савчин зазначає, що професійна відповідальність як один з найбільш значущих аспектів соціальної відповідальності, є структурним компонентом будь-якої професійної діяльності, яка успішно розвивається. Це комплекс особистісних якостей фахівця, що забезпечує усвідомлення і переживання ним особистісної відповідальності за виконання та результати своєї професійної діяльності, відповідність вимогам соціально та професійно схвалюваної поведінки [2, с.23].

Професійна відповідальність за умов суспільної управлінської діяльності є показником професіоналізму колективу керівників як соціальної системи (організації) незалежно від її рівня. Крім цього, професійна відповідальність як властивість особистості віддзеркалює міру включеності або міру ідентифікації особистості з цілями та цінностями колективного суб'єкта управління та організації загалом.

У контексті проведеного дослідження відповідальність менеджера визначено як професійно значущу якість, що пов'язана з усвідомленим виконанням сукупності об'єктивно необхідних вимог, які висувуються до нього обраною професією як до суб'єкта педагогічного процесу навчального закладу, та полягає в потребі звітувати за свої дії перед самим собою, колективом, викладачами, суспільством.

На підставі здійсненого аналізу основних підходів учених щодо розуміння сутності феномену відповідальності в науковій літературі професійну відповідальність учителя О.Юринець визначає як системоутворювальну професійну якість, що виявляється в усвідомленні необхідності сумлінного виконання вимог і норм цілісного педагогічного процесу, готовності та здатності особистості передбачати результати своєї педагогічної діяльності й бути за неї відповідальним як перед зовнішніми (суспільство, педагогічний колектив, батьки, учні), так і внутрішніми "інстанціями" (відчуття обов'язку, сумління) [5, с.92].

У психологічних дослідженнях В. Лазорко професійна відповідальність менеджера є мірою усвідомлення особистістю своїх професійних обов'язків і добровільного їх виконання, а також мірою її провини за невиконання професійних обов'язків. Тому науковець вважає правомірним вживання понять «професійна відповідальність менеджера» та «відповідальність менеджера» в тотожному значенні власного дослідження. Високий рівень професійної відповідальності менеджерів у її правовому, соціальному та морально-етичному аспектах є визначальним чинником забезпечення ефективності роботи організацій в цілому та адекватності управління вимогам соціуму [1, с. 63].

Професійна відповідальність являє собою інтегративну якість особистості або групи, яка є проявом її спроможності приймати обґрунтовані рішення в сфері своєї професійної діяльності, виявляти наполегливість і сумлінність у їхній реалізації і готовність відповідати за їхні результати і наслідки.

У ході наукового дослідження встановлено, що професійна відповідальність є багатокомпонентним особистісним утворенням, складовими якого є: мотиваційний, емоційний, гностичний і вольовий структурні компоненти. Мотиваційний компонент – це складне поєднання різних спонукань, що становлять мотиваційну сферу особистості (соціальних, пізнавальних і професійних потреб, ідеалів, інтересів, переконань, соціальних настанов, системи цінностей) і виконують в структурі відповідальності стимулювальну, спонукальну функцію. Гностичний компонент передбачає усвідомлення суб'єктом змісту своїх обов'язків, соціальних і моральних наслідків їх невиконання для себе та інших людей і виконує функцію орієнтовної основи поведінки особистості.

Вольовий компонент проявляється у здатності людини діяти для досягнення свідомо поставленої мети, долаючи при цьому внутрішні та зовнішні перешкоди, і виконує функцію управління. Емоційний компонент об'єднує складні моральні та інтелектуальні почуття, які виникають при виконанні людиною обов'язків і прийнятті відповідального рішення, та виконує оцінну функцію [2, с.177-179].

Специфіка відповідальності менеджерів обумовлюється об'єктивними та суб'єктивними детермінантами, які тісно пов'язані між собою. Поділ чинників на об'єктивні та суб'єктивні є традиційним та використовується більшістю дослідників. Об'єктивні чинники відповідальності менеджера відображають зовнішній вплив середовища, який не залежить безпосередньо від керівника і виявляється в особливостях розвитку суспільства в даний період часу та специфіці місця проживання (вплив макросередовища); специфіці підприємства, на якому відбувається професійна діяльність суб'єкта управління (вплив мікросередовища); в управлінському статусі самого менеджера; вікових, сімейних та гендерних особливостях керівника; ситуаційних чинниках. Суб'єктивні детермінанти виявляються в індивідуально-психологічних характеристиках суб'єкта управління, особливостях його мотиваційної сфери, сукупності спеціальних здібностей і знань, які зумовлюють вибір керівної роботи, з одного боку, та поглиблюються в процесі професійної діяльності менеджера, з іншого [2].

Підсумовуючи вище зазначене відмітимо, що професійна відповідальність в управлінні персоналом є результатом віддзеркалення об'єктивно існуючих взаємин у колективі. Вони характеризуються здатністю кожної особистості свідомо виконувати професійні вимоги відповідно моральним та професійним обов'язкам і соціальним нормам; необхідністю відповідати за свої професійні дії перед собою, колегами, колективом та суспільством.

Література

1. Лазорко О. В. Поняття професійної відповідальності в соціальній психології / О.В.Лазорко // Проблеми педагогічних технологій. – Луцьк, 2002.– № 1.– С. 61-64.
2. Савчин М.В. Психологія відповідальної поведінки : [монографія] / М.В. Савчин. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2008. – 280 с.
3. Сичевський Ю. О. Відповідальність як психолого-педагогічна категорія / Ю.О.Сичевський // Наук. записки Терноп. нац. пед. ун-ту. Сер. «Педагогіка» / за ред. Л. Вашків. – 2007. – № 2. – С. 176-180.
4. Ткачов А. В. Проблема професійної відповідальності особистості в психології / А. В. Ткачов // Проблеми екстремальної та кризової психології зб. наук. праць / гол. ред. Перелигіна Л. А. – Харків : УЦЗУ, 2010. – Вип. 8. – С. 395-400.
5. Юринець О.О. Формування педагогічної відповідальності студентів коледжу / О.О. Юринець // Оновлення змісту, форм та методів навчання та виховання у закладах освіти : зб. ст. – Рівне : РДГУ, 2008. – Вип. 40. – С. 90–93.

МОДЕЛЬ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У ПОПЕРЕДЖЕНІ МІЖОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ В УЧНІВСЬКОМУ КОЛЕКТИВІ

Цимбалюк Аліна Русланівна

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Майборода Галина Яківна

Метою статті є розробка соціально-педагогічної моделі профілактики міжособистісних конфліктів в учнівському колективі.

Актуальність. На сучасному етапі рівень виникнення конфліктів між учнями сягає високих показників. Це характеризується тим, що підлітковий вік володіє такою особливістю як конфліктологічна активністю учнів; це тісно пов'язано з постійною переоцінкою їх цінностей, що відбувається в процесі спілкування з найближчим

соціальним оточенням. Важливою є профілактика конфліктів, адже в сучасному житті значно легше попередити певне явище, ніж вирішувати його наслідки.

Вивченням проблеми міжособистісних конфліктів в учнівському середовищі займалися такі дослідники, як О. Я. Анцупова, Л.А. Петровська, Т.А. Полозова, О.І. Шипілова, Г.В. Ложкін, І.В. Кошова та О. М. Шевчук.

Конфлікт – це процес різкого загострення протиріччя і боротьби двох і більше сторін при вирішенні проблеми, що має особистісну значимість для кожного із його учасників.

Оскільки, колектив учнів є цілісною структурою, то важливого значення у вивченні конфліктів соціальним педагогом є вивчення конфліктів між учнями. Варто розглядати міжособистісний конфлікт як найбільш гострий спосіб усунення протиріч соціальної взаємодії. А. Анцупова трансформує визначення міжособистісного конфлікту для підліткового віку, адже спілкування підлітків – це своєрідна взаємодія учнів [1, с. 54].

Дослідники А. Дмитрієв, В. Кудрявцев і Г. Кудрявцев розглядають предмет і об'єкт конфлікту, розкривають сутність предмета як об'єктивно існуючу або вигадану учасниками проблему, що служить причиною невдоволення протидіючих сторін. Предмет конфлікту – це основне протиріччя, що є поштовхом для суб'єктів до вступу у конфлікт між собою. Об'єктом конфлікту в такому випадку може виступати будь-який предмет матеріального світу або соціальної реальності [10, с. 36].

Причини і фактори міжособистісних конфліктів за М. Шакуровою: 1) інформаційні фактори – неприйнятність інформації для однієї зі сторін; 2) поведінкові фактори – грубість, нетактовність і т. ін.; 3) фактори стосунків – незадоволеність відповідною взаємодією сторін; 4) ціннісні фактори – протилежність принципів поведінки; 5) структурні фактори – відносно стабільні об'єктивні обставини, які важко піддаються змінам [7, с. 89].

Варто зазначити, що будь-яка конфліктна ситуація, незалежно від форми вияву чи виду конфлікту, потребує негайного вирішення задля запобігання погіршення становища. Найкращим способом запобігання конфліктів вважаємо його профілактику.

Профілактика конфліктів – це структурована організація життєдіяльності суб'єктів соціальної взаємодії, яка спрямована на недопущення конфлікту або на мінімізацію ймовірності його виникнення. Профілактика конфліктів є не менш важливою, ніж уміння конструктивно їх вирішувати [6, с. 201].

Своєчасна та ефективна профілактика допомагає уникнути навіть найменших негативних наслідків, які можуть виникнути внаслідок конфлікту, що був вирішений конструктивно. Попередженням конфліктів можуть займатися як суб'єкти соціальної взаємодії, так і спеціально підготовлені фахівці [3, с. 38].

За А. Анцуповим та А. Шипіловим виділяють чотири напрями, за якими потрібно проводити роботу з попередження конфліктів:

1) створення об'єктивних умов, які перешкоджають виникненню та деструктивному розвитку передконфліктних ситуацій;

2) оптимізація організаційно-управлінських умов створення та функціонування організацій;

3) усунення соціально-психологічних чинників виникнення конфліктів;

4) блокування особистісних чинників виникнення конфліктів.

Здебільшого профілактику конфліктів треба здійснювати одночасно за всіма зазначеними напрямками [1, с. 67].

Останнім часом рівень агресивності молодших підлітків (5-7 класи) є критичним, учні часто вступають в суперечки, що призводять до таких негативних явищ як бійки та сварки. Міжособистісні стосунки в класі зазнають тенденції до погіршення, що викликано таким явищем як відсутність профілактичної роботи із попередження конфліктів.

Робота соціального педагога в закладі освіти потребує активного використання дієвих технологій із профілактики міжособистісних конфліктів. Тому важливим

елементом у роботі соціального педагога є використання моделі соціально-педагогічної роботи.

Модель соціально-педагогічної роботи – це модель практики, яка фокусується на представленні певного зразка або образу роботи соціального педагога із подолання певних труднощів чи проблем, що виникають у його роботі.

До моделі соціально-педагогічної роботи можна віднести методи та форми (ігротерапія, арттерапія, лялькотерапія, ізотерапія та ін.); напрями роботи (попередження розвитку і накопичення відмінностей у оцінках, поглядах, цілях членів колективу, досягнення взаєморозуміння, переведення конфлікту з емоційного на інтелектуальний рівень; трансформація мотивів конфронтації у мотиви пошуку згоди); засоби вирішення конфлікту (вирішення проблеми, що стала причиною його виникнення; компроміс, що базується на взаємних розумних поступках; поступове згладжування протиріч у стосунках між учнями; відсторонення конфліктуючих від безпосереднього спілкування на певний час, повне припинення стосунків між ними); рівні профілактичної роботи стосовно конфліктів між учнями (психологічний, на якому проводяться діагностичні методики та бесіди із окремо взятими учнями та класом в загальному; педагогічний, що передбачає застосування засобів та прийомів, щодо подолання конфліктів, які вже стались між учнями).

Вважаємо за необхідне виділити ще один рівень профілактичної роботи, що включає в себе особливості обох рівнів – психолого-педагогічний. До даного рівня профілактичної роботи соціального педагога можна віднести розробку та організацію тренінгових занять, занять із елементами тренінгу, медіаційних технік.

Тож, міжособистісний конфлікт в профілактичній діяльності соціального педагога займає значне місце. Дослідження показало, що робота соціального педагога з профілактики міжособистісного конфлікту в учнівському середовищі є важливою, адже передбачає налагодження стосунків між учнями. Техніками щодо профілактики міжособистісних конфліктів є заняття з елементами тренінгу, тренінг з профілактики конфліктів, тренінг з елементами командотворення, медіаційні техніки «Коло».

Висновок. Визначено, що важливе місце в роботі соціального педагога є вивчення явища конфлікту у взаємостосунках класу; надання ефективної допомоги учням у здобутті навичок виходу з конфліктної ситуації та викорінення умов, що призводять до міжособистісних конфліктів в класі; допомога у блокуванні особистісних чинників виникнення конфліктів, а також оптимізацію організаційно-управлінських умов взаємодії з учнями, усунення соціально-психологічних чинників, що спричиняють виникнення конфліктів.

Література

1. Анцупов А.Я. Конфліктологія: підручник для вузів [Електронний ресурс] / А.Я. Анцупов. – М., 2004. – 577 с. – Режим доступу: <http://www.studfiles.ru/preview/5708259/>
2. Болотіна Л. Короткий словник соціального педагога освітнього закладу // Виховання школярів. – 2004. – № 5-9.
3. Василькова Ю.В. Методика и опыт работы социального педагога: учебное пособие / Ю.В. Василькова. – 2-е изд., исправленное. – М.: Академия, 2004. – 160 с.
4. Дацько О. Базові навички медіатора в навчальному закладі та громаді. Забезпечення участі жінок і дітей у розв'язанні конфліктів та миробудуванні: навч. програма [Електронний ресурс] / О. Дацько, Т. Мараховська. – Режим доступу до ресурсу: <https://docviewer.yandex.ua/la-strada.org.ua>
5. Долинська Л.В. Психологія конфлікту. Навч. посібник. / Л.В. Долинська, Л.П. Матяш-Заяц. – К.: Каравела, 2011. – 304 с.
6. Орлянський В.С. Конфліктологія. Навчальний посібник. / В.С. Орлянський. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 160 с.
7. Шакурова М.В. Методика и технология работы социального педагога: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – 2-е изд. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 272 с.

8. Шевчук О. Технологія профілактики та подолання міжособистісних конфліктів в учнівському середовищі [Електронний ресурс] / О. Шевчук. – Режим доступу: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream>

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Чеботько Дар'я Олегівна

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка,
м. Чернігів

Науковий керівник – канд. пед. наук, проф.
Завацька Людмила Миколаївна

Постановка проблеми. Проблема адаптації молодого людини до нових умов життя у вищому навчальному закладі є надзвичайно важливою, оскільки початкові етапи навчання у вищому навчальному закладі є важким періодом у житті студентів. Сучасна система вищої освіти в Україні перебуває у процесі реформування, що спрямовано на підвищення ефективності підготовки фахівців у різних галузях.

Адаптація студентів є складним, довготривалим процесом і висуває високі вимоги до психічних та фізіологічних функцій організму молодих людей. Найбільш активні процеси адаптації до нових умов середовища та студентського життя відбуваються на перших курсах навчання, завдяки дії стресової ситуації на організм [1, с. 91]. Більшість нервово-психічних і психосоматичних розладів, які виникають у студентів, є результатом порушення процесу адаптації до умов навчання і виражають нестійкість адаптивних механізмів у тривалих і короточасних екстремальних ситуаціях [4, с. 62].

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена необхідністю розробки і впровадження у виховний процес вищих навчальних закладів новітніх технологій забезпечення педагогічних умов, що сприяють ефективній соціальній адаптації студентів першого року навчання.

Проблеми адаптації студентів до навчально-виховного процесу у вищих закладах освіти розглянуті в дослідженнях О. М. Галуса, Л. О. Булатової, С. Б. Даміярова, Є. Д. Научителя, Н. Є. Герасімової, В. П. Казміренко, М. П. Лукашевича, Л. І. Дябел, Л. В. Зданевича та ін.

Метою статті є визначити особливості соціальної адаптації студентів-першокурсників до навчання у вищому навчальному закладі.

Результати теоретичного дослідження. Термін «адаптація» використовується в різних галузях наукового знання, однак ще не вироблено єдиної думки про його зміст. Так, одні автори розглядають адаптацію як процес, результат «приспособлення», а інші як «взаємодію» людини з людиною (певним колективом, групою) або як «взаємодію» людини і середовища [5, с. 136].

У психолого-педагогічній літературі адаптація студента розглядається як адаптація до навчального процесу у вищому закладі освіти або як адаптація до майбутньої професійної діяльності.

Адаптація студентів до нових умов навчання та нового соціального середовища є складним та багатограним процесом, який пов'язаний з необхідністю подолання низки труднощів, що мають як об'єктивний, так і суб'єктивний характер: труднощі пристосування до нових форм навчання (перехід від класно-урочної системи навчання до системи, яка передбачає значну долю самостійної роботи); прогалини в одержаних у школі знаннях, зокрема не достатній рівень базової підготовки; в умовах вищого навчального закладу значно вища інтенсивність розумової праці, більший об'єм знань, які необхідно засвоїти; відсутність підручників, які б повністю відповідали програмі курсу; нерівномірність навантажень, які значно зростають у період сесії; більш вимогливе оцінювання знань; зміна соціального оточення; проживання у гуртожитку; невміння раціонально організувати свій день та інші [3, с. 124].

Основними проблемами соціальної адаптації студента-першокурсника є: входження до нового колективу, який є неоднорідним за своїм походженням, насамперед, соціальним; недостатність усвідомлення обраної професії; невміння здійснювати саморегуляцію діяльності, оптимізувати в нових умовах режим праці і відпочинку; проблема налагодження побуту й самообслуговування, особливо при переході з домашніх умов до умов гуртожитку; невміння змістовно організовувати власне дозвілля; відсутність навичок самостійної діяльності; труднощі налагодження спілкування з особами протилежної статі, низький рівень культури міжстатевих стосунків в умовах гуртожитку та ін.

Процес соціальної адаптації, а відповідно й соціалізації студентів першокурсників, перш за все, залежить від: рівня особистісного розвитку членів студентського колективу (ціннісних ставлень, мотиваційних прагнень, рівня самосвідомості) та інтенсивності і якості спілкування між членами групи.

З метою сприяння успішній соціалізації соціально-виховна робота в університеті повинна здійснюватися за різними напрямками і передбачати поєднання як традиційних, так і інтерактивних форм та методів.

Ми виокремили такі напрями роботи з адаптації першокурсників до навчання:

- організаційний передбачає здійснення заходів щодо організації життєдіяльності студентського колективу;

- соціально-адаптаційний спрямований на пом'якшення адаптаційного періоду у нових умовах навчання та життєдіяльності;

- навчально-методичний полягає у планування заходів організаційно виховної роботи у групі відповідно до інтересів і запитів студентів та плану організаційно-виховної роботи університету;

- соціально-культурний спрямований на розширення соціально-культурних знань, навичок;

- індивідуальний передбачає вирішення нагальних проблем конкретного студента з питань: налагодження побуту, подолання труднощів у навчанні, конфліктних ситуацій, взаємодії із сім'єю [2, с. 175].

Студенти-першокурсники мають пристосуватися до умов життя і діяльності згідно з новими соціальними функціями і особливостями роботи вищого навчального закладу. У процесі адаптації їм необхідно подолати низку суб'єктивних (викликані індивідуальними особливостями анатоμο-фізіологічного, психічного і соціального розвитку) та об'єктивних (визначаються середовищем, обставинами, особливостями діяльності конкретного вищого навчального закладу) труднощів.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, адаптація студентів-першокурсників до навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі – складний процес, який вимагає мобілізації вольових якостей. Проблема адаптації студентів-першокурсників на сьогодні залишається не до кінця дослідженою, але актуальною, і потребує для рішення поставленої проблеми пошук нових шляхів активізації педагогічних умов, які б здатні були забезпечити швидкий процес адаптації студентів першого курсу. Дослідження адаптації є актуальним науково-практичним завданням, від вирішення якого значною мірою залежить підвищення ефективності діяльності, а також збереження та зміцнення здоров'я студентів, тому воно потребує подальшої поглибленої наукової розробки.

Література

1. Адаптация первокурсников: проблемы и тенденции / Л. Н. Боронина, Ю. Р. Вишневецкий, Я.В. Дидковская и др. // Университетское управление: практика и анализ. – 2001. – № 4(19). – С. 87-94.

2. Зданевич Л. В. Як живеться студентів? / Л.В. Зданевич // Гуманітарні науки. – 2005. – № 2. – С. 174-179.

3. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / А. І. Кузьмінський. – К.: Знання, 2005. – 486 с.

4. Ляхова І. Використання системного аналізу процесу адаптації студентів-першокурсників / І. Ляхова, О. Учитель // Рідна школа. – 2001. – № 1. – С. 61-63.

5. Резник Т.І. Психологічний зміст труднощів у навчанні студентів-першокурсників / Т.І. Резник. // Практична психологія та соціальна робота: – 2002. – № 1. – С. 135-139.

ПРЕДСТАВНИЦТВО ІНТЕРЕСІВ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ДИТИНИ

Чернова Альбіна Олександрівна

Ніжинський державний університет імені

Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Лісовець Олег Васильович

Розвиток громадянського суспільства в Україні вимагає нових підходів до забезпечення прав і добробуту дітей. Тема соціально-правового захисту прав дітей актуальна для України, оскільки охоплює цілий комплекс соціально-економічних та моральних проблем. Одним з пріоритетних напрямків соціально-правового захисту є представлення інтересів дітей як ефективний засіб реалізації прав дітей, який широко використовується у передових європейських країнах. Представлення та відстоювання інтересів за своєю суттю є процесом, орієнтованим на досягнення певних цілей, а тому відіграє важливу роль у відновленні соціальної справедливості, забезпеченні політичних і громадянських свобод, наданні права голосу, врахуванні точки зору дітей тощо.

Одним із важливих суб'єктів цього напрямку соціально-правового захисту виступає соціальний педагог. Соціально-педагогічне забезпечення прав дитини в цілому і, зокрема, представлення та відстоювання її прав та інтересів ґрунтується на посередницькому характері соціальної педагогіки як професійної діяльності. А тому важливо проаналізувати проблему і сутність посередництва у соціально-педагогічній діяльності.

Соціальна посередницька діяльність – це явище, яке зумовлене діями соціальних суб'єктів, є причиною і наслідком цих дій, і є способом урегулювання соціального конфлікту [4, с. 162]. Соціальний педагог є посередником між особистістю та соціумом, впливаючи таким чином на формування гуманних, виховуючих, морально і фізично здорових відносин у соціальному середовищі, сім'ї, сімейно-сусідському оточенні, між дорослими та дітьми [2, с. 54].

Необхідність посередництва між учнем і різноманітними соціальними структурами виникає тоді, коли перший не може самотійно реалізувати свої права і можливості. У цілому соціальний педагог виступає посередником між учнем і соціумом. Він сприяє, з одного боку, ефективній його адаптації в оточуючому виховному та соціальному середовищі, а з іншого, – гуманізації цього середовища. Соціально-педагогічне посередництво має на меті встановити взаємозв'язок та спільну діяльність громадських, соціальних та державних структур для вирішення проблем різних клієнтів соціальної роботи. Але одним з найбільш перспективних завдань соціального педагога як посередника є представлення та відстоювання прав та інтересів дитини.

У правовому аспекті представництвом є використання правосуб'єктності одних осіб для реалізації прав і обов'язків та захисту прав інших осіб. За допомогою представництва створюються додаткові можливості для здійснення прав і виконання обов'язків учасниками цивільних правовідносин, забезпечується більш повний захист їх суб'єктивних прав, підвищується ефективність налагодження економічних зв'язків між суб'єктами права. Згідно зі ст. 237 ЦК представництво – це правове відношення, у якому одна сторона (представник) зобов'язана за повноваженнями вчинити правочин від імені іншої сторони, яку вона представляє.

У соціальній сфері *представлення та відстоювання інтересів* (пер. з англ. *advocacy* синоніми: адвокація, едвокасі, громадський захист, адвокатування) – термін і механізм дії, що прийшов з практики діяльності недержавних організацій США і означає

представництво і захист прав та інтересів громадян, вид діяльності, за якої громадяни та громадські організації висловлюють занепокоєння щодо порушення своїх прав, а також вдаються до активних дій для їх захисту. У межах самого поняття „адвокатування” виділяють окремі його види за особливостями організації та технології діяльності:

1) правове соціальне адвокатування – представництво клієнта за посередництва особи зі спеціальною правовою освітою, зазвичай професійного юриста, адвоката;

2) громадське соціальне адвокатування – довготривала співпраця один на один між користувачем та соціальним адвокатом, що зазвичай складає частину координаційної програми, разом з оплачуваним координатором та волонтером – партнером.

3) формальне соціальне адвокатування – це нове скомпоноване поняття, що зазвичай відсилає до схеми роботи невеличких та незалежних волонтерських груп в якості професійних соціальних адвокатів.

4) соціальне самоадвокатування – діяльність осіб, які захищають себе і одночасно висловлюють схожу позицію інших громадян [3].

Технологічна модель представництва інтересів дітей (сім’ї) соціальним педагогом у школі, на наш погляд, включає такі етапи: діагностичний, аналітично-прогнозувальний, планувальний, реалізаційний, оцінювальний.

Діагностичний етап має прояснити відомості про ситуацію порушення прав дитини (сім’ї). Під час нього необхідно визначити: в чому конкретно полягає порушення прав дитини? Які інциденти могли призвести до цього порушення? У результаті розгляду переліку інцидентів та порушень визначається конкретний порушник або порушники, яких можна розділити за категоріями осіб, причетних до проблемної ситуації (сім’я, оточення, органи влади), особливості порушника та його дій.

На аналітично-прогнозувальному етапі соціальний педагог разом з клієнтами сам або за допомогою залучених фахівців аналізує ситуацію порушення, пропонує кроки її вирішення та прогнозує можливий результат. На цьому етапі потрібно встановити мету, тобто обрати рішення, над якими міг би працювати соціальний педагог, дитина, батьки, залучені фахівці. Визначити, чи встановлена мета: ліквідує або зменшить наслідки порушення? Покращить життя дитини? Дасть усвідомлення своїх прав, мотивацію правової поведінки? Покращить самовпевненість, самосвідомість, інші позитивні риси особистості?

Мета повинна бути: 1) практичною (фахівець, клієнти повинні бути спроможні досягти її за визначений період); 2) такою, що піддається оцінці (кількісній чи якісній); 3) ефективною (змінити або ліквідувати порушення в результаті досягнення поставленої мети).

Етап планування передбачає обговорення кроків, необхідних для досягнення поставленої мети, оцінювання ресурсів, яких потребує вирішення ситуації. Для цього потрібно вивчити: хто міг би вплинути на позитивне вирішення ситуації, хто міг би приєднатись для допомоги в досягненні мети? Визначаються способи контактування, співпраці, виробляється стратегія адвокатування, після чого рекомендується переглянути встановлені цілі, додати чи змінити щось у методах їх реалізації.

Реалізаційний етап – це практична реалізація плану дій, під час якої сторони регулярно зустрічаються, обговорюють та оцінюють ефективність проведених заходів, отримують нову інформацію щодо проблемної ситуації, визначають та навчаються новим засобам захисту та реалізації прав.

Оцінювальний етап має характер як підсумковий (якщо оцінюється результат досягнення кінцевої мети), так і проміжний (якщо оцінюються короткострокові складові загальної цілі). Аналіз (самоаналіз) проведених дій в межах адвокатування оцінюється соціальним педагогом разом із користувачами послуг за певною схемою: характеристика учасників, перелік нормативних документів, зміст заходів, етапи/стадії, ефективність дій, проблеми та недоліки, що виявилися при проведенні представництва, можливі напрями, шляхи їх вирішення, подолання.

Така послідовність процедури адвокатування може, на наш погляд, сприяти розширенню співпраці соціального педагога в школі з потенційними клієнтами, бути інструментарієм впливу на соціальну ситуацію дитини (сім'ї), мати певне значення для підвищення загального рівня правової свідомості учнів та їх батьків.

Розглянуті нами основи представництва інтересів дітей у сфері соціально-правового захисту, дають підстави для виокремлення завдань соціальним педагогам та соціальним працівникам щодо забезпечення прав кожної особи, якими є: допомога в адаптації до соціального середовища особам, які зазнали особистих негараздів в адаптації до життя у суспільстві; допомога в інтеграції дітям та молоді у сучасний соціум; допомога дітям та молоді у нарощуванні своєї соціально-правової активності у суспільстві; допомога у всебічному розвитку людини як особистості.

Література

1. Національна програма "Діти України", затверджена Указом Президента України від 18 січня 2006 р., № 63/2006. – 162 с.
2. Алексєєнко Т. Хто та як захистить дитину? // Український часопис прав людини. – Українська правнича фундація. – К., 1999. – С. 75-79.
3. Організація відпочинку та оздоровлення дітей в Україні: Зб. нормат. документів та інформ. матеріалів / Упоряд. З. П. Кияниця, Ж.В. Петрочко, Л.Ю. Яременко, Л.І. Стрига. – К.: Держ. інститут проблем сім'ї та молоді, 2003. – 170 с.
4. Тарасенко В.С. Закон України „Про охорону дитинства”: пропозиції щодо вдосконалення // Актуальні проблеми політики. – „Юридична література”. – Одеса., 2001. – Вип. 12. – С. 737-743.

ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА РОБОТА З МОЛОДДЮ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Чиж Катерина Вікторівна

Ніжинський державний університет імені

Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Сватенков Олександр Васильович

Актуальність. На сучасному етапі питання професійної орієнтації набувають особливого значення. Правильний вибір професії значною мірою гарантує молоді ефективне використання її сил і знань в інтересах особи і суспільства, навпаки людині заважають власні неадекватні очікування щодо свого професійного визначення.

Складність ситуації вибору професії полягає в її двоїстості: з одного боку, об'єкт вибору – велика кількість професій, видів професійної діяльності з широким спектром характеристик, з другого – суб'єкт вибору професії (спеціальності) – особистість зі своїми якостями й задатками.

Метою даної статті є аналіз сучасних проблем стану системи профорієнтації молоді Чернігівської області, визначення проблем профорієнтаційної роботи та розробка напрямів її вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень. Над проблемою підготовки молоді до професійного самовизначення працювало і працює багато дослідників. Так, психолого-педагогічним та соціально-економічним основам підготовки молоді до вибору професії присвятили праці К. Бондарчук, В. Гладкова, М. Захаров, Г. Костюк, Н. Костенко, О. Дорошенко, О. Горяча, Л. Кудіна та ін.

Виклад основного матеріалу. За роки реалізації ринкових реформ в Україні значно змінилися погляди молодих людей і на поняття престижності професії, різного роду і характеру занять. Молодь усе більше прагне обирати професії, що приносять швидкий і порівняно високий прибуток.

Ведучи мову саме про профорієнтацію молоді, молодіжне безробіття слід зазначити, що молодь – це окрема соціально-демографічна група, яка відрізняється за сукупністю вікових характеристик, особливістю соціального становища та зумовлених

тим чи іншим набором соціально-психологічних якостей, що визначаються суспільним устроєм, культурою, закономірностями розвитку соціалізації, вихованням в умовах певного суспільства [1].

Профорієнтацію або профорієнтаційну роботу доцільно визначити як комплексну науково обґрунтовану систему засобів соціально-економічного, інформаційного, психолого-педагогічного впливу на людину з метою допомоги їй у своєчасному, свідомому, обґрунтованому професійному виборі із врахуванням здібностей, інтересів та потреб економіки в кадрах [3].

Головною проблемою на ринку праці країни є дефіцит кваліфікованої робочої сили, а саме – робітників, практично у всіх галузях економіки, а також проблема кількісного і якісного дисбалансу між попитом та пропозицією на робочу силу. Це свідчить про недосконалість системи профорієнтації населення, яка має сприяти свідомому професійному вибору, інформувати молодь про існуючий світ професій та потреби ринку праці, що є головною причиною того, що молоді люди дедалі частіше стають безробітними через нестачу відповідних вакансій, відсутність досвіду роботи, недостатність робочих місць, що відповідали б запитам молоді як за змістом роботи, так і за рівнем заробітної плати, помилковий вибір професій, що не мають попиту на ринку праці.

Важливого значення набуває професійна орієнтація молоді, яку здійснюють центри зайнятості та окремі заклади освіти на всіх етапах навчання.

Спеціалісти центрів зайнятості, найперше з профорієнтації та професійне навчання, спрямовують оцінку можливостей, здібностей, інтересів та власне вибір професії.

В навчальних та виховних закладах приділяється увага навчальному процесу, засвоєнню учнями нових знань, але в недостатній мірі формуванню розуміння, в якій галузі дитині буде доцільно реалізовувати здобуті навички разом з ефективним поєднанням власних бажань та можливостей [3].

Потрібно відзначити наступні прорахунки у виховній та профорієнтаційній роботі з молоддю:

1) молоді люди здебільшого є не готовими до усвідомленого вибору майбутньої професійної діяльності та потребують допомоги, порад батьків, шкільних психологів;

2) у школах не проводиться регулярна профконсультаційна та роз'яснювальна робота з професійного самовизначення як серед учнів, так і батьків, з урахуванням розподілу трудових ресурсів у регіоні, реальних потреб ринку праці та їх змін на перспективу;

3) майже не займаються профорієнтаційною роботою в школах роботодавці, хоч саме вони мають бути найбільше зацікавлені в формуванні майбутнього кадрового потенціалу. Не практикуються виступи керівників підприємств через ЗМІ, не розповідається про шлях побудови професійної кар'єри та професійного зростання. Рідко відбуваються екскурсії учнів для ознайомлення з виробництвом, надання шефської допомоги в оснащенні шкільних майстерень і кабінетів трудового навчання.

Напрями спеціалізації трудового навчання школи вибирають самостійно, виходячи з можливостей і побажань батьків, що приводить до поповнення ринку праці молодими людьми, які зорієнтовані школою на «престижні», але надлишкові на ринку праці професії і спеціальності [2].

На сьогодні в Чернігівській області функціонують 446 дошкільних навчальних закладів, у яких здобувають дошкільну освіту 93,9% дітей віком від 3 до 6 років.

У 2016-2017 навчальному році в області функціонує 546 загальноосвітніх навчальних закладів з контингентом 91 306 учнів, у тому числі у сільській місцевості – 394 ЗНЗ, в яких навчаються 25 765 учнів. Вперше сіли за парти 9 967 першокласників. Мережа закладів нового типу представлена 26 гімназіями, 8 ліцеями, 1 колегіумом.

У 2016-2017 навчальному році в області функціонують 70 позашкільних навчальних закладів (29 будинків школяра, 10 станцій юних техніків, 5 центрів дитячо-

юнацького туризму та екскурсій, 24 спортивні школи, обласна станція юних натуралістів, Чернігівська Мала академія наук учнівської молоді). До роботи у 2453 гуртках та секціях залучено майже 40 тис. вихованців, що становить 43,7 % від загальної кількості дітей шкільного віку.

З метою створення умов для доступності дітей і молоді до якісної позашкільної освіти вжито заходів щодо збереження кількості гуртків позашкільних навчальних закладів на базі сільських шкіл. У 2016-2017 навчальному році показник охоплення позашкільною освітою учнів сільської місцевості становить 27,4 %.

Одну з головних ролей у процесі висвітлення проблем, що існують у молодіжному підприємницькому середовищі та зайнятості молоді, пошуку шляхів їх вирішення, повинні відігравати засоби масової інформації, які можуть і повинні активніше формувати громадську думку щодо молоді, як потужного потенціалу соціально-економічного розвитку, а також впливати на процес розробки та втілення молодіжної політики.

Найрейтинговіші та найчисельніші за накладом ЗМІ Чернігівської області – газети «Чернігівські відомості», «Семь дней», «Деснянська Правда», «Взгляд», «Гарт» – на своїх сторінках публікують статті, присвячені проблемам молодіжної зайнятості. Часто матеріали для публікацій у рубриках «Центр зайнятості інформує» надає Обласний центр зайнятості, який оприлюднює також пост-релізи проведених засідань, нарад, круглих столів та заходів задля висвітлення актуальних проблем зайнятості регіону. Робота з інформування населення проводиться також на сайті Центру зайнятості, проте молодіжному безробіттю приділяється недостатня увага [4, с.11].

Висновок. Отже, невизначеність соціально-професійного вибору, низькі стартові можливості, не сформованість професійної мобільності, негарантований характер зайнятості визначають необхідність використання принципово нових стратегій і наукових підходів до формування і реалізації професійного потенціалу безробітної молоді. Тому оптимізація професійних і життєвих стратегій молоді постає як першочергове завдання соціальної політики держави і суспільства.

Література

1. Горяча О.Б Проблеми безробіття в Україні // Чернівці, БДФА Nauka.Zinet.info/Інтелект-портал.
2. Дорошко О.О. Особливості зайнятості молоді в Україні / О.О. Дорошко // Економіка та підприємництво : зб. наук. праць молодих учених та аспірантів / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; відп. ред. С.І. Дем'яненко. – 2008. – Вип. 21. – С. 30-37.
3. Костенко Н. Професійне навчання безробітних як засіб відновлення та розвитку трудового потенціалу / Костенко Н. // Україна: аспекти праці. – 2007. – №2. – С.32-39.
4. Кудіна Л. Проблеми молодіжного безробіття та шляхи його подолання / Л. Кудіна, Л. Яцюк. – К.: Молодіжна Альтернатива, 2011. – 64 с.

ІНВАЛІДНІСТЬ ЯК МЕДИКО-СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Чугусвець Тетяна Вячеславівна

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С.Макаренка, м. Суми
Науковий керівник – канд. пед. наук,
Гончаренко Олена Володимирівна

Інвалідність є проблемою всього сучасного суспільства, а не однієї конкретної особистості. За даними ООН, у світі нараховується приблизно 450 млн. людей з обмеженими фізичними можливостями і близько 200 млн. з них – діти. За статистичними показниками ВООЗ кожна п'ята людина у світі (19,3%) стає інвалідом за відсутності та нестачі якісного харчування, близько 15% стали інвалідами внаслідок шкідливих звичок, 15,1% осіб отримали інвалідність внаслідок побутових травм, на виробництві, в ДТП тощо. Сьогодні у світі є понад 650 млн. інвалідів, що складає 10%

населення. За прогнозами ВООЗ чисельність вказаного контингенту буде зростати у зв'язку з ростом чисельності населення тощо [3, с.95-96].

Динаміка зростання показників інвалідизації населення актуалізує вивчення зазначеної проблеми у напрямку удосконалення уявлень про необхідність надання інвалідам можливостей і прав нарівні зі здоровими людьми, інтеграції перших у нормальне життя суспільства. У зв'язку з цим постає необхідність вивчення не тільки медичних, а й соціальних аспектів досліджуваного явища.

Нині проблему інвалідності активно досліджують представники як соціальної медицини (І. Маруненко, О. Тимчик та ін.), так і соціальної педагогіки (М. Кравченко, М. Лукашевич, Р. Мамедова, Т. Семигіна, Л. Тюття, О. Холостова та ін.).

Метою даної статті є висвітлення медико-соціальних аспектів інвалідності.

Вивчення довідкової літератури свідчить, що термін «інвалід» походить від латинського «valid» (дієвий, повноцінний, могутий) і в буквальному сенсі може означати «непригодний», «неповноцінний». Інвалід – це особа зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням, наслідком травм, або уродженими дефектами, що призводить до обмеження життєдіяльності, до необхідності в соціальній допомозі і захисті [2, с.140]. Обмеження життєдіяльності виражається в повній або частковій втраті особою здатності здійснювати самообслуговування, самостійно пересуватися, орієнтуватися, спілкуватися, навчатися і займатися трудовою діяльністю.

Серед сучасних концептуальних уявлень про інвалідність функціонують як регресивні (медична, економічна, функціональна), так і прогресивні моделі допомоги людям з особливими потребами (соціальна, культурного плюралізму). Зокрема, медична модель акцентує увагу на діагнозі, який передбачає певну дисфункцію та обмежену патологію, приписуючи інвалідам статус хворих або девіантів. При цьому інвалід розцінюється як неповноцінна людина у фізичному та/чи розумовому плані. Ступінь неповноцінності визначається мірою обмеженості конкретної особи у різних сферах людської діяльності, а поліпшення стану інваліда досягається за рахунок відновлення фізичного чи розумового здоров'я медичними засобами.

Необхідно зауважити, що медичний підхід до людей з особливими потребами визнає інвалідність як індивідуальну проблему для її носіїв та перетворює їх на пасивних пацієнтів, позбавляючи соціальної ролі і значення. Отже, медична модель інвалідності не враховує соціального контексту і призводить до відчуження інвалідів від суспільства.

Соціальна модель, навпаки, розглядає інвалідність як наслідок несправедливого соціального устрою та вимагає включення людей з обмеженими можливостями в соціум. Згідно із даною моделлю першочергова роль в обмеженні повноправного функціонування людини у суспільстві належить її оточенню. Під інвалідністю тепер розуміють стан, спричинений не фізичним, психічним або розумовим порушенням людини, а взаємодією із середовищем, непристосованим до її можливостей. Обмежені можливості виникають внаслідок того, що соціальні та фізичні умови (культура, суспільство, психологічний клімат, соціальна і політична організація, «бар'єрна інфраструктура» тощо), у яких живе і працює людина із проблемами здоров'я, звужують можливості її самореалізації [1, с.57].

Про соціальну дискримінацію інвалідів свідчать результати численних досліджень. Так, за даними програми розвитку ООН (ПРООН), на частку країн, що розвивається припадає 80% інвалідів. Матеріали організації економічного співробітництва та розвитку свідчать, що серед груп населення з більш низьким рівнем освіти показник інвалідності є вищим порівняно з середньо популяційним. В країнах, які входять в дану організацію, показник інвалідності становить близько 19%, у країнах з більш високим рівнем освіти – 11%.

За оцінками Всесвітнього банку 20% найбільш вразливих прошарків населення планети є інвалідами. ЮНІСЕФ стверджує, що 30% безпритульних дітей є інвалідами. Смертність серед дітей-інвалідів може сягати до 60% у країнах, в яких коефіцієнт смертності дітей у

віці до п'яти років складає в цілому не більше 20%. За даними ЮНЕСКО 90% дітей-інвалідів у країнах, що розвиваються не відвідують школу.

За оцінками Міжнародної організації праці у світі майже 400 млн. осіб з загальної чисельності населення працездатного віку є інвалідами. В деяких країнах безробіття серед інвалідів складає 80%. Наприклад, дослідження, проведені у США, показали, що тільки 35% інвалідів працездатного віку мають роботу, серед здорових людей цей показник складає 78%. При цьому дві третини інвалідів виявили бажання працювати, однак не можуть знайти роботу [3, с.96-97].

Люди з обмеженими можливостями часто піддаються дискримінації, в тому числі і гендерній. Тому, треба зважати на те, що інвалідність і стать в сукупності, а не окремо, мають вплив на становище індивіда в суспільстві. Дослідження вказують на те, що жінки з інвалідністю піддаються подвійній дискримінації – при прийомі на роботу, при вступі до освітніх закладів. Крім того, інваліди частіше стають жертвами насилля чи зґвалтувань, і в меншій мірі отримують захист від поліції, правову та профілактичну допомогу.

У суспільстві побутує велика кількість стереотипів, наприклад, що спосіб життя інвалідів нібито значно відрізняється від способу життя інших людей, інваліди не можуть бути батьками, інвалідам завжди і скрізь потрібна допомога і т.д. Але, насправді ж, вони відвідують школи, одружуються, працюють, мають сім'ї, виконують побутові справи тощо.

Отже, вивчення проблеми інвалідності свідчить, що вона є важливою медико-соціальною проблемою. Науковці наголошують, що показники інвалідності є важливим медико-соціальним критерієм суспільного здоров'я, характеризують рівень соціально-економічного розвитку суспільства, екологічний стан території, індикатором якості та ефективності соціально-гігієнічних та лікувально-профілактичних заходів.

Особи, що мають інвалідність є особливо вразливими, оскільки не можуть у певній мірі реалізувати свої здібності та наявний потенціал. Вони потребують особливого захисту з боку суспільства, підтримки та допомоги у створенні можливостей для повноцінного життя. Соціальна і медична специфіка проблеми людей з особливими потребами полягає в економічних, правових, комунікативних, психологічних та інших бар'єрах, що визначає важливість соціально-реабілітаційної діяльності [4, с.6-25].

Таким чином, інвалідність являє собою медико-соціальний феномен. Інваліди дійсно у фізичному чи психічному плані відрізняються від здорових людей, але причина їх безпорадності часто криється не лише в їхніх особливостях, а в реакції на них соціального оточення, яке у багатьох випадках має виразне негативне забарвлення. Усвідомлення медико-соціального підґрунтя проблеми людей з обмеженими можливостями, з одного боку, дасть змогу змінити їх життєвий статус, а з іншого – стати Україні в один ряд з цивілізованими країнами світу.

Література

1. Басенко О. Проблеми трудової реабілітації та соціального функціонування молодих людей з інтелектуальною недостатністю / О. Басенко // Соціальна політика і соціальна робота. – 2001. – № 3. – С. 56-73.

2. Василенко П.М. Соціальна термінологія : словник-довідник / П.М. Василенко, В.С. Васильченко, В.М. Галицький, П.В. Швець. – К. : Знання України, 2007. – 368 с.

3. Тимчик О.В. Медико-соціальні основи здоров'я : навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. / О.В. Тимчик, І.М. Маруненко. – К. : Київськ. ун-тет ім. Бориса Грінченка, 2013. – 317 с.

4. Холостова Е.И. Социальная работа с инвалидами : учебное пособие. – 2-е изд. / Е.И. Холостова. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2007. – 240 с.

ПРОФІЛАКТИКА РИЗИКОВАНОЇ ПОВЕДІНКИ МЕТОДОМ ФОРУМ-ТЕАТР

Шалупня Євгеній Олегівич

Бердянський державний педагогічний
університет, м. Бердянськ

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Захарова Наталія Миколаївна

В останні роки проблема формування ризикованої поведінки в групах різних молодіжних течій набула розголосу та стала предметом обговорення широкого кола громадськості, а також фахівців, що діють в соціальній, правозахисній, медичній сферах. Це пояснюється значним зростанням кількості летальних випадків через зайняття екстремальними видами проведення вільного часу підлітками та молоддю.

Тривалий час проблеми ризикованої поведінки в молодіжному середовищі, які певним чином модифікують особистість, носили прихований характер та вважалися справою суто особистою або сімейною, що унеможливлювало здійснення заходів з протидії даному явищу та моніторинг їх ефективності. Поширення асоціальних проявів у молодіжному середовищі обумовлено процесами трансформації, які відбуваються в сучасному інформаційному континуумі, супроводжуються глибокою кризою, заповненням соціального простору девіантними цінностями, порушенням або ігноруванням значною частиною індивідів існуючих норм права та моралі.

Поведінкові практики деякої частини підліткової та молодіжної громад можна охарактеризувати як ті, що загрожують життю, стану здоров'я та нормальній життєдіяльності молоді людини. Дестабілізаційні процеси соціокультурного розвитку зумовлюють зростання актуальності вивчення та розробки шляхів профілактики і корекції явища невмотивованої агресії та ризикованої поведінки в молодіжному середовищі. Це змушує по-новому підходити до актуальних проблем молоді, вивчення теоретико-прикладних питань профілактики ризикованої поведінки, модернізації існуючих та пошуку нових методів, форм соціально-педагогічної роботи, що базуються на засадах особистісно-орієнтованої моделі виховання, всерйоз поставитися до організації профілактичної роботи в молодіжному середовищі [1; 3].

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та популяризації методу форум-театру з профілактики ризикованої поведінки в молодіжному середовищі.

Ризикована поведінка (за визначенням ВООЗ та ЮНІСЕФ) – це звички та стереотипи поведінки, поведінкові практики, які загрожують життю та стану здоров'я підлітків. У контексті питання, яке ми розглядаємо, ризиком можна назвати дію навмання, сумнівну дію, що наражає людину на небезпеку. Психологія здоров'я розглядає ризик з точки зору вибору моделей поведінки, які можуть грати провідну роль у виникненні проблем, захворювань, пов'язаних зі способом життя. Ризик розуміється як імовірність загрози життю, виникнення негативних наслідків для здоров'я в результаті використання тих чи інших поведінкових схем.

Профілактика ризикованої поведінки – складний процес, механізми якого неоднозначно розглядаються різними фахівцями: Н. Авдєєва, Л. Гураш, Н. Лати, О. Князева, Ю. Кіт, Н. Лизь, І. Пістун, Р. Стьоркша, Т. Хромцова та ін. Проведений аналіз наукової літератури засвідчив недостатність досліджень, присвячених проблемі профілактики ризикованої поведінки в молодіжному середовищі. Наявні лише опосередковані дані різних авторів, що пов'язані з вивченням окремих аспектів означеної проблеми. Зокрема, О. Булгакова, Н. Герман, Л. Гураш, О. Караман, В. Нестеренко, В. Приходько, Є. Чернишова, Н. Щербак провели дослідження в контексті наукового обґрунтування проблеми збереження життя і здоров'я підростаючого покоління у соціальному середовищі.

Завдяки проведеному аналізу наукових досліджень проблеми профілактики ризикованої поведінки серед молоді було виявлено, що ризик для багатьох молодих

людей виступає як наркотик, емоційний стимул, особлива форма фізичного підйому, що ставить життя на межі небезпеки, бажання взяти верх над силами природи, над собою, здобути перемогу над суперником. Фактори, що впливають на формування у підлітка моделей ризикованої поведінки, можуть бути наступними:

- специфіка підліткового віку (акцентуації характеру, бажання екстриму, емансипація від впливу дорослих, групування з однолітками, максималізм та віра у свою невразливість: “зі мною не може статися нічого поганого”);

- характеристика особистості підлітка (підвищений рівень збудливості, агресивності, навчальна дезадаптація, соціально-педагогічна занедбаність;

- особливості виховання підлітка (стиль батьківського виховання, стереотипи батьківської поведінки, зокрема алкогольна або наркотична залежність батьків, насильство в сім'ї, виховання поза межами родини);

- особливості соціального оточення підлітка (місце та умови проживання, референтна група підлітка, особливості та умови навчання);

- соціально-економічні та культурні особливості того суспільства, у якому він проживає (зокрема, цінності, норми та звичаї того середовища, в якому відбувалося становлення особистості підлітка) [1].

Практика соціально-педагогічної роботи свідчить, що профілактична робота в молодіжному середовищі найчастіше проводиться в межах вторинної профілактики, оскільки більшість підлітків уже практикують ризиковану поведінку. Саме від вибору змісту профілактики, який буде найбільш доцільним для конкретної цільової групи, залежить ефективність профілактичного втручання. Профілактика ризикованої поведінки також має суттєві розбіжності, визнаючи теоретично необхідність гуманізації цієї роботи, на практиці все більш застосовують авторитарні та жорстокі методи, які не мають нічого спільного з принципами педагогіки та гуманізму та, як показало вивчення історії цього питання, мають результати, протилежні поставленій меті.

Система профілактики ризикованої поведінки передбачає реалізацію наступних компонентів: соціально-педагогічну діагностику ситуації в молодіжному середовищі, визначення суб'єкту, цілей, завдань, необхідних організаційно-педагогічних умов, методів та форм роботи.

У процесі організації профілактики ризикованої поведінки сьогодні необхідно відшукувати найбільш ефективні нетрадиційні методи та форми роботи соціального педагога, не зменшуючи ваги традиційних методів впливу: лекторій, бесіда, вправи, тренінг. Сучасний підхід до вибору інтерактивних методів рекомендує використання соціально-педагогічних акцій, ігрових програм, ток-шоу, спікерських груп, театралізованих вистав, інтерактивних театрів. Виходячи з актуальності та неоднозначності теми дослідження, провідним методом реалізації моделі профілактики ризикованої поведінки підлітків та молоді нами обрано форум-театр як інноваційний метод. Метод форум-театру дозволяє організацію роботи з різними соціальними групами та спрямований на пошук шляхів вирішення складної життєвої ситуації, зміну світогляду особистості.

Августо Боаль – автор методики форум-театру зазначав: “Театр – це форма знань: він повинен і може бути засобом трансформування суспільства. Театр може допомогти нам збудувати наше майбутнє замість того, аби просто чекати на це майбутнє”. Основною метою форум-театру, відповідно Декларації принципів форум-театру, є ідея гуманізації суспільства [2].

Використання методики форум-театру, сприяє перш за все підвищенню усвідомленості та критичного мислення, щодо поведінки в молодіжній субкультурі, уникнення можливих ризиків та конфліктів. І безпосередньо сприяє формуванню відповідальності за себе та оточуючих людей. Проблематика може торкатися окремих учасників, їх взаємостосунків, ролі індивіда в деякому колективі, взаємостосунків між групами, внутрішніх проблем групи.

Тому обираючи метод форум-театру ми спирались на сутність методики форум-

театру, що полягає в пошуку, разом із глядачами, шляхів вирішення проблеми чи виходу зі складної життєвої ситуації. Метод форум-театр дає можливість не тільки усвідомити проблему і сформулювати ставлення людини до негативного явища, а й здобути навички самоаналізу та само пошуку варіантів вирішення проблеми з використанням власного досвіду та досвіду інших людей, включаючи можливості підсвідомості та емоційного інтелекту.

Ідея використання методу форум-театру в організації профілактики ризикованої поведінки передбачає формування відповідальної, усвідомленої поведінки молоді. За основні завдання методики форум-театру визначено: розвиток уміння орієнтуватися в соціальних ситуаціях; розвиток комунікативних навичок; підвищення рівня впевненості в собі та мотивація до змін в житті; розвиток уяви, уміння нестандартно, оригінально мислити; формування ціннісного ставлення до власного здоров'я та життя.

Методика форум-театру включає наступні структурні компоненти (які можна розглядати як зміст даного заходу): знайомство, розігрів (ігри та вправи на формування довіри, зняття психоемоційної та комунікативної напруги, розвиток креативності); написання сценарію та репетиційні техніки, вправи; перегляд вистави; інтервенція; зворотній зв'язок; підсумки.

Результативність використання методики форум-театру полягає у можливості індивідом побачити суть проблеми нібито у форматі 3D виміру: з позиції самого клієнта, учасників форум-театру та соціальної значущості даної проблеми взагалі.

Отже, метод форум-театру може бути рекомендований для використання у соціально-педагогічній профілактиці ризикованої поведінки.

Література

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / За заг. ред. І. Д. Звереві. – Київ, Сімферополь : Універсум, 2013. – 536 с.
2. Жеребньова Л. Соціально-психологічний театр / Любов Жеребньова, Тетяна Артеменко ; [ред. Т. Шаповал [та ін.]. – К. : Шкільний світ, 2011. – 120 с.
3. Лисенко Ю.О. Молодіжна субкультура як соціально-педагогічне поняття / Ю. О. Лисенко // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2009. – № 2. – С. 12-19.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ БЛАГОПОЛУЧНОГО СТАРІННЯ

Шовкова Катерина Володимирівна

Глухівський національний педагогічний
університет імені Олександра Довженка, м.
Глухів

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Тюльпа Тетяна Миколаївна

Останнім часом істотно змінилася вікова структура населення, яка визначається рівнями народжуваності і смертності і обумовлює частку економічно активного населення, ступінь забезпеченості країни трудовими ресурсами. Чисельність населення похилого віку планети з 1950 року зросла в 5 разів [5]. Україна, за оцінкою Міністерства праці і соціальної політики, в цьому плані йде випереджаючими темпами: якщо у 1959 році частка людей старше 60 років складала 11 % від усього населення країни, в 1997 році – 19 %, то в 2026 році – прогнозується близько 27 %. За даними Population Reference Bureau на 2011 рік кількість жителів старше 65 років в Україні досягла 16 % від загальної чисельності населення [1, 2]. Вчені говорять про «старінні» суспільства. Соціальна обстановка в сучасному світі, орієнтація на молодість, на активний спосіб життя, філософія досягнень робить цей демографічний шар найбільш уразливим, що в повній мірі стосується і нашої країни.

Похилий вік є самоцінним і самозначимим етапом розвитку людини, який також як період підліткового віку або дорослості, ставить перед людиною свої завдання розвитку і має різні варіанти перебігу.

В даний час загально визнано, що старість – це тривалий період, повноцінний етап розвитку, такий же, як молодість або зрілість, який має свої вікові завдання і можливості самоактуалізації. Вчені-геронтологи виділяють кілька видів старості: хронологічну, фізіологічну, психологічну та соціальну. Існують дві основні біологічні теорії старіння. Стохастичні теорії, або теорії зношування організму, стверджують, що організм старіє в результаті випадкових пошкоджень, які викликаються як процесами, що відбуваються у ньому, так і впливами навколишнього середовища. Прихильники теорії генетично запрограмованого старіння вважають, що процес старіння визначається запрограмованими діями особливих генів. Цей вид старіння пов'язують з ходом біологічного годинника.

З точки зору гуманістичної психології найважливіша умова самореалізації в будь-якому віці, особистісного росту і психічного здоров'я – це позитивне прийняття людиною себе, яке можливе лише при безумовному позитивному відношенні з боку значущих інших. Психічні процеси, хоч і відрізняються в літньому віці деякою ригідністю і трохи уповільнені, в порівнянні зі зрілим віком, все ж забезпечують необхідний рівень життєвої активності. Розумові здібності літніх людей набагато вище, ніж це прийнято вважати. При відсутності сильних органічних порушень, вони знижуються незначно. Крім того, люди похилого віку володіють такою розумовою якістю, як мудрість. А це означає, що в життєвому плані літні люди при благополучному старінні вміють знаходити шляхи вирішення складних та конфліктних ситуацій.

Виходячи з усього вищевикладеного, ми можемо виділити наступні основні психологічні ресурси літніх людей.

1. Мудрість, або життєвий досвід.

2. Нереалізовані потреби духовно-пізнавального, творчого плану, якщо вони були сформовані протягом життя.

3. Здатність і бажання до зміни.

4. Здатність до соціальних контактів і необхідність в них

Незважаючи на наявність незворотних біологічних змін, які можна значно сповільнити відповідно до сучасного рівня розвитку медицини, збереження когнітивних процесів багато в чому залежить від самооцінки, внутрішнього настрою літньої людини, його бажання до саморозвитку і тренування. При цьому досвід дозволяє заповнити зниження швидкості пізнавальних процесів їх глибинністю, а незаперечною перевагою старості є надбання мудрості.

Що стосується емоційної сфери старості, як правило, людина стає більш вразливою, вимагає більш чуйного уважного ставлення до себе. Незважаючи на це, при виборі життєвої стратегії, літня людина може відчувати себе емоційно благополучно при практично будь-яких життєвих обставинах. До завдань соціальних служб має входити не тільки забезпечення психоемоційного комфорту, але і допомогу у виробленні позитивної стратегії емоційного старіння. Швидше за все, найбільший вплив на цей вибір надає осмислення життєвого шляху. Структура самосвідомості літньої людини зазнає ряд змін, таких як: депривація, домагання визнання, розмивання статевої ідентифікації, подовження минулого при усвідомленні тимчасової перспективи.

У літньому віці у людини виникають нові завдання розвитку, при цьому найбільш важливими психологічними завданнями є: збереження узгодженості з власною ідентичністю і знаходження сенсу життя.

Аналіз соціально-психологічної ситуації вказаного періоду дозволив виділити особливості пристосування літніх людей до психосоціальним умов старіння.

Зміна статусу. Зміна ролі і положення індивідуума називається зміною статусу. Зміни статусу відбуваються протягом усього життя людини. Зміна психосоціального статусу в старості відрізняється від попередніх, перш за все звуженням кола можливостей, як фізичних, так і соціальних; і включає кілька факторів: прояви старості, вихід на пенсію, вдівство.

Варіанти пристосування до нової ситуації. Перша група включає тих, хто відчуває себе досить бадьорим і енергійним, продовжує працювати, виконуючи певні обов'язки перед суспільством, залишаючись на тому ж місці роботи, де були в зрілі роки. Друга група включає тих, хто не працює за наймом, не виконує громадських обов'язків, а займається власною справою, яке називають хобі. Ці люди мають теж досить енергії, щоб бути зайнятими. І третя група включає людей зі слабкою психічною енергією, дійсно не зайнятих або зайнятих головним чином собою. Характеризуються вузькими інтересами, схильні перебільшувати свої фізичні і психічні вади, є песимістами, не вірять, що людина може впливати на свою долю, на хід свого життя.

Умови благополучного старіння. Внутрішня потреба бути зайнятим. Конструктивна психологічна установка, яка має довіру до інших, оптимістичне відношення до майбутнього, адекватне сприйняття сьогодення, різнобічні інтереси, спрямовані не тільки на себе, а й на інших, психологічна незалежність, потреба і можливість у вирішенні актуальних завдань розвитку.

Зміна психосоціального статусу в старості об'єктивно характеризується звуженням кола можливостей, як фізичних, так і соціальних, але багато в чому це обумовлено негативними стереотипами сприйняття старості, як у самих літніх людей, так і у інших вікових груп. Тим часом, старість може бути різною. Протягом життя людина виробляє свій власний стиль пристосування до умов навколишнього середовища в процесі соціалізації, який істотно впливає на те, як він буде пристосовуватися до процесу старіння і психосоціальних умов, що змінилися.

Отже, соціально-психологічними умовами благополучного старіння є: внутрішня потреба бути зайнятим; конструктивна психологічна установка, яка має довіру до інших, оптимістичне ставлення до майбутнього, адекватне сприйняття сьогодення; різнобічні інтереси, спрямовані не тільки на себе, а й на інших; психологічна незалежність; здатність до особистісно-психологічної творчості; потреба і можливість у вирішенні актуальних завдань розвитку; найбільш значущою умовою, яка багато в чому визначає шість попередніх, є благополучне вирішення завдань вже пройдених етапів життя, тобто сформованість, придбання позитивних якостей кожного етапу і використання їх на новому.

Література

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Новосельцев В.Н. Современные теории старения и концепция гомеостаза [Електронний ресурс] / В.Н. Новосельцев, А.К. Яшин, Ж.А. Новосельцева. – Режим доступу: <http://www.votovaara.ru/joomla/sovremennie-teorii-stareniya-i-konceptsiyagomeostaza.html>
3. Соціальна геронтологія: навч. посібник / Уклад.: Н.М. Коляда // Т.В. Коляда. – Умань : ФОР Жовтий О.О., 2016. – 84 с.
4. Фролькис В.В. Геронтологія: прогнозы и гипотезы / В.В. Фролькис // Вестник НАН Украины. – 1999. – Т. 37. – С. 28-40.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ЛЯЛКОТЕРАПІЇ В РОБОТІ З ОНКОХВОРИМИ ДІТЬМИ

Щелочева Христина Вікторівна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Володченко Жанна Михайлівна

Онкозахворювання – це важка хвороба, яка має вплив на всі аспекти життя людини, що проявляється як на фізичному, так і на психологічному та соціальному рівнях. Адже онкохвора людина відчуває не тільки фізичну недугу. Її психічний, емоційний стан - пригнічені і тим самим не сприяють позитивному налаштуванню на

одужання. Онкозахворювання справляє сильний негативний вплив на дорослу людину, тим більше воно впливає на дитину, яка перебуває ще на стадії становлення, формування та розвитку. Фізична недуга може докорінно змінити особистість дитини, її поведінку, вольові якості, емоційну сферу, стиль комунікативної взаємодії, когнітивне сприймання.

Останні вітчизняні і зарубіжні дослідження і публікації присвячені: вивченню психологічних особливостей ставлення до життя онкологічних хворих (Н.Липецкий); онкологічної патології (В. Менделевич); проблемі збереження освітніх навичок дітей в закладах охорони здоров'я (В. Гуріч); нервово-психічним розладам в онкологічних хворих на різних етапах лікування (Е.Комкова); суїцидальній поведінці хворих на рак (П. Зотов); соціально-психологічному супроводу онкологічних хворих (Т. Андросова, Н.Козлова); психологічним особливостям особистості онкологічних хворих (М.Івашкіна); психосоціальному підходу до діагностики та корекції онкологічних захворювань (Н. Русіна), підготовці волонтерів неурядових організацій з онкохворими дітьми (Т. Лях).

Дослідниця М. Івашкіна [3], яка вивчала психологічні особливості онкохворих, визначає, що більшості цих людей властиві риси особистісного інфантилізму, труднощі осмислення пропонованих понять, переважання екстернального локус-контролю, труднощі сприймання, усвідомлення і реагування на психотравмуючі ситуації. Цей факт обов'язково має знайти розв'язання в соціально-педагогічній реабілітаційній роботі, як і те, що у міжособистісних стосунках онкохворі діти також переживають кризу. На зміну звичному оточенню приходять постійне існування в лікарняних кімнатах, звичному спілкуванню - спілкуванню з такими ж хворими дітьми, як ще мають свої суб'єктивні переживання хвороби, методів лікування, процедур. Ситуація може погіршуватися ще й тим, що за час перебування в стаціонарі, дитина може втрати друзів (через смерть). Занурення в тривале переживання втрати може викликати зневіру дитини в можливе одужання.

Соціально-педагогічна реабілітація, побудована на арт-терапевтичних методиках, надає онкохворій дитині можливість програвати, переживати, усвідомлювати власну проблему найбільш зручним для психіки дитини способом; зануритися у проблему настільки, наскільки дитина готова до її переживання; додати позитивної динаміки в усвідомленні свого «Я-реального»; сформувати відносно адаптаційний стан в оточуючому світі; скоректувати психоемоційний стан. Однією із ефективних арт-терапевтичних методик є лялькотерапія, яка поширена в роботі з онкохворими дітьми.

Лялькотерапія – це метод заснований на процесах ідентифікації дитини з улюбленим героєм мультфільму, казки та улюбленою іграшкою. В якості основного прийому корекційного впливу лялька використовувалася нами як проміжний об'єкт взаємодії дитини та спеціаліста. Дитина пізнаючи реальний світ, його соціальні зв'язки та відносини, активно проектує власний досвід на специфічну ігрову ситуацію. Гра з лялькою – це той світ реальності, в якому дитина живе постійно, близький і реальний для неї світ.

Використання методу лялькотерапії в роботі з онкохворими дітьми дозволяє перетворити внутрішню тривожність в конкретний образ та програвання ситуації, проходячи всі стадії до зняття нервово-психічної напруги; покращити соціальну адаптацію дитини; скоригувати страхи; вирішити внутрішні конфлікти. Через ігрову ситуацію здійснюється пробудження почуттів дитини, вербалізація образів, асоціацій, символів. Улюблена іграшка «бере участь» у постановці спектаклю, сюжет якого є актуальним для дитини: герой потрапляє в страшну історію та вдало з нею справляється.

Лялькотерапія в роботі з онкохворими дітьми спрямована на :

- полегшення процесу лікування;
- соціально прийнятний вихід негативним почуттям дитини;
- відпрацювання думок і почуттів, які онкохворі діти звикли подавлювати;

- розвиток почуття внутрішнього контролю;
- концентрацію уваги на відчуттях і почуттях;
- підвищення самооцінки;
- отримання матеріалу для інтерпретації та діагностичних висновків.

Процес лялькотерапії проходить у 2 етапи:

1. Виготовлення ляльок.
2. Використання ляльок для регуляції емоційного стану.

Процес виготовлення ляльок зазвичай використовується як корекційний. Захоплюючись процесом, діти стають спокійними, урівноваженими, відволікаються від власних проблем. Під час роботи у них розвивається довільність психічних процесів, з'являються навички концентрації, уваги, розвивається увага. Під час виготовлення ляльок діти отримують інформацію про техніку виготовлення і види ляльок. Ляльки можуть бути найрізноманітнішими: маріонетки, пальчикові, тіньові, мотузочні, трафаретні, об'ємні і т.д.

Лялькою маріонеткою дуже легко управляти: одна нитка дозволяє управляти головою, а інша – руками. Лялька може мати одне обличчя, декілька змінних облич або взагалі бути без нього. Це дозволяє дитині фантазувати щодо настрою героя. Робота з лялькою-маріонеткою дозволяє дітям вдосконалити моторику рук та загальну координацію рухів, проявити емоції.

Найбільш простим варіантом ляльки є пальчикова. Це може бути пуста шкарлупа від яйця з намальованим обличчям, в'язану або виготовлена з картону чи паперу. Пальчикові ляльки дуже компактні, тому можуть використовуватись в будь-якому приміщенні.

Тіньові ляльки використовуються для тіньового театру і виготовляються з паперу, картону. Вони ефективні при роботі з дитячими страхами. Дитина з лялькою, яка символізує її страх може робити з нею все, що завгодно, навіть знищувати.

Мотузочні ляльки багатофункціональні, оскільки використовуються в ситуації подолання у дітей проблем ідентифікації, спілкування, підвищеної тривожності. Вони прості в виготовленні: один кінчик чіпляється за гудзик на сорочці, а два інших – за пальчики, таким чином, дитина синхронізує рухи ляльки зі своїми власними.

Плоскі ляльки являють собою модель ляльки, яка вирізана з паперу чи картону. Такі ляльки використовуються для роботи з дітьми, які мають проблеми в спілкуванні, з порушенням образу «Я». Така лялька має набір змінних облич, які відповідають різним емоційним станам.

Об'ємні ляльки використовуються для програвання рольових ігор. Це звичайні іграшки розміром з людину. Але їх не завжди можливо застосувати в зв'язку з великим розміром.

Таким чином, онкохвора дитина вражена не тільки фізичною недугою, але має тяжкий пригнічений психічний та емоційний стан, пов'язаний з переживанням шоку, відмовою повірити в те, що хвороба торкнулася саме її, руйнацією та зміною життєвих ролей та звичних видів діяльності. Це характеризує поведінку онкохворої дитини: від глибокої затяжної депресії до прояву злості і агресивності до себе (суїцид) та до інших (асоціальні дії). На сучасному етапі проблема соціально-педагогічної реабілітації онкохворих дітей набуває особливого значення. Дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених свідчать про те, що проблемі соціального захисту, реабілітації, адаптації онкохворих дітей приділяється велика увага з боку фахівців і волонтерів. Але все одно проблема не зменшується і потребує пошуку нових шляхів здійснення соціально-педагогічної реабілітації. Метод лялько терапії дозволяє забезпечити ефективне емоційне реагування онкохворих дітей на види діяльності і результати; створити поле емоційної комунікації для замкнутих, сором'язливих або слабо зорієнтованих на спілкування дітей; забезпечити умови невербального контакту (опосередкованого

продуктом арт-терапії), психологічного захисту і подоланню комунікативних бар'єрів; створити умови для підвищення особистісної цінності.

Література

1. Бочаров В.В. Психодинамика профессионального взаимодействия при оказании помощи в кризисных и экстремальных ситуациях / В.В. Бочаров, Э.Б. Карпова // Актуальные проблемы клинической психологии и физиологии : Ананьевские чтения 2004 : матер. научно-практ. конф. – СПб.: СПбГУ, 2004. – С. 54-59.

2. Зинкевич-Евстигнеева Т.П. Путь к волшебству (теория и практика сказкотерапии) / Т.П. Зинкевич-Евстигнеева. – СПб., 2010. – 175 с.

3. Ивашкина М.Г. Психологические особенности личности онкологических больных: автореф. дисс. канд. психол. наук : 19.00.11 / Ивашкина М. Г.; Институт человека РАН. – М., 1998. – 166 с.

4. Силласте Г.Г. Социальная адаптация семей с онкологически больными детьми / Г.Г. Силласте // Социологические исследования. – 1997. №1.– С. 56-64.

СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ ОДИНОКИХ МАТЕРІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Щербакова Олена Дмитрівна

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Михайленко Оксана Володимирівна

Постановка проблеми. Трансформація соціальних відносин у сучасному суспільстві породжує нові форми сімейних стосунків. Спостерігається пріоритет незареєстрованих шлюбів перед офіційними, що веде до формування нових сімейних структур загалом і материнських сімей зокрема. На сьогоднішній день в Україні розпадається кожний другий шлюб, все більше жінок народжують дитину без чоловіка. Наслідком цього є зростання чисельності одиноких матерів. Більшість з них можна віднести до категорії осіб, які потребують різнобічної допомоги у зв'язку з тим, що вони стикаються з великою кількістю проблем, які не можуть подолати самостійно.

Причинам виникнення проблеми материнства в неповних сім'ях присвячені роботи В. Деларю, Т. Гурко, М. Киблицької. У дослідженнях Т. Гурко розглянуті загальні проблеми цих сімей та особливості життєдіяльності одиноких матерів у стані життєвих труднощів. Проте, соціальні, особистісні, духовні проблеми матерів-одиначок вивчені недостатньо (Р. Мухамедрахімова), а наявні дослідження, як правило, стосуються здебільшого матеріальних проблем сімей одиноких матерів (М. Киблицька). Материнство жінок-одиначок у юному віці розглядається в роботах Е. Матвеевої, Г. Філіпової, Г. Радчук.

Мета статті – проаналізувати основні причини зростання кількості одиноких матерів на сучасному етапі, розглянути проблеми, які виникають у процесі життєдіяльності таких жінок.

Результати теоретичного дослідження. Ще кілька десятиліть тому усвідомлений вибір жінки стати матір'ю-одиначкою здавався абсурдним. На сьогоднішній день таке рішення не сприймається як рідкість. У великих містах, де життя тече за своїми правилами, де межі між чоловічим і жіночим началом практично стерті, багато жінок наважуються народити дитину, незалежно від того, чи знайдений відповідний партнер чи ні. Як правило, це самодостатні жінки, які можуть дати дитині не тільки дах над головою, а й готові повністю нести відповідальність за її психологічне та соціальне благополуччя. Ці жінки не потребують матеріальної допомоги чи підтримки держави, вони розраховують тільки на себе [1, с. 123].

Інша категорія жінок, які часто залишаються одні з дітьми – це юні дівчата, які народили дітей дуже рано, не будучи готовими до цього. Часто вони народжують дітей поза шлюбом, або ж шлюб швидко розпадається, оскільки діти не були запланованими

чи бажаними для обох батьків. Таке трапляється, коли дівчина занадто швидко і рано починає жити дорослим життям, але не може взяти на себе повну відповідальність за свої вчинки.

Найпоширеніша категорія – це матері-одиначки, які залишилися самотні після розлучення. На жаль, ніхто не застрахований від неприємностей і розчарувань. Коли люди створюють сім'ю, вони сподіваються на краще, але з часом змінюються і самі люди і життєві цінності, подружжю виявляється складно знайти спільну мову і жити разом. Не важливо, хто стає ініціатором розриву, оскільки якою б не була причина, набагато важливіший той факт, що дитина залишається самотньою, без уваги обох батьків та важко переживає їх розлучення. Матері доводиться брати на себе і роль батька у вихованні дитини [2, с. 74].

Життя одиноких матерів сповнене великою кількістю особистісних та соціальних труднощів. Дослідники виокремлюють безліч проблем з якими стикаються матері з дітьми, які не мають чоловіків. До найголовніших відносять: соціально-економічні, соціально-педагогічні та соціально-психологічні.

Соціально-економічні проблеми виявляються у тому, що більшість жінок не мають можливості заробляти достатньо, для того, щоб забезпечувати себе і свою дитину. Якщо в звичайній сім'ї заробляє тільки один член сім'ї, тобто українець із середньостатистичною зарплатою, така сім'я вже є малозабезпеченою. У неповних же сім'ях така ситуація збільшується ще і тим, що, як правило, ця єдина зарплата є ще і «жіночою». Середня зарплата жінки в цілому по Україні нижча, ніж у чоловіків.

Серед проблем сімей матерів-одиначок особливо гостро стоїть проблема їх функціонування як інституту виховання й соціалізації дітей. Специфічний спосіб життя сім'ї з одним із батьків відчутно відбивається на виховному процесі. Відсутність батька в сім'ї може стати причиною неповноцінного, невдалого виховання дітей. У материнських неповних сім'ях хлопчики не бачать прикладу чоловічої поведінки в родині, що сприяє формуванню в процесі їхньої соціалізації неадекватного уявлення про рольові функції чоловіка, батька [4, с. 41].

Соціально-економічні та соціально-педагогічні проблеми властиві не всім неповним сім'ям, в усілякому разі, їх вирішити простіше, ніж соціально-психологічні проблеми, присутні у внутрішньоособистісній сфері та міжособистісних стосунках членів неповних сімей, насамперед дітей.

Це, по-перше, образа, пригніченість і почуття власної неповноцінності, що можуть зазнавати діти після розлучення їх батьків. Нерідко діти звинувачують себе у розпаді сім'ї.

По-друге, почуття провини перед дітьми, нерідке у жінок, що є причиною їх гіперопіки. Прагнучи не допустити зниження життєвих стандартів своїх дітей у порівнянні з дітьми із благополучних сімей, мати бере на себе надмірне трудове навантаження, та через високу зайнятість, у свою чергу, не може приділяти дітям достатньо часу та уваги [3, с. 87].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, на сьогоднішній день досить швидко зростає кількість одиноких матерів, які стикаються з безліччю різноманітних проблем. Більшість з них не готові самостійно подолати труднощі матеріального, педагогічного та психологічного характеру. Постає термінова необхідність у розробці спеціальних програм працівниками соціальної сфери для матерів-одиначок. У результаті застосування нових методів та форм підтримки матерів, які потребують нагальної допомоги з боку компетентних фахівців, кількість наявних проблем має значно зменшитися. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у дослідженні правового статусу одиноких матерів.

Література

1. Радчук Г.К. Усвідомлене материнство як актуальна проблема сьогодення / Г.К. Радчук. – К., 2000. – 257 с.

2. Филиппова Г.Г. Психология материнства: [учеб. пособие] / Г.Г. Филиппова. – М.: Изд-во Московского института психотерапии, 2002. – 240 с.

3. Алексеенко Т.Ф. Педагогичні проблеми молоді сім'ї: [навч. посіб.] / Т. Ф. Алексеенко. – К. : ІЗМН, 1997. – 116 с.

4. Повалій Л.В. Виховання дітей у сім'ях різного типу: [метод. реком.] / Л.В. Повалій. – К. : Науковий світ, 2009. – 47 с.

СИСТЕМНІСТЬ У ПІДГОТОВЦІ ПРИЗОВНОЇ МОЛОДІ ДО ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ

Щітченко Тетяна Вікторівна

Ніжинський державний університет імені

Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.

Конончук Антоніна Іванівна

На сьогодні підготовка призовної молоді до служби в Збройних Силах України досить актуальне питання. Говорячи про стан призовної підготовки молоді, не можна обійти увагою такий важливий її аспект як обов'язкова підготовка громадян основам військової служби в освітніх установах.

Соціально-педагогічна робота військових комісаріатів, центрів соціальних служб з призовною молоддю є комплексною, інтегративною та системною.

Відсутність системної роботи призвела до виникнення проблем у самих призовників під час проходження військової служби, а саме: слабо сформована або зовсім негативна установка на військову службу; відсутність чітких уявлень про характер військової діяльності; низька морально-психологічна підготовленість до подолання певних труднощів, пов'язаних з виконанням завдань в специфічних умовах військової служби; відсутність елементарних навичок, необхідних для військової служби; слабкий фізичний розвиток.

Для більш глибокого розуміння процесу підготовки призовної молоді до військової служби необхідно розчленувати його як цілісність і виявити структурний зв'язок цілого, тобто здійснити системний аналіз. Це надзвичайно важливе і складне завдання, без вирішення якого неможливо проникнути в сутність даного процесу. У зв'язку з цим, слід розкрити три логічних та взаємопов'язаних проблеми: по-перше, дати загальну характеристику поняття «системи»; по-друге, визначити системні принципи і простежити прояв їх в процесі формування орієнтації і, по-третє на даній основі розглянути процес підготовки призовної молоді до військової служби.

Зазвичай під системою розуміють комплекс взаємодіючих компонентів. «Система, – стверджував один з основоположників сучасної загальної теорії систем Л. Берталанфі, – є комплекс елементів, що знаходяться у взаємодії» [5]. Науковці Кизименко Л.Д. та Бедна Л.М. визначають поняття «система», як множину взаємопов'язаних елементів що утворюють єдине ціле, взаємодіють з середовищем та між собою, і мають мету. Системний підхід – напрям методології досліджень, який полягає в дослідженні об'єкта як цілісної множини елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними, тобто розгляд об'єкта як моделі системи та орієнтація в психологічних дослідженнях на вивчення психіки та системи, тобто як певної цілісності, до якої входять у певних зв'язках та відношеннях окремі елементи [4].

Однак такий погляд на поняття системи є занадто загальним, оскільки розглядається вона як сума елементів, властивостей. У більш строгому сенсі система повинна являти собою цілісне утворення, що володіє такими якісними характеристиками, які не містяться в утворюючих його компонентах. При такому розгляді системи у вигляді філософського знання, ми будемо виходити з того, що система- це якась сукупність (або безліч сукупностей), що володіє ставленням з задалегідь фіксованими властивостями. Інше визначення поняття системи характеризує її як сукупність (або безліч сукупностей), що володіє власними властивостями з певними відносинами входять до неї компонентів [5]. Виходячи зі

сказаного, слід зазначити, що система - це сукупність об'єктів, взаємодія яких викликає поява нових, інтегративних якостей не властивих окремо взятим, що створює систему елементів.

Зв'язок між елементами системи настільки тісний та істотний, що зміна одного з них викликає зміну інших, а нерідко і системи в цілому. Наявність тісної взаємодії, органічний зв'язок компонентів і служить підставою того, що у взаємодії з середовищем система виступає як щось єдине, що володіє якісною визначеністю. Це в повній мірі стосується і процесу підготовки призовної молоді до військової служби.

Багатогранний характер різнобічного виховання молоді, орієнтації її на службу в армії термінологічно багатозначно представлений в сучасній теоретичній думці. Всебічний, комплексний, цілісний, міждисциплінарний, інтегрований - це далеко не повний перелік понять, в спектрі яких займає своє певне місце системний підхід. Одні з цих понять інтуїтивно сприймаються як синоніми, у інших схожість виявляється в неявній формі [3].

Необхідно враховувати, що система активно впливає на свої компоненти, перетворює їх відповідно до своєї природи. В результаті вихідні компоненти можуть зазнавати деяких змін: втрачаються деякі властивості, змінюються їх місце і роль. Ґрунтуючись на даних теоретичних положеннях, більшість науковців відзначають такі елементи процесу підготовки призовної молоді до військової служби: 1) Структурні компоненти: направленість на військову службу; військова освіта; 2) Функціональні компоненти: а) якості особистості: (соціально-політичні; морально-психологічні; фізичні); б) знання та навички (загальноосвітні; військово-технічні; спеціальні).

Поняття системності, тісно пов'язане з категорією якості, оскільки системність, є одна з якісних характеристик процесу підготовки призовної молоді до військової служби. Руйнування ж властивості системності завжди пов'язане з певними якісними перетвореннями цього процесу. Це означає, що системність – одна з найважливіших сторін процесу підготовки призовної молоді до військової служби [5, с. 48-53].

Одним з найважливіших умов безперебійного функціонування будь-якої системи є також наявність в ній механізму зворотного зв'язку. Це дозволяє контролювати необхідну злагодженість, успішність виконаної діяльності, оперативне внесення потрібних корективів. На даній основі побудована і самоорганізація даної системи, динамічність її розвитку. В ході процесу підготовки призовної молоді до військової служби, що розглядається у вигляді відповідної системи, механізмом зворотного зв'язку є контроль над його ефективністю за конкретними результатами військово-професійної діяльності майбутніх воїнів. Також по прояву ними моральних, патріотичних якостей, тонких естетичних почуттів, досягнення високого рівня фізичної підготовленості та ін. Виявлення певних недоліків, недоробок визначає відповідні корекції [1, с. 47].

Таким чином, процесу підготовки призовної молоді до військової служби властива велика складність. Принципова складність процесу підготовки призовної молоді до військової служби як соціального явища, полягає в його адекватному пізнанні. Це вимагає побудови відповідної моделі, яка аналізує педагогічний аспект даної системи.

Література

1. Афонін Е.А. Становлення Збройних Сил України: соціальні та соціально-психологічні проблеми. – К.: Інтерграфік, 1994. – 76 с.
2. Військово-патріотичне виховання допризовників: метод. реком. / Укл. М.Д.Зубалій. – К.: ІЗМН, 1998. – 60 с.
3. Горбань О.М., Бахрушин В.Є. Основи теорії систем та системного аналізу. – Запоріжжя, ГУ «ЗІДМУ», 2004. – 275 с.
4. Кизименко Л.Д., Бедна Л.М. Словник-довідник соціального працівника. – Львів, 2000. – 68 с.
5. Ключникова Н.Н. Психолого-педагогическая технология формирования ценностных ориентаций в процессе профессионального развития студентов технического вуза // Ученые записки ун-та им. П.Ф.Лесгафта. – 2008. – № 8. – С. 48-53.

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СІМЕЙНА ДЕПРИВАЦІЯ» У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Яцун Леся Миколаївна

Ніжинський державний університет імені
Миколи Гоголя, м. Ніжин

Науковий керівник – канд. пед. наук, доц.
Сватенков Олександр Васильович

Найголовніше в житті кожної людини – це сім'я. Вона є основним соціальним інститутом, в якому виховується особистість. Сім'я в житті людини відіграє важливу роль – це невичерпне джерело ніжності, любові, підтримки, тепла, відданості, в якому дитина здобуває перші знання, духовні цінності, традиції свого народу, основи моральності та толерантного ставлення. Саме родинне коло є початком становлення особистості і необхідним розвитком дитини.

М. Драгоманов, Я. Корчак, О. Макаренко, В. Сухомлинський відзначали, що сімейне оточення вкрай необхідне для гармонійного розвитку дитини, особистісного становлення, виховання та соціалізації. Саме у сім'ї започатковуються світогляд, морально-естетичні ідеали і смаки, норми поведінки, трудові навички, ціннісні орієнтації дитини, тобто те, що згодом становитиме її сутність як особистості.

Проте на жаль, не всі діти отримують все вище зазначене, проживаючи у сім'ї. В силу трудової зайнятості, педагогічної занедбаності, адитивної поведінки та інших факторів батьки все менше і менше проводять часу зі своїми дітьми, позбавляючи їх найпершої соціалізації, безпосереднього спілкування з найближчим оточенням. В таких родинах недостатньо емоційних зв'язків, що призводить до порушень психічного здоров'я дитини.

В таких сім'ях виникає стан «депривації». Поняття депривація в науковій літературі трактують по-різному. Д. Хебб розкриває її як специфічний стан, пов'язаний з біологічно повноцінним, але психічно недостатнім середовищем. Р. Шпіц та У. Голдфарб підкреслювали здебільшого важкі наслідки довготривалої повної депривації, її драматичний перебіг, стійкість і глибоке втручання в структуру особистості, що зумовлює схильність до правопорушень або навіть психозу.

Й. Лагмейєр, З. Матейчек зазначають: «Депривація - це психічний стан, коли суб'єкт не має змоги задовольняти деякі свої основні (життєві) психічні потреби достатньою мірою впродовж тривалого часу». Тобто йдеться про втрату чогось такого, що необхідно індивіду для задоволення певних важливих потреб. Це призводить до різних моральних і психологічних відхилень у поведінці та діяльності.

Психічне здоров'я закладається ще в дитинстві, в батьківській родині. Вчені психологи, оцінюючи соціально-психологічний клімат в сучасній сім'ї, констатують, що збільшується кількість таких сімей, де діти ростуть в несприятливих умовах - в умовах психічної депривації. Виявилось, що умови депривації характерні не тільки для неблагополучних, а й для цілком нормальних сімей. Справа в тому, що широко поширена практика відправлення своїх дітей в дитячі оздоровчі табори, в санаторії, до бабусь і дідусів, до інших родичів на весь літній період. Часто це пояснюється турботою батьків про відпочинок і здоров'я дітей, але, як показує практика, така розлука з батьківською сім'єю призводить до порушення звичної для дитини середовища розвитку, до психічної депривації в сім'ї, яка в подальшому відіб'ється на формуванні його суб'єктності.

Психіка дитини в умовах родинної депривації інфантилізується, що в майбутньому призводить до труднощів у сімейному житті. Депривованій дитині внаслідок цього складно буде виконувати соціальні ролі, вона частіше, ніж однолітки, не зможе виконувати батьківські функції [3; 4]. Можливий розвиток «феномену відчуження», коли від покоління до покоління тягнеться, як ланцюг, негативна атмосфера відсутності тепла та любові в сім'ї [5]. Загалом можна відзначити, що психологічні проблеми, які виникли в

дитинстві та не були подолані, впливатимуть на стосунки зі своїми дітьми. Отож наслідки депривації не є тимчасовими, вони можуть позначатися на всьому подальшому житті людини.

Батьківська депривація заважає в майбутньому збудувати повноцінну, гармонійну родину. Вплив сімейної депривації стосується не тільки дітей, які виховуються поза родиною, а й дітей із сімей трудових мігрантів. У зв'язку із цим особливого теоретичного та практичного значення набуває вивчення уявлень про майбутнє сімейне життя дітей, що знаходяться в деприваційній ситуації. Для того, щоб почати діяти, людина спочатку уявляє собі мету, яку вона хоче досягти. Уявлення, які сформовані в дитинстві, започатковують життєвий план або сценарій, що штовхає людину до цілей, які співпадають із ним. Побудувати будь-що, не уявляючи результату, неможливо. Тому кожна особистість намагається відбудувати своє життя, свою сім'ю так, як вона бачить її у своїй уяві. Уявлення про майбутню сім'ю є також дуже важливими для формування феномену «батьківства», який взагалі регулює майже всі взаємовідносини в сім'ї та відповідає за первинну соціалізацію дитини. Ці уявлення дитина переважно засвоює з найближчого навколишнього середовища. І тому вони залежать насамперед від того, де виховувалася дитина. Образи майбутньої сім'ї та батьківської тісно пов'язані. Так, наприклад, уявлення про майбутню сім'ю дівчат із неблагополучних сімей, суттєво відрізняються від дівчат із благополучних сімей. По-перше, вони бажають створити сім'ю в більш ранньому віці. По-друге, їх уявлення мають компенсаторний характер і є проявом депривованих у батьківській сім'ї потреб у безпеці та любові.

Саме в сім'ї дитина бачить та засвоює більшість соціальних ролей. Виникають такі якості особистості: співчуття, готовність прийти на допомогу, без яких неможливо полюбити іншу людину. Підліток оцінює батьків з морального боку, від того, як вони відносяться один до одного, залежить формування моральних критеріїв відносин самого підлітка до людини іншої статі. Формується когнітивний компонент репродуктивної установки, яка є, у свою чергу, компонентом феномену батьківства. У кінці підліткового віку в цілому головні лінії розвитку життєвого світу, які відповідають за направленість особистості, сформувалися. Тому світоглядні установки підліткового віку так чи інакше діють протягом усього дорослого життя. У підлітковий період особистість достатньо зріла, щоб мати своє, унікальне бачення майбутньої сім'ї. У той же час це надчутливий вік до відсутності батьківської уваги. Саме тому виховання дитини у сім'ї відіграє незамінну роль у формуванні знань і навичок сімейного життя.

О. Девятова визначає сімейну депривацію багатокомпонентним соціально психологічним феноменом, що визначає наступні варіанти пограничних психічних розладів у дітей з груп «соціального ризику»: розлади вікового психологічного розвитку (гіпердинамічну поведінку, реактивні розлади прихильності). Пов'язані з сімейним стресом, психогенно обумовлені невротичні реакції, невротичні стани у вигляді тривожних розлади.

Література

1. Гошовський Я.О. Психолого-педагогічні основи ресоціалізації депривованих підлітків : автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07 / Гошовський Я.О. – К., 2009. – 43 с.
2. Лялюк Г.М. Психологічні особливості соціалізації підлітків в умовах родинної депривації: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Лялюк Галина Миколаївна. – Дрогобич, 2007. – 211 с.
3. Максименко О.Г. Особливості функціонування механізмів психологічного захисту особистості в умовах родинної депривації : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / О.Г. Максименко. – Одеса, 2008. – 18 с.

Навчальне видання

Редактор
Лісовець Олег Васильович

СТУДЕНТСЬКИЙ НАУКОВИЙ ВИМІР
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ СЬОГОДЕННЯ

*Збірник матеріалів
Міжнародної студентської науково-практичної конференції
26 квітня 2017 року*

Технічний редактор – І. П. Борис
Книга друкується в авторському редагуванні

Підписано до друку
Гарнітура Times New Roman
Замовлення №

Формат 60x84/16
Обл.-вид. арк. 22,93
Ум. друк. арк. 15,17

Папір офсетний
Тираж 60 пр.

Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя.

м. Ніжин, вул. Воздвиженська, 3/4
(04631)7-19-72

E-mail: vidavn_ndu@mail.ru

www.ndu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 2137 від 29.03.05 р.